

A
MAGYAR ÉS ERDÉLYI
B Á N Y A J O G
RENDSZERE.

IRTA

DR. WENZEL GUSZTÁV,

HITES ÜGYVÉD, EGYETEMI RENDES JOGTANÁR, A MAGYAR
AKADEMIA, S TÖBB BEL- ÉS KÜLFÖLDI TUDOMÁNYOS
TÁRSULAT TAGJA STB.

(Más nyelvekre fordítás ellen szerző tiltakozik.)

B U D Á N .

A KIR. MAGY. EGYETEMI NYOMDABÓL.

1866.

E L Ő S Z Ó.

Az isteni gondviselés hazánkat az ásványvilág mindennemű kincseivel oly bőkezűleg áldotta meg, hogy helyes gazdasági kezelés mellett, ha ezt a törvényhozás czélszerű intézkedések által támogatja, Magyarország Europa bányászkodó országai közt könnyen az első helyeknek egyikét foglalhatja el. Nem szenved tehát kétséget, hogy a magyar bányajognak is fontos hivatása van; s hogy — ha mindeddig az annak kifejtése és művelésére fordított gond nem felelt is meg fontosságának — van mégis sok ok, mely arra int, hogy a hazai jogrendszer ezen nevezetes osztályára különös figyelemmel legyünk.

Nem lehet itt feladatomban, bővebben kifejteni azt, mikép történt, hogy 1548. óta a hazai bányajog olyanmire háttérbe szorított, hogy a fennálló rendezésnek szabályai idegen praemissákból folytak, melyek mellett törvényhozásunk csak alárendelt szerepet

játszott. Magyarországon az 1723: 107. tcz. ezen rendezés irányában nem tudott önálló álláspontra lépni; s ámbár annak szabályait csak „judiciorum montanisticorum leges privatae“-nek czímezte, mégis helyettök más intézkedéseket nem tett. Erdélyben az 1747-ki diétán önálló bányatörvény volt ugyan hozva; de ez nagyobbára a bányászatnak csak külviszonyaival foglalkodik, belrendezésére nézve pedig ugyanazon szabályokat veszi zsinormértékül, melyek az anyaországban fennálltak. Az eredmény mindkét helyen egyaránt kedvezőlen volt.

Az 1791-ki országgyűlés mind Magyarországon mind Erdélyben 1523. óta az első kísérletet tette, a hazai bányászat bajain az országos törvényhozás útján segíteni. E tekintetbeni igyekezetének következményei az 1791-ki és 1827-ki országos választmányoknak munkálatai, és az 1844-ki országgyűlési bányatörvény-javaslat voltak, melyek azonban célhoz nem vezettek. Az ezek által követelt általános irány az volt, hogy a fennálló bányászati rendezős intézményei és eredményei, mennyiben kedvezők, továbbra is megtartassanak, de egyszersmind az mellőzlessék, a mi helyesnek és törvényszerűnek nem találtatott. Positív új indítványokkal a három javaslat nem igen dicsekedhetik; s ezen oknál fogva, különösen az 1848. ótai nagyszerű átalakulások folytán, ezen javaslatok bányászatunk mostani szükségleteinek már meg nem felelnek. Ily körülmények közt az 1854-ki általános ausztriai bányatör-

vénynek életbeléptetése, mely, főkép alapelveiben, a kor kívánalmainak és a bányászat érdekeinek megfelelő üdvös reformokat tartalmaz, nálunk is általában jótékony hatással volt; ámbár nem tagadható, hogy több részletében a hazai törvényhozás egyes főpontjaival nem volt összhangzásban. Így fogta fel ezen törvény jelentőségét az 1861-ki országbírói értekezet is; s talán nem tévedek, ha ez utóbbinak a bányáügyre vonatkozó ideiglenes határozatait, melyek által az 1854-ki bányatörvény is, míg a törvényhozás máskép nem fog intézkedni, érvényben hagyatott, — a legszerencsésb expediensnek tartom, mely a viszonyok mostani állása közt csak történhetett. A jelen munka, mely ugyanazon állásponton állapodik meg, ezt részletesben fogja kifejteni.

Legközelebb az országos törvényhozás lesz hivatva, a hazai bányászat szükségleteiről és érdekeiről definitív intézkedések által gondoskodni. Ez felette fontos, de egyszersmind nehéz feladat is leend. Bányászatunk méltán azt várja, hogy oly törvény hozattassék, mely jövődöbéli felvirágzásának biztos jogi alappúl szolgáljon; mely egyrésztől szerves összhangzásban legyen általános hazai jogrendszerünkkel, de másrésztől korunk bányajogi irányozsméit, s általában azon észleleteket és tapasztalásokat is kellő figyelembe vegyje, melyekre a bányászat tárgyában az újabb európai törvényhozások szert tettek. E tekintetben mellőzhetlen feltétel, hogy a bányatörvényhozásnak

önálló felfogása, s a bányaviszonyok szabályozásának a felszín feletti jogrendezéstől függetlensége biztosítható a).

a) Szabadjon e helyen azon beszédre figyelmeztetnem, melyet Mirabeau a francia nemzeti gyűlésben 1791. március 21-én a bányajog önálló rendezésének szükségességét azon indítvány ellen védelmezte, mely szerint az a felszínfeletti törvényhozás tekinteteinek feltétlenül alávetni szándokoltatott. A beszéd (nyomtatva van a *Procès verbeaux de l'Assemblée nationale* XLIX. kötetében, Páris 1791.; s németre fordítva Köhler és Hoffmann „*Bergmännisches Journal*“-ja VI. évfolyama II. kötetében, Freyberg 1797 1. sk. és 97. sk. II.) az újabb francia bányatörvényhozásnak mintegy kiindulási pontja volt, s ez oknál fogva a bányászati tudományban nagy fontosságúnak tartatik jelenleg is. „Je dit — mond ezen beszédben Mirabeau — que la société n' a fait une propriété du sol qu' à la charge de la culture; et sous ce rapport le sol ne s' entend que de la surface. Je dis que, dans la formation de la société, on n' a pu regarder comme propriété que les objets dont la société pouvait alors garantir la conservation. Or, comment aurait-on empêché qu' à 1,200 pieds au-dessous d' un propriétaire on n' exploitât la mine que le propriétaire du sol aurait prétendu lui appartenir? Je dis que si l' intérêt commun et la justice sont les deux fondemens de la propriété, l' intérêt commun et l' équité n' exigent pas que les mines soient des accessoires de la surface. Je dis que l' intérieur de la terre n' est pas susceptible d' un partage; que les mines, par leur nature irrégulière, le sont encore moins; que quant à la surface, l' intérêt de la société est, que les propriétés soient divisées; que, dans l' intérieur de la terre, il faudrait au contraire les réunir, et qu' ainsi la législation qui admettrait deux sortes de propriétés comme accessoires l' une de l' autre, et dont l' une serait inutile par cela seul qu' elle aurait l' autre pour base et pour mesure, serait absurde. Je dis que l' idée d' être maître d' un torrent ou d' une rivière qui répond sous la terre à la surface de nos champs, me paraît aussi singulière que celle d' empêcher le passage d' un ballon dans l' air, qui répond aussi, à coup sûr, au sol d' une propriété particulière. Je dis que la prétention de regarder les mines comme un accessoire de la surface et comme une

Ezen szempontból vette szemügyre a jelen munka szerzője a tudomány hivatását is; mely a törvényhozás teendőit előkészítse és könnyítse, különösen pedig a részletek rendszeres elemzése által, a bányajog köréhez tartozó viszonyokat külsőleg pontosan körülvonalozza, bensőleg pedig lehetséges világosságha helyezze. Ehhez képest mindenek előtt a hazai bányajog történeli előzményeinek általános és tárgyilag hű áttekintését nyújtottuk, melyek a bányászati királyi főúri jog és a bányaszabadság fogalmaiban oly alapzatot tettek le, melyre bányajogunk újjáalakulása mostani viszonyaink közt is biztosan történhetik. A részletekre nézve, ha tisztában vagyunk az iránt, hogy mely tárgyak tartoznak a bányatörvényhozás körébe, s annak alapelve, a bányaszabadság, mily hatással legyen a rendezés főiránylataira, — úgy látszik, legczélszerűbb, az egyes viszonyok elemzésénél a belső és külső bányajog közt rendszeres különbséget tennünk; s az előbbiben ismét a bányabirtok és a bányáipar szempontjait egymástól elválasztani.

véritable propriété est certainement très nouvelle; car je voudrais bien savoir si quelque acheteur s' est jamais avisé de demander une diminution de prix ou de faire casser une vente parce qu' il aura découvert qu' une mine aura été fouillée sous le sol qu' il a acheté: il pourrait cependant soutenir qu' il avait droit à tout, et qu' en achetant le sol il voulait pénétrer au fond de la terre. Enfin je dis qu' il n' est presque aucune mine qui répond physiquement au sol de tel propriétaire. La direction oblique d' une mine de l' est à l' ouest, la fait toucher dans un très court espace à cent propriétés différentes.“

Az említett tekintetek egyszersmind azt is igazolják, hogy ámbár itt szoros feladatunk, a nálunk jelenleg fennálló bányajogot az 1861-ki országbírói értekezlet határozatainak és az ez által érvényben hagyott 1854-ki ált. ausztriai bányatörvény alapján gyakorlati irányban fejtegetni; mégis a jelen munka közvetlenül, ezeknek nem szövegéhez ragaszkodott, hanem szabályait az említett rendszer értelmében rendezte el. A gyakorlati szükségletnek az által mindenkép elég van téve, hogy mindkettőnek szövege a függékben teljesen közöltetik, s hogy a munka és a függék belső összefüggése a jegyzetek által közvetítetik. Azonkívül a tárgymutató mindkettőre vonatkozik.

Pesten, majushóban 1866.

Wenzel Gusztáv.

TARTALOM.

BEVEZETÉS.

1. §. Magyar és erdélyi bányajog. — 2. §. A magyar és erdélyi bányajog jellemzése. — 3. §. Jogtudományi alapfogalmak. — 4—11. §§. Bányászati alapismeretek. — 12. §. Irodalmi előzmények. — 13. §. A jelen munka feladata és alaprajza	L a p. 1—23
--	--------------------

I. TÖRTÉNETI RÉSZ.

14. §. Feladatunk	25
-----------------------------	----

A) Rövid visszapillantás az előbbi magyar és erdélyi bányajogra.

15. §. Két korszak megkülönböztetése	25
--	----

Első korszak. A miknai bányarendelet előtti magyar és erdélyi bányajog. 16. §. Általában. — 17. §. A magyar és erdélyi bányajog alakulása. — 18. §. 1) Alsó-magyarországi régi bányajogok, névsz. a selmecz- és kör-möczbányai. — 19. §. 2) A felső-magyarországi bányavárosok bányajoga. — 20. §. 3) Bányajogi állapotok az ország többi részében. — 21. §. 4) Bányajog a kapcsolt részekben és a sz. korona tartományaiban. — 22. §. 5) Erdélyi bányajog. — 23. §. Az általános bányaszabadságnak országos törvény által megállapítása	26—40
---	-------

Második korszak. A miknai bányarendelet utáni bányajog Magyarországon és Erdélyben. 24. §. Miknai bányarendelet. — 25. §. 1) Keletkezése. — 26. §. 2) Jellemzése. — 27. §. 3) Kihirdetése. — 28. §. 4) Gyakorlati érvénye	41 52
--	-------

B) Mostani bányajogunk.

29. §. Bányajogunk ujjaalakulása. — 30. §. 1) Bányajogi reformok Mária Terézia és II. József korában. — 31. §. 2) Az 1791-ki és az 1827-ki országos választmán-	
---	--

nyok munkálatai. — 32. §. 3.) Az 1844-ki bányatörvény-javaslat. — 33. §. 4.) Az 1854. majus 23-ki általános ausztriai bányatörvény. — 34. §. Az 1861-ki országbírói értekezlet határozatai. — 35. §. Jelen álláspontunk . . .	52 65
---	-------

Toldalék. 36. és 37. §§. Rövid pillantás a két hazán kívüli bányajogi törvényhozásokra	65- 72
--	--------

II. ÁLTALÁNOS RÉSZ.

ELSŐ FEJEZET.

Bányászati királyi főuri jog. (*Jus Regale Minerale*.)

39. §. A bányászati királyi főuri jog fogalma általában. — 40. §. Magyarországon és Erdélyben. — 41. §. A bányászati királyi főuri jogban foglalt lényeges jogok. — 42. §. Jelentősége a bányajogban	73 79
--	-------

MÁSODIK FEJEZET.

Bányaszabadság.

43. §. A bányaszabadság mint a fennálló bányajog alapja. — 44. §. A bányaszabadság jogi köre. — 45. §. Az ásványoszenek mint a bányajog tárgya	79-85
--	-------

HARMADIK FEJEZET.

Személyekről bányajogi szempontból.

46. §. Álláspontunk. — 47. §. Egyéni személyek. — 48. §. Jogi személyek	85- 90
---	--------

NEGYEDIK FEJEZET.

Dolgokról bányajogi szempontból.

49. §. Álláspontunk. — 50. és 51. §§. Bányadolgokról általában	90-93
--	-------

ÖTÖDIK FEJEZET.

Jogügyek a bányajog szempontjából.

52. §. Álláspontunk. — 53. §. Kötelmi és örököségi jog a bányászat tekintetében	93-96
---	-------

III. BELSŐ BÁNYAJOG.

54. §. Állásban	97
---------------------------	----

ELSŐ SZAK.

BÁNYABÍRTOK.

ELSŐ FEJEZET.

A bányabírtok eredete.

55. §. A bányabírtok nevei	97
--------------------------------------	----

A) Tulajdonképi bányabirtok.

1) Turzás vagy is kutatás. 56. §. Közösé-
ges turzás. — 57. §. Szabad turzás. — 58. §. Földalatti
turzás. 98—100

2) Adományozás. 59. §. Álláspontunk. — 60—62.
§§. 3) Bányamértek és bányatelek. — 63. §. 2) A bá-
nyadományozás feltételei. — 64. §. 3) Maga a bányaa-
dományozás. — 65. §. 4) Bányatelek felmérése és el-
ezővelése 103—111

5) A bányabirtok kiterjesztése. 66. §.
A bányabirtokosnak e tekintetbeni jogai 114

B) Megyétárnák.

67. §. A megyétárnák bányászati jelentősége. — 68.
§. A megyétárnák engedélyezése. — 69. §. A megye-
tárna mint bányabirtok 114—117

C) A bányabirtok egyéb nevei.

70. §. Határközegek adományozása. — 71. §. Segéd-
vájások engedélyezése. — 72. §. Külmértékek adomány-
ozása. — 73. §. Felkészítési és kidolgozási műhelyek . . 117—123

MÁSODIK FEJEZET.

A bányabirtoknak alaki rendezése.

74. §. Álláspontunk 124

A) Bányászati könyvvezetés. Bányatelekkönyv.

75. §. Feljegyzési könyvek. — 76. §. Bányatelek-
könyv. — 77. §. Föld- és mérés-könyv 124—128

B) A közös bányamívelés formái, melyeken bányatulajdon alapul.

78. §. Általában. — 79. §. E) A tulajdontársaság. —
80—84. §§. 3) Bányatársulat 128—138

HARMADIK FEJEZET.

A bányatulajdon és egyéb dologbani bá- nyaajogosi tványok.

85. §. Álláspontunk 138—139

A) Fekvő bányabirtokra nézve.

86. és 87. §§. E) Tulajdoni jogosítványok. — 88. §.
Az általános és a bányajogi tulajdon közti különbség né-
hány fő-pontjai. — 89. §. 3) A fekvő bányabirtokra
vonatkozó egyéb dologbani jogosítványok 139—146

B) Ingó bányavagyponra nézve.

90. §. A bányajog álláspontja 147—148

NEGYEDIK FEJEZET.

A bányatulajdon és más dologbani bányajogosítványok megszűnése.

91. §. Általában. — 92. §. Ideiglenes bányajogosítványok. — 93. §. Bányatelkek és másnemű nyilvántartóvi bányabirtok 148—152

MÁSODIK SZAK.

B Á N Y A I P A R.

94. §. Álláspontunk 153

ELSŐ FEJEZET.

Bányavállalatok.

95. §. **1)** A bányavállalatoknak veszély elleni biztosítása. — 96. §. **2)** Azoknak folytonos munkában tartása. — 97. §. Bányahaladék. — 98. §. **3)** A bányavállalatok egyéb kötelességei. — 99. §. A bányavállalatok törvényes kezelése. — 100. §. Több bányavállalkozónak egymás közötti viszonya. — 101. §. A bányatörvény áthágásai elleni büntetések 153—160

MÁSODIK FEJEZET.

A bányamunkások állapota.

102. §. Általában. — 103. és 104. §§. A bányavállalkozóknak munkásaikhoz viszonya. — 105. §. Társpenztárak 161—168

IV. KÜLSŐ BÁNYAJOG.

106. §. Általában 169

ELSŐ FEJEZET.

A bányászat közjogi állása.

107. §. A bányászat és bányamívelők előbbi kiváltságai. — 108. §. Bányaadózás 170—173

MÁSODIK FEJEZET.

A bányászat magánjogi állása.

109. §. A bányászat viszonya a földbirtokokhoz. — 110. §. Az erdőkről bányászati tekintetben 173—181

V. BÁNYÁSZATI TÖRVÉNYKEZES.

111. §. Általában 182

ELSŐ FEJEZET.**Bányahatóságok.**

112. §. Álláspontunk. — 113. §. I) Tulajdonképi bányahatóságok. — 114. §. II) Bányabíróságok 187—189

MÁSODIK FEJEZET.**A bányajog rendszeres szabályainak kezelése.**

115. §. Általában. — 116—118. §§. A bányahatóságoknak ezen szabályok főirányataihoz képesti teendői . 189—193

HARMADIK FEJEZET.**Bányabíróági eljárás.**

119. §. Álláspontunk. — 120. §. A bányabíróságok illetékessége. — 121. §. I) A bányabíróságoknak peres ügyekbeni eljárása. — 122. §. II) A bányabíróságoknak nem-peres ügyekbeni eljárása 193—199

FÜGGELEK.

I. AZ 1861-kí ORSZÁGBÍRÓI ÉRTEKEZLETNEK A BÁNYAÜGYEKRE VONATKOZÓ HATÁROZATAI 201—217

II. AZ 1854. MÁJUS 23-kí AUSZTRIAI ÁLTALÁNOS BÁNYATÖRVÉNY 217

BEVEZETÉS.

1. §. Magyar és erdélyi bányajog.

I. Bányajognak általában a fennálló jognak azon része nevezetlik, mely a bányászatra vonatkozik, s a személyeknek a bányabirtok és bányaipar által feltételezett jogait és kötelességeit szabályozza.

Megjegyzendő: **1)** Bányajogról általában csak ott lehetvén szó, hol a bányamívelés mint önálló gazdasági életirány bír jelentőséggel, s hol ennek megfelelőleg a bányaviszonyok is sajátos szükségleteikhez és kívánalmaikhoz képest okszerű módon rendezvék; világos, hogy nem minden pozitív jogrendszerben találunk egyformán kifejtett bányajogra, s hogy annak jelentősége egyes államokban és egyes népeknél különbözik, nemcsak a bányászat terjedelméhez, hanem azon önálló méltatáshoz képest is, melyben a bányamívelés érdekei a törvényhozás által részesíttetnek. **2)** A bányajog köre a bányamívelés körének felel meg, tehát természetesen bizonyos, társadalmi fontosságuk és gazdasági természetüknél fogva jogilag is sajátos tekintetekben részesített ásványoknak (az u. n. bányatermékek) felkeresésére, nyerésére (Gewinnung), felkészítésére (Aufbereitung) és kidolgozására (Zugutebringung) vonatkozik; azonban a jogrendezésnek másféle, a bányaérdekek tekintetéből netalán

fennálló intézményeit is szemügyre veszi a). **3)** Magában véve a bányajognak kettős tudományos természete van; mert nemcsak a jogtudománynak, hanem a bányatudománynak is részét képezi. A jelen munka a bányajognak csak mint jogi szakmának fejtegetését tűzte ki magának feladatúl.

II. Mindezek szerint kell meghatározni a magyar és erdélyi bányajognak fogalmát és fontosságát is. Azon jelentőségnek folytán t. i., melylyel a hazai bányászat mindig bírt, s mely mind Magyarországnak mind Erdélynek a bányamívelő államok sorában előkelő helyt biztosít b); de egyszersmind azon gondoskodásnál fogva is, melylyel királyaink és országgyűléseink a bányaeerdeket támogatták és előmozdították, a magyar és erdélyi bányajog hazai jogrendszerünkben különösen fontos helyt foglal el.

a) E tekintetben itt a fennálló jognak főképen azon intézkedései bírnak érdekekkel, melyek a földbirtoknak bányászati célokra kisajátítását szabályozzák, vagy melyek az erdőknek s a vízerőknek bányamívelés általi használására vonatkoznak stb. Az ilyenmű kérdésekkel tüzetesen a külső bányajog foglalkodik. — b) Nem lehetvén itt feladatunk a magyarországi és az erdélyi bányászat múltjának történeti fejtegetésébe és jelenének statisztikai átvizsgálásába bocsátkozni, erre nézve általában azon munkákra hivatkozom, melyek e tárgy kérdésekkel tüzetesen foglalkodnak. Szabadjon mindazáltal e helyen röviden csak azt kiemelnem, hogy midőn VI. Henrik angol király az országában lévő bányák mívelését emelni kívánta, és e célra 1452. Europa legnevezetesebb bányavidékeiből műértő bányászokat hívott meg Angolországba, oda magyarországi bányászok is kivándoroltak. A király e tekintetben különös privilegiumot adott ki, azt határozván: „Sciatis, quod nos Michaellem Gosselyn, Georgium Hartryke et Matthaecum Laiveston in Regnum nostrum Angliae cum triginta personis vel infra, de Bohemiae, Hungariae, Austriae et Misniae partibus, scientiam operandi in mineris habentibus meliorem, in obsequium nobis in mineris nostris in Regno nostro Angliae impendendum, veniendo, in Regno nostro praedicto expectando, morando, et obsequium nobis in mineris nostris praedictis impendendo, et exinde versus partes praedictas trans-

tuendo, in protectionem, tuitionem et defensionem ac salvam guardiam nostras suscepimus speciales.“ (Rymer Th., *Foedera, conventiones, litterae stb. inter Reges Angliae et alios quosvis Imperatores, Reges stb.* XI. köt. London 1710. 317. l.). Számos a magyarországi és erdélyi bányászat történetére vonatkozó adatokat tartalmaznak névszerint a híres Agricola (Bauer) György (megh. 1555.) munkái (p. o. Bermannus sive de re metallica dialogus; — De veteribus et novis metallis libri duo; — De ortu et causis subterraneorum libri quinque stb.); melyek, okmányok és másnemű kéziratú tudósítások által felvilágosítva és bővítve, a hazai bányatörténet anyagát képezik. A két haza bányászatának mostani jelentőségére nézve l. Schwartzner Márton, *Statistik des Königreichs Ungarn* 2. kiad. I. köt. Buda 1809. 242. sk. II., és Benigni J. H. *Handbuch der Statistik stb. des Gfthums Siebenbürgen*, I. füz. N.-Szeben 1837. 60. sk. II.; jelen állapotára nézve pedig Konck Sándor, *Az ausztriai birodalom, jelesen a magyar korona országainak statisztikai kézikönyve*, II. füz. Pest 1864. 231. sk. II.

2. §. A magyar és erdélyi bányajog jellemzése.

II. A bányajog a jogtudomány szempontjából kétféle módon jöhet tekintetbe, mint a fennálló jogrendszernek egyik része, és magában véve. Első tekintetben, a dolog természeténél fogva, összhangzásban kell lennie a jogrendszernek egészével, tehát annak sajátos jellemében is részesül, névszerint hol a köz-, hol a magánjog természetét követi, de gyakran önálló speciális jogi szakmát is képez. a) Utóbbi tekintetben jellemzése kiválólag az általa rendezett bányászat termékenysége, technikai tökélye és virágzása által van feltételezve; s valamint egyrészt ennek emelkedése a viszonyos befolyásnak folytán a bányajognak fejlődésével szükségkép karöltve jár b), úgy másrészt önálló bányajogi álláspontnak is alapul szolgál, mely az egyes államok és nemzetek bányajogai közt általánosb solidaritást eredményez, s ezeknek belső elvi összefüggését, a törvényhozás és jogélet divatozó irányeszméivel nem kevésbé, mint a bányászat technikájával, feltételezi c).

II. A magyar és erdélyi bányajognak fejlődése hazai jogéletünk ugyanazon stadiumai szerint történt, s ugyanazon tényezők befolyásának volt kitéve; melyek Magyarország és Erdély jogrendszerére nézve általában jelentőséggel bírtak. Ennek folytán saját különös körében is, anyagilag nemzeti életünk jogalkotó erejének azon hatását tükrözi le, mely általában anyagi érdekeink felvirágzására és emelésére irányozva volt; alakílag pedig azon formákat, melyek alkotmányunk és kormányzati viszonyaink időszerinti rendezéséhez és, állásához képest jogi létünk részleteiben alkalmazást nyertek. Egészben véve, a magyar és erdélyi bányajog királyaink bányászati főuri jogában (Jus Regale Minerale) és a bányáipar szabadságában bírja két főtámaszát; részleteiben királyi privilegiumok és rendeletek, szabad bányavárosaink és bányatársulataink statutumai, s a bányaszokás által lévén szervezve. A két haza országos törvényhozása csak a XVIII. század óta terjeszkedett ki a bányászatra is. Mindezen tényezők értelmében Magyarországra nézve az 1864-ki Országbirói Értekezlet a bányajogot úgy rendezte, hogy különállósága mind elméleti mind gyakorlati intézkedések által biztosítva van ugyan, hogy azonban a fennálló jogrendszer egyik alkatrészét is képezvén, e tekintetben sajátos természeténél fogva inkább a magánjog mint a közjog jellemének megfelelő. Ugyanez jelleme az erdélyi bányajognak is.

III. Különben megjegyzendő még: **1)** A magyar és erdélyi bányajognak mint specialis jognak hasonló állása van, miként a kereskedelmi és váltójognak kereskedelmi és váltóüzletekre nézve. Ennek folytán a bányászati, s a kereskedelmi és váltó törvények ugyanazon alaki szempontok szerint vannak rendezve, s a jog szolgáltatása mindkét irányban hasonló intézményekhez van kötve, p. o. a bíróságok oly szervezéséhez, mely szakértők részvételét teszi szükségessé; az eljárás sajátos módorához stb. **2)** A bányajognak két-

féle elemét kell megkülönböztetni; a szoros értelmű jogit, mely kiválólag alaki jelentőséggel bír, és az általános jog fejlődéséhez képest alakul és rendeztetik; s a bányászati, melynek leginkább anyagi jelentősége van, mely azonban a jogi elem gyakorlati alakulására és rendezésére is hatályosan befoly. Ez utóbbinak kettős főiránya, t. i. a bányabirtok és a bányaipar, a bányajogban két különböző elvvel emel uralomra, a stabilitás és a fejlődés elvét, melyeknek elseje a bányabirtok, másika a bányaipar rendezésére vonatkozik.

a) A közjog részét 1789. előtt Franciaországban tette, és teszi jelenleg is az orosz birodalomban; a magánjoghoz a romaiaknál tartozott, és tartozik jelenleg még az angol jogban; — az európai continensen pedig csaknem minden államokban önálló különös jogot képez. — b) Ennek folytán a legtöbb európai államban a bányajog régibb intézményei már túlélték magukat; s korunkban csaknem mindenütt a bányatörvényhozás terén is reformokra nagy szükség van; melyek azonban más törvényhozási reformoknál nemcsak nehezebbek, hanem szerencsés eredményökre nézve a számos irányokban kifejtett és sokoldalulag fontos bányaeérdekek kellő méltánylása által feltételeztetnek. Elhibázott újítások itt a dolog természeténél fogva sokkal kártékonyabb hatással volnának, mint a jogélet bármely más terén; mire nézve Spanyol- és Franciaországok XVII. és XVIII. századi bányagazdálkodása tanulságos példát nyújt. — c) Ez különösen az u. n. középkorban, a községi és testületi élet virágzó korában volt kifejtve, melyben a bányászok, habár szerte szét különféle államokban, s egymástól messze fekvő vidékeken éltek, külső helyi érdekeik csaknem teljes tekinteten kívül hagyása mellett, magukat mégis ugyanazon társadalmi család tagjainak képzelték. A súlyok és feszék jelvényei akkor nyerték társadalmi jelentőségüket, s a bányászok élethivatásuknál fogva a természettel folytonos küzdelemben lévén, hogy kincsüket elnyerjék, magukat külsőleg elzárt rendnek kezdték tekinteni, s mint ilyen mindenütt nevezetes privilegiumokkal ruháztattak fel, és sajátos joggal éltek. Ez eredményezte a bányászokban élethivatásukról azon magasztos öntudatot, mely testületi szellemükben, az u. n. bányászszellemben (Bergmannsgeist) nyilatkozott, s mely leginkább a né-

met bányászoknál volt észrevehető. Ezen szellemnek, számos bányavállalat nagyszerű munkálatain kívül, figyelemre méltó hirdetője irodalmi téren a XVI. század kezdetén Mathesius János Csehországban joachinvölgyi (Joachimsthal) egyházi szónok volt, kinek egyházi beszédei (Bergpredigten) nyomtatásban megjelenvén (Sarepta czim alatt, Nürnberg 1571.) jelenleg is e tekintetben kedves olvasmányt képeznek; továbbá újabb időben Körner Tivadar német költő, ki „Bergmannsleben“ czimű szép költeményében a bányászéletet ezen szempontból dicsőítette. Az újabb reformok azonban a bányászrendet előbbi külső privilegiált állásából csaknem mindenütt kivetkőztették; úgy hogy a rendi jelvényeken, s néhány kegyes alapítvány és ápoló intézményen kívül korunkra alig jutott egyéb maradványa. Jelenleg a bányászok, történeti visszaemlékezéseken kívül, csak azon belső szellemi kötelék által fűzetnek egymáshoz, mely tudományuk jelességében és foglalkodásuk hasznának öntudatában leli kiindulási pontjait.

3. §. Jogtudományi alapsfogalmak.

A bányajog természetéhez képest, annak kétféle jogtudományi alapsfogalmait kell megkülönböztetni; **1)** melyek annak összefüggését az általános jogrendszerrel közvetítik, és **2)** melyek különállásának alapul szolgálnak:

1) Magyarországon és Erdélyben a bányajog s a fennálló általános jogrendszer közti összefüggés leginkább a kútfők közössége által közvetítetik. Az országos törvények, a királyi privilegiumok, az ország nagy bírának és legfőbb ítélőszékeinek törvénykezési nyilatkozatai, s a helyhatósági és vidéki statutumok **a)** alapelvei a bányajogban ugyanazon kötelező erővel és jelentőséggel bírnak mint az általánosban. Sajátságképen mindazáltal külön felemlítendő, **a)** hogy a bányászok és bányastatutumok, melyek itt szintén nagy fontossággal bírnak, a bányászati autonómia következményei **b)**. Jelenleg már „az általános polgári, büntető, politikai, ipar-

és kereskedelmi törvények“ a bányászati ügyekre annyiban lévén alkalmazandók, a mennyiben a tulajdonképi bányarendezés különös szabályozást nem tartalmaz c); világos, hogy e tekintetben a két hazában divatozó általános jogrendszer, névszerint a magánjog alapelvei és alapfogalmai a bányajog-ra nézve is érvénynyel bírnak d).

2) A bányajog különállásának jogi alapfogalmai nálunk leginkább a magyar király, illetőleg erdélyi nagyfejedelem bányászati főuri jogában (Jus Regale minerale) veszik kiindulási pontjukat, mely gyakorlatilag a bányaszabadságnak szolgálván alapúl, ennek folytán a bányajog egész körére igen hatályos és jelentékeny befolyással bír. S ez oka: **a)** hogy mindazon ásványok, melyek a fejedelem bányászati főuri jogának nem tárgyai, p. o. drágakövek, porcellánföld stb., a bányajog köréhez sem tartoznak; miért is az egyszerű köfejtés kérdése az általános magánjog elvei szerint ítélendő még; **b)** hogy a só, mely a bányászati főuri jognak ugyan tárgya, de a bányaszabadságban bennfoglalva nincs, a bányajog tárgyát nem képezi; **c)** hogy Ő Felségének legmagasb királyi rendeletei a bányászati főuri jog köréhez tartozó minden kérdésekre nézve közvetlen és definitív kötelező erővel bírván, tekintélyök is az országos törvények irányában, a bányajogban önállóbb és másféle feltételekhez kötött, mint az általános magánjogban e).

a) Lásd ezekről munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere*, I. köt. Buda 1863. 17. sk. II. — b) Ezen bányászati autonomia itt nem egyéb mint a nép autonómiaja, a mennyiben a bányászatra alkalmaztatván, a hazai jog általános elvei szerint a bányászat és bányászati jogélet terén szokások (u. o. 53. l.) és statutumok (u. o. 87. l.) keletkezésének alapúl szolgál; lásd erről bővebben alant a 16. sk. §§-okat. Bányaszokásokra gyakran az 1573-ki miksai bányarendelet is hivatkozik (p. o. a 5. 10. 12. 15. 16. 25. 29. 35. cikkekben); a bányastatutumok nagy fontosságára nézve elég legyen az 1854-ki bányatörvényre (11. 31. 43. 61. 77.

és 274. §§.) és az országbírói értekezlet végzéseire (VII. 16. §.) hivatkoznom. — c) 1854-ki bányatörvény 2. §-a; és az országbírói ért. végzései VII. 31. §-a. — d) L. az utóbbiakra nézve munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere*, I. köt. 7. sk. II. — e) U. o. 71. l. Magyarországhban — mint látni fogjuk — a mult század végeig az egész bányajogi rendezés inkább királyi rendeleteken mint országos törvényeken alapúlt. Különben I. Magyarorsz. 1791: 22. tcz.; Erdélyben ellenben az országos törvényhozásnak volt nagyobb hatása a bányászatra, névszerint az 1747-ki novellaris czikkeknek.

4. §. Bányászati alapismeretek.

Bányászat alatt azon műfoglalkodások összeségét értjük, melyeknek közvetlen célja az u. n. bányatermékek (1. §. I. 2.) felkeresése, nyerése, kikészítése és feldolgozása, s melyek közvetve a társadalmi és jogéletben a jogintézetek fejlődésére s a jogviszonyok rendezésére sajátos befolyást gyakorolnak, mindkét tekintetben egyszersmind több különös fejleménynek is alapúl szolgálván. Ezen műfoglalkodások kellő méltatására szükséges rövid pillantást vetnünk: I. Általában az ásványok egészének természeti rendére, s különösen az u. n. bányatermékek e tekintetbeni jelenségeire. II. Azon bányászati foglalkodásokra, melyek a bányatermékek felkeresésére; III. melyek azoknak nyerésére és előállítására; IV. melyek az előállítottak felkészítésére, és kidolgozására vonatkoznak. Végre V. szükséges még azon tárgyakkal és foglalkodásokkal is megismerkednünk, melyek a bányászatot külsőleg elősegítik és támogatják.

5. §. I. Rövid pillantás az ásványtestekre s azoknak természeti rendére és jelenségeire.

K. Minden bányamívelésnek szükségképi feltétele az ásványtestek ismerete, névszerint a mennyiben azok mint bá-

nyatermékek, természeti minőségeik és külső jelenségeik szerint, a bányászati foglalkodások anyagi alapját képezik. Az egyes ásványtesteknek természeti minőségeik szerinti ismertetése az ásványtannak, (Mineralogia) tárgya; míg azon jelenségekkel, és természeti alapviszonyokkal, melyek szerint az ásványtestek találhatók, a földtan (Geognosia) ismerteti meg.

II. Feladatunk az ásványtannak tüzetes fejtegetése nem lévén, röviden csak azt említjük meg, hogy a bányászok közönséges gyakorlati felfogásához képest az élethivatásuk köréhez tartozó ásványtesteknek négy osztályát lehet megkülönböztetni *a*). Az I-ső osztály a fémek (metalla), melyek közül különösen említendők az arany, érceny (platinum), ezüst, réz, higany, ón, ólom, kenény (wismutum), horgany (zincum), vas, cseleny (manganum), mireny (arsenicum), dárdany (antimonium), kékeny (cobaltum) és álny (nicolium). A II-ik osztály a gyúlékony ásványok (inflammabilia), névszerint az ásványos, mind kő- mind barna szén, a kénkö és a földi szurok. A III-ik osztály a sók (salia) p. o. timsó stb., a hova a konyhasót is szokás számítani. Végre a IV-ik osztály a földiek (terrae) p. o. agyag-, porcellán- stb. föld, a hova a drága kövek is sorozandók. Különben megjegyzendő még, hogy a bányajog szempontjából csak az ezen osztályok elseje és másodikához számított ásványtestek bírnak nagyobb, és mintogy főfontossággal.

III. A földtani alapviszonyokat tekintve, az ásványtesteket kétféle természeti rakodványokon találjuk; oly módon, hogy a föld, vagyis, szorosabban véve, a hegység (Gebirg) általános alkatát, az ásványok azon külön fekvényeitől kell megkülönböztetnünk, melyeknek amaz alapzata. A hegység általános alkatát, mely bányászati szempontból köztetnek (Gestein) neveztetik, itt részletesben szemügyre venni, nem szükséges *b*). De

annál fontosabb a különfekvények megismertetése, melyek az általános közetbe mintegy beillesztve, rendszerint a bányatermékek természeti lelhelyeit képezik.

a) Nem lehetvén itt feladatunk, az ásványtani azon számos rendszerekről szólni, melyek a természettudományi irodalom egyik leghonyodalmasb tárgyát képezik, s egymástól gyakran lényeges pontokban különböznek: röviden csak azt említem, hogy ezen különböző rendszerek összegegyeztetése a tudósok által már többször volt megkísérlve, annélkül azonban, hogy czélt érték volna. Ujabb időben a tudomány ezen roppant nehézségein hg. Demidoff Anatol akart segíteni, midőn 1855. nevezeies jutalom mellett pályakérdést hirdetett az ásványtestek összes ismervei szerinti osztályozására. E jutalmat Senft Ferdinand eisenachi tanár nyerte, kinek munkája: *Classification und Beschreibung der Felsarten*, Boroszlóban 1857. jelent meg. — b) Földünk kérge különféle közetből áll, mely bizonyos csoportozatokra, földtanilag képletekre (Formationen) oszlik. Szerkezetére nézve ezen képletek közete ismét két egymástól lényegesen különböző osztályt képez, a tömeg- és a rétegek közetei osztályát. Az elsőhez tartoznak az eruptivközetek, p. o. a granit, az aphanit, a trachyt, bazalt stb.; az utóbbihoz azon közetek, melyek iszapolás következtében keletkeztek, p. o. a mészkő, az agyag, a homokkő stb. Zsigmondy Vilmos, *Bányatan*, Pest 1865. 6. l.

6. §. Az ásványok különfekvényeiről.

I. Az ásványok különfekvényei (Besondere Lagerstätten) a hegység általános közetének ellentétét képezik; s ámbár külalakukra nézve sokfélék, mégis két főnemre osztályozhatók, telepekre (Lager) és erekre (Gänge). Az előbbiekhöz számítatnak az u. n. ülepek (Flötze) is; az utóbbiakhoz az u. n. erecsék (Klüfte). A telepek az ásványoknak oly rétegszerű fekvényei, melyeknek, hosszúságukhoz képest, nevezetes szélességök is van; az erek ellenben hosszúságukhoz képest csak csekély szélességgel bírnak. Minthogy pedig az europai bányászat oly kornak kö-

szőni felvirágzását, melyben kiválólag az erekben találtató ásványok (milyenek névszerint többnyire a nemes fémek) bányászata tartatott fontosnak, nem csoda, ha a bányatörvények is azelőtt figyelmeiket túlnyomólag csak az erekre és azoknak jelenségeire fordították. Ujabb időben mindazáltal, a vas- és a kőszénbányászat emelkedésével, a törvényhozás tüzetes figyelmében az ásványtelepek általánosb értelemben is részesülnek. — A tulajdonképi ásványtelepeken és ereken kívül különös néven neveztetnek még az álló és fekvő ásványtörzsök (stehende und liegende Stöcke), a tömzsök (Stockwerke) stb. Ezeknek nagyobb a kiterjedése, miért is, ha hosszúsági viszonyaik túlnyomók, (p. o. az álló törzsök) nagyobbsszerű ereknek, s ha szélességi viszonyaik túlnyomók (p. o. a fekvő törzsök és tömzsök) nagyobbsszerű telepeknek mutatkoznak. Mindezen, határozott és kifejített formák szerint találtató különfekvénytől végül különböznek a formátlanok, melyek közül névszerint felemlítendők a hegység kőzetében szabálytalanul elszórt u. n. ásvány-fészkek és vesék (Nester und Nieren), s az ásványtorlatok és torlathegyek, melyek a föld legközvetlenebb rétegeiben, különösen a fővényben találtnak.

III. Az ásványok minden különfekvényében a szabályos hármass kiterjedés, t. i. a hosszúság, szélesség és vastagsághoz (Mächtigkeit) képest a csapást, a dőlést és az ásványfoglalatot kell megkülönböztetni.

Csapás (das Streichen) alatt a fekvénynek a délvonallhoz hosszúsági viszonyát értjük. A csapás a bányászati iránytű (Bergcompass) által határoztatik meg, mely 12 órára osztva, s a közönséges iránytűvel összehasonlítva, mindig visszás (widersinnig), vagyis a keletet és nyugatot megfordítva, amazt a bal, ezt a jobb oldalon mutatja.

A dőlés (das Fallen, Verflächen) azon szöveget jelenti,

melyet a fekvénynek szélesség szerinti kiterjedése a természeti színvonallal képez; s mely szintűgy, mint bármelyik más szög, a fokívvel (Gradbogen) méretik.

A fekvény ásványfoglalata a hegységnek azt környező mind alsóbb mind felsőbb köze, vagyis az u. n. fekü (Liegendes) és földü (Hängendes) közt találhatik, mindkettőtől u. n. vállapok (Saalbänder) által elválasztva, úgy hogy ezeknek egymástól távolsága egyszersmind a fekvény vastagságát is meghatározza.

III. Megjegyzendő még: **1)** A csapás és a dőlés kérdése kiválólag az ásványeknek nagy fontosságú. **2)** Név szerint az ásványerek, akár egyenként, akár, ha több együtt van ugyanazon hegységben, kölcsönös egymáshoz viszonyaikban, különféle és gyakran igen változékony jelenségeket tüntetnek fel, melyek bányászilag nem kevesebb mint földtanilag érdekesek. P. o. egyenként véve csapásuk és vastagságuk gyakori változása, mely szerint előbbi órájuktól eltérnek (der Gang wirft sich aus seiner Stunde), könyököt képeznek (der Gang wirft einen Haken), vastagságukban nőnek vagy vesztnek (der Gang thut sich auf, der Gang verdrückt sich), avagy egészen megszűnnek (der Gang keilt sich oder spitzte sich aus) stb. stb.; kölcsönös egymáshoz viszonyaikban, midőn több ásványér egyesül, (das Scharren) midőn keresztben átmetszik egymást (das Kreutzen), vagy midőn egy ér többre oszlik (das Gabeln) stb. stb. **3)** Az ásványtelepek tekintetében a fekü talapnak (Sohle), a földü pedig földélnék (Dach) neveztetik. **4)** Dőlésre nézve az ásványerek vagy vízszintes (schwebend, 1—15° alatt) vagy lapos (flach, 15—45° alatt), vagy lejtős (tonnlegig, 45—75° alatt), vagy végre álló (stehend, 75—90° alatt) erek.

7. §. II. Turzás vagyis kutatás.

I. Turzás vagyis kutatás (Schürfen) alatt hasznos ásványoknak természeti fekvényeikbeni műszerű felkeresését értjük.

Elrejtett és ismeretlen ásványfekvények felleléséhez gyakran véletlen is vezethet, p. o. kutak, vagy házalapzatok ásása alkalmával; sőt kezdetben Europa legtöbb bányavidékén ez volt a bányászatnak eredete. Mai időnkben mindazáltal ezen úton nevezetes eredményt többé már nem várhatunk; s mert a varázsvesző (Wünschelruthe) használata is, mely leginkább a XVII. században talált sok pártolóra, szemfényvesztésnek bizonyodott, jelenleg hasznos ásványfekvények keresésénél már csak a tudomány útmutatását szoktuk követni. Ennek folytán a turzás tana a bányatudományoknak egyik fontos részét teszi a).

II. A turzási munkálatok feltételét és kiindulási pontját oly ásvány- és földtani észleletek képezik, melyek bányaművelésre érdemes ásványfekvényeknek bizonyos hegységben lételet valószínűvé teszik. E tekintetben oly vidéken, hol bányászat vagy jelenleg üzetik, vagy azelőtt üzetett, az az alkalommal szerzett tapasztalatok szolgálnak irányadásul. Oly vidéken ellenben, hol bányászat nincs, s előbb sem volt, az általános geognostikai észleleteken kívül, némi utbaigazító felvilágosítást csak a föld felszínén mutatkozó külső jelenségek nyújtanak.

III. A turzási munkálatok sokfélék lehetnek, melyeket mindazáltal leginkább három főosztály szerint szokás megkülönböztetni: **1)** A tulajdonképi turzás, midőn bizonyos távolságban egymástól a kiszemelt vidéken kutató vermek ásatnak, melyek által a hegység belsejében lévő ásványtelepeket közelebb megismerni igyekszünk. **2)** A keresztárkok általi turzás vagy árkolás (Über-

röschén). **3)** A fúró (Bohrer) használása, mely névszerint az ásvány-szenek utáni tűzásoknál alkalmaztattatik b).

a) Mohs Frigyes, *Anleitung zum Schürfen*, Bécs 1838.

— b) Zsigmondy, *Bányatan* 18. sk. 11.

8. §. III. A tulajdonképi bányászat.

I. Ha a véletlen, vagy ha tűzrési munkálatok következtében becses ásványfekvényeknek a hegységben lételéről meggyőződést nyervén, azokat bányamívelés tárgyává tenni akarjuk, teendőink a bányatudomány útmutatása szerint sokféle műszerű foglalkodásokban állnak, melyeknek összesége szoros értelemben bányászatnak nevezeték, s az iparnak egyik tekintélyes osztályát képezi. Ide tartozik névszerint: **1)** a közeten való munka; **2)** a bányaépítkezések, névszerint az aknák és tárnák készítése; **3)** magának az ásványfekvénynek kivájása; **4)** a kivájott érczeknek vagy másnemű ásványoknak kiszállítása; **5)** a bányászat akadályainak legyőzése.

II. A bányásznak eredeti szerszámai, melyekkel munkáját a közeten végezte, sulyok és fészék (Schlägel und Eisen) voltak; s ezek a bányászrend és bányaiparnak mind e mai napig is jelvényei. Ha a kőzet erős volt, azt különféle módon, jelesen tűzrakás által igyekeztek, lágyítani. A puska-pornak általánosb használása óta azonban a bányamunkában is nevezetes változás történt; a mennyiben jelenleg, ha a kőzet lágy, azt az u. n. galyhó vagyis ásókapával (Keilhaue) szokták kivájni; ha pedig kemény, puskaport alkalmaztatnak; a minck folytán az újabb bányák is már sokkal tágabbak, mint a milyenek a régiek voltak.

III. A bányásznak legközelebbi feladata az, hogy a közeten át az ásványfekvényhez oly nyílásokat készítsen, melyek a hévercek oda jutását, magának az ásványnak kívá-

jasát, s a kivájott ásványok kiszállítását közvetítsek. E célra különféle bányaeépítkezések szükségesek. Kezdetben minden bányavállalat aknáknak (Schacht) által szokott üzetni, melyek a hegység belsejébe függőleges vagy lejtős irányban nyitvatnak (der Schachtbau wird gesenkt). Idővel azonban az aknaépítkezések már nem elégségesek, a miért a bányászat akadályainak legyőzésére, rendszerint sokkal költségesebb bányaeépítkezések, t. i. tárnák vagyis alagok (Stollen) szükségesek, melyek részint a bányaaakadályok elhárítása, részint a szállítás könnyebbítése, vagy más bányászati célok tekintetéből vízszintes irányban vezettetnek (der Stollenbau wird getrieben). A tárnáknak szabályszerű kelléke az, hogy magasságuk legalább $1\frac{1}{2}^{\circ}$, szélességük pedig $\frac{3}{4}^{\circ}$ legyen; hogy egyenes irányban oly módon készüljenek, miszerint minden 100 ölnyi hosszúságban egy öllel emelkedjenek; s hogy vízcsorgájuk (Wasserseige) a bányavizek kifolyására alkalmas legyen. Egyébiránt a dolog természetében fekszik, hogy a fennforgó szükségletekhez képest, s az ezeknek megfelelő irányban, a hegység belsejében más különféle építkezések és készültek is tétessenek p. o. szelclők (Lichtlöcher), szárnyvágatok (Flügelschläge), többféle bányajáratok vagyis távak (Strecke) stb.

Megjegyzendő: **1)** Ha a hegység közete erős, a bányaeépítkezések rendszerint könnyebben készülnek, mint ha lágy. Ez utóbbi esetben többnyire ács- vagy köműves munka is szükségeltetik; melynek a bányászatnál sajátos alkalmaztatása van. **2)** A bányaeépületek felszerelésére alkalmazott tárgyak jogi értelemben azoknak tartozékát képezik p. o. az aknáknál a húzmű és a járgány (Göppel), stb. **3)** A tárnák legközvetlenebb célja többféle lehet, p. o. hasznos ásványtelepek keresése, ásványok szállítása, a bányaaakadályok legyőzése stb., s ehhez képest különféle nevök is szokott lenni; azonban mindnyájak közt az u. n. fő- vagy öregtárna

(Erbstollen) a legfontosabb, mely a hegységben lévő minden bányaeépítményeket alávéjván, ez által művelésöket könnyíti, illetőleg lehetségessé teszi; miért is a hegység kulcsának (Schlüssel des Gebirges) szokott neveztetni.

9. §. Folytatás.

IV. Vannak esetek, hogy az ásványfekvények szabad ég alatt a felszínről is kivájathatnak (Tagbau); rendes kivájtásuk mindazáltal többnyire csak a hegység belsejében szokott történni, tulajdonképi bányaművelés által (Grubenabbau), mely az ásványfekvény sajátosságaihoz képest különféle módszert követ. Ásványereknél a legegyszerűbb az, mely azoknak csapása szerint történik (u. n. Ortsbau); míg ásványtelepeken a bányász előtt szabadabb tér szokott lenni, a meny nyiben azoknak kivájása lefelé (Strossenbau), felfelé (Förstenbau), oldalvást (Ulmenbau), vagy a fekvény csapásával keresztben (Querbau) is történhetik. Általános szabály az, hogy bánya támaszok vagy gyámok (Bergfesten, Pfeiler) mindig hagyassanak; mely szabály alól csak sajátosság feltételek mellett lehet kivételnek helye (Strebebau).

V. A bányában már kivájott ásványoknak felszínre szállítása, aknában a húzmű segítségével, tárnákban az u. n. csille (Hund) által történik. Az utóbbi kétféle, közönséges és u. n. góresille (Riese), melyeknek elsejét ember t. i. a csillér (Hundstösser) kezeli, míg az utóbbit többnyire lóerővel szokták vontatni. A körülményekhez képest azonban a szállításnak más eszközeit is szokás használni (taligát; tolókat; tolószekeret; ha a bánya s bejárása tág, közönséges szekeret; ha a bányában összefolyt nevezetes vízmennyiségen keresztül történik, csónakot stb.)

VI. Végül figyelemmel kell lennünk a bányaművelés akadályainak elhárítására is, melyek a természet négy

elemeihez (lég, víz, tűz és föld) képest különfélék: **Légveszélyt** (Wetternoth) a bányászat czélszerű vezetése, s névszerint különösen erre nézve tett munkálatok (öregtárnák, szelelők, szárnyágatok) által lehet elhárítani. **Vízveszélytől** (Wassernoth) a bányát bányagépek (Kunstwerke) és czélszerűen hajtott tárnák óvják meg. **Bányagyullaadásokat** eloltani vagy elfojtani felette nehéz; s azért a bányásznak főgondja az legyen, hogy azoknak elejét vegye; jelesen szénbányákban, ezeknek tisztántartása által. Végre **bányászakadás** (Grubensturz) ellen a bányász magát óratos bányamivelés, helyes bányaépítkezés, s a körülményekhez képest czélszerű ács- és kőművesmunka alkalmaztatása által védi.

10. §. IV. A bányatermékek felkészítése és kidolgozása.

Kevés bányatermék van, melyet nyers állapotban közvetlenül használni lehetne; mert többnyire idegen ásványokkal vegyítve találtnak; p. o. a fémek, melyek a mennyiben földrészekkel vegyítvők, **érczeknek** (ezüst-, réz-, vas-érczek stb.) neveztetnek. S így szükségessé lesz, hogy a kiásott bányatermékek még több műmunkálatnak is alávetessenek, melyeknek itt különösen **három csoportozatát** kell felemlíteni.

1) Az u. n. felkészítési munkálatok (Aufbereitung), melyek által mechanicus úton s jelesen a víz segítségével, az idegen földrészek a bányaterméktől elválasztatván az ércz tisztítatik, illetőleg könnyebben olvasható lesz. E felkészítési munkák köréhez különféle zúzó épületek (zuzda Pochwerk, zúzomalom Stampfmühle stb.) tartoznak. Egyes fémeknek, p. o. az arany, ón, higanynak stb. **mosása**, szintén ide sorolandó.

2) Az olvasztás általi kidolgozás (Zugutebringung), mely tűzzel eszközöltetik, s mely tárgya a kohászatnak (Hüttenwesen). A kohó (Hütte), melylyel az érczek pörölydése (Rösten) is kapcsolatban van, a kikészítendő fémek különféle nemeihez képest különféleképen épül, s e tekintetben p. o. ezüst-, réz-, vaskohókat szokás megkülönböztetni. Minden kohónak lényeges részei az u. n. kemence vagyis olvasztó (Ofen), melyben a fémek olvasztván a salaktól (Schlacken) elválasztatnak, és mely nagyobb, közép és kisebb lehet (Hochofen, Mittellofen, Krummofen), s a szér (Herd), melyen a fém a maga sajátos tisztasága szerint kidolgoztatik. Azonkívül még figyelemmel kell lenni a fuvónak (Gebläse) kellő alkalmaztatására is. Az olvasztás tüzelés által történik, melyre fa, fa- és ásványszeneke, s gyakran melegítő légek vegyítése is alkalmaztatik. A megkívánt gőpezet víz-, gőz- stb. erő által hajtatik.

3) A felkészítés és kidolgozás köréhez még számos más műfoglalkodások is tartoznak, melyek a bányatermékek különféleségéhez képest igen sokfélék. Nemes fémeknél az u. n. fonesorítás (Amalgamation, Quicksilberarbeit), réznél a csurtatás (Saigerung); továbbá mint a kidolgozás különös módjai a páritás (Destillation) és lengítés (Sublimation), a kilugozás (Auslaugung) stb. mai iparviszonyaink mellett mind igen fontosak. Legnevezetesebbek mindazáltal a vasérczek kidolgozására, s a vasipar számos ágaira (edzés Cementation, és a hámorászat Hammerwesen sokféle műhelyei) vonatkozó munkálatok.

11. §. V. A bányászat belső emelése, s külső támogatása és elősegítése.

II. A bányászat belső emelése az ahhoz tartozó minden egyes műfoglalkodások technikai tökélyesbítése, s a bá-

nyatudományok körét képező ismeretek alapos és sokoldalú művelése és helyes alkalmaztatása által feltételeztetik. E tekintetben különös fontossággal a matematikai ismeretek bírnak, melyek nemcsak a tulajdonképi bányaművelésnél (8. §.) szolgálnak irányadásul; hanem azonkívül is a bányászatnak csaknem minden ágainál igen sokoldalú alkalmazást nyernek. Ennek folytán a bányamérnök (Markscheider, Bergingenieur) az összes bányászszemélyzetnek egyik legfontosabb tagja a).

III. Külsőleg a bányászat támogatatik, ha vállalatainál a gazdaság helyesen kezeltetik, ha a bányatisztek és munkások hivatásukban lelkesen eljárnak, ha a fennálló bányajog észleljának megfelelőleg alkalmaztatik, ha a bányászat a divatozó nemzeti és államgazdasági rendszer által kellő méltatásban részesítettetik stb. A gyakorlati élet legközvetlenebb érdekei szempontjából mindazáltal hármas irányt kell felemlítenünk, melyekben a bányászatnak külső támogatása leginkább szükséges a) a bányászat viszonyainak a földbirtokokhoz igazságos és észszerű rendezése; b) helyes vízi gazdálkodás, s a vízi jog szabályozásában a bányászat szükségletei és érdekei iránti kellő figyelem; c) az erdőszetnek rendezésében, s az erdei gazdaság kezelésében a bányászati érdekek méltányos tekintetbevétele.

a) Ugyanazon mérvben, a mint a bányák nagyobb szerű dimenziók szerint műveltetnek, s a bányavállalatok terjedelmes formákat öltenek, a bányamérnökök munkássága is fontosabbá lesz. E tekintetben különösen a francia bányászatra szabadon hivatkozom, mely az újabb bányatörvények által akkép van rendezve, hogy túlnyomólag a közmunkák szempontjából tekintendő, a minek folytán a francia bányamérnökök a francia bányajogban is nevezetesebb szerepet játszanak, mint p. o. a mi hazai bányajogunkban.

12. §. Irodalmi előzmények.

Ezek általán véve kétfélék; mennyiben 1) a bányatechnikára, és 2) a bányajogra vonatkoznak. 2*

1) A bányajog első kezdeményeit, a bányamívelés általános szabályozását, tehát egyszersmind a bányatant is tartalmazó munkákban kell keresnünk *a)*. Önálló doctrinalis szempontokat a bányajog csak a XVII. század közepe táján nyert, elcintén rövidebb értekezésekben *b)*, később fontosabb bányatörvények *c)* vagy bányaitéletek *d)* gyűjteményeiben, s végre nagyobb irodalmi művekben, melyek kezdetben inkább csak a gyakorlat *e)*, azonban a XVIII. század óta a tulajdonképi jogtudomány *f)* irányában is készültek. A jogtudós azonban, ki munkásságát a bányajognak szenteli, a bányajog ezen újabb önálló doctrinalis fejlődése mellett, a bányatudományok általánosan irodalmi fejlődéséhez és a bányamívelés technikai tökélesbüléséhez is érdekekkel viselletik (1. §. I.)

2) A tulajdonképi bányajog, mint a jogtudomány egyik önálló szakmája, jelenleg az irodalom terén is már nevezetes helyet foglal el. E tekintetben a külső, névszerint a német *g)* és francia *h)* bányajog irodalmi művelése, ámbár reánk nézve szintén érdekekkel bír, nem látszik oly fontosnak, mint az ausztriai *i)*, de kivált a magyar és erdélyi bányajognak irodalmi előzményei.

Az utóbbiak köréhez tartozik névszerint:

Faber Antal: Principia Juris metallici Hungarici, Pozson 1816., második kiadás 1824.

Jurjevich József: Institutiones Juris metallici Hungarici, Zágráb 1822.

Sófalvi Elek: Institutiones Juris metallici in usum Magni Principatus Transsilvaniae, két kötet Kolozsvár 1834—38.

Szentkirályi Zsigmond: Az erdélyi bányászat ismertetése nemzet-gazdasági, köz- és magánjogi tekintetben, I. kötet Kolozsvár 1841.

Schmidt Ferencz Antal: Cronologisch-syste-

matische Sammlung der Berggesetze der österr. Monarchie; II. Abth. Ungarn, Kroatien, Dalmatien, Slavonien u. Siebenbürgen, 25 köt. Bécs 1834—38.

a) E tekintetben különösen fontosak voltak a híres Agricola (Bauer) György munkái; névszerint: De re metallica libri XII. (Basel 1556., 1561., 1621., 1657. egészrét; németre fordítva Bech Fülöp által Basel 1557. stb.); — Bermannus sive de re metallica dialogus (Basel 1530. 8. stb.); — De natura fossilium libri X.; — De veteribus et novis metallis libri II.; stb. stb. — b) Ilyenmű értékezések hosszú jegyzékét tartalmazza Köhler munkája: Anleitung zu den Rechten und der Verfassung bei dem Bergbaue im Königreiche Sachsen, 2. kiad. Freiberg 1824. 65. sk. II. — c) Vrsprung ond Ordnungen der Bergwerke stb. Lipcse 1616. fol.; — Deucerus János: Ein new sehr nützlich königlich Bergbuch stb., Lipcse 1616. fol.; — Metallicorum Corpus Juris, Lipcse 1624. fol.; — Corpus Juris et Systema rerum metallicarum, oder Neu-verfasstes Bergbuch, Frankfurt 1698.; s ugyanczen munka folytatása: Continuatio Corporis Juris metallici et systematis rerum metallicarum, Bécs 1760. fol.; — Wagner Tamás: Corpus Juris Metallici recentissimi et antiquioris, Lipcse 1791. fol. — d) Span Sebestyén: Sechshundert Berg-Ürthel, Schied- u. Weisung, Zwickau 1636.; 2-ik kiad. Wolfenbüttel 1673.; — Hertwig Kristóf: Neues und vollkommenes Bergbuch, 2-ik kiad. Drezda és Lipcse 1734. stb. — e) Löhneysz G. E., Bericht vom Bergbau, Zillerfeld 1617. fol., 2-ik kiad. Stockholm és Hamburg 1690.; — Schönberg Abraham: Ausführliche Berg-Information, Lipcse 1693.; — Span Sebestyén, Speculum Juris Metallici, Drezda 1698.; — Rössler Boldizsár, Speculum Metallurgiae politissimum oder Hell-polierter Berg-Bau-Spiegel, Drezda 1700. — f) A legrégibb ilyenmű munka: Godofredi Christiani Leiseri Jus Georgicum (Lipcse 1698., 2-ik kiad. 1713., 3-ik 1741.), melynek III. könyve 24. és 25. fejezetében a bányajogot tartalmazza. — g) Bausse János György: Institutiones Juris Metallici Germanici, Lipcse 1740—42.; — Lobethan: Einleitung zum Bergwerksrecht, Zerbst 1777.; — Bayer A.: Berg-Staatsrechtslehre, 2-ik kiad. Hala 1790.; — Cancrin E. L.: Grundsätze des deutschen Berg- und Salzrechtes, Giessen 1799., — Köhler A. W.: Anleitung zu den Rechten und der Verfassung

bei dem Bergbaue im Königreiche Sachsen, Freyberg 1. kiad. 1786. 2. kiad. 1824.; — Hacke C. H. G.: Commentar über das Bergrecht, Sulzbach 1824.; — Karsten C. J. B.: Grundriss der deutschen Bergrechtslehre mit Rücksicht auf die französische Berggesetzgebung, Berlin 1828.; — Freiesleben C. Fr. G.: Darstellung der Grundlagen der sächsischen Bergwerksverfassung, Lipsce 1837., — 2-ik kiadás ezen czím alatt: Der Staat und der Bergbau mit vorzüglicher Rücksicht auf Sachsen, Lipsce 1839.; — Schomburg J. A.: Betrachtungen über die neuere deutsche Berggesetzgebung, Lipsce 1857.; — *h)* Recueil de lois, arrêtes et instructions sur les mines, minières, carrières et usines, Mons 1824. 8.; — Loaré: Législation sur les mines et sur les expropriations pour cause d'utilité publique, Paris 1828.; — Barrier: Code des Mines, Paris 1829.; — Brixhe G. E.: Essai d'un répertoire raisonné de législation et de jurisprudence en matière de mines, minières, tourbières etc. Liège 1833.; — Richard A.: Législation française sur les mines, minières, carrières, tourbières, salines, usines etc., Paris 1838.; — Delbecque A.: Traité sur la législation des mines, minières et carrières en France et en Belgique, 2 kötet Paris 1836.; — Chicora L. C. A. és Dupont István: Nouveau Code de Mines etc., Bruxelles 1846.; — Dupont Istv.: Traité pratique de la jurisprudence des mines, minières, forges et carrières, 2 kötet Paris 1853.; — *i)* Tausch Joseph: Bergrecht der österr. Erbstaaten, Klagenfurt 1822.; 2-ik kiad. ezen czím alatt: Das Bergrecht des österr. Kaiserthums, Bécs 1834.; — Jung János: Das Bergrecht der sämmtlichen österr. Staaten, Bécs 1822.; — Schneider Ferencz: Lehrbuch des Bergrechtes für die gesammten Länder der österr. Monarchie, Prága 1848.; — Wenzel Gusztáv: Handbuch des allg. österr. Bergrechtes, Bécs 1855.; — Gränzenstein Gusztáv: Das allg. österr. Berggesetz v. 23. Mai 1854., Bécs 1855.; — Báró Hingenaus Otto: Handbuch der Bergrechtskunde, Bécs 1854.; — Schneider Antal: Erläuterungen über das allg. österr. Berggesetz v. 23. Mai 1854., Prága 1855.; — Stamm Ferdinánd: Das österr. allg. Berggesetz v. 23. Mai 1854., Prága 1855.; Manger Rudolf: Das österr. Bergrecht nach dem allg. Berggesetze für das Kaiserthum Oesterreich v. 23. Mai 1854., Prága 1857.

13. §. A jelen munka feladata és alapraza.

Munkánk feladata a jelenleg Magyarországon (ide értve annak előbb u. n. kapcsolt részeit is) és Erdélyben fennálló bányajognak rendszeres formában és annak sajátos természetéhez képesti fejtegetése.

Ennek értelmében a jelen munkát öt szakra osztjuk :
 I. Történeti rész. II. Általános rész. III. Belső bányajog. IV. Külső bányajog. és V. Bányászati törvénykezés.

A munka függelékében még az 1861-ki országbirói értekezletnek a bányászatra vonatkozó intézkedéseit, s az 1854. május 23-ki bányatörvény szövegét felvilágosító jegyzetekkel is fogjuk közölni.

I.

TÖRTÉNETI RÉSZ.

14. §. Feladatunk.

Figyelmünket itt két tárgyra fordítjuk: **A)** Az azelőtt nálunk fennállt bányajog alakulására, fejlődésére és gyakorlati fő jelenségeire: **B)** A jelenleg fennálló bányajog keletkezésére s az előbbihez néhány tekintetben fontos viszonyára.

A)

Rövid visszapillantás az előbbi magyar és erdélyi bányajogra.

15. §. Két korszak megkülönböztetése.

Az előbbi magyar és erdélyi bányajog fejlődésében két korszakot kell megkülönböztetni, melyeknek elseje a miksai bányarendelet előtti időt foglalja magában; a második pedig a miksai bányarendeletnek (Maximilianische Bergordnung) alapján az 1573. óta alakult bányajogot tárgyalja.

ELSŐ KORSZAK.

A miksai bányarendelet előtti magyar és erdélyi bányajog.

16. §. Általában.

I. Azon számos és sokféle ásványkincsek, melyekkel az isteni gondviselés a két hazát bőkezűleg megáldotta, itt már a legrégibb idők óta voltak tárgya a bányaiparnak. Pannonia és Illyricum már a rómaiak korában ásványtermékei után volt jelentékeny; a daciai aranybányászat is igen gazdag volt; a magyarországi kárpátoknak akkor barbarok lakta földén pedig mai nap is a szintén már ezen régi időben gyakorlott bányászatnak maradványaira találunk.

Ezen régi bányászat azonban a hazai bányajognak szempontjából semmi érdekkal nem bír; mert hiányzott benne a bányaszabadság, mely mai felfogás szerint az okszerű bányajognak nem kevesbbé, mint minden czélszerűleg rendezett és önálló bányaiparnak szűkségképi feltétele. Mellőzve a néha hazánkban lakott barbarnépeket, kiknek bányászatáról nem bírunk részletes adatokkal, s kiknek netalán arra vonatkozott intézményei teljesen feledékenységre mentek: a rómaiak sem voltak egy nevelőknek megfelelő bányajognak alapítói. Rabszolgákat és bányamunkára elítélt gonosztétőket (ad metalla damnati) alkalmazván bányászatukban, bányáiknak mesésen gazdag jövedelmei mellett, náluk valóságos bányaipar soha ki nem fejlődhetett, míg a bányászatra vonatkozó törvényeik oly jelentéktelenek, hogy (nevezetesen ellentétben a római jognak különben nagy fontosságával) mai

időben a bányajogászoknál semmi figyelemben nem részesülnek a).

II. Okszerű bányajog tehát a két testvérhazában csak a magyar birodalom alapítása óta keletkezhetett. S valamint ennek folytán a magyar és erdélyi bányajog első alakulása a magyar honfoglalásnak volt következménye b): úgy annak későbbi fejlődésére is, a hazai jogélet rendezésének mindazon tényezői folytak be, melyek a magyar és erdélyi jogrendszert általában eredményezték.

a) Ennek folytán az ókor bányajogának tanulmányozása csak csekély részvétre talál kornakban, s irodalma sem igen gazdag. Névszerint a római bányajogra vonatkozik. — b) Flade Kécsztély G.: *Römisches Bergrecht*, Freyberg 1805., és Dinzenhoffer J. Kr. *Brevis analysis L. 1. et 3. Cod. de metallariis et metallis*, Altorf 1830.

17. §. A magyar és erdélyi bányajognak alakulása.

I. Hazánk legrégibb törvényeiben bányászatot tárgyazo intézkedésekre nem találunk; a bányák tehát Magyarországon, inkább szokási a) mint törvényi alapon, de összhangzólag X—XIII. századi jogéletünk általános szellemével, nem a földbirtoknak képezték tartozékát, hanem közvetlenül a király főúri jogának voltak alárendelve b). Ezen közvetlen alárendeltségnek jogi természete kezdetben még igen határozatlan lehetett. Azonban kétséget nem szenvedvén, hogy a magyarországi bányászat akkori szép felvirágzását a királyok pártfogásán kívül leginkább a bányász nép szorgalmának köszöné: világos, hogy hazai bányajogunk alakulásának is kettős föalapja volt; t. i. királyi privilegiumok, s a bányamivelők szokásai.

Tekintve az eredményt, azaz a két haza több vidékén már akkor keletkezett szabad bányavárosok emelkedését, s különösen az alsómagyarországi bányajognak már akkori je-

lességét; ez félreismerhetlen bizonyága annak, hogy a hazai bányáérdekek a jogélet általános tényezői által, még ezen megszorult viszonyok közt is támogattattak; ámbár a földbirtok érdekei e mellett nem igen vétettek számba. Mert a földbirtokos, kinek jószágán bányatermékek találtattak, azt a királynak, s a mint látszik igen csekély vagy semmi kárpótlás mellett, átengedni tartozott b).

II. Nevezetes változás történt azonban, midőn a bányászatról (a XIV. század óta) az országos törvényhozás is intézkedni kezdett. Ezen időtől fogva a bányászat irányában a földbirtok érdekei is méltányoltatván; a hazai bányajog hármias irányban fejlődött, s ehhez képest háromféle bányarendezést is eredményezett: **1)** A hol közvetlenül a király műveltetett bányákat emberei által, a bányarendezés egyedül csak fiscalis szempontból történt, s a bányajog az általános pénzügyi jognak volt része. Ezen bányarendezés különösen a sóbányászatnál nyert mindinkább tág alkalmaztatást, s magánjogilag legfeljebb a bányásznép némileg privilegiális állását eredményezte. **2)** A hol a bányák művelése szabadalmazott községekre, vagyis az u. n. szabad bányavárosokra volt átruházva, a bányarendezés, királyi privilegiumok és a községi szabadság támogatása folytán, természeti szükségleteihez képest legteljesebben alakulhatott. Ezen bányarendezés a hazai bányajog okszerű fejlődésének legnevezetesebb eszközlőjének mutatkozott. **3)** Gyakran megtörténvén, hogy a király egyes hatalmasb főuraknak, vagy terjedelmesb jószágok birtokosainak, javaikra nézve bizonyos korlátok közt a bányászkodási jogot átengedte, ennek folytán a bányarendezésnek egy harmadik neme is keletkezett, t. i. a földesúri bányászat. Ennek azonban nevezetes fejlődése soha nem volt, s legjelentékenyebb eredményekre csak ott tett szert, hol a földesurak bányaművelési jogukat a javaik területén lévő községekre átruházták, s ezeket a szabad királyi bányavárosok

mintájára királyi helybenhagyás mellett bizonyos szabadságokkal, illetőleg a bányavárosi jogosítvánnyal is felruházták p. o. Rozsnyó, Jászó, Rudbánya, Telkibánya.

A bányarendezés ezen hármas iránya c) azonban mindig a királynak az összes hazai bányászatra vonatkozó főúri jogában (*Jus Regale Minerale*) vette kiindulási pontját d), mely országos törvények által biztosítván, gyakorlati kifejtésében elvégre (1523.) az általános bányaszabadságnak szintén országos törvény általi ki nyilatkoztatásához vezetett.

III. Látjuk ezekből, hogy a hazai bányajog részletes fejlődése ez időben nem az országos törvényhozás, hanem az egyes bányavárosok és bányavidékek municipalis helyhatóságai útján történt. Ennek folytán általános országos bányajog akkor még nem létezhetett; azonban volt több nevezetes *particularis* bányajog, melyeknek áttekintését legczélszerűbben úgy nyerhetjük, ha azokat az ország egyes bányavidékeihez képest külön vesszük szemügyre.

a) Alig lehet kétség, hogy a magyarok előtt, mikor a mai hazát elfoglalták, a bányamívelés ismeretes nem lett volna. Ezt nemcsak a régi bányászatnak azon számos maradványai bizonyítják, melyek szerte szét egész Közép-Ázsiában találhatunk; melyek tehát azon vidéken is vannak, mely a magyarok őshazája, sőt melyeknek eredete általában az ázsiai népek tradíciója által azon népcsaládnak tulajdoníthatik, melynek egyik ágát a magyarok képezik: hanem határozott tudósítások is, melyek szerint ők p. o. 953. egyik hadjáratuk alkalmával Csehországban, mint a morvák szövetségesei s ezekkel együtt, egy bányavidéket elfoglaltak, s 10 évig bírván, az ottani bányákat tulajdon hasznukra kiaknázták (Bohuslai Balbini, *Epitome historica rerum Bohemicarum* II. könyv 5. fejt.); melyek szerint továbbá a saját földükön lévő bányák művelésére idegen országokból embereket vettek. (U. o. III. könyv 1. fejt.). Ezen adatok világosan látszanak egyszersmind azt is bizonyítani, hogy a régi magyaroknál már akkor a bányászat tekintetében szabályúl szolgáló szokások is voltak; ámbár a törvényhozás a XIV. század előtt a bányászattal közvetlenül nem foglalkodott. — b) „Quamvis

antiqua Regni nostri consuetudine et usque modo firmiter observata exigente, terrae seu praedia tam Ecclesiarum, quam Nobilium Regni nostri quorumcunque, in quarum territoriis auri et argenti fodinae reperiuntur, ad manus Regias mediante aliquo concambio moderato devolvi debuissent“ stb. Robert Károly 1327-ki okmánya (Fejérmél, *Codex Diplomaticus Hungariae* VIII. köt. 3. r. 198. l.) Csere útján a birtokosnak jutott kárpótlás csakugyan csekély lehetett; különben az 1351-ki 13. tcz. azt nem rendelte volna hogy: „Si quae minerae auri vel argenti, cupri vel ferri, aut aliae fodinae in possessionibus nobilium inveniuntur, absque competenti cambio non auferantur; sed pro talibus possessionibus . . (Rex) aequales possessiones conferat nobilibus praenotatis.“ — c) Mind a három irányra nézve l. a legközelebbi §§-okat. — d) Erre nézve l. alább a 39. sk. §§-okat.

18. §. 1) Alsó-magyarországi régi bányajogok, névszerint a selmec- és a körmöczbányái.

II. Mindenek előtt említendő az alsó-magyarországi bányavárosok bányajoga. Ide tartozik:

1) A régi selmeczi bányajog, mely IV. Béla király korában (1235—1270.) az ezen királytól nyert városi privilegiumnak alapúl vétele mellett, a városi közönséges joggal együtt, a divatozott bányaszokások szerint a városi esküttek által lett írásba foglalva s német nyelven feljegyezve. Címje: „*Gemaine Statt- vnd Perckrecht der Erbern vnd Löblichen Stat Schebnitz.*“ Ezen statulumokban a bányajog husz szakaszt teszen, s a kor szelleméhez képest igen egyszerű. Később II. Ulászló (Budán 1513. Judica vasárnapján) és III. Ferdinand (Pozsony 1655. június 22-én) királyok által megerősítettván; az 1573. szerkeztett u. n. selmeczi felvilágosító szabályoknak is alapját képezte (25. §. II.). Érvénye Selmeczbányán kívül Beszterczebányára, Libetbányára, Bakabányára és Belabányára is kiterjedt. Nyomatva már többször volt a).

2) A régi kőrmőczi bányajog, mely alapvonásai és részletei tekintetében a selmeczitől eltér, s lényegre nézve inkább a csehországi kulnbányai (Kultenbergeri) bányajognak utánzása *b*). Eredetileg — mint látszik — a XIV. század közepe táján jegyeztetvén fel; az első redactio a XV. század vége felé tűzvésznek áldozata lett; s így 1492. (Katalin napja utáni hétfőn) Schayder Péter kőrmőczi kamaragróf, és Czón Miklós Kőrmőczbányán királyi bányamester által, a városi község beleegyezése mellett, mint kőrmőczi „Perckwerchsgerechtheith“ német nyelven újból írásba foglaltatott; a mihez azután 1537. Behem Bernát kamaragróf még néhány czikket ragasztott, segédtszlei, valamint a városi tanács és a bányapolgárok hozzájárultával.

Ezen régi kőrmőczi bányajog a selmeczinél sokkal terjedelmesebb, s 26 szakból áll, melyek 18 utólagos határozattal vannak megtoldva. Kőrmőczbányán kívül Uj bányán is érvénynyel bírt; s az 1573-ki u. n. kőrmőczi felvilágosító szabályoknak (25. §. II.) képezi alapját. Nyomatva még mind-
eddig nincs.

3) Említendő továbbá, hogy az alsó-magyarországi bányagazgatás alatt állott bányavidékeken, melyekhez az összes dunamelléki és dunántúli részek tartoztak, több előkelő birtokos főúrnak és családnak szintén voltak bányajogosítványai. Ilyenek az esztergami érsek *c*), a pécsi püspök *d*), a Garam melletti apát *e*), a Garai család *f*), a Szent-Iványi család, (melynek jogosítványai Liptó megyében a bóczai bányákra nézve legújabb ideig érvényőket megtartották) *g*), a Szent-Györgyi család *h*), stb. Ezekre nézve azonban megjegyzendő, hogy jóllehet igen hihető, hogy jogosítványaik folytán jászágaikon bányák műveltettek; de az ezen bányaművelést szabályozó bányajogról határozott tudomásunk nincs.

III. Megjegyzendő: 1) Azon igen elterjedt téves nézetnek, mintba az alsó-magyarországi bányásznép Németer-

szágból, s névszerint a szász vidékekből bevándorolt gyarmatoktól származna, következése az, hogy sokan a selmeczi bányajogban a régi szász bányajog utánzásánál egyebet látni nem akarnak. Ezen nézet mindazáltal a legvastagabb történelmi tudatlanságot árulja el. Mert azon németek, kik az alsó-magyarországi bányákat művelik, egy ősi germán népnek utódjai, mely — mint látszik — már a rómaiak korában lakta a kárpáti vidékeket. Ennek bizonyítékaul nemcsak a meglévő történelmi források combinációja szolgál; hanem a jelenleg is azon vidékeken (Bars, Zólyom és Túróc megyékben) lakó németek (az u. n. handerholzok vagy kriekhaierek) nyelvének jellemző sajátása is. **2)** Összhangzásban van ezzel, hogy Németországnak egy előkelő bányajogásza, Karsten Károly a selmeczi bányajogot nemcsak az alsó-magyarországi bányavidéken autochtonnak, tehát őseredetinek, hanem az összes német bányajog alapjának is tartja *í*). **3)** Ebből magyarázható ki továbbá a selmeczi, s a morvaországi iglaui régi városi és bányajogoknak csaknem szó szerinti megegyezése; azon különbséggel, hogy a selmeczi német, az iglaui pedig latin nyelven van szerkeztve *k*). **4)** Noha azonban ehhez képest a régi selmeczi bányajog történelmi és régiségi tekintetben az iglauinál sokkal érdekesebb, azon nevezetes pártfogás, melyben a cseh-morvai törvényhozás a bányászatot kezdettől fogva és folyton folyva részesítette *l*), s mely nálunk hiányzott, mégis azt eredményezte, hogy míg az iglaui bányajog a XIII. és XIV. századokban nevezetes kifejlődést tapasztalt, a selmeczi nem kevesebbé mint a körmöczi változatlan pangásban maradt.

a) A régi selmeczi bányajog töredékeinek első kiadója volt Wagner Tamás *Corpus Juris Metallici* 165. sk. II. Egész szövegét a városi joggal együtt e munka szerzője, a *Jahrbücher der Literatur*, Bécs 1843., CIV. kötetében, az *Anzeigblatt* 1. sk. II., s legújabbban az *Árpád-kori Új Okmánytár* III. kötetében, Pest 1862.

206. sk. II.; úgy szintén Kachelmann János is, *Geschichte der ungarischen Bergstädte und ihrer Umgebung*, II. füz. Selmecz 1855. 177—192. II. — b) Úgy látszik, hogy a selmeczy jog a kör-möczi bányászat szükségleteinek meg nem felelt, s hogy ez Robert Károly királyt arra indította, miszerint 1328. a kör-möczieket azon jogokkal és szabadságokkal ruházta fel „quibus hospites de Kutumbanya Regni Bohemiae existunt.“ (Fejér Codex Dipl. VIII. köt. 3. r. 296. l. — c) III. László 1283-ki (Fejér Cod. V. k. 3. r. 158. l.). I. Lajos 1365-ki (u. o. IX. k. 3. r. 465. l.) Zsigmond 1418-ki (u. o. X. k. 6. r. 100. l.) és Albert 1439. (u. o. XI. k. 239. l.) privilegiumai. — d) Mátyás privilegiuma Kovachich Márton Györgynél: *Formulae Solennes Stili*, Pest 1799. 524. és 544. II.) — e) Fejér Cod. Dipl. I. köt. 429. l., II. k. 69. l., VIII. köt. 4. r. 273. és IX. k. 1. r. 345. l. — f) Zsigmond privilegiuma Fejérenél X. k. 4. r. 677. l., Kovachich id. m. 523. és 545. II. — g) III. László király eddig kiadatlan privilegiuma gyűjteményekben. — h) Schmidt Ferencz Ant.: *Chronol. syst. Sammlung der Berggesetze Ungarn*, etc.: I. köt., Bécs 1834. 118. l. — i) Karsten C. J. W.: *Über den Ursprung des Berg-Regals in Deutschland*, Berlin 1844. 10. sk. II. — k) Az iglauri városi és bányajogot kiadták Dobner Gelaz: *Monumenta Hist. Bohemiae*, IV. kötet, Prága 1779. 205. sk. II.; Lichtenfelsi Peithner lovag: *Versuch über die natürliche und politische Geschichte der böhmischen und mährischen Bergwerke*, Bécs 1780.; a Raigerni benedekrendiek: *Jura primaeva Moraviae*, Brünn 1781.; — csupán a bányajogot Schmidt F. A.: *Chronol. syst. Sammlung der Berggesetze v. Böhmen etc.*, Bécs 1832. 1. sk. II., és javított formában gr. Sternberg Gáspár: *Urkundenbuch zur Gesch. d. böhm. Bergwerke*, Prága 1836. 11. sk. II. — l) Lásd értekezésemet a csehországi bányajog történeti előzményeiről: *Zeitschrift für österr. Rechtsgelchrtheit und politische Gesetzkunde*, 1844. II. köt. 127. sk. és 217. sk. II.

19. §. 2) A felső-magyarországi bányavárosok bányajoga.

I. Nevezetes bányajogi emléket továbbá a felső-magyarországi bányavárosok, u. m. Gölniczbánya, Szon-

molnokbánya, Rudbánya, Jászó, Telkibánya, Rozsnyó és Igló régi bányajogában is bírnak; melyek közül Gölnczbánya, Szomolnokbánya és Igló királyi bányavárosok voltak, a többi négy pedig magánbirtokosok földén feküdt. Ezekben a bányaszabadság elve részint a királyok, részint főnri birtokosaik pártfogása *a)* és a XV. századba eső felvirágzásuk folytán honosult meg; a minek községi szervezősük is megfelelt. S így történt, hogy elvégre egymás közt közelebbi viszonyba lépven képviselőik által 1487. végén Kassán gyűlést tartottak, s itt statuti formában különös bányajogukat megállapították *b)*.

Ezen bányajog szintűgy, mint az előbbie, német nyelven van szerkeztve; s határozott adataink vannak, melyekből kitetszik, hogy a felső-magyarországi bányászathal általános érvénynyel bírt. Azen zavarok közt azonban, melyek a mohácsi vész után ezen vidékeken is nehezettek, és melyeknek befolyása a bányászatra is kártékony volt, gyakorlati alkalmazhatóságából kivetkőztetett, míg végre feledékenységhbe ment. Nyomatva még mindeddig nincs.

III. A bányajogosítványnyal felruházott birtokosok közt e vidékeken is első helyen az esztergami érsek említendő, kinek pártfogása a rozsnyói bányászatot emelte szép virágzásra *c)*; továbbá a jászói prépost *d)*; s úgy szintén a Palóczi *e)* (Rudbányára nézve), a Rozgonyi *f)* (Telkibányára nézve), a Berzeviczy *g)*, a Görgey *h)*, a Soos *i)*, a Csetneki *k)* családok; de különösen a Thurzó család, mely valamint nagyobbára a bányaiipar által nyerte emelkedését, úgy — míg fennállt — a magyarországi bányászat virágzásának egyik erős támasza is volt *l)*.

IV. Említést érdemel itt a sóbányászat is, mely akkoriban a koronának kizárólagos jogát még nem képezte. Nevezetesen e tekintetben a sóvári sóbányák Sáros megyében, melyeket a Soos család bírt és műveltetett. Ezen bányák.

úgy látszik, hogy az 1514: 2. és 3. tcz. folytán, melynél fogva a sóbányászatot királyi fenntartott jognak kell tartani, a XVI. században csere útján mentek át a kincstár birtokába *m*). Valóságos a sóbányászatot szabályozó jogfejlődésre nem találunk.

a) Az 1487-ki statutumok egyik pontja így szól: „Wie disse percksteth yren stull haben sollen.“ „Item noch alter gewonhait vnd gerechtigkeith haben dy Schmüinitzer dye erste stymme vund stelle noch vns (a gölniczieket érti); darnoch dy von der Ruda dy dritte; dy von Jaszo die fyrthe; die von Telken die fünfte; die von Rossnaw die sexte; die von Newndorff (Igló) dy sibente.“ — *b*) Címje a következő: „Item hernach stehen geschriben die artickel dy dy percksteth peschlossen haben zw Casschaw an sannd Stephanstag prothomartiris zw weynachten anno etc. 87.“ — *c*) III. Endre 1291-ki (Fejér Cod. Dipl. VI. k. 1. r. 98—100. ll.); Robert Károly 1313. (u. o. VIII. k. 1. r. 492. l.), és 1320-ki (u. o. VIII. k. 2. r. 243. l.) privilegiumai folytán. Rozsnyó bányavárosi jogosítványait Zsigmond király 1410. és II. Ulászló király 1496. erősítették meg. — *d*) III. Endre 1290-ki (Fejér Cod. Dipl. VI. k. 1. r. 58. l.), s I. Lajos 1364-ki és 1368-ki (u. o. IX. k. 3. r. 434. l. és 4. r. 276.) privilegiumai folytán. Jászó bányajogosítványait már Albert prépost 1243. engedményezte (u. o. IV. k. 1. r. 304. l.), mit utódai többször megerősítettek. — *e*) Palóczy László országbíró a leleszi konvent által 1450. körül Rudbánya birtokában statuáltatott; a miről az okmány ugyanott őriztetik. — *f*) Ugyanott találtató 1447. és 1470-ki okmányok bizonyítják a Rozgonyi család birtokát Telkibányára nézve. — *g*) Robert Károly 1327-ki engedménye Fejérnél Cod. Dipl. VIII. k. 3. r. 198. l. — *h*) Robert Károly 1314-ki privilegiuma Fejérnél id. m. VIII. k. 5. r. 89. l.; és a Görgöy család 1347-ki osztálylevele gyűjteményemben. — *i*) I. Lajos 1379-ki privilegiuma Fejérnél Cod. Dipl. IX. k. 5. r. 322. l. — *k*) Mátyás király 1464-ki privilegiuma, gyűjteményemben. — *l*) A Thurzó családról l. Nagy Iván: *Magyarország családai*, XI. köt., Pest 1865. 199. sk. ll., és Wagner Károly: *Analecta Scepusii* IV. köt., Pozsony és Kassa 1778. 61. sk. ll. — *m*) A Soos család a sóvári sóbányákat III. László király 1285-ki és 1288-ki adománya alapján bírta (Fejér Cod. Dipl. V. k. 3. r. 274. és 393. ll.). Különbözn lásd a *Tudomá-*

nyos Gyűjteményt 1831. XII. köt. 64. sk. II., hol két 1573-ki okirat közöltetik, melyek a sóbányákra nézve a királyi kincstárnak már akkori birtokát bizonyítják.

20. §. 3) Bányajogi állapotok az ország többi részeiben.

I. Mint bányavárosok, melyeknek régenten szintén híres bányajoguk volt, még Nagy-Bánya és Felső-Bánya is nevezetesek; valószínű azonban, hogy ez a XVI. századnak kezdetéig írásba foglalva még nem volt. Ugyanis 1521. az itteni bányászok közt egyenlenségek támadtak, melyeknek elintézését II. Lajos király More Györgyre bízta; s úgy látszik, hogy ez szolgáltatott alkalmat egy különös bányaarendtartásnak német nyelven szerkeztésére, mely „Königl. Majestät zu Hungern etc. Bergordnung in Neustad vnd Mittelberg“ czíme alatt itt 1535. volt érvényben, s 56 cikkből állt *a*). Mindamellett I. Ferdinánd király biztosai 1552. Bornemisza Pál és Wernher György, jöllehet az itteni bányajogot méltányolják, és a felsőbányaiak e tekintetbeni jártasságát különösen kiemelik; ezen jogról csupán mint szokásos jogról szólnak *b*). Említenő még, hogy Kapnik-Bánya Felső-Bányával jogközösségben állt *c*); hogy ezen időben Körösbányán is már rendezett bányászatra találunk *d*); hogy Aradmegyében is bányamívelés volt *e*); hogy a Krassó megyei vashányászatról tudomásunk van *f*), s hogy tudjuk azt is, miszerint a körösbányai és karánsebesi aranymosások bizonyos szabályok szerint rendezve voltak *g*). A rézbányai bányászat ezen időben szintén már jelentékeny volt *h*).

II. Birtokos családokul, melyeknek jószágaikra nézve bányajogosítványa volt, a Hunyadi *i*) és a Maróthi *k*) családok említetnek; jelszen a Hunyadi család, mint a

felső-, a kapnik- és a körösbányái bányászati érdekek pártfogója.

III. A sóbányászat tekintetében az öt máramarosi szabad koronai város volt nevezetes jogokkal és szabadságokkal megadományozva, s kétséget nem szenved, hogy ezeknek alapján az itteni sóbányászat is nem csekély lendületet nyert. Az ezen alkalommal keletkezett jogi rendezés azonban nem a sóbányászat viszonyait, hanem csak a munkások állapotait tárgyalta I).

a) Kézirati tudósítás. — b) „Sunt autem omnes (t. i. Felsőbánya lakosai) metallici, et eodem cum civibus Rivuli Dominarum jure utuntur; quin huius oppidi origo vetustior habetur quam civitatis (t. i. Nagy-Bánya), et ipsi oppidani etiam montanijuris peritiores aliis esse creduntur; quam tamen peritiam ex nullo scripto, sed solum ex usu et consuetudine habent.“ Az említett biztosok jelentése Engelnél *Geschichte des ungrischen Reichs und seiner Nebenländer*, III. kötet, Hala 1801. 18. l. — c) Hunyadi János 1455. (Bistricie die Dominico prox. post festum B. Thomae Apostoli), és Mátyás király 1465. (VIII. kal. Decembris), ezen viszonyra vonatkoznak. Mindkét okmány gyűjteményekben. — d) Hunyadi Jánosnak, 1446-ki és 1451-ki rendeletei, s „Andreas Goldamar Urburarius Kereschbanyensis“-nek 1523-ki okmánya; mindhárom gyűjteményekben. — e) I. Lajos király 1363-ki rendelete Fejérenél Cod. Dipl. IX. k. 3. r. 352. l. — f) Zsigmond királynak 1395-ki okmánya, melyben „castrum Kevesd vocatum in Comitatu de Crasso habitum simul cum villis et montana ferri ad ipsum castrum spectantibus“ említetik, gyűjteményekben. — g) Körösbányára nézve Hunyadi Jánosnak említett 1446-ki rendelete, Karánsebesre nézve az ottani városi hatóságnak egy 1525-ki kiadványa, melyben az „aurilotores Districtus Karansebesiensis“-ről van szó, gyűjteményekben. — h) Keresztur J. A., *Compendiaria descriptio foundationis ac vicissitudinum Episcopatus ac Capituli M.-Varadiensis*, N.-Várad 1806. 261. sk. II. — i) Kézirati tudósítások 1446. 1451. és 1458. évekből, gyűjteményekben. — k) Zsigmond király 1393-ki adománya, gyűjteményekben. — l) Nevezetes e tekintetben II. Ulászló 1498. (Budae Sabb. prox. post f. B. Marci Evangelistae) szabály-rendelete Simonchiz

n e z e : *Noctium Marmaticarum Vigiliæ* (Kézirat a n. muzeumban)
II. k. 232. sk. II.

21. §. 4) Bányajog a kapcsolt részekben és a szent korona tartományaiban.

I. A kapcsolt részek, azaz Dalmatia, Horvátország és Szlavonia tekintetében, leghatározottabb tudomásunk van a Frangepan *a)* és a Zrinyi *b)* családok bányajogosítványairól; melyekhez szlavoniai birtokukra nézve a fehérvári kereszteseket *c)* a Garai *d)* és a Gersei Pethő *e)* családokat is számítani kell. Úgy látszik mindazáltal, hogy az itt üzött bányászat nélkülözte azon szabadságokat, melyekkel az Magyarországhban másutt bírt; s csak miután az 1523-ki országgyűlés az általános bányaszabadság elvét kimondta volna, fejlődött ki a kapcsolt részekben is a bányamívelés tágabb dimenziók szerint. A XVI. században már Zágráb város polgárait is bányák mívelésével látjuk foglalkodni *f)*; s ugyanazon időben találunk a Zamobori bányászat emelkedésének első nyomaira is. Arról azonban, hogy a kapcsolt részekben sajátságos bányajog alakult, vagy alkalmaztatott volna, semmi tudomásunk nincs.

II. A magyar szent korona déli tartományai itt csak annyiban említendők fel, mennyiben tudomásunk van, hogy Szerbiában *g)* és Boszniában *h)* már a XV. században nem csekély bányamívelés, Havasalföldön pedig aranymosás volt *i)*. Legnevezetesebb volt bányászati tekintetben Ó-Szerbiában Novobrod, melynek emelésére a raguzai polgárok nevezetes befolyást gyakoroltak, s erre nézve a szerb uralkodóktól különös jogosítványokkal felruháztattak *k)*, mely azonban 1455. a törököktől elfoglaltatván *l)* egészen elpusztult. Novobrodban szászok mívelték a bányákat; s nincs kétség, hogy német eredetű bányajoggal éltek; ámbár annak semmi maradványa nem jutott korunkra.

a) Zsigmond király 1391-ki privilegiuma Fejéرنél Cod. Dipl. X. k. 1. r. 676. l. — b) A Zrinyiek nevezetes bányákat birtak. Gvozdanszkóban, melyek 1537. körül szép virágzásban voltak; azonban később a törökök betörései folytán elpusztultak. Zrinyi Ilona 1534. ezen bányászat tekintetében érdekes rendelkezéseket tett. — c) Fejér Cod. Dipl. IV. k. 1. r. 104. l. — d) U. o. X. k. 4. r. 660. sk. II. — e) II. Lajos király 1525-ki privilegiuma gyűjteményben. — f) A zágrábi polgárok érdekében ennek folytán Zágráb városnak 1528. egyenletlenségei voltak gr. Zrinyi Miklóssal; melyekre nézve I. Ferdinánd a várost védte. — g) Majdanpoken már a XV. században találunk bányászatra. — h) Occhievja Fülöp *Epitome Vetustatum Bosnensis Provinciae*, Ancova 1776. 109. l. — i) II. Ulászló király 1516-ki védlvele a havasalföldi aranymosók számára Brassó város levéltárában. — k) Lázár fejedelem (knéz) 1387-ki okmánya (Miklosich F. *Monumenta Serbica*, Bécs 1858. 206. l.), István dezpota 1405-ki privilegiuma (u. o. 268. l.), Brankovics György dezpota 1428-ki és 1445-ki privilegiumai (u. o. 354. és 435. ll.) — l) Pray Gy. *Annales Regum Hungariae*, III. köt. 157. l.

22. §. 5) Erdélyi bányajog.

Erdélyben régi bíres bányavárosok, melyeknek ezen időben bányajoga is jelentékeny lehetett, Radna a), Abrudbánya b), Zalatna c) és Offenbánya d) voltak. Névszerint Abrudbányának akkorban már a bányászatra vonatkozó statutumai voltak; ezeknek mindazáltal szószerinti szövege korunkra nem jutott e). A sóbányászat Tordán és Vizaknán virágzott f).

A földbirtokosok közül, a már fent említett Hunyadi családon kívül, bányászati jogosítvánnyal az erdélyi káptalan g) és a Toroczkoí család h) is bírt. Azon bányajogosítvány, melyet a Barczaságra nézve II. Endre király 1211. a német rendnek adott i), ennek eltávozása után elenyészett.

Úgy látszik, hogy mindezek akkorban csak szokási bányajoggal éltek; írott erdélyi tulajdonképi bányajognak maradványa korunkra nem jutván.

a) Fejér Cod. Dipl. VII. k. 4. r. 77. l., és IV. k. 3. r. 480. l.; Cornides *Diplomatariuma* (kézirat) a m. akadémia könyvtárában I. k. 108. l. és I. Ferdinand 1533-ki privilegiuma Pempflinger Mark számára Schmidt F. Antalnál: *Chr. syst. Sammlung der Berggesetze Ungarns* stb. I. k. 108. l. — b) 1425-ki és 1491-ki kézirati tudósítások gyűjteményekben. — c) Fejér Cod. Dipl. VIII. k. 4. r. 162. l. — d) 1449-ki és 1456-ki kézirati tudósítások gyűjteményekben. — e) Ezen statutumok, melyeknek töredékeit az abrudbányai városi levéltárban láttam, 1453. évvel kezdődnek, a bányászatnak azonban csak külső viszonyait tárgyzzák. — f) P. o. Fejérnél Cod. Dipl. VI. k. 1. r. 105. l., VIII. k. 1. r. 107. l., VIII. k. 4. r. 349. l. stb. — g) Az erdélyi káptalannak e tekintetben a XV. század közepe táján sok egyenetlenségei voltak Zalatnabányával és Abrudbányával. — h) Fejér Cod. Dipl. VI. k. 1. r. 119. l. — i) U. o. III. k. 1. r. 106. l.

23. §. Az általános bányaszabadságnak országos törvény által megállapítása.

I. A bányajog ezen korszak alatti fejlődésének legnevezeteseb eredménye az, hogy 1523. az általános bányaszabadság országos törvény által megállapított. A bányászati szabadságnak elve t. i., melyet királyaink kezdetül fogva, különös privilegiumok által, egyes bányavárosok és bányavidékek számára kimondtak, az egész országra nézve általános értelemben ekkor nyerte a törvényhozásnak feltétlen sanctióját. Ez által pedig a hazai bányajog oly biztos törvényi alapot nyert, mely nemcsak a XV. és XVI. századok szükségleteit kielégíté, hanem leglényegesebb részében korunk törvényhozási kívánalmainak is megfelel.

II. Miután t. i. már XIV. és XV. századi törvényeink a bányaszabadság elvét mindinkább határozottan nyilatkoztatni kezdték; az eldöntő szót, elvégre az 1523: 39. tcz. mondta ki: „*Majestas Regia committat fodinas minerarum auri et argenti, ac cupri, et aliorum metallorum libere omnibus colere.*“

MÁSODIK KORSZAK.

A miksai bányarendelet utáni bányajog Magyarországban és Erdélyben.

24. §. Miksai bányarendelet.

Hazánkban a régi bányajog átalakulására legnagyobb hatással az 1573-ki u. n. miksai bányarendelet volt, mely eredetileg csak a hét alsó-magyarországi bányaváros számára hirdettetett ki, később azonban az ország többi bányavidékeire, sőt Erdélyre is alkalmaztatott. A miksai bányarendeletre nézve különös érdekekkel bírnak: **1)** keletkezése; **2)** jogi jelleme; továbbá **3)** kihirdetési módja, és ennek folytán **4)** gyakorlati érvénye a két haza egyes bányavidékei tekintetében.

25. §. 1) Keletkezése.

I. A miksai bányarendelet azon bányajogi reformokkal áll közvetlen összefüggésben, melyek I. Ferdinand uralkodását Csehországban és az u. n. alsó ausztriai tartományokban (Alsó- és Felső-Ausztria, Styria, Karintia és Krain) jellemzik *a*). Magyarországon azonban ilyenmő reformokra csak 1548. nyílt tér, midőn t. i. Mária királyné, ki mint II. Lajos király özvegye mindaddig az alsó-magyarországi bányavárosokat bírta, ezeket testvérének Ferdinand királynak az 1548. martius 7-ki egyezkedés folytán átadta *b*). Itt azonban a tervezett reformok jelentékeny akadályokra találván, melyek felette nehezen voltak elintézhetőek, így, a már Ferdinánd által elhatározott bányarendelet, csak fia és utódja Miksa király alatt, s akkor is egyedül nevezetes módosításokkal és megszorításokkal, léphetett életbe.

III. I. Ferdinánd király eredeti terve az volt, hogy hazánkban bányajogi reformjait az 1548-ki országgyűlés hozzájárultával léptesse életbe. Propositioni azonban itt nehézségekre találván, királyi hatalmánál fogva 1549. valamint az alsó-magyarországi bányászat igazgatását, úgy a bányarendelet elkészítését is az alsó-ausztriai kamarára bízta, melynek útján azután az alsó magyarországi bányavárosok számára a bányarendelet 1550. lett kihirdetve. Ennek gyakorlati életbeléptetése mindazáltal ismét annyi nehézséggel járt, hogy előbb az alsó-ausztriai kamara az ügynek a magyar országgyűléshez újbóli utasítását indítványozta *d)*; ez pedig célhoz nem vezetvén, később a király az eredeti bányarendeletet átdolgoztatta, s 1562. újból kihirdettette. Most azonban a bányavárosok kezdtek panaszt emelni, hogy régi privilegiumaik és bányászati szabadalmaik az új bányarendtartásnak határozatai által sértetnek; s így ismét új nehézségek támadván; — jóllehet I. Ferdinand halála után (1564), utódja Miksa király annak kihirdetését 1565. február 10-ke alatt ismételte, elvégre mégis czólszerűbbnek látszott kamarai bizottmányt (a magyar kir. udv. kancelláriának határozott kizárásával) rendelni, mely az alsó-magyarországi városok küldötteivel a fennforgó nehézségek mellőzése végett tanácskozzon. A tanácskozások 1565. július végén kezdődtek, s több évig tartottak. Körmöcz és Beszterczebánya városok a bányarendelet elfogadását a magyar országgyűlés belcogyezésétől kívánták függővé tenni; de az udvari biztosok azt már 1568. apríl 29-én feltétlenül akarták életbe léptetni; a mi azonban a városok folytonos panaszai miatt meg nem történt. Így végre a bizottmányi tárgyalások a királynak 1570. deczember 21-ke nyilatkozata folytán akkép fejeztettek be, hogy a bányarendelet határozatai s a bányavárosok privilegiumai, bányastatutumai és régi szokásai közt oly összeegyeztetés történt, melynél fogva ezeknek főpontjai egybe-

állítatván, a bányarendelethez két u. n. felvilágosító szabályzat (Erläuterungen) függesztetett. Ehhez képest a miksai bányarendelet véglegesen megállapítatván, így az 1573. február 16-án negyedszer is kihirdettetett a két felvilágosító szabályzattal együtt, melyeknek egyike Kőrmöcz- és Ujbányának, másika Selmecz-, Besztercze-, Libet-, Baka- és Belabányának szolt e).

a) Wenzel G. *Handbuch des allg. österr. Bergrechts*, 81. sk. és 93. sk. II. — b) Hatvani Mihály: *Magyar tört. okmánytár a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból*, II. köt. Pest 1858. 153. sk. II. — c) A miksai bányarendelet keletkezéséről terjedelmes külföldi tanulmányok tárgyává tettem, névszerint a hét alsó-magyarországi sz. k. bányavárosok levéltáraiban, melyeknek eredményét itt röviden egybefoglaltam. L. különben munkámat: *Handbuch d. allg. öst. Bergrechts* 99. sk. II.

26. §. 2) Jellemzése.

I. A miksai bányarendelet azon számos bányarendeltek rendszeréhez tartozik, melyekkel a XVI. században az európai, s különösen a német fejedelmek, az országaikban lévő bányákon a kezelési, birtoklási és művelési viszonyokat szabályozták. Közvetlen belső összefüggésben névszerint kettővel volt, az 1550-ki bamberg-karintiaival a), és az 1553-ki ausztriai-ferdinandival b). Ennek folytán természetes, hogy közte, s Magyarország bányajogi előzményei közt semmi organikus összefüggés fenn nem állott; sőt a mennyiben az alsó-magyarországi bányák igazgatása is I. Ferdinándnak intézkedései folytán az alsó-ausztriai kamarára volt bízva, a miksai bányarendelet, s az 1548. előtti magyarországi bányajog közt határozott ellentétre találunk.

II. A miksai bányarendelet tehát hazai bányászatunk tekintetében nemcsak nevezetes jogi reformokat, hanem igen jelentékeny újításokat is tartalmazott, melyek leginkább a

következőkben mutatkoztak: **1)** Daczára annak, hogy a király által országos szempontból volt kihirdetve; nem a királyi rendeleteknél akkor szokásos latin, hanem német nyelven adatott ki. **2)** A bányászati főúri jog benne nem a magyar országos törvények, hanem az alsó-ausztriai főhercegek privilegiumai szerint van formulázva *c*). **3)** Ennek folytán határozataiban a magyar szabad bányavárosok privilegiumai és akkori jogi állása; sőt általában a magyar jognak a bányászatra nézve mindaddig irányadásul szolgált szempontjai különös figyelemben nem részesültek. **4)** Technikai alapnézeteire nézve a magyarországi bányavárosok statutarius jogánál tökéletesebb volt ugyan, s a XVI. századi bányatechnika kívánalmainak és színvonalának inkább megfelelt; de egyszersmind sok szokatlant is tartalmazott.

S ezen körülményekből lehet megmagyaráznunk, hogy nemcsak behozatala ellen emeltek az alsó-magyarországi bányavárosok mindjárt kezdetben panaszokat; hanem hogy életbeléptetése is a két hazában mindenütt csak nevezetes megszorítások és módosításokkal történhetett; továbbá hogy számos utólagos és pótrendeleteket tett szükségessé; s hogy még ezen kiegészítése után is, Magyarország törvényhozása csak a bányabíróságok magántörvényének (*lex privata*) nyilatkoztatta *d*), az erdélyi törvényhozás pedig szintén csupán a legszorosb értelemben vett bányaugyekben tulajdonított neki kötelező erőt *e*).

III. A miksai bányarendelet áll a bevezetéstől és 46 cikkéből; melyek után különféle esküformulák; ezek után pedig a körmöczi (22) és a selmeczi (26) felvilágosító szabályok következnek. Így volt nyomtatva először Bécsben 1573. *f*); azóta pedig gyakran, részint magában *g*), részint gyűjteményes munkákban *h*).

a) „*Neue Bergkwerchsordnung Bambergischer herschaften in Kerndten anno 1550. aufgericht*“ I. Schmidt F. A.: *Chronol*

syst. Sammlung der Berggesetze von Oesterreich, Steyermark etc., I. köt. Bécs 1839. 281—386. II. — b) „Bergordnung der niederösterreichischen Länder“; gyakran nyomtatott, először Bécsben 1553. — c) L. a miksai bányarendelet 1. cikkét. — d) MO. 1723: 108. — e) Erd. 1747: 14. — f) „Perckhordnung der Freyen Küniglichen Perckhstätt in der Cron Hungern, als Crembnitz, Schembnitz, Neuensohl, Buganz, Kunigspurg, Düllen vnd Libeten; sambt andern vnhllgenden, vnd gedachter Cron Hungern eingeleibten, Gold, Silber, Kupffer, vnd underer Metall Perckwerchen, jetzigen vnd khünfftigen auff's new furgenommen, gebessert, vnd auff beschehne hernach angehenckte erleuterung der alten Crembnitzischen vnd Schembnitzischen Perckkordnungen aussgangen. Beschehen nach Christi vusers Erlösers vnd Säligmachers geburt im Tausent fünffhundert Ainundsibentzigisten (érdekes nyomtatási hiba 1573. helyett, mikép a könyv végén áll) Jar. Mit Röm. Khay. Mayestett Gnad vnd Privilegien gedruckt zu Wienn in Österreich durch Caspar Steinhoffer im S. Annen Hof fol. — g) P. o. Bécsben 1703. 1760. stb; latin fordításban (a felvilágosító szabályok nélkül) Sófalyi Elek né, *Institutiones Juris Metallici in usum M. Princ. Transilvaniae*, Kolozsv. 1834. 1—144. II. Érdekes kivonata jelent meg ezen cím alatt: „Summarischer Extract und Inhalt aus der Berg-Ordnung der sieben Hungarischen Bergstädten, als: Cremnitz, Schemnitz, Neusohl, Königsberg, Buggantz, Düllen, und Lübetten; Breslau in der Baumanischen Erben Druckerei druckts Joh. Günther Röer Factor 1694. — h) P. o. Schmidt F. A. Chr. *syst. Samml. der Bergg. Ungarns* stb. II. köt. 224—457.

27. §. 3) Kihirdetése.

A miksai bányarendelet eredetileg, mint láttuk, csak a hót alsó-magyarországi bányaváros az azokhoz tartozó bányák számára hirdettetett ki. Később azonban, nemcsak Magyarország egyéb bányavidékeiben, hanem Erdélyben is, különféle időben, és különböző körülmények közt, lett kihirdetve. Névszerint:

1) A felső-magyarországi bányászaira nézve tudjuk, hogy a XVI. századnak nyugtalanságai alatt sokat szenvedett, míg végre a Thurzó családnak befolyása annak

emelésére ismét kedvezőbben hatni kezdett. Miksa király 1561. ápril 1-ki utasításában a szepesi kamarának különösen azt hagyta meg, hogy az ottani bányákon divatozó jogra fordítsa figyelmét, s a szükségessékké vált törvényes intézkedésekre indítványokat felterjeszzen *a*). Maga a miksai bányarendelet e vidéken — mint látszik — 1580. körül hirdettetett ki, úgy mindazáltal, hogy a helyi viszonyok ez alkalommal számba vétettek *b*). Specialis adományozásokat is az egyes hatalmasabb birtokosok jószágain található bányákra nézve a XVII. század végeig találunk *c*), melyek közül a legnevezetesebb az, melyet 1669. Andráshy Miklós I. Lipót királytól nyert, s mely a gróf Andráshy család bányajogositványainak alapja *d*).

2) Az ország keleti részeiben, névszerint Szatmár és Kraszna megyékben, minthogy ezek sokáig Erdélyhez voltak kapcsolva, a miksai bányarendelet csak a XVII. század végén hirdettetett ki; idő közben a bányászat nagyobbára az erdélyi fejedelmek és törvények alatt állván. I. Ferdinánd 1560-ki privilegiuma, melylyel Nagy-Bányát és Felső-Bányát Balassa Menyhértnek inscribálta *e*), maradandó jelentőséggel nem bírt; azonban annál fontosabbak, de egyzersmind kártékonyabbak is voltak, Báthory Zsigmond és Gábor fejedelmeknek a szatmármegyei bányászatra nézve kötött haszonbérleti szerződésai *f*). Bethlen Gábor uralkodása, valamint Erdélynek, úgy Magyarország ahhoz kapcsolt részeinek bányászatára már kedvezőbben hatott; a XVII. század második felében mindazáltal újra nehéz csapások sújtották azt. Midőn Szatmár megye 1659. Magyarországhoz visszaadatott; a nagybányai és a felsőbányai bányászatra nézve azon igazgatási és kezelési formák kezdtek alakulni, melyek legujabb időkig fennálltak, s melyeknek a miksai bányarendelet egyik lényeges részét képezi. Ennek kihirdetése azonban itt is a localis viszonyok tekintetbevétele mellett történt *g*);

c szempontból különösen fontos azon szerződés, melyet a szepesi kamara 1689. october 25-én Felső-Bánya várossal kötött, s melyet I. Lipót király 1690. június 1-jén megerősített *h*).

3) Az ország déli részeiben, névszerint Bihar megyének hegyes déli, és Zarándnak Aradhoz kapcsolt vidékein; s a pozsarováci (passarovitz) békekötés által visszanyert bán-ságban, hol az idő mostoha befolyásai, és a török uralom alatt, az előbbi századokban ott virágzott bányászat egészen tönkre jutott, a XVIII. század óta álltak be ismét kedvezőbb viszonyok. Kezdetben ugyan csak a királyi kincstár volt a bányamívelés tulajdonképi vállalkozója, sőt Biharban legujabb ideig is az *i*); míg Aradban csak a vashányászat alakult magánvállalkozók által önállóbbá *k*). A bán-ságban azonban, Oraviczán (1718.), Boksánon (1720.), Dognácskán (1722.), Moldaván (1728.) és Lunkányon (1734.); sőt az avval akkor összekapcsolva volt Szerbiában is Majdanpéken (1720.) és Csernosticzán (1726.), csakhamar nevezetes bányatelepek keletkeztek, főleg miután az 1733—1736-ki intézkedések által a bányák és kohók nagy része magánvállalkozók birtokába jutott *l*). Ez alkalommal (az 1736. július 25-ki u. n. Neffzeri rendszer 14. pontja által) a miksai bányarendtartás is mint kötelező bányaszabály volt kihirdetve.

4) A kapcsolt részekben a bányászat különösen nevezetes nem lévén, nem esoda, ha ott a miksai bányarendtartás csak 1780. hirdettetett ki *m*).

5) Végre Erdélyben a XVI. század óta a bányatörvényhozásnak két korszakát kell megkülönböztetni; az 1722. előtti és utáni.

I. Ferdinand király, midőn az Izabella királynéval kötött szerződésnél fogva Erdélyt bírta (1551—1556.), figyelmét az ottani bányászat rendezésére is fordította, s névszerint

az abrudbányai bányák és aranymosások számára bocsátott ki különös rendeletet *n*), mely azonban érvényéből csakhamar kivetköztetett. Ennél sokkal fontosabb az erdélyi bányavárosok szövetsége, mely Abrudbányát, Zalatnát és Offenbányát, s Magyarországnak akkor Erdélyhez kapcsolt részeiből Nagy Bányát, Felső Bányát és Körösbányát magában foglalta, s mely mint ilyen 1593. az erdélyi országgyűlés által is elismertetett *o*); annál is inkább, mert az 1618. ápril 12-ki erdélyi országgyűlés az 1513. kimondott általános bányaszabadságot megújította *p*), s Bethlen Gábor fejedelem ennek értelmében intézkedett a bányászatról és pártfogolta a bányamivelőket *q*). Az erdélyi bányászatnak ezen szép felvirágzása azonban a XVII. század második felében csakhamar rosszabbra fordult.

Midőn I. Lipót király 1691. Erdély kormányát átvette gondjainak egyik különös tárgya a bányászat ujjärendezése is volt. E tekintetben a thesaurarius 1693. ápril 29-ki utasításában I. Ferdinand 1553-ki intézkedéseihez ragaszkodott, de egyszersmind a bányatörvények reformját is kezdeményezvén *r*), 1702. a miksai bányarendeletet ideiglenesen életbeléptette *s*); melynek érvénye az 1722. ápril 13-ki udv. kamarai rendelet által megerősítetvén *t*), kihirdetése az udv. cancellaria és a gubernium útján is történt *u*); kötelező ereje pedig az 1747-ki országgyűlés által is helyben hagyatott azon esetekre nézve, melyekről országos törvények nem intézkednek *v*).

a) Fontosak e tekintetben ezen utasítás 17—21 pontjai. Név szerint a 20. pont azt rendeli: „Quoniam bonus ordo cum aliis in rebus omnibus, tum in colendis montanis seu fodinis maximum momentum habet, Consilarii Camerae nostrae, qui fuerit et qui nunc sit ordo montanorum in partibus Regni Hungariae superioribus dictae Camerae nostrae subjectis, et quali gaudeant jure, bene cognitum et exploratum habeant; et si qui defectus vel abusus insunt, quo pacto eis medendum sit, inter se consultant, Nosque seu Camerae

nostram Hungaricam (mely akkor Pozsonyban székelt) de eo opinio-
ne sua informant.“ — *b*) Ezen évben t. i. e vidéken gyakorlati al-
kalmaztatásának első nyomára találunk. — *c*) Így Güncz és Telki-
bánya I. Ferdinandtól 1555. a Perényi családnak inscribáltatott,
1558. pedig bányáival együtt Dobó Istvánnak adományoztatott stb.;
még 1647. III. Ferdinand Budaméri uradalmára nézve az Ostroghi
hercegeket; 1667. és 1669. pedig I. Lipót a Rákóczy hercegi csa-
ládot minden javára nézve bányászati jogosítvánnyal adományozta
meg. Ezen, és több más ide tartozó adatokról felvilágosítást nyújt
kézirat-gyűjteményem. — *d*) Ezen nevezetes privilegium, kelt La-
xemburg 1669. april 26-án, szóról szóra megegyez avval, melylyel
a hg. Rákóczy család bányajogosítványait nyerte; t. i. „Ut ipso Ni-
colaus Andrassy de Krasznaborka, hacredesque, posteritates et suc-
cessores eiusdem utriusque sexus universi, quemadmodum et lega-
tarii, in omnibus suis bonis intra ambitum Regni nostri Hungariae
existentibus, auri, argenti, cupri, ferri, plumbi, metalli, aliorum-
que mineralium fodinas extruere, erigere et colere possint ac va-
leant; ita tamen, ut omnes illae fodinae a bonis Andrassyanis nun-
quam separari queant, sed iis in perpetuum incorporatae et con-
iunctim permanere debeant.“ stb. — *e*) Szirmai Antal:
Szathmár Vármegye I. köt. Buda 1809. 224. l. — *f*) Báthori Zsig-
mond a nagy-, felső-, lapos- és kapnikbányai arany- és ezüstbá-
nyákat 1588. báró Herberstein Feliciánnak évenkénti 33,160 tallérért
három esztendőre (Szirmai id. m. I. k. 226 l.); Báthory Gábor
pedig a nagybányai bányászatot 1612. Lisibona Gellértnek adta ha-
szonbérbe (Schwartner M.: *Introductio in rem diplomaticam*,
Buda 1802. 391. l. — *g*) Már Miksa király 1571. augustus 30-ki
rendeletében a nagybányai bányászat egyik főhatárányát „propter
defectum honorum legum et ordinationum montanarum“ magyarázza;
a minek folytán bányarendeletét már akkor rendelte ott kihirdettetni
(Schmidt F. A.: *Sammlung der Berggesetze Ungarns* stb. II. k.
210. sk. II.). Azonban Szathmár megye Erdélyhez csatoltatván, ezen
rendeletnek nem volt eredménye; s a miksa bányarendelet gya-
korlati életbeléptetésének csak I. Lipót 1698. július 18-ki (U. o.
V. köt. 477. sk. II.) és az udv. kamara 1769. január 9-ki rendeleteinek
(u. o. XIII. köt. 124. l.) folytán volt helye. — *h*) Ezen szer-
ződés a felső-bányai bányászatra nézve 1854-ig főszabályul szol-
gált. — *i*) Névszerint Rézbányán. — *k*) Ezen értelemben ve-
szem Török Gábor Arad megye követének nyilatkozatát az 1844-ik
országgyűlés május 7-iki ülésében, hogy „eddig a vaskő Aradvár-

megyében egyedül földesuri jognak tekintetett, s annak használata minden felsőbb befolyástól menten gyakoroltatott.“ Szó szerint véve ezen nyilatkozat az 1351: 13. és 1523: 39. czikkkel, mely a magyar bányajog főtörvénye, ellentétetben volna. — l) Ez alkalommal az ottani magánbányászat u. n. rendszerek (Systeme) által szabályoztatott, melyeknek elseje volt: a neffzeri (1736. július 25-ki) rendszer. A későbbi rendszerek közt a legnevezetesebbek voltak a hühengarti (1748.), a kempfi (1754.) a perlas-stampferi (1760.), a reichensteini (1802.), végre az 1811. november 1-ji és az 1830. martius 4-ki rendszerek. L. munkámat: *Handbuch des allg. öst. Bergrechts* 117. sk. ll. — m) Schmidt F. A.: *Sammlung der Berggesetze Ungarns* stb. XIV. k. 328. — n) „Bergordnung und Freyheiten über die Berg- und Goldwaschwerke zu Abrudbánya oder Gross-Schlacken und den dazu incorporirten Flecken, Dörfer und umliegenden Gebürge.“ Köleséri Samu erd. kormányezéki titkárnak Gyula-Fehérvár 1724. július 30-kán kelt kézirati jelentéséből. — o) Az 1593. szeptember 1-ji gyulafehérvári országgyűlés 4. cikkében. — p) Az 1618. ápril 12-ki gyulafehérvári országgyűlés 7. cikke. — q) Bethlen Gábor fejedelem az erdélyi bányászat jogai és szabadságai védelmére 1615. Gyulafehérvárott szeptember 23-án fontos okmányt adott ki, melynek másolatát gyűjteményemben bírom. — r) Lásd ezen utasítás 3. pontját Szász Károlynál: *Sylloge tractatum aliorumque actorum publicorum B. Diploma Leopoldinum* stb. *illustrantium*, Kolozsvár (1833.) 434. sk. ll. — s) Schmidt F. A.: *Sammlung der Berggesetze Ungarns* stb. V. köt. 711. l. — t) Ennek 1-ső pontja azt határozza, hogy „die kayserliche Maximiliansche Bergordnung, gleichwie solche in dem Königreiche Ungarn beobachtet wird, also auch darinnen in Siebenbürgen, insoweit selbe pro differenti rerum statu sich dahin adaptiren lassen, eingeführt werde.“ U. o. VI. köt. 161. sk. ll. — u) U. o. — v) Erd. 1747: 14.

28. §. 4) Gyakorlati érvénye.

Kitetszik ezekből, hogy mit kell tartanunk a mikszai bányarendeletnek a két hazában 1854. előtti gyakorlati érvényéről.

Eredetileg országgyűlési úton mint országos törvény nem hozatván, kötelező erejét is egyedül a két országgyűlés

utólagos helybenhagyásának, s azon tekintélynek köszöné, melylyel igazgatási úton kihirdetletvén, a királytól mint bányászati főúrlól felruháztatott.

Az 1723-ki magyarországi országgyűlés azt egyedül a bányatörvényszékek magántörvényének (lex privata) ismervén el, ezen minőségben, és a mennyiben akkor gyakorlatban volt, tehát az ezen felfogás által feltételezett korlátok közt, hagyta meg érvényben. Erdélyben pedig az 1747-ki novell. cikkek kötelező póterővel, a bányajognak csak azon kérdéseire nézve ruházták fel, melyekről törvények nem intézkedtek.

II. Látjuk tehát, hogy mind Magyarországon mind Erdélyben a mikasai bányarendelet gyakorlati érvénye csak azon királyi és banyaigazgatási rendeleteken alapúlt, melyek által kihirdetett, később számos mellékintézkedésekkel és kiegészítő határozatokkal megtoldatván, s mellette bányajogok specialis adományozásoknál fogva is fennállván. Ezen értelemben ismerte el a két hazában kötelező erejét az országos törvényhozás is.

Azonban 1791. óta bányajogunk kút főinek alapviszonyai e tekintetben is szorosabban vannak meghatározva. A felség bányászati főuri jogának épségben maradása mellett, t. i. a bányajog rendezése az országos törvényhozás egyik tárgyának kijelöltetvén, ennek folytán az újabb bányatörvényhozás a mikasai bányarendelet álláspontjától határozottan visszalépett; melynek tehát nincs többé kötelező ereje. Azon particularis bányaszabályoknak mindazáltal, melyek egyes vidékeken a mikasai bányarendelet érvényét módosították és korlátozták, sok tekintetben a mostani bányajogban is van még gyakorlati jelentősége.

III. Ilyenmő particularis bányaszabályai csaknem minden egyes bányavidéknek voltak. Ezek közül itt névszerint felemlítendőek:

1) Az alsó-magyarországi bányavidékre nézve a kőrmöczbányai, és a selmeczbányai felvilágosító szabályok (26. §.).

2) A felső-magyarországi bányavidékre nézve a felső-magyarországi bányapolgárság statutumai (30. §.).

3) A nagy- és felsőbányai bányavidékre nézve az 1689-ki felső-bányai szerződés I. Lipót király 1690-ki megerősítésével (27. §.).

4) A bánságra nézve azon u. n. rendszerek, melyek által az ottani bányaviszonyok 1736. óta rendeztetek (27. §.); melyekhez legujabban azon szerződés is járult, mely által a kincstár 1855. január 1-jén az állanivasuti társulatnak nevezetes bánsági jószágokat, s bányajogositványokat átengedett.

5) Erdélyre nézve az u. n. abrudbányai bányastatutumok (30. §.).

Mindezeknek gyakorlati érvényét azonban az 1854-ki bányatörvény és az 1861-ki országbirói értekezlet határozatai szerint kell megítélnünk (35. §.).

B)

Mostani bányajogunk.

29. §. Bányajogunk ujjaalakulása.

I. A Magyarországhban és Erdélyben jelenleg fennálló bányajog ujjaalakulásának kiindulási pontjait dicső emlékeztű Mária Terezia királynénk uralkodásában találjuk. Azon nevezetes lendületnek t. i., melyet akkor a hazai bányászat technikus és közgazdasági tekintetben nyert, a miksa bányarendtartás nem felelt meg többé; s új korszerűbb bányá-

jogi rendezés mutatkozott szükségesnek. Ujabb jogéletünk szelleméhez képest ezen rendezést egyedül a szokástól vagy királyi privilegiumoktól szintoly kevéssé lehetett várni; mint az egyszerű felsőbb rendeletektől; s maga Mária Terézia is átlátta, hogy azon irány további folytatása legcélszerűbb, melyet az 1523: 39. tcz. határozottan kijelölt volt, azaz hogy a törvényhozásnak kelljen intézkedni. Országos bányatörvényt azonban daczára ezeknek mindekkoráig sem bírnak; de vannak igen nevezetes előkészületek, melyek a törvényhozás ezen iránybani feladatát nagyon könnyítik, melyeknek alapján mindazáltal végleges szabályozást megállapítani az 1861-ki országbírói értekezlet magát hivatottnak nem érezvén, a törvényhozás elintézéséig, csak ideiglenes határozatokat hozott.

II. Az említett előkészületek a következők:

1) Mária Terézia és II. József számos rendeletei, melyek már nem a miksai bányarendelet kiegészítését, hanem részint összes bányarendünk új organicus megállapítását, részint egy új bányatörvényre okszerű javaslatok elkészítését tárgyalták.

2) Az 1791: 67. és 1827: 8. magyarországi, és 1791: 64. erdélyi törvényczikkek által kiküldött országos választmányok munkálatai, melyeknek megbízása egy rendszeres bányatörvényjavaslat kidolgozására is kiterjedt.

3) Az 184 $\frac{1}{2}$ -ki magyarországi országgyűlés által elkészített és legfelsőbb szentesítés végett felterjesztett bányatörvény-javaslat.

4) Az 1854-ki általános ausztriai bányatörvény, mely akkor Magyarországon és Erdélyben is életbe lépett, s melynek korszerűsége és a mai bányaszükségleteknek megfelelő szelleme általában el van ismorve.

30. §. 1) Bányajogi reformok Mária Terézia és II. József korában.

I. Ezek a hazai bányajogra nézve általában véve átmeneti jelentőséggel bírnak, s ujjaalakulásának mintegy csak kiindulási pontjait foglalják magukban. A bányászat technikája t. i. Mária Terézia alatt nevezetesebb tökélyre emeltetvén, az annak megfelelő reformok a bányajog terén is szükségeseknek találtattak. Ezek Magyarországon administratív úton, Erdélyben pedig a törvényhozás útján léptettek életbe.

II. Magyarországon t. i., miután az 1723: 108. a bányászat és bányajognak királyi intézkedések általi rendezését helybenhagyta, s ezeket nem ugyan országos, de a bányabíróságok tekintetében fennálló magántörvényeknek elismerte volna: a bányajogi reformok, az 1741: 40. tcz. értelmében is, ugyanazon irányban tovább folytattattak. Ezen reformok mindazáltal akkor nagyobbára nem a tulajdonképi bányajogot, hanem a bányavárosok és a kir. bányahatóságok közti törvényhatósági egyenetlenségeket, és az utóbbiaknak szervezését illették. Első tekintetben több évi bizottmányi tárgyalások után, M. Terézia az ismeretes u. n. „*Constitutiones et Rescripta*“ adta ki a), melyek 1747. június 9-e alatt az alsó-magyarországi bányavárosoknak kibocsáttattak, és 1766. a nagybányai bányakerületben b) is kihirdettettek, s melyeket az 1788-ki szervező nyiltparancs megerősített. Még fontosabb volt c tekintetben II. József két rendelete; 1781. october 28-káról a „*Constitutiones circa exercitium Regalis metalli fodinarum*“, és 1788. october 6-káról azon rendelet, mely által a helybeli bányabíróságok helyett királyi bányatörvényszékek és bányahelyettességek (Substitutiók) behoztattak c). A bányagazgatás ennek folytán mindinkább tágabb hatáskört nyervén, a bányahatóságoknak határozottabb ren-

dezése és szervezése is szükségessé lett, a mi igen számos királyi rendeletre adott alkalmat d).

Ezek mellett azonban a tulajdonképi bányajognak ujjaalakítása is szándokában volt M. Teréziának és II. Józsefnek; s az ezen munkához szükséges adatok gyűjtésével és előkészítésével M. Terézia által az akkori bányatanácsos Lichtenfelsi Peithner Tádé meg is volt bízva. De ennek munkássága célra nem vezetvén e); ezen időből néhány, egyes vidékek particularis bányajogát rendező intézkedéseken kívül alig maradt ránk valami. Ezek közül leginkább azok nevezeteselek, melyek a felső-magyarországi és a bánásgi bányaviszonyokra vonatkoztak. A felső-magyarországi bányakerületnek összes bányapolgárai t. i. akkor egy nagy testületté alakultak, melynek statutumai 1751., s nevezetes változtatásokkal ismét 1779. a királyi megerősítést nyerték. Azóta ezen statutumok még néhányszor revideáltattak, s utolsó szerkezetökhöz 1833. hozattak. A bánági bányapolgárok pedig, kik 1736. óta vállalataikra nézve határozott jogi basist az u. n. Neffzerféle rendszerben bírtak, M. Terézia alatt háromszor (1748., 1754. és 1760.) tapasztaltak nevezetes reformokat az így keletkezett bánági particularis bányajogban (28. §.). Mindezen reformokra az országos törvényhozásnak befolyása nem volt f).

III. Az erdélyi országos bányajog 1747. az országgyűlés által fővonásaiban határozottan megállapíttatván, azóta lényeges változást nem tapasztalt. Ezen általános erdélyi bányajogon kívül vannak azonban egyes bányavidékeknek különös szabályai is, melyek azoknak particularis bányajogát képezik. Ezeknek legnevezetesebikét, az a brudbányait, már M. Terézia 1773. hagyta helyben g).

a) „Constitutiones et Rescripta Mariae Theresiae stb. ad VII. Montanas Civitates de iis, quae ad earum concordiam cum R. Camera, ad Civitatum et fodinarum jura, privilegia, officia et conser-

vationem spectant.⁴ — b) Schmidt F. A.: *Sammlung der Berggesetze Ungarns* etc. XII. köt. 418. sk. és 445. sk. II. — c) Ezen két rendelet gyakran volt nyomtatva; a Schmidtféle gyűjteményben XV. köt. 237. sk. II., és XVIII. köt. 7. sk. II. — d) A Schmidtféle gyűjteményben M. Terézia és II. József kora 11. kötetet (VII.—XVII.) és a XVIII. kötet felét foglalja el. A VIII. kötet csak két évet (1749. és 1750.), a IX. csak egy évet (1751.) tartalmaz. — e) Nyomtatásban megjelent tőle: *Physikalische Geschichte der böhmischen und mährischen Bergwerke*, Bécs 1780., mely a cseh-morva bányatörvényhozáásra előkészület akart lenni; azonban történeti fejtegetéseknél egyebet nem tartalmaz. Hogy Peithner a magyarországi bányajogra különös figyelmet fordított volna, annak nyomára nem akadtam; ámbár a bányatudománynak több évig volt (1772. sk.) tanára Selmecezen. — f) Ezen tárgyról kéziratgyűjteményem bő tudósításokat tartalmaz. — g) S ó f a l v i: *Institutiones Juris Metallici* I. köt. 304. l. Az abrudbányai bányastatutumok 8 czimből állnak, melyeknek mindenike bizonyos számú czikkekre oszlik. A szöveg találtatik u. o. 173—206. II.

31. §. 2) Az 1791-ki és az 1827-ik országos választmány munkálatai.

I. Magyarorszában az 1791: 22. tcz. folytán az ugyanazon évi 67. tcz. által kinevezett országos választmányok közt, egyet találunk, mely egy magyar bányatörvény javaslatának elkészítésével volt megbízva. Ezen országgyűlés t. i. feladatául azt tűzvén ki magának, hogy az összes magyar jogot a modern codificatio értelmében rendszeres törvények által szabályozza; az ezen célból a bányajogra nézve kinevezett választmánynak (Deputatio Montana) az hagyatott meg: „Publica coordinatio rerum montanisticarum; porro judicialium (montanisticorum) objectorum; ac demum projectum removendorum impedimentorum, quae majori fodinarum culturae ponuntur, relevatioque gravaminum eatenus per montanas civitates et urburarios positorum.” A választmány tanácskozásait Selmecebányán tartá, és 53 czikkből

álló munkálatot készített, mely az ugyanakkor kinevezett törvénykezési választmány (Deputatio Juridica) által megvizsgáltatott *a*). Ezek közül csak a 13. cikk „De camporum fodi-
narium capacitae eorumque dimensione” nyert érvényt az alsó-magyarországi és a nagybányai bányakerületekre nézve az 1792. június 20-ki kir. rendelet által.

Hasonló célra nevezett ki az erdélyi 1791-ki országgyűlés is 64. tczikke által országos választmányokat, melyek közt egyiknek (Deputatio Cameralis et Montanistica) feladata az volt „desiderium Statuum circa coordinationem rerum montanisticarum, et obsectorum in montanisticis judicialium, tollendasque difficultates et querelas, quae majori fodinarum culturae obstare comperirentur.” Munkálata *b*) azonban csak igen csekély részben foglalkodik a tulajdonképi bányajoggal *c*). Országgyűlési revisio alá nem került.

III. Az 1791-ki magyar országos választmány gyakorlati cél el nem érven, az 1827: 9. tcz. egy új választmányt „in re montanistica” nevezett ki, ugyanazon feladattal. Ezen választmány is „Codex Juris Metallici Hungarici” címje alatt, egy 189 czikkből álló törvényjavaslatot dolgozott ki, mely azonban szintén soha országgyűlési átvizsgálás tárgya nem lett *d*). Mennyiben ezen választmány saját munkálatát „systema Juris Metallici Hungarici ex usu. consuetudine, resolutionibus, legibus patriae etc. elaboratum”-nak címezi; maga leghívebben jellemzi azt; mely t. i. nem új törvénynek javaslata; hanem csak az azelőtt fennállt bányajognak rendszeres összeállítása.

Erdélyben a bányatörvények javításában még 1810., 1826. és 1832. is működtek országos választmányok; annélkül azonban, hogy figyelemre méltó eredményhez jutottak volna.

a) Nyomtatásban ezen cím alatt jelent meg: „LIII. Articuli Montanisticae Deputationis cum reflexioni-

bus Deputationis Juridicae articulo 67. 1791. ordinatae“ Pozsony 1826. — *b*) Szintén nyomtatva volt ezen czím alatt: „Opinio Systhematicae Deputationis Regnicolaris in Cameralibus, Commercialibus et Montanisticis ordinatae; et quidem quoad Montanistica“ (hely- és év nélkül). — *c*) Jellemzésére elég legyen röviden megjegyeznem, hogy négy részre van osztva, melyeknek **II**-je (1—13. ll.) a törvénykezési rendezést; **III**-ika (34—40. ll.) az arany és higany körüli csalásokat, sikkasztásokat stb.; **IIII**-ka a tulajdonképi bányajogot („circa Maximilianeae Ordinationis metallurgicae instituendam correctionem“ összesen 20 sor); **IV**-ke pedig (41—141. ll.) a bányászati sérelmeket tárgyazza, melyeknek tekintetéből a kincstártól 12,470,734 ft. 49 kr. követeltetik. — *d*) „Relatio Exc. Regnicolaris Deputationis in re metallico-montanistica Regni Hungariae, articulo 9. 1827. exmissae“, Pest 1831. 4-o, 2-ik kiad. Pozsony 1831. fol.

32. §. 3) Az 1844-ki bányatörvény-javaslat.

I. Fontosabb az eddigieknél azon bányatörvény-javaslat, melyet az 1844-ki magyar országgyűlés legfelsőbb szentesítés végett Ő Felségéhez felterjesztett. Mert noha ezt meg nem nyerte; úgy tekinthető mégis, mint az ország akkori kívánatának törvényes nyilatkozata, mely mint ilyen jelenleg is még különös figyelemre méltó.

Ezen javaslat kellő méltatására megjegyzendő: **1)** Azon választmány, mely által készítettett, közvetlenül országgyűlési megbízás folytán alakult, s tagjait a hazai bányászati intelligencia képviselőinek kell tekintenünk *a*). **2)** Az országgyűlés felterjesztését ezen választmány munkálatának alapján állapította meg *b*). **3)** Akkor midőn elkészült, a hazai bányászat mind belső szükségleteinek mind külviszonyainak, tökéletesen megfelelt *c*). **4)** Az utolsó húsz év óta azonban mindkét tekintetben oly lényeges változás történt, hogy je-

lenleg ezen javaslatot korszerű bányatörvény alapjául venni többé nem lehet *d*).

II. Az 1844-ki bányatörvény-javaslatnak hármas redactióját kell megkülönböztetni; azt melyet a bizottmány készített *e*); azt mely az alsó tábla által megállapított *f*), s azt melyhez a felső tábla is hozzá járult, és mely szentesítés végett felterjesztetett *g*). Az első szerint 139 czikkből áll, a második szerint 137 czikkből, a harmadik szerint 138 czikkből. A cikkek §§-okra osztatnak (ezeknek összes száma az I-ső redactióban 628, a II-ikban 615, a III-ikban 623); a javaslat pedig egy függelékkel van megtoldva, mely különféle esküformákat és a bányajogban használandó tiszti írásmód példányait tartalmazza.

a) A választmány részint országgyűlési tagokból, részint meghívott szakemberekből állt. A kincstár, noha szintén meg volt keresve, magát nem képviseltette. E tekintetben tehát ezen választmány az előbbiektől különbözött; mert az 1791-ki és 1827-iki választmányok országgyűlési tagokból és kincstári tisztekből voltak összeállítva, magánszaktudósok az előbbihez nem (MO. 1791: 67.); de az utóbbihoz igenis meghíva lévén (MO. 1828: 9. §. 3.). — *b*) Az alsó tábla ápril 13—18-i kerületi és május 7—11-ki országos üléseiben, s a felső tábla 20—23-ki üléseiben. Különbö ez a törvényjavaslat a két tábla közt öt izenet és négy válaszizenetnek volt tárgya (május 7-én és június 12-én; június 17-én és augusztus 2-én, augusztus 19-én és 24-én, augusztus 30-án és szeptember 2-án, s szeptember 2-án; — lásd az 1844-ki Országgyűlés írásait II. köt. 265., 429. és 536. ll., s III. köt. 16., 59., 105., 153., 155. és 164. ll.); míg végre az egyetértés létre jövén, a szeptember 3-ki vegyes ülésből felirással felterjesztetett (u. o. III. k. 168. l.) — *c*) L. az alsó tábla izenetét (u. o. II. k. 265. l.) és az országgyűlési felirást (u. o. III. k. 168. l.) — *d*) Azért az 1861-ki országbirói tanácskozás egyik előkelő tagjának azon kívánata „hogy a jövő országgyűlésen vagy annak idejében az Ő Felségének már 1844. felterjesztett javaslat hozassék létre“ (Ráth György, *Az országbirói Értekezlet*, Pest 1861. IV. fejezet; Részletes Tanácskozásai 97. l.), egyáltalán véve nem felel meg a hazai bányászat érdekeinek. —

e) „A magyar bányatörvény kimunkálására megbízott kerületi választottság javaslata“. Pozsony 1844. — f) Az 1844-ki Országgyűlés Írásai II. köt. 265. sk. II. — g) U. o. III. köt. 169—226. II.

33. §. 4) Az 1854. május 23-ki általános ausztriai bányatörvény.

I. Ez bányajogunk alakulásának legújabb stadiumában oly fontos helyt foglal el, hogy keletkezését itt tüzetesen szükséges szemügyre vennünk.

Mária Terézia királynénk uralkodásától fogva a bányászat technikája olyannyira emelkedett, a bányaeérdekek közgazdasági és társadalmi jelentősége pedig oly nevezetes változást tapasztalt, hogy a bányajognak új okszerű alapou rendezése, már néhány évtized óta általában sürgős és nélkülözhetlen szükségletnek volt elismerve. Névszerint hazánkat illetőleg az 1791-ki, 1827-ki és 1844-ki javaslatok mindannyi kísérletek voltak, melyek által törvényhozásunk ezen szükségletnek eleget akart tenni. Láttuk azonban, hogy ezeknek egyike sem vezetett célhoz; s így kedvező cseménynek látszik tekintendőnek, hogy, ha nem is a törvényeink által kijelölt úton, de legalább bányászatunk érdekében, oly törvény volt életbeléptetve, mely technikai tekintetben korunk kívánalmainak teljesen megfelel, s jogi tekintetben is majd törvényhozásunknak egy definitív hazai bányajog behozatalára felhasználható anyagúl fog szolgálhatni a).

II. Az 1854-ki bányatörvény azon javaslat alapján keletkezett, melyet magasabb meghagyás folytán Scheuchensstuel Károly osztályfőnök elnöklete alatt 1849. egy szakfőriakból álló bizottmány készített b). Ezen javaslat még egy harmas revisión ment keresztül; az elsőhez (1850.) az öszszes ausztriai birodalomnak, s névszerint Magyarországnak és Erdélynek is minden bányaeérdekeltei járultak c); a másodikban (1851.) ezeknek legszakavatottabbjai vettek részt;

a harmadik pedig (1852.) a birodalmi törvényhozás akkori szervezéséhez képest, egy bizottmányban történt, mely minden ministeriumnak arra kijelölt tagjai és a monarchia minden részeiből arra meghívott, szakértő bányabirtokosokból volt összeállítva *d*). Az ekkép szerkeztett és megállapított javaslatot Ő Felsége 1854. május 23-án erősítette meg, és nyilatkoztatta ki általános ausztriai bányatörvénynek.

Először képest a törvény az ausztriai birodalom legszakavatottabb érdekelteinek részvétele mellett készült; kik közt a két haza bányászatérdekelte is befolyást gyakoroltak.

III. Ezen bányatörvény nemcsak általános szempontból akarja a bányászat viszonyait rendezni; hanem az ausztriai birodalom sajátosságait is szem előtt tartja. Névszerűen az egyes bányavidékeknek a törvény korlátai közt, önálló jogkört jelöl ki, melyben helybeli statutumok által érdekeikről gondoskodhatnak és viszonyaikat szabályozhatják *e*).

Egészben véve tizenhat fejezetből áll, melyek §§-okra osztatnak. A §§-ok összes száma 286. A törvény gyakorlati foganatosítását egy 135 §§-ból álló hivatalos utasítás (Vollzugsvorschrift) által szabályozza *f*). Scheuchenstuel úr mindazoknak, kik a törvényt tanulmányozzák, nevezetes segítséget nyújtott az által, hogy annak irányeszméit és indokolását egy különös munkában közzé tette *g*).

a) Ezen munka írója az 1854-ki bányatörvény megjelenésekor, jelentőségéről következőleg nyilatkozott: „Es kann mit Recht als ein auf der Höhe der Zeit stehendes, und von dessen Geiste getragenes Gesetz; und als eines der schönsten Ergebnisse der dem Bergbaue zugewandten legislativen Thätigkeit des XIX. Jahrhunderts bezeichnet werden; und zeigt auch in seiner äusseren Form eine Vollendung, welche ganz der Wichtigkeit seines Gegenstandes entspricht.“ *Handbuch des allg. öst. Bergrechts*, XV. l. — *b*) A Bizottmány tagjai voltak Scheuchenstuelen kívül, Weiss Károly akkor prágai helytartósági tanácsos, és báró Hingenau Otto bécsi bányajogtanár. A munkálat címje volt: „Entwurf eines neuen

Berggesetzes, nebst Motiven und dem Entwurfe einer Instruction für die Bergbau-Verleihungs- und Oberaufsichtsbehörden.“ Bécs 1849. — e) „Revidirter Berggesetzentwurf“ Bécs 1851. — d) A 3-ik és 4-ik javaslat nyomtatásban nem jelent meg. — e) A bányatörvény 274. §-a. — f) „Vollzugs-Vorschrift zu dem mit Allerhöchstem Patente v. 23. Mai 1854. erlassenen allg. öst. Berggesetze“, Bécs 1854. Az utasítás kiadott 1854. szeptember 25-én. — g) „*Motive zu dem allg. österr. Berggesetze vom 23. Mai 1854.*“ Aus ähnlichen Quellen von Carl v. Scheuchenstuel k. k. Sectionschef,“ Bécs 1855.

34. §. Az 1861-ki országbírói értekezlet végzése.

Az 1861-ki országbírói értekezlet, a magyarországi bányászat új törvény általi rendezésének már el nem halasztható sürgős szükségességét átlátván, s közjogilag az eddigi magyar törvényeknek a bányászatot illető határozataihoz ragaszkodván, általán véve az 1523 : 39. tczben foglalt bányaszabadság elvét követte zsinórmértékül, melynek gyakorlati és részletes kifejtésében a bányászat szükségleteinek és érdekeinek igyekezett megfelelni. E tekintetben átlátta, hogy az 1854. előtt a két hazában fennállott bányajog sem a mai bányászat szükségleteivel nincs többé összhangzásban, sem — akár eredetét akár részletes továbbfejlődését tekintjük — a hazai jogélet és törvényhozás kívánalmainak meg nem felel. Fontolóra véve tehát, hogy a magyar törvényhozás már 1791. óta az előbbi bányajoggal tökéletesen szakított, azonban helyébe ezen idő alatt 1854-ig korszerű hazai bányatörvény nem lépett: az országbírói értekezlet az 1854. előtti bányajog visszaállítását sem köz- sem magánjogi tekintetben tanácsosnak nem tartotta. De az 1844-ki bányatörvény-javaslatot sem vélte elfogadhatónak: mivel „az óta a hazának mind birtok, mind személyes és közteherviselési viszonyai oly lényeges változáson mentek keresztül, hogy azon, a hűbéri viszonyok és kiváltságok korszakában készült s ezen

eszmékkel szükségkép is átfönt magyar bányatörvényt, úgy a mint fogalmazva van, alkalmazni alig volna már lehetséges.“ S így fontos oportunitási okoknál fogva, néhány módosító határozatok által a hazai viszonyokhoz közelebb alkalmaztatva, ideiglenesen, és az országgyűlés definitív elhatározásaig, az 1854-ki általános ausztriai bányatörvényt tartotta meg, mely a vidéki statutumok rendszerezése által különben is a helyi viszonyok önálló rendezésére elég módot nyújt a).

S ezen értelemben képezi az 1854-ki ausztriai általános bányatörvény a jelenleg hazánkban fennálló bányajognak alapját.

a) Azon okok, melyek az országbírói értekezletet az említett bányatörvény megtartására bírták, részint az annak kebeléből kiküldött bányaugybeli albizottmány jelentésében foglaltatnak (Ráth György, *Az Országbírói Értekezlet*, I. kötet 132. sk. II.), részint az 1861. február 18. és 19-ki ülések jegyzőkönyvében. (U. o., *Részletes tanácskozások* 86. sk. II.). A jelen munka szerzője az országbírói értekezletben az 1854. bányatörvény megtartását, különösen a következő három oknál fogva ajánlotta: „mert **1)** a bányabirtokot liberalis szellemben rendezvén, azt a bányászati feudalismus bilincseiből felszabadítja és a bányakönyv biztos alapjára fekteti; **2)** a bányaipart a czéhformából kivetközteti, s egyrésről annak lehetőleg szabadságát hirdetvén, másrésről a bányamunka történetileg alakult szervezését, mely valóságos okszerű „organisation du travail“, megtartja; és **3)** a bányamegyék vagyis Berg-Revier-ek municipalis állásának elismerése mellett, meghagyja nekik, uem concessióképen, hanem rendszeres álláspontjánál fogva, hogy a codexben kimondott általános elveket helyi viszonyaikhoz képest módosítsák és egészítsék ki.“ (U. o. 91. l.)

35. §. Jelen álláspontunk.

I. Látjuk az eddigiekből, hogy ámbár hazai törvényeinkben több fontos elvre találunk, melyek nemcsak bányaviszonyaink rendezését illetik, hanem bányajogunk teljes kifejtését a jövőre is előkészítik és biztosítják: mostani bányajo-

gunk mégis fölveiben határozottan megállapított, és részletesen szabályozott rendszert mindekkoráig nem képez. Kellő tájékozás végett e tekintetben még néhány megjegyzést látnok szükségesnek, melyek hazai bányajogunknak jelen, részint alakí részint anyagi fennállására vonatkoznak.

II. Alakjára nézve a magyar és erdélyi bányajognak mint hazai jogrendszerünk egyik u. n. specialis jogának általán véve ugyan szintazon kútfői vannak, melyek jogéletünk egyéb ágaiban érvénynyel bírnak (2. és 3. §§.). Itt azonban több sajáttság van. Névszerint: **1)** Az 1723: 108. tcz. szerint a magyar bányajog a bányatörvényszékek magánjogának tartatott. Az 1791: 22. pedig azt az országos törvényhozás körébe áthelyezvén, ezen felfogás jelenleg már nem helyes. **2)** Ennek folytán bányászatunknak azon különszabályozása, melyet az 1573-ki miksai bányarendelet tartalmaz, semmikép irányadásúl nem szolgálhat többé. **3)** A királyi privilegiumok, melyek az előtt bányászati magánvállalatokról adattak, ugyanoly érvénynyel bírnak, mely hazai jogunk szerint általában privilegiumoknak tulajdoníttatik a). **4)** Magánjogi tekintetben bányászatunk az ország általános törvényei által szabályoztatik; különszabályozásnak csupán kivételképen lévén helye, azon esetekben, melyekről a törvények nem intézkednek b). **5)** Legfelsőbb királyi rendeleteknek itt is csak annyiban van helye, mint hazai jogunk egyéb részeiben c). **6)** Főfontossággal bírnak a bányastatutumok, melyek az előtt egyedül különös engedélynek folytán, s ennek korlátai közt nyerhettek érvényt. Az 1854-ki bányatörvény ezeknek nem csak határozott és általános jogi alapot adott: hanem azon oknál fogva, mivel a bányamívelés szükségleteinek méltatása s általán véve a bányászat felvirágzása a helyi viszonyok kellő tekintetbe vétele által van feltételezve, reájok különös súlyt is fektetett d); mit az 1861-ki országbírói értekezlet magáévá tett e).

III. Anyagi tekintetben a hazai bányajog körére mindazon viszonyokra terjed, melyek törvényeink által oda számíttatnak. Az előtt, midőn a bányászatnak csaknem teljes jogi különállása volt, ezen kérdés sokkal nagyobb gyakorlati jelentőséggel bírt, mint jelenleg, hol a közönséges törvények már a bányászatra is alkalmaztatnak, s különös bányajog csak azon kérdések tekintetében áll fenn, melyekre nézve azt a törvényhozás kimondja. A hazai bányatörvényhozásnak e tárgyban kettős irányban van nehéz feladata, mennyiben. 1) Okvetlenül szükséges azon dolgokat és viszonyokat szorosán meghatározni, melyek a bányajog köréhez tartoznak; és 2) a mennyiben a bányajogi rendezés sajátosága, illetőleg a közönséges jogitói különbsége, általános elvek alakjában megállapítandó, és részletes intézkedések által szabályozandó.

a) Lásd munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. köt. 73. sk. II. — b) 1854-ki bányatörvény 2. §-a; az országbírói Értekezlet végzése VI. 9. §. — c) Fentebb id. munkám I. k. 71. sk. II. — d) 1854-ki bányatörvény 11. 31. és 43. §§-ai; különösen pedig a 274. §. — e) Országbírói Értekezlet végzése VI. 16. §.

* * *

T O L D A L É K.

Rövid pillantás a két hazán kívüli bányajogi törvényhozásokra.

36. §. Ezen törvényhozások általános iránylatai.

I. A történeti előzmények nem kevesebb mint a legújabb fejleményekhez képest e tekintetben a bányatörvényhozásoknak három főosztályát kell megkülönböztetni; t. i. az ausztriai birodalomban Magyarországon és Erd-

ilyen kívül; a külső Németországokban, s a többi európai államokban fennállókat.

II. Az ausztriai birodalomban Magyarországon és Erdélyen kívül 1854. előtt négy különböző bányajogi rendszer divatozott; u. m.

1) Csehországban, Morvaországban és Szileziában részint általános, részint particularis bányatörvények bírtak érvénnyel. Általánosak voltak **a)** a régi iglauri bányastatutumok, és a kutnabányai bányarendeletek **a)**; **b)** az 1534-ki és 1575-ki bányaszerződések I. Ferdinand és Miksa cseh királyok és a csehországi rendek közt **b)**; **c)** a Joachimvölgyi bányatörvényhozás **c)** és **d)** számos újabb a bányászatra vonatkozó rendelet **d)**. A particularis bányatörvényeknek igen nagy száma volt, melyek közül mint nevezetes királyi bányarendeleket az eylai aranybányászatot **e)**, a schlackenwaldi és hengsti ónbányászatot **f)** és több a vashányászatot a XVI. és XVII. századokban szabályozókat **g)**; — továbbá a magánbirtokosok bányahelységein a Rosenberg, Lobkowitz, Redern és Friedlandi Waldstein családok bányarendeleseit kell kiemelnünk **h)**.

2) Az u. n. alsó-ausztriai öt ország (Alsó- és Felső Ausztria, Steierhon, Karinthia és Krain), Tirol és Salzburg bányatörvényei. Az előbbieken a XV. század végeig számos particularis bányarendelet állt fenn **i)**; míg t. l. az ausztriai miksa (1517.) **k)** és a ferdinandi (1553.) **l)** bányarendeletek általános szabályokat fel nem állított. E kettő, s az ezeken kívül még Karinthiában, a bambergi püspök bányáin divatozó s Redwitz Weigand püspök által kiadott 1550-ki bányarendelet **m)** reánk nézve is érdekekkel bír, a mennyiben a magyarországi miksa bányarendelet (26. §.) mintájukra készült. Különös figyelmet érdemelnek azonkívül az ezen országok vashányászatát

rendező számos fejedelmi intézkedések és bányaszerződések is (u. n. capitulatiók *n*). Tyrolban az 1449-ki schwazi bányarendelet; s a bányaszokásoknak 1490—1513-ki, I. Miksa császár engedélyezése folytán írásba foglalt gyűjteményei (u. n. Bergwerkserfindungen), melyeket I. Ferdinánd császár (1545.) és Ferdinánd főherceg (1568.) megerősítettek *o*); Salzburgban pedig Wellenburgi Lang Máté érsek 1532-ki bányarendeleete fontosak *p*).

3) Az előbbi velencei köztársaság 1488. „Capitoli et ordinii minerali“ címje alatt nevezetes bányatörvényt hozott, mely Dalmatiában legújabb ideig divatozott *q*); melynek érvényét azonban a lombard-velencei királyságban 1808. az I. Napoleon által kihirdetett u. n. Regolamento per le miniere megszüntette *r*).

4) Végre Galicziában és Lodomériában, hol a bányajog mindig elhanyagolva lévén, végre a legnagyobb zavar támadt, 1804. a magyarországi miksai bányarendelet, néhány különös intézkedéssel megtoldva hirdettetett ki *s*). A krakói köztársaság azonban a területén lévő bányászat számára 1844. a francia bányatörvény mintájára egy különös bányarendeletet adott ki *t*).

A bányajogi rendezés ezen sokféle szabályait az 1854. majus 23-ki általános ausztriai bányatörvény (33. §.) szüntette meg, melynek határozatai az egész birodalomra nézve 1854. november 1-jétől kezdve kötelező erővel felelőztvák *u*).

a) Lásd munkámat: *Handbuch des allg. öst. Bergrechts*, 53. 56. és 89. II. — *b)* U. o. 81. I. — *c)* U. o. 84. I. — *d)* Schmidt F. Antal: *Sammlung der Berggesetze Böhmens, Mährens und Schlesiens* V. sk. kötet. — *e)* Idézett munkám 87. I. — *f)* U. o. 88. I. — *g)* U. o. 88. I. — *h)* U. o. 89. I. — *i)* U. o. 60. sk. II. — *k)* U. o. 91. I. — *l)* U. o. 92. I. — *m)* U. o. 62. és 93. II. — *n)* U. o. 94. I. — *o)* U. o. 66. és 97. II. — *p)* U. o. 71. és 98. II. — *q)* U. o. 77. I. — *r)* U. o. 120. I. — *s)* U. o. 120. I. — *t)* U. o. 120. I. — *u)* U. o. 151. sk. II.

37. §. Folytatás.

III. A régibb német bányajog nagy tekintéllyel bírt más országokban is, s alapelvei Németországon kívül is csaknem minden bányáállamban (1. §.) a bányatörvényhozás irányadásaül vétettek. E tekintetbeni jelentőségét még az is emelte, hogy a XV. és XVI. századokban azon számos bányarendeletek által, melyek az egyes német államokban hoztattak, határozottabb formát nyert a); ámbar a bányarendeletek száma mindinkább elszaporodván, annélkül hogy azok, leginkább a XVIII. század óta a bányászati technika haladásának megfelelték volna, elvégre a bányatörvényhozás reformja Németornnak általános kívánatává lett.

A jelen munka feladatának eleget teszünk, ha a régibb bányarendeleteket mellőzve, különösen csak azon német államokat emeljük ki, melyek újabb időben sajátos bányatörvényeket hoztak. E tekintetben általában a bányajog azon reformjai említendőek, melyek Poroszországban, a szász királyságban, Szász-Weimarban, Nassauban és Anhalt-Dessauban történtek. Névszerint:

1) Poroszországban, miután az „Allgemeines Landrecht“-ben foglalt bányajog általános érvénnyel nem bírt b), az újabb bányareformok az 1826. július 24-ki királyi rendelet (Cabinets-Ordre) által indítottak meg, melyek elvégre az 1865. június 24-ki „Allgemeines Berggesetz für die Preussischen Staaten“-t eredményezték, mely 1865. october 1-jén lépett életbe c).

2) A szász királyság bányavidékei bányajogi tekintetben a legrégibb idők óta híresek; azonban itt is reformok szükségesséeknek találtván, ezek az 1843-ki országgyűlésen hozattak indítványba. Az így folyt tárgyalások eredménye az 1851. majus 22-ki „Gesetz den Regalbergbau betreffend“ d).

3) Szász - Weimarnak újabb bányatörvénye 1857. június 22. hirdettetett ki, mely a 2) alattinak utánzása.

4) Csaknem ugyanazt kell mondani a nassaui szintén 1857-ki bányatörvényről.

5) Az anhalt-dessau 1856. június 20-ki bányatörvény ellenben a poroszországi bányareformokkal áll igen szoros belső összefüggésben.

a) Lásd munkámat: „*Handbuch des allg. öst. Bergrechts*“ 123. l. — b) Lásd ezen törvény II. részének 16. címjét. — c) Ezen bányatörvény előtt Poroszországban 12 különféle bányarendelet bírt érvénnyel, melyek Brassert Armin által vannak gyűjtve: *Sammlung der in Preussen gültigen Berg-Ordnungen*. Köln 1858. — d) A szász királyságban azelőtt érvényben volt bányatörvények és bányarendeletek száma szintén igen nagy. Gyűjteményüket kiadta Freiesleben Frigyes: *Handbuch der Berggesetzgebung des Königreichs Sachsen*, Lipse 1852.

38. §. Folytatás.

IV. A többi europai államok bányatörvényhozásai között, kétségen kívül az első helyet a francia foglalja el; melynek két korszakát kell megkülönböztetni, az 1789. előtti, és az azótait. Az előbbinek nincs különös érdeke; mert mellőzve, hogy magában véve alig volt egyéb, mint a német bányatörvényhozásnak utánzása a); azon túlnyomó befolyás, melyet a XVI. század óta a pénzügyi operációk reá gyakoroltak, a bányajog önálló fejlődésének is nevezetes hátrányára volt b). Annál fontosabb az 1789 óta franczia bányatörvényhozás.

A francia bányászathoz t. i. ezen elhibázott előzmények által csaknem teljes tönkre jutása, az 1789. alakult nemzeti gyűlést arra bírta, hogy miután 1791. martius 27-én a „*droit de la nation s' exerceant sur les mines*“ elvét kimondta volna, tüstént a bányajog korszerűbb rendezésére fordította figyelmét. Az 1791. július 12--28-án megállapí-

tott törvény e tekintetben minden reformoknak kiindulási pontja; maga a gyakorlatilag még fennálló híres francia „Code des Mines“ azonban, hosszas tanácskozások és tárgyalások után csak 1810. aprilló 21-én lett törvény erejével felruházza c).

A francia törvényhozásnak, különösen a Code des Mines-nek másolt is számos utánzásaira találunk; névszerint.

1) Belgiumban, hol a francia uralom idején hozott be, az 1818. szeptember 18-ki törvény által megtartott, és néhány határozattal megtoldott.

2) Németország azon Rajna melletti államaiban, melyekben szintazon időben hirdettetett ki, és később érvényben hagyott.

3) Az ugyanazon időben keletkezett Olasz királyságban, melynek 1808. augusztus 9-ki „Regolamento per le miniere“ a francia bányatörvényhozásnak utánzásánál nem egyéb. 1859. november 20-kán a sardiniai királyság egy új bányatörvényt nyert, mely legújabbban Olaszország egyéb részeire is kiterjesztetik.

4) Spanyolországban, melynek 1859. július 6-ki bányatörvénye a francziának mintájára készült. Régebb bányatörvény II. Fülöp király 1584-ki bányarendeleto volt, melyben 1825. és 1849. nevezetes reformok behozattak.

5) Portugalliában, melynek 1852. december 31-ki bányatörvényéről csaknem ugyanazt lehet mondani. Régebb bányatörvény az 1446-ki u. n. „Ordenancoes Alfontinas“ volt.

6) Végre ide kell számítani az előbbi krakói köztársaságnak 1844. július 16-ki bányarendeletét is.

V. Ezeken kívül említendő még:

a) Az angolországi bányatörvényhozás, mely a bányamívelés jogosítványát a földbirtokos és a vállalkozók közli szabad egyezkedésre alapítja; magában tehát önálló

bányatörvényt nem bír, s a bányajog szempontjából csak annyiban említendő, a mennyiben ezen szabad egyezkedésekre nézve bizonyos általánosb és szokás által megállapított szabályozás fennáll, s 1842. óta több parlamenti akta által a bányászat az u. n. „Inspectors of mines and collieries“ felügyelésének alá rendeltetett, kik az államtitkár alatt állnak.

Különben a bányaregale olve az angol jogban „royalty“ nevezete alatt jelenleg is fennáll; csakhogy gyakorlási módja által jelentőségéből már régen ki van vetkülözve. Vannak vidékek, hol a király által gyakoroltatik; másutt a királyné jogához számítottatik (p. o. Derbys-shireben az ólobányászatra nézve), vagy a wallisi herczeg-éhez (p. o. Cornwallisban az ónbányászatra nézve); legnagyobb részben mindazáltal különféle cím alatt már annyira a földesúri jogosítványokhoz kapcsoltatott, hogy jogilag is már úgy tekintetik, mintha ezekkel egy egészet képezne.

b) Az orosz bányatörvények, melyek az 1832-ben kibirdetett „Svod zakonow“ czimű törvénygyűjtemény VII-ik kötetében foglaltatnak.

c) Svécziának 1855. januar 12-ki bányatörvénye. Ez előtt az 1741. october 20-ki bányarendelet szolgált szinormértékül.

d) Az 1812. julius 14-ki norvegiai bányatörvény; melyet III. Keresztély király 1539-ki bányarendeletere előzőtt meg.

e) Végre említendők az amerikai bányatörvényhozások is; különösen a spanyol-amerikai, a mexicói és a brazíliai, melyekben mindazáltal újabb reformok nem történvén, jelenleg is a mult századi spanyol és portugalliai törvényhozás alapelvei bírnak érvénnyel d).

a) Delebecque A.: *Traité sur la législation des mines* stb. Paris 1836. 252. sk. II. — b) Lásd munkánkat: *Handbuch des*

allg. öst. Bergrechts, 125. l. — c) *U. o.* 130. l. — d) *Spanyol-Amerika és Mexico* 1783. egy különös bányarendeletet nyertek: „*Reales ordenanzas para la direccion, regimen y gobierno del importante cuerpo de la mineria de Nueva-España y de su real tribunal.*“ *Braziliában* az akkori kormányzó herczeg 1803. május 13-án hirdetett ki egy bányarendeletet.

II. ALTALÁNOS RÉSZ.

ELSŐ FEJEZET.

Bányászati királyi főúri jog. (Jus Regale Minerale.)

39. §. A bányászati királyi főúri jog fogalma általában.

Bányászati főúri jog vagyis bányaregale alatt általában azon jogoknak foglalatját értjük, melyek a bányászat tekintetében, annak sajátos érdekeinél, s a bányamívelés természetszerű szükségleteinél fogva a fennálló jogrendszer értelmében a fejedelmet illetik. A fejedelem ennek folytán legfőbb bányáúrnak (Oberster Bergherr) neveztetik.

Megjegyzendő: 1) A bányászati főúri jog lényegesen különbözik a bányászati felségjogtól vagyis u. n. bányafelségtől (Berghoheit). Ez utóbbi t. i. a szoros értelemben vett államhatalomnak a bányászatra vonatkozó nyilatkozata, mely tehát az állam eszméjének szükségképi következése, s az államhatalmat a bányászatra nézve szintoly lényeg-

gesen illeti, mint az államélet bármely más irányára nézve; gyakorlatilag pedig háromféle: törvényhozó, bírói és végrehajtó hatalom. A bányászati főúri jog ellenben nem az állam eszméjében gyökerezik, hanem a bányászat sajátos érdekeiben és a bányamívelés természetszerű szükségleteiben, melyek indokul szolgálnak, hogy a törvényhozás a fejedelmet különös, a bányászatra vonatkozó jogokkal felruházza. A bányafelség lényegesen ugyanaz minden államban; míg a bányászati főúri jog a fennálló törvények által az egyes államokban különféle módon lehet rendezve. 2) A bányászati főúri jogot nem lehet bányatulajdonnak tekinteni; mert ez nem a bányászat érdekei, hanem a fennálló magánjognak a tulajdonra vonatkozó szabályozása szerint rendeztetik. 3) A bányászati főúri jog a minden egyes államban külön fennálló törvények, s illetőleg az annak területén diavatózó jogrendezés által nyervén mind alaki mind anyagi szabályozását; megtörténhetik az is, hogy az a fejedelmet nem illeti; (p. o. Nagy-Brittaniában, Franciaországban, Oroszországban). Ezen esetben mindazáltal szükséges, hogy ott hol bányászat van, annak érdekeiről is gondoskodva legyen. A magára hagyott bányászat okvetlenül tönkre jutna, mint az p. o. előbb Lengyelországban történt. A hol a földbirtoknak p. o. mint tartozék alárendeltetnék, csak kivételképen tudna fennállni, ha t. i. a földbirtok igen terjedelmes, s a birtokos a bányászatnak érdekeit kellőleg felfogni és támogatni képes és hajlandó. 4) Ehhez képest kell megítélni a különbséget is a bányászati főúri jog s a francia törvényhozás által 1791. kimondott u. n. „droit de la nation s' exerçant sur les mines“ fogalma közt. Ez utóbbi azon külön intézményeknek képezi jogi alapját, melyek Franciaországban a bányászat támogatására fennállnak; Franciaországon kívül pedig csak néhány oly államban tudott meg-

honosítani, melyek jogukat a francia törvényhozás mintájára szabályozták a).

a) A bányászati főúri jog eredetére és jogi természetére nézve bővebben szoltam munkámban: *Handbuch des allg. öst. Bergrechts*, 177. sk. II.

40. §. Magyarországon és Erdélyben.

I. Magyarország és Erdély törvényei szerint a) a bányászati királyi főúri jog fennáll, s közvetlenül és mindenképen a királyt illeti. Megjegyzendő mindazáltal, hogy ámbár lényegére nézve ezen jog legszorosabb összefüggésben van a koronával, s attól semmi szín alatt el nem idegeníthető b); gyakorlása tekintetében mégis három általános forma van, melyek szerint Ő Felsége abban foglalt jogainak alapján a bányászat viszonyait rendezvék:

1) Ezek közt a legrégebbik a bányászatnak általános és feltétlen fenntartása, mely által mindenki a bányák saját nevébeni művelésétől ki volt zárva. Láttuk azonban fentebb, hogy a bányák művelésének ezen módja már a XIII. század óta mint általános elv fenn nem állt többé (17. §.). Így tehát azon ásványok tekintetében, melyekre nézve a bányaszabadság törvény által ki volt mondva, a bányászatnak kizárólagos fenntartása már régen megszűnt (44. §.); s jelenleg annak tárgyát csak a k o n y h a s ó képezi c).

2) Nevezetes haladás volt, midőn a bányaművelési jog specialis adomány által egyes községekre (a szabad bányavárosokra), vagy egyes földbirtokosokra átruháztatott. Ezen specialis adományok rendszere azonban gyakorlati érvényéből szintén már régen, hol magától megszűnt, hol az általános bányaszabadságnak megállapítása által lett megszüntetve. S így jelenleg a szabad bányavárosok néhány még meg nem szüntetett bányászati jogosítványáról, s a gróf Andrássy

(27. §.) és a Szent Iványi (18. §.) családokról, melyeknek specialis adomány alapján a jószágaikon művelt bányák tekintetében bizonyos jogaik vannak, — csak mint kivételekről szólhatunk.

3) Jelenleg a bányaszabadság (43. §.) valamint egyrésről a bányajog, úgy másrésről a bányászati regale gyakorlásának is általános elve.

II. A bányászati királyi főúri jog tárgyai a két hazában ugyanazon törvények által határozottak meg, melyek magát a jogot megállapították. Régibb törvényeink szelleméhez képest ez eredetileg nem elvi formulázás, hanem gyakorlati felfogás szerint történt *d*); minthogy pedig az újabb törvények szintén részletes intézkedést nem tartalmaznak: nem csoda, ha ezen fontos kérdésre nézve jogunkban némi határozatlanságra találunk. Az arany- *e*), ezüst- *f*), réz- *g*) és vasérczekre *h*), továbbá a sóra *i*) nézve nem lehet kétség, hogy a bányászati kir. főúri jog tárgyait képezik; mennyiben mindazáltal ezeken kívül törvényeinkben „*aliae fodinae*“ *k*), „*minerae alterius cujuscumque metalli*“ *l*) és „*quacvis metalla et fodinae*“ *m*) is említetnek, ezen kifejezések határozatlanságának folytán gyakorlati értelmezésükről kétségek támadtak. Leghelyesebbnek látszik, mind „*metalla*“ mind „*fodinae*“ alatt általában azon ásványokat érteni, melyek bányászat útján nyerelnek. Ezen értelmezés azonban csak theoreticus jelentőséggel bírván; a törvényhozásnak tehát most már egyik igen sürgős feladata, az 1791: 22. cz. ben egyedül szó szerint foglalt bányászati királyi főúri jog részleteit gyakorlati irányban is szorosán meghatározni. S o tekintetben az 1844-ki javaslat igen helyesen nem többé azt szabályozza, a mi a bányaregale, hanem azt, a mi a királyi bányaadományozás és bányacengedély tárgya *n*); azaz a kérdést a bányaregale magánjogilag meddő abstract fogalma köréből, a bányaszabadság által gyakorlatilag rendezett jogélet

terére helyezi által. Ennek folytán a jelen munka feladatának is leghelyesben úgy hiszek megfelelhetni, ha ezen kérdés súlyát a bányaszabadság (43. §.) eszméjébe fektetem.

Az 1854-ki bányatörvény azon ásványokat, melyek ehhez képest a bányaregale tárgyat képezik „fenn tartott ásványoknak” nevezi o).

a) Róbert Károly 1327-ki okmánya (Fejér Cod. Dipl. VIII. k. 3. r. 198. l.); továbbá az 1351: 13., Zsigmond király 1405-ki III. végzeménye 13., 1486: 49., 1492: 30., 1514: 3. §§. 5. 6. és 9., 1523: 39.; MO. 1791: 22. tezikkek; és Erd. Appr. II. R. S. Cz. 1. cz. — b) 1514: 1. és 2., Erd. Appr. II. R. S. Cz. 1. cz. — c) 1492: 60., 1514: 3. §. 6. Erd. Appr. III. R. 15. Cz. 1. cz. és 76. Cz. 6. cz. — d) 1351: 13., 1405. Zsigm. III: 13., 1486: 49., 1492: 30. — e) 1351: 13., 1405. Zsigm. III: 13., 1486: 49., 1492: 30., 1523: 39. — f) U. o. — g) 1351: 13., 1492: 30. és 1523: 39. — h) 1492: 30. — i) 1486: 49., 1492: 30. — k) 1351: 13. és 1486: 49. — l) 1405. Zsigm. III: 13. — m) 1492: 30. — n) L. az 1844. bányatörvény-javaslat 1., 4. és 89. sk. §§-ait. — o) 1854-ki bányatörvény 3. §-a.

41. §. A bányászati királyi főúri jogban foglalt lényeges jogok.

Ezek lényegesen abban összpontosulnak, hogy a fenn-tartott bányatermékek a földbirtokos tulajdona alól kivételen, közvetlenül a bányászati főúr hatalmának alávetettek a); s hogy ennek folytán az összes bányászat rendezése a földtulajdontól egészen függetlenül szabályoztatva, a bányászati főúr vezérlete alatt áll b). Ehhez képest tehát:

1) A földbirtokosnak ezen ásványokra semmi joga nincsen c).

2) Senki annélkül, hogy a bányászati főúrtól közvetlenül vagy közvetve arra felhatalmazva volna, ásványkutatókat nem tehet, bányákat nem nyithat, s a bányáipart nem üzemelteti d).

3) Minden bányajogosítványok a bányaregaléból származnak, s ennek mintegy csak kifolyása e).

4) Ezen jogok szerzése, gyakorlása stb. mindazáltal nem a főúr püsztá kegyelmének következményei; hanem ugyanazon lörvények által nyerik határozott rendezéseket, melyekben maga a bányászati főúri jog gyökerezik f).

5) Végre bizonyos jövedelem (az u. n. bányavám) a bányászati főúrnak regalitási jogánál fogva jár.

a) 1351: 13., 1405. Zsigmond III: 13., 1486: 49., 1492: 30. — b) MO. 1791: 22.; Erd. 1747: 1—14. — c) Wenzel G.: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. k. 570. l. — d) Lásd a jelen munka III. szakát. — e) U. o. — f) MO. 1791: 22. és Erd. 1747: 1—14.

42. §. Jelentősége a bányajogban.

Ez általán véve kétféle, k ö z j o g i, a mennyiben magában vétetik; és m a g á n j o g i, a mennyiben a bányászat körüli vállalatokra és viszonyokra gyakorolt hatásáról van szó. Első tekintetben a pénzügyi érdekek szolgálnak zsinormértékül; s a magyar király és erdélyi nagyfejedelem mint bányászati főúr ennek fejében a bányászatból a törvények által meghatározott jövedelmeket húz. Magánjogi hatásánál fogva a bányajog specialis jogrendszerre alakul, s mint ilyen különös, az általánostól eltérő rendezést nyer.

Egyébiránt magában világos, hogy mindkét tekintetben a törvényhozás határozatai szolgálnak zsinormértékül. P. o. Franciaországban az előbbi bányaregale az 1789. ótai törvényhozás által közjogi hatásából kivetköztetvén, az u. n. „droit de la nation s' exerçant sur le mines“-sé alakult által (39. §.). A többi europai törvényhozások azonban annyira nem mentek még, s a bányaregale elvét mindenütt megtartották; de többnyire a magánjogi hatást rendezték önállóbban s lehetőleg összhangzásban a fennálló általános ma-

gánjoggal a). A magyar és az erdélyi törvényhozás mind-
eddig a kettőt czélszerűen összeegyeztetni igyekezett.
(40. §.)

a) Ezen irányt egy újabb német jogtudós ekkép jellemezte:
„Wer den Gang der Entwicklung der neuesten Berggesetze in Deutsch-
land einigermaßen verfolgt hat, wird bekennen müssen, dass wir
auf dem besten Wege sind, einen grossen Theil der Besonderheiten
unserer Bergrechts-Institutionen fallen zu lassen, das Bergregal
aufzugeben, und die Befugnisse des Staats auf ein ziemlich enges
Gebiet zu beschränken.“ Achenbach Henrik, Brassert stb. *Zeitschrift für Bergrecht*, I. évfolyam. Köln 1861. 136. l.

MÁSODIK FEJEZET.

Bányaszabadság.

43. §. A bányaszabadság mint a fennálló bányajog alapja.

Bányaszabadság alatt a bányarendezés azon el-
vét értjük, mely szerint a bányászat mint a közgazdasági
munkásságnak egyik önálló ága, egyszersmind magában álló
és a földfelotti jogoktól független jogi intézményt képez a);
s melynél fogva mindenki, kit a törvény határozottan ki nem
zár, egyenlőképen nyerhet bányajogosítványokat, s szerce-
ket és bírhat bányatulajdont b).

Megjegyzendő: **1)** A bányaszabadság elvének törvé-
nyeink szerint nem magában önálló, hanem csak származé-
kos természete van, s a bányászati királyi főúri jognak kö-
vetkezése. **2)** Gyakorlati tekintetben mindazáltal magában
álló jogi jelentőséggel bír c); miért is tévedés volna, azt a
bányaregale egyedül gyakorlati nyilatkozatának tekinteni.
3) Azért jogi köre sem alakilag sem anyagilag nem azonos

a bányászati főúri jogával; s p. o. a só a bányaregale tárgya ugyan de nem a bányaszabadságé, míg viszont az ásványszelenek a bányaszabadságban foglaltatnak, de nem a bányaregalében. **4)** A bányászatnál foglalkodó személyek a bányaszabadságban részesítették, ez által több tekintetben különös jogi állást nyernek; mely azonban mai időben nem oly önálló már, mint azelőtt. **5)** A bányaszabadságban foglalt egyes dolgok feltétes értelemben uratlanoknak tekinthetők, melyek ezen minőségben a közvetlen jogszerzésnek tárgyai. **6)** A bányászati ügyek tárgyalása a bányaszabadság folytán több sajátsággal jár.

a) Ezen értelemben bányaszabadságról már az Árpádi királyok korában lehetett szó. L. fentebb a 17. §-t. — b) 1523: 39. MO. 1552: 36., Erd. Appr. II. R. 9. Cz. 1. cz., Comp. III. R. 9. Cz. 1. cz. — c) Ezen értelemben a bányaszabadság az 1791-ki francia nemzeti gyűlés martius és aprilisi üléseiben volt a közvitatkozásnak tárgya, mely alkalommal Mirabeau hatalmas beszéde ápril 2-án különös fontossággal bírt. Lásd munkámat: *Handbuch des allg. öst. Bergrechts* 130. sk. II. A francia nemzeti gyűlés a bányaszabadság elvét, melyet a „droit de la nation s'exerceant sur les mines”-ben alapított, megtartván és szorosabban formulázván, ez által az újabb bányatörvényhozásoknak követésre méltó példát nyújtott.

44. §. A bányaszabadságnek jogi köre.

I. Ezt kétféleképpen lehet szemügyre venni, alakiban és anyagiban. Első tekintetbeni jelentősége azon sajátságos jogi szabályozásban mutatkozik, mely mindazokra nézve fennáll, kik bányajogosítványokat nyerni és gyakorolni, vagy bányatulajdont szerezni és bírni akarnak. Ezen szabályozás a bányajog egész rendszerére hat; súlypontját azonban azon tárgyakban leli, melyekre a bányászat mint ilyen vonatkozik, melyek tehát a bányaszabadság anyagi körét képezik, s ehhez képest a bányaszabadság tárgyainak is nevezethetnek.

II. Ezekhez tartoznak: 1) Mindazon ásványiестек, melyek közönséges szójárás szerint bányatermékeknek neveztetnek, a mennyiben sem a kir. főúri jog kizárólagosságának (monopolium p. o. a só) nincsenek fenntartva, sem a földbirtok alkatrészét vagy tartozékát nem képezik. Jogi értelemben bánya dolgoknak nevezetelhetnek. **2)** Az u. n. bányajogosítványok. **3)** A bányaipar mindazon műhelyei és készítményei, melyeket a fennálló törvények a bányaszabadságban részesítenek.

Mint bányatermékek tehát itt mindazon ásványok említendők fel, melyek fém-, kén-, timsó- vagy gálicztartalmuknál fogva használhatók; továbbá a gálicsvíz, rajzla és földszurkok α).

a) 1854-ki bányatörv. 3. §-a; Országb. Érték. VII. §. 1. V. ö. az 1791-ki országos választmány munkálata I. §. 1-t; az 1827-ki orsz. választmány munkálata I. §. 1-t; s az 1844-ki javaslat 1. §-át. A mikszai bányarendelet ezen kérdésre nézve már nem szolgálhat többé zsinormértékül.

45. §. Az ásványszemek mint a bányajog tárgya.

Ujabb időben a kőszénbányászatnak jogi állása hazai bányajogunkban is főérdekű kérdéssé lett, annélkül azonban, hogy mindeddig fontosságának megfelelő oly rendezést nyert volna, melyben a mai törvényhozás szempontjából megnyugodni lehetne. Az 1844. előtti bányajogunk e tekintetben határozatlan volt, mert míg egyrésről a bányafiscusnak a régiebb törvényekben említett „fedinae“ szóra α) vonatkozó azon magyarázata ellen, hogy az alatt a kőszénbányászat is értenődő, az hozatott fel, hogy a XV. században (a midőn ezen törvények hozattak) nálunk kőszénbányászat még nem létezett; másrésről nem kevesebb alapos volt azon megjegyzés is, hogy azon törvényeinkben, melyek a földtulajdon tartozékát elég részletesen meghatározzák b), semmiféle oly in-

tézkedésre nem találunk, melynek alapján a köszenet ilyen-
nek tartani lehetne; s hogy a bányászat fejlődése a közgaz-
dászatnak magában elzárt irányát képezi, melyből külső okok-
nál fogva a hazai iparra nézve főfontosságú köszenet elvonni
annál kevesebb lehet, mert okszerűleg rendezett államéletben
a bányászat a földbirtok érdekének nincs subordinálva, hanem
coordinálva. Ahhoz járúl, hogy a civilisált Europa többi álla-
maiban a köszénbányászat mindenütt a bányászat általános sza-
badtságában részesítették c).

Egyébiránt ezen kérdés gyakorlati jelentőséggel ná-
lunk csak 1760. óta bír d); de kezdetben oly szerencsétlen
irányban volt hivatalosan tárgyalva, hogy 1788. az akkori
magyar és erdélyi kir. udv. kancellaria és az udv. kamara
egyezkedése folytán a köszén a bányajog köréből egészen
kizárattott e). Az országos törvényhozás mindaz-
által az ásványszénről még nem nyilatko-
zott; s az 1827-ki országos választmányi, és az 1844-ki
országos bányatörvényi javaslatok legalább elvileg elismerték,
hogy az ásványszén kérdése a bányajog köréhez tartozik f).

Úgy látszik, hogy a köszénbányászat rendezése nálunk
azért nem jutott még kielégítő eredményhez, mert nem
az volt kérdezve, ha vajjon közgazdasági okoknál fogva kell-e
azt a bányászat általános szabadságában (43. §.) részesí-
teni; hanem az, ha vajjon pénzügyi okoknál fogva tekinten-
dő-e törvényeink értelmében a bányaregale tárgyának? Az
1854-ki bányatörvény a köszénbányászatról is intézkedik g);
az 1861-ki országbirói értekezlet azonban ezt és az 1844-ki
indítványt ismét mellőzte azért, mert hazai törvényeink által
még nem támogatattik. S így azon indoklást, mely ott egyes ta-
goktól a köszénbányászatnak a bányaszabadság értelmébeni
rendezésére felhozott, csak a jövőre nézve lehet a hazai tör-
vényhozás kiváló figyelmébe ajánlani h).

II. Jelenleg a hazai köszénbányászatnál az országbi-

rői értekezlet végzéseit szolgálnak zsinormértékül, melyek szerint a kőszénbányászatra vonatkozó jogosítványok általában a földbirtokos és a bányavállalkozó közti szerződési egyezkedésre alapítandók; oly módon hogy, ez nem sikerülvén, a más földén (már 1861. előtt nyert jogosítvány folytán) bányajogilag aknázó iparos az előbb a kincstárnak fizetett bányavámot, most a földbirtokosnak bér gyanánt kiszolgáltatni tartozik, s hogy a jövő törvényes rendelkezésig csak úgy nyerhetők a kőszénre nézve bányajogosítványok, ha az illető föld tulajdonosának beleegyezése igazoltatik. Azonkívül az 1859. november 1-je előtti kutatási engedély mellett kőszénre felfedező vállalkozó, a szintilyen engedély mellett turzó földbirtokos irányában a bányászati elsőségtől megfosztatott; a bányatulajdonos is, ki másnemű ásvány termesztése mellett kőszénre is előállítana, ezt a termesztési költség aránylagos megtérítése mellett a földbirtokosnak átengedni köteles lévén i).

a) 1351: 13., 1446: 42., 1492: 39. — b) Lásd e tekintetben névszerint a Hármaskönyv I: 24-t. — c) P. o. a francia 1810-ki bányatörvény 2. cikke; a porosz 1865-ki bányatörvény 1. §-a, stb. — d) A nevezetesebb kőszéntelepek akkor fedeztettek fel: 1760. Sopron mellett, 1766. Vasasón, 1787. Bars megyében és a väczi püspök jószágain, 1806. Bodrog-Keresztúr, 1807. Pécs, 1812. Pétervárad, 1788. Kolozsvár mellett stb. — e) Ennek folytán az 1788. június 20-ki udv. kamarai rendelet azt határozta, hogy „die in dem Königreich Ungarn und in Siebenbürgen zu entdeckenden Steinkohlenanbrüche furohin bei dem Berggerichte nicht gemuthet werden dürfen, folglich sowohl von der landesfürstlichen Belohnung, als von der berggerichtlichen Jurisdiction überhaupt ganz freigelassen, und jedem Grundeigenthümer freistehen soll, der Landes derlei Steinkohlenanbrüche aufzusuchen und zu benützen.“ (Schmidt F. A.: *Sammlung der Berggesetze Ungarns* etc. XVII. köt. 445. l.). Ugyanazon értelemben intézkedik az 1788. május 22-ki 7259. sz. a. kanczelláriai rendelet is. — f) Az 1791-ki magyar és erdélyi országgyűlésintézményi javaslatok általában „fodinae“-ról szó van, semmi

különös vonatkozással a kőszénbányászatra. Az 1827-ki választmány javaslata (I. §. 4. és XXIV. §§. 3. és 4.) a kőszénbányákat a földesúrnak engedte által, ezeknek tekintetéből a bányászat javára reájuk néhány kötelességet róván. Az 1844-ki első országos választmányi javaslatai 4. §-a már magasabb álláspontot foglalt el, a kőszénbányászatra nézve a bányaszabadság elvét kimondván, melyet azonban az egyes ülések (az alsó tábla mártius 28-ki, és országos május 7-ki, s a felső tábla május 20-ki ülései) oly számos módosítások által szorítottak meg, hogy a teljesen elkészült és szeptember 3-án felterjesztett javaslat már egészen más színt mutatott. A magyar kőszénbánya-vállalkozóknak Pesten 1848. május 16-án tartott gyűlése indítványaiban szintén azon elvből indult ki, hogy a kőszéntelepek a földtulajdonnak tartozéka. — g) 3., 34., 47., 278., 284. és 285. §§. — h) E tekintetben különösen Gräbenstein Gusztáv előadására hivatkozom az országbírói értekezlet 1861. február 18-ki ülésében. Ráth Gy. *Országbírói Értekezlet*; részletes tanácskozások 103. l. — i) Országb. Értekezlet. VII. §. 1.

Jegyzet. Nézetem szerint az 1844-ki országgyűlési javaslatok a kőszénbányászatra nézve kedvezőbbek, mint az országbírói értekezlet végzése. Szabadjon tehát azokat ide iktatnom.

1) Az országgyűlés kerületi választmánya első javaslatának 4. §-a. „A kőszénbányák földesúri birtok tartozékai ugyan, ezeknek kutatása és felkérése mindazáltal a bányászatot naponként mindinkább megszorító szükség pótlása tekintetéből, bányászati célokra mindenütt szabad; de művelésük csak királyi engedély, s a földbirtokosnak vagy egységség útján megállapított bérfizetés, vagy — ez nem sikerülvén — a termék tized részének kiszolgáltatása mellett engedtetik meg.”

2) A szeptember 3-án szentesítés végett felterjesztett országgyűlési javaslat a kőszénbányászatot tárgyazó §§-ai. 89. §. „A kőszén földesúri birtok tartozéka, s királyi adományozás alá cső bányatárgyak közé nem számítatik, kutatása mindazáltal a turzásra jelen törvénykönyvben megállapított szabályok szerint, egyedül bányászati célokra, bár hol, és bár kinek megengedtetik.” 90. §. „Ha valaki kutatás által felfedezett kőszénbányát nyitni szándékozik, mindenké elűt az illető földbirtokost bíróilag meginteti a végett, hogy ez a kőszénbányának művelésére vagy maga vállalkozni, vagy a művelést az intézőnek átengedni, s maga elhatározását 3 hónap alatt kinyi-

latkoztatni tartozzék.” 91. §. „Ha a földbirtokos a kőszénbányát megnyitni s művelni maga kíváná, a kutatásra fordított költséget, s ezen felül jutalom gyanánt e költségnek kétszeres összegét lefizetvén, sem a megintőnek, sem másnak ezen helyre nézve keresete nem leendő; de ha a földbirtokos három hónap alatt vagy nem nyilatkoznék, vagy művelési szándékáról lemondana, a megintőtől ezen kőszénbánya megnyitására s művelésére nézve engedelmeit meg nem tagadhatja.” 92. §. „Kőszénbánya művelésre akár a földbirtokos maga, akár ennek engedelmeivel, vagy nyilatkozása elmulasztásának esetében a megintető vállalkoznék: ezen szándékukat a felkérvényi jegyzőkönyvbe leendő igtatás, egyszersmind ha nem a földbirtokos maga a bányaművelő, egy vagy több egyenként 12,544 [] bánya öllel számítandó bányatelek kijelölése végett a járásbéli bányaszéknak bejelenteni tartoznak.” 93. §. „Bejelentés, jegyzőkönyvbe igtatás, és illetőleg a bányatelek kimérése után, a kőszénbánya-művelésre vállalkozó birtokos vagy megintető, azon kőszénbánya birtokában senki által nem gátoltathatik, a czélszerű művelésre szükséges bányászati szabályok megtartására mindazáltal köteleztetik, s ezen tekintetben úgy magok a vállalkozók, mint munkásaik egyéb bányaművelőkkel egyenlően a bányatörvényeknek alávetvők.” 94. §. „A földbirtokosnak az általa megengedett kőszénbánya műveléseért illendő bér fizetendő, és ez a bányaművelő és földbirtokos közt, vagy szabad alku útján, vagy ez nem sikerülvén a 22. cikk értelmében választott bíróság által állapíttatik meg.”

HARMADIK FEJEZET.

Személyekről bányajogi szempontból.

46. §. Álláspontunk.

I. A dolog természetében fekszik, hogy 1848. előtt, midőn hazai jogunkban a honlakesek törvény előtti egyenlőségének elve még nem bírt érvénnyel, a bányászrendnek, valamint más országokban, úgy nálunk is privilegiált állása.

volt, melynél fogva annak minden tagjai személyi állapotaikra és viszonyaikra nézve az általános jogtól eltérő joggal éltek *a)*. Ez volt még álláspontja az 1844-ki bányatörvény-javaslatnak is *b)*. De miután az 1848-ki törvényhozás a törvény előtti egyenlőségnek nagy elvét a haza minden lakosaira nézve kimondotta, s jelenleg hazai törvényeinknek egyik főfeladata ezen elv részletes kifejtésében és gyakorlati alkalmaztatásában áll: a bányászrend privilegiális állása is megszűnt. Ennek folytán a jelen munkában is nem többé bányaszemélyekről, hanem bányamívelőkről a személyiség általános felfogása szerint lesz szó *c)*. A mennyiben mindazáltal a bányászat sajátos közgazdászati jelentőségénél fogva itt a személyeknek jogi állására nézve több különösség fennfok; ezt bányajogi szempontból lázatosan fejtegetnünk szintén szükséges.

III. Bányajogi nem kevesebb mint általános magánjogi szempontból a személyek kétfélek, egyéni és jogi személyek *d)*. A személyeknek további felosztása azonban mindkét értelemben itt más felfogás szerint történik, mint az általános magánjogban.

a) Faber Antal: *Principia Juris Metallici Hung.* 2-ik kiad. 40. sk. 86. sk. 11.; Jurjevich József: *Instit. Juris Metall. Hung.* 20. sk. 11. — *b)* II. Rész 27—43. czikkei. A 28-ik cikk szól a bányamívelők adómentességéről; a 29-ik katonáskodás és katonai szolgálás torhetőli mentességükről; a 30-ik szabad költözősökről és személyes mentességükről. stb. — *c)* Lásd munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. köt. 236. sk. 11. — *d)* U. o.

47. §. Egyéni személyek.

I. Egyéni személyek mai bányajogunkban csak ahhoz képest jöhetnek szóba, a mint a bányászatban részesek van. Ezen tekinteten kívül a szoros értelemben vett bányamívelők

is az általános törvények alatt állnak *a*). E helyen tehát ma már csak két kérdés bír még érdekekkel t. i.: mi jelentősége és hatása van a bányászatnak azon egyéni személyek jogi állására, kiknek a bányászatban része van? — és kik azon személyek, kik a bányászatból és bányajogosítványok szerzhetéséből kizárva vannak?

II. A bányászatban egyéni személyeknek háromféle módon lehet része; a mennyiben arra vagy tőkét, vagy értelmiséget, vagy munkaerőt fordítanak. Azok, kik tőkével a bányászathoz járulván, bányatulajdont szereznek és bírnak, *bányapolgároknak* vagy *bányatársaknak* (Wald-burger, Gewerke) neveztetnek. Jogaik és kötelezségeik a bányabirtok természetéből folynak, melyről alább lesz szó *b*). Értelmiségük által a bányászatnál a *bányatisztek* vesznek részt, kik kétfélék, államtisztek és magántisztek. Az előbbiek hivatalos állása az államtisztek általános, s a bányászati államtisztek sajátos szabályozása által lévén rendezve, itt bányászati működésekre nézve külön tekintetbe nem jön. A magán-bányatisztek jogi állása azon szerződés által határoztatik meg, melyet a bányavállalkozókkal kötnek *c*). Végre a munkaerőt a *bányász nép* nyújtja, melynek fő részét az u. n. *hevérek* (Bergknappen) képezik. Mind ezeknek jogi viszonyai, mind a bányatisztek említett szerződése a belső bányajog azon szakának leszik főtárgyát, mely a bányaparral foglalkodik *d*).

III. Azelőtt több ok volt, melyeknél fogva a bányatörvények hol egyes személyeket, hol azoknak egész osztályait a bányászatból kizárták *e*). A bányaszemélyek privilegialis állásának megszűnése után azonban, ezen okok legtöbbje minden indokolható nyomatékát elvesztette; s az 1854-ki törvény általános elvképen azt mondja ki, hogy a ki törvény szerint ingatlan tulajdont szerezhet és bírhat, az bányamivélségi jogosítványok nyerésére és bányák birtokának

szerzésére is képes f). A bányamívelés sajátos érdekeinek és szükségleteinek szempontjából mindazáltal különös-
intézkedés van a bányatisztekre nézve, hogy t. i. azon hivatalnokok, kik oly hatóságnál alkalmazvák, melyet a bányamívelésrei közvetlen felügyelet, vagy a bányáügyek feletti első határozás illet; továbbá az ilyes hivatalnokok feleségei és atyai hatalom alatt álló gyermekei, ezen hatóság járásában sem bányát nem művelhetnek, sem pedig bányatulajdont nem szerezhetnek s nem bírhatnak g).

a) Bányatörv. §. 2. Különben a személyek jogegyenlőségére nézve az 1848-ki törvények nyújtják a közjogi alapot. — b) Bányatörv. VI. fejr. Az 1844-ki javaslatban a II. rész, más szempontból fejtegette ezeknek jogait. — c) Bányatörv. IX. fejr. V. ö. az 1844-ki javaslat II. részének 43. cikkét. — d) Bányatörv. IX. fejr. V. ö. az 1844-ki javaslat II. rész. 27--42. cikkeit. — e) P. o. nemzetközi okoknál fogva a török alattvalók; más idegenekre nézve a reciprocitas elve szolgálván irányadásul; a lex amortisationisnál fogva bizonyos egyházi testületek és személyek; a katonaság sajátos szervezésénél fogva katonai tisztek, különösen a végvidéken stb. A megszorításnak legnevezetesebb példáját a zsidók nyújtják; kiket hazánkban először Miksa király zárt ki a bányaszatból; Erdélyben pedig az 1578. october 21-ki kolozsvári országgyűlés 6. cikkének határozata: „Ne Judaei propter bonum publicum ultra locum ipsis assignatum intromittantur“. Az 1848. előtti megszorításokra nézve, melyeknél fogva a bányavárosokból 7 mérföldnyi távolságra kitiltattak, irányadásul I. Lipót 1693. január 23-ki rendelete szolgált: „Qualiter ab immemoriali tempore continuus jam invaluerit usus, et observantia, ne licet Judacis in Regno Hungariae (ad praecavendas eorum ex auri argentique fodinis ac officinis fusoriis olim subdole practicas defraudationes et praxes fortivas) intra districtum L. R. Civitatum nostrarum Montanarum, ac abinde septem miliaribus in circuitu ullo unquam tempore comparere, vel sedes suas ibidem figere; quod ipsum illis antiquitus sub poena amissionis vitae strictissime vetitum et interdictum fuerat.“ Ezen tilalmat 1691—1832-ig számos királyi rendelet fenntartotta. (S c h m i d t F. A.: *Sammlung der Berggesetze Ungarns* stb. V. köt. 418., 424. és 465. ll; VI. köt. 225. és 292. ll., VIII. köt. 2. I.; X. k. 78. I.,

XI. k. 4. l., XIV. k. 2. l., XV. k. 1. l., XIX. k. 92., 240., 390. és 532. ll.; XXII. k. 394., 400. és 430. ll., XXV. k. 231. l. stb.); s ugyanazon értelemben intézkedtek az 1791: 38. és 1840: 29. magyarorsz. tczikkék is; Erdélyben Appr. V. R. 82. ed. szolgálván zsinormértékül. V. ö. munkámat: *Handbuch des allg. öst. Bergrechts*. 208. sk. ll. — *f*) Bányatörv. §. 7. — *g*) U. o. §. 8.

48. §. Jogi személyek.

I. A jogi személyiség azon általános jogi forma lévén, mely szerint — a mennyiben önálló jogalanyossággal felruházvák — a társadalmi és jogélet viszonyai, e részbeni tekintetbevétele közvetlítettik *a*): a dolog természetében fekszik, hogy a jogi személyek kérdése a bányajogban is fontossággal bír. E tekintetben zsinormértékül a magánjognak általános szabályozása szolgál *b*); s a bányászati testületek, társulatok és egyesületekre nézve különösen a bányatörvények és bányastatutumok intézkedése *c*).

II. Ilyenek: **1)** A bánya megyék (Bergreviere) mint testületek. Oly bányák t. i., melyek helyfekvésöknél és üzleti érdekeiknél fogva természetes összeköttetésben állnak, egy megyévé egyesülhetvén *d*); birtokosaik együtt véve mindannyi testületet képeznek, melyek nemcsak illetékes területökre nézve vidéki szabályokat vagyis bányastatutumokat alkothatnak (35. §. II.); hanem különben is bányavidékek közös gazdasági és üzletérdekeiről gondoskodni hivatva vannak.

2) A bánya kincstár (Bergaerar), a mennyiben bányászati vállalatok vannak; mely azonban erre nézve ugyanazon határozatokhoz van kötve, mint a magánosok *e*).

3) Egyes bányatársulatok, a bányatörvények értelmében *f*).

4) Bányacélokra összeálló részvénytársulatok, az általános ipartörvények értelmében *g*).

5) A bányamunkások (hevérek) testületei, vagyis a bányászlegénységek avagy hevérségek (Knappschaft, Hauerschaft), a mennyiben közös érdekeik tekintetéből a törvények értelmében fennállnak. Ezeknek jelentősége a bányatestületek általános rendszerével lévén összefüggésben, azelőtt a bányászat kiváltságos állásának folytán sokkal nagyobb volt mint jelenleg, hol jogi személyeknek nagyobbára csak a bányásznép gazdasági érdekei, s különösen a társulások (Bruderlode) szempontjából tekintendők, melyeknek élén a bányalegénységek önválasztott kebelbéli képviselői (Knappschaftsälteste) állnak *h*).

a) Lásd munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. köt. 301. sk. II. — *b)* Bányatörvény 2. §-a. — *c)* Bányatörvény §§. 11., 31., 43., 274. s Orszb. Ért. VII. §§. 15. és 16. — *d)* U. o. Az 1844-ki javaslat II. rész. 48. cz. — *e)* Bányatörvény §. 12. — *f)* Bányatörv. §§. 137. sk. — *g)* MO. 1840: 18. §§. 54. sk. — *h)* Ezen hevérségek régi időkben keletkeztek, és eredeti szervezésüket nagyobbára a szokás alapján nyerték; később azonban privilegiumok és legf.rendeletek által is meghagyattak fennállásukban. Az 1844-ki javaslat II. részének 27. sk. cikkei is rájuk vonatkeznek.

NEGYEDIK FEJEZET.

Dolgokról bányajogi szempontból.

49. §. Álláspontunk.

I. Dolog nevezete alatt általában mindaz értetvén, mi vagyonunk tárgya lehet *a)*; vagyonunkra pedig az ásványvilág és a bányászat is hatván; kétséget nem szenved, hogy a dolgok fogalma ez utóbbiakra is kiterjed. Sőt a mennyiben az ásványtermékek (4. és 5. §§.) és a bányamíveléshez tartozó

összes készület magában elzárt és külsőleg jogilag is körvonalozott egésznek képeznek, mindazon dolgok, melyek ezen egészhez tartoznak; a bányajog szempontjából különösen tekintetbe veendő, s bányadolgoknak (Bergwerks-sachen) neveztetnek.

III. A bányadolgok általán véve kétfélék; — ahhoz képest a mint vagy közvetlenül a bányászathoz tartoznak, vagy avval csak külsőleg összekapcsolatnak. Az előbbiek szoros értelemben, az utóbbiak tágabb értelemben vett bányadolgok *b*). Mindkettőnek összesége pedig *bányacérte*nek tárgyi értelemben (Bergwerksgut) neveztetik; mely jogi jelentőségét a bányaszabadság fogalma által nyeri (43. §.).

A dolgok általános jogi felosztásai *c*) különösen a bányadolgoknál is alkalmazandók *d*), csak hogy itt az ásványvilág sajátágos természete és a bányászat szükségletei több módosítást tesznek szükségessé.

a) Lásd munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. köt. 329. l. — *b*) P. o. Bányatörv. §§. 117. sk. 261. II. — *c*) *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. köt. 331. sk. II. — *d*) Bányatörvény §. 2.

50. §. Bányadolgokról általában.

Ezekre nézve a következő megjegyzések szolgáljanak irányadásul:

1) Az első helyet a *bányatermékek* foglalják el, melyek azonban mint jogi értelemben vett dolgok csak azon percztől fogva léteznek, a melyben a föld gyomrában fellelőznek. Mielőtt ez nem történik, lételökről tudomás nem lévén; dologi minőségökről sem lehet szó *a*).

2) A bányatermékek különfekvényei annyiban bányadolgok, a mennyiben a bányaszabadságban részesülnek. Kivájtásuk időpontjáig ingatlan dolgok, ettől kezdve pedig

azaz midőn kiszállítatván a bányatorkolat tábláját (Hängenbank) elhagyják, ingók minőségével bírnak. Az utóbbi tekintetben azon ásványtestektől különböztetendők meg, melyek a bányaszabadságban nincsenek befoglalva, melyek tehát, mielőtt a bányának már nem tartozéka, mint közönséges dolgok a földbirtok tartozékává lesznek *b*). Magok a bányatermékek felkészítésök és kidolgozásuk (10. §.) után az általános forgalom tárgyává lévén, a közönséges dolgok jogi minőségét veszik fel.

3) A bányaépületek (8. és 9. §§.) egyszersmind bányadolgok is. S ugyan azt kell tartani a felkészítési és kidolgozási építményekről is, de csak annyiban, a mennyiben a bányahatóság engedélyezésével építettek, vagy különben valamely bányavállalatnak részei *c*).

4) A bányászat felszereléséhez tartozó ingóságok, p. o. mindenféle szerszám, a gépekben alkalmazott lovak stb. az egyes bányák tartozékát képezvén, ez által egyszersmind bányadolgokká is lesznek *d*). Névszerint mind az, mi a bányához állandó használás végett erősítve vagy szegezve van (niet- und nagelfest), avval elválaszthatlan egészel képez *e*).

a) „Quod latet ignotum est, ignoti nulla cupido“. — *b*) Bányatörv. §§. 124—127. — *c*) U. o. §. 131. — *d*) U. o. §. 121. — *e*) U. o. §. 260.

51. §. Folytatás.

5) Ha a bányabirtokos üzlete végett külépületeket, műhelyeket vagy építményeket emel vagy szerez; vagy ha más, jöllehet műüzletére közvetlenül nem szolgáló, ingatlan javakat, és illetőleg külső dolgokat, a művel egysít; mielőtt azok ennek tekintetében a bányakönyvbe iktatvák, a bányabirtokkal egy jogi egészet képeznek, s összesen egy magánban álló bányakönyvi testnek (Bergbuchskörper) tekintendők *a*).

6) Ezen bányakönyvi testek mint ilyenek ingatlan dolgok; akár egyes személyek által külön biratnak és műveltetnek, akár több személy által közösen *b)*. Ha a bánya több tulajdonárs közös birtoka, ezeknek egyes részbirtokaira nézve ugyanaz áll *c)*. Azon bányáknál azonban; melyek u. n. bányatársulatok birtokában vannak, az egyes bányatársak u. n. kuxai vagyis bányarészcvényei bányadolgok ugyan, de csak ingó dolgok minőségében *d)*. Közöséges részvénytársulatok, melyek bányaművelés végett alakulnak, az általuk művelt bányákat mint bányarealitásokat, tehát szintén ingatlan bányadolgok minőségében birják *e)*; de az egyes részvények sem a bányatörvénynek nem tárgyai, sem bányadolgoknak nem tekinthetők *f)*.

7) Végre említés nélkül nem hagyhatjuk, hogy azon osztályozás, mely szerint 1853. előtt hazai jogunkban ősi és szerzeményi dolgok közt nevezetes különbség volt, a bányajogban soha érvénnyel nem bírt *g)*; de az öröklött és szerzeményi dolgokrai felosztás fennáll a bányajogra nem kevesebb mint az általános magánjogra nézve *h)*.

a) Bányatörv. §§. 117., 118., 131. — *b)* U. o. §§. 109. sk. 134. — *c)* U. o. §. 135. — *d)* U. o. §. 140. — *e)* U. o. §. 134. — *f)* MO. 1840: 18. §. 54. sk. — *g)* Orszb. Ért. VII. §. 22. — *h)* Orszb. Ért. I. §. 7.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Jogügyek a bányajog szempontjából.

52. §. Álláspontunk.

A bányajognak sajátos rendezése úgy hozza magával, hogy nemcsak a bányabirtok alakulása és a bányaipar

köréhez tartozó egyes engedélyezések tekintetében állnak fenn különös intézkedések; hanem hogy a közönséges forgalom is, mennyiben a bányászatra vonatkozik, több nevezetes módosításnak van alávetve. Ennek folytán a vagyoni, kötelmi és öröködési jog, s a törvénykezési eljárás, a bányászatteltekintetében, számos különösséget mutat. A bányabirtok és a bányatörvénykezés e tárgybani különösségeiről alább lesz szó; s itt csak azon különös intézkedésekről akarunk szólni, melyeket e tekintetben a kötelmi és az öröködési jogra nézve az országbírói értekezlet tett.

53. §. Kötelmi és öröködési jog a bányászat tekintetében.

I. Általános elv az, hogy a hazai magánjognak azon része, mely a kötelmek és öröködés szabályozását tárgyalja, a bányajogosítványokra és bányaviszonyokra is kiterjed *a*). Ezen szabályozásnak gyakorlati alkalmaztatásában mindazáltal az országbírói értekezlet által egyes részletes intézkedések vannak megállapítva, melyeknek súlypontja leginkább abban fekszik, hogy minden változás, mely a bányabirtokra és dolgozni bányajogosítványokra nézve történik, a bányakönyvbe bejegyzendő *b*), s hogy a bányajog sajátságai és formái minden jogüggyre nézve annyiban kívántatnak meg, a mennyiben ezek a bányászatra hatni akarnak *c*).

II. E tekintetben különösen megjegyzendő:

1) Minden bányajog és birtok átruházásáról kötött szerződést, s annak feltételeit és czímelt — különbeni érvénytelenség terhe alatt — írásba kell foglalni, és a bányabíróságnak további intézkedés, azaz bányauzleti-, vagy bányatelekkönyveztetés végett bemutatni. Ha pedig valaki a hirtelenkedve kötött és szabályszerű bejegyzéssel még nem törvényesített szerződést megbánná, azt csak a bányabíróság előtt,

s a szerződő másik félnek netalán okozott költségek megtérítése, és a töle a szerződés fejében netalán felvett összeg vagy átvett tárgyak haladéknélküli visszaadása mellett, semmisítheti meg *d*).

2) Ennek okáért a bányakapitányságoknál és illetőleg bányabíróságoknál a következő tiszti könyvek vezettetnek: **a)** Feljegyzési könyv a turzási jogosítványokról *e*). **b)** Feljegyzési könyv adományozásokról és engedélyezésekről *f*), **c)** föld- és mérés-könyv *g*), **d)** szerződévényi könyv *h*) és **e)** bányatelekkönyv *i*).

3) Bárminemű haszonbérbe adások bányatársulatok részéről csak bányatársulati gyűlésen történhetnek; szükséges lévén, hogy a bányabirtokosok közül senki, ha kívánná, a bérleti részvény-közösségből ki ne záraitassék, s hogy az érczászványtelepzetek pusztításának meggátlása végett szabályos művelési rend állapíttassék meg *k*).

4) A gyám- és gondnokság alatt létezők bányajogait és birtokait a gyámnokok vagy gondnokok önkényesen el nem adhatják és semmi cím alatt érvényesen el nem idegeníthetik; az árváknak joguk lévén, az érvénytelenül elidegenített bányatárgyakat 24 éves kerükig bárkitől visszavenni. Érvényes elidegenítés csak az illető polgári törvényhatóságnak engedelmre és megegyezésére mellett történhetik, mely azonban ily esetben a bányabíróság véleményét meghallgatni tartozik *l*).

5) Örökség esetében a hagyatékban foglalt bányavagyyon összeírása és becslése a bányabíróságot illeti *m*).

6) Minthogy a bányajog és birtok más dolgok és javak értékénél sokkal változékonyabb, oly, más javakon kívül bányászati dolgokat is tárgyzó örököldési esetekben, hol kiskorúak érdeke fennforog, vagy hol a nagykorú osztályosok maguk között egyetértésre jutni nem tudnak, a bányarészek minden osztózó közt egyenlően és érvényes arány-

ban osztandók el, más javaknak azok általi kiegyenlítése, egyik osztazónak sem engedtetvén meg *n*).

- a*) Bányatörv. 2. 193., 197. §§.; Orszb. Érték. VII. 22. §. —
b) Bányatörv. 109. sk. 119. sk. és 193. §§. — *c*) P. o. Bányatörv. 117—120. §§. — *d*) Orszb. Érték. VII. 19. és 20. §§. — *e*) Bányatörv. 39. §. — *f*) Bányatörv. 41. §. — *g*) Orszb. Ért. VII. 68. §. —
h) U. o. — *i*) Bányatörv. 109. sk. §§. és 119. sk. §§.; Orszb. Ért. VII. 68. §. — *k*) Orszb. Ért. VII. 21. §. — *l*) U. o. 24. sk. §§. —
m) U. o. 22. és 23. §§. — *n*) U. o. 28. sk. §§.
-

III.

BELSŐ BÁNYAJOG.

54. §. Általában.

A belső bányajog általán véve két szakra oszlik, melyeknek elseje a bányabirtokot, másodika a bányaipart látgyazza. A kettő azonban igen szoros összefüggésben van; mert bányabirtokot bányaipar nélkül hasznosítani nem lehet; valamint a bányaipar üzésének is szükségképi feltétele a rendezett bányabirtok.

ELSŐ SZAK.

BÁNYABIRTOK. *)

ELSŐ FEJEZET.

A BÁNYABIRTOK EREDETE.

55. §. A bányabirtok nemei.

A bányabirtoknak többféle neme van, azon bányajogositványok különféleségéhez képest, melyek alapját képezik.

*) Hegedűs Lajos Kandid: A föld alatti tulajdon viszonyairól, általán, s különösen Magyarhonban, Pest 1853.

Legnevezetesebb ezek közt a tulajdonképi bányabirtok, mely adományozott bánya- vagy vájnamértékek alapján alakul. Engedélyezett megyetárnán szintén jelentékeny bányabirtok alakulhat. De azon bányabirtok, melynek tárgyai a határközegek, és a segédvájások, már sokkal csekélyebb jelentőségű. Ezeken kívül van ugyan még másnemű bányabirtok is, p. o. külmértékekre, önálló felkészítési és kidolgozási műhelyek és épületekre stb.; de ezek az előbbiekhöz képest bányajogunkban csak alárendelt helyet foglalnak el.

A) Tulajdonképi bányabirtok.

1) Turzás vagyis kutatás.

56. §. Közöséges turzás.

I. Turzásra (7. §.) a bányahatóság, azaz a bányakapitányság engedelmé szükséges; még a földbirtokosnak is, ki saját földén bányajogi hatással kutatni szándékozik. E végett különös, a kérvényező vagy meghatalmazottja által sajátkezűleg aláírandó kérvényt kell benyújtani, mely egyszersmind annak személyi viszonyait is tartalmazza, s a turzási ért, melyre t. i. az engedelem kértik, határozottan kijelölje, azon törvényhatóságot és községet is megnevezvén, melyhez tartozik. Az engedelem csak egy évre adathatik: azonban, ha a turzási munka csakugyan megkezdett, kérelem folytán évről évre meghosszabbíthatatik. Más vállalkozórai átruházása a bányahatóságnak feljelentendő a).

II. A turzás a földbirtokos belcegyezése nélkül következő helyeken nem engedtetik meg: 1) lakó-, gazdasági vagy más épületeken belől; 2) bekerített házi, dísz- és másféle kertekben; 3) az említett helyek körül husz ölnél csekélyebb

távolságban; 4) zárt udvartéren és általában köfállal körülvett földtéren, és 5) temetőben.

Ha ezeken kívül más helyeken a turzási munka ellen köztekintetektől nehézségek támasztatnak, a felett a bányahatóság az érdekllett törvényhatósággal egyetértésben határoz; p. o. országos utakon vagy vasuti vonalokon, ásványforrások vagy közhasználatban lévő kutak közelében, országos vagy törvényhatósági határoknál stb. A dolog természetében fekszik, hogy várak és másnemű erősített helységek szomszedságában turzásnak csak az illetékes katonai parancsnokság beleegyezésével lehet helyo b).

III. A turzó a neki engedélyezett turzási téren belül, a mennyiben azt régibb bányamívelési jogok nem gátolják, kényekéde szerint akárhány kutatási-vájást nyithat és mívelhet; de csak úgy, hogy a nyert ásványokról egyedül a bányahatóság engedelmével rendelkezhetik. Kizáró jogot azonban a közönséges turzási engedelem nem ad; s ugyanazon téren egyszerre több személynek is adathatik kutatási engedelem c).

IV. A turzó köteles a kutató-vájás megnyitása előtt turzási engedélyét az illető földbirtokosnak előmutatni, s vele kárpótlási igényei iránt az egyezséget megkísérteni. Ez nem sikerülvén, a politikai hatósághoz folyamodhatik, hogy kutatási munkájának megkezdhetésére engedelmet adjon. De a turzó ez esetben is köteles a földbirtokosnak a kutatási munka megkezdése által netalán okozott bebizonyítható kárát megtéríteni; illetőleg, ha ez iránt az egyezés létre nem jönne, a kárpótlást a járási hatóság küldöttje által meghatározandó összegben egyelőre biztosítani. d).

a) Bányatörv. §§. 13—16. és 38. — b) U. o. §§. 17. és 18. — c) U. o. §§. 19—21. — d) U. o. §§. 26. és 27. A bányaszabadság egyik lényeges következése az, hogy a földbirtokos saját birtoka területén a turzást megengedni tartozik, egyedül a neki net-

lán okozott kárnak megtérítését követelhetvén. E tekintetben tehát az 1523 : 39. tcz. szolgál alapúl; úgy az 1791-ki (VIII. §§. 1. és 2.) és 1827-ki (III. R. 64. cz.) s úgy szintén az 1844-ki javaslat (52. czikke) is ugyanazon szabályt tartalmazzák, mint az 1854-ki bányatórvény. Több erről bányajogunk IV. részében.

57. §. Szabad turzás.

II. Az 1854-ki bányatórvény a szabad turzás (Freischurf) jogosítványának helyt adván, ez által a turzási engedelemmel ellátott kutatónak módot nyújt, nemcsak az általa kijelölendő turzási térre kizárólagos kutatási jogosítványt szerezni, hanem a számára ezen esetben a törvény által fenntartott bányaadományozásra is előjogot gyakorolni a).

Ha t. i. a turzó a bányahatóságnak azon pontot, melyen a kutató-vájást megkezdeni, és a szabad-turzási jegyet felállítani szándékozik, feljelenti; azon időponttól fogva, midőn jelentése a bányahatósághoz érkezik, a feljelentett pontra nézve kizárólagos turzási joga, azaz szabad turzása van. Ezen jelentésnek, mely vagy mindjárt a turzási engedelmet tárgyazó kérvényben, vagy később a már megadott turzási engedelemre hivatkozólág történhetik, mindig a célbavett kutató-vájást, és a szabad-turzási jegy álláshelyének pontos előadását kell tartalmaznia. Mily általános és egyforma, mindenki által megismerhető alakot kellessék adni a szabad-turzási jegynek, azt a királyi helytartótanács, illetőleg az országos főkormányzó határozza meg. Ezen jellel a turzó, három nap alatt azután, hogy feljelentéséről a bányahatóság elismervénye hozzá eljutott, a szabad turzás helyét a föld színén megjelölni tartozik; különben minden harmadik személynek az ezen elmulasztás által okozott kárt megtéríteni köteles. A szabad-turzási jegy felállítása a politikai járási hatóságnak (szolgabírónak) feljelentendő, s ez által közhírré teendő. Mielőtt a feljelentés a bányahatóságnál meg nem tör-

tént, a szabad-turzási jegyet felállítani nem szabad. A szabad-turzási jegynek a kutató általi minden elmozdítása új kutatási tervezetnek vétetik. A szabad-turzási jogosítványnak más vállalkozórai átruházása a bányahatóságnak feljelen-tendő.

Ha ugyanazon pont iránt egyszerre több szabad-turzási körök egészen vagy részleg összevágának, s az érdeklett szabad-turzók közt az egyezkedés nem sikerülne, az összevágó terek számukra közösen jelölendők ki.

II. A szabad-turzás jogosítványai:

1) A szabad-turzási kör (Freischurfkreis), melynél fogva, ha csak a bányamegyei statutumok mást nem rendelnének, oly vizirányos körön belül, melynek sugara 224 ölet tesz, és melynek középpontja a szabad-turzási jegy álláshelye, idegen kutató-vájás nem kezdehetik.

2) Az első ségi jog (Alter im Felde) a szabadturzási kör fekvése szerint meghatározandó bányaadományozásra.

E két jogosítványra nézve megjegyzendő: **1)** Ha valamely bányavidék statutumai a szabad-turzási körre nézve más határozatokat tartalmaznak, nem a bányatörvény, hanem ezen statutarius intézkedés szolgál szabályúl. **2)** A szabad-turzási jegy felállítása után a turzási körben idegen turzási munkát már nem kezdhet. **3)** A szabad-turzási jogosítványok csak a fennálló jogok sértése nélkül gyakorolhatók; azért már létező bányatulajdont meg nem korlátozhatnak, s az idegen turzók is a szabad-turzót azon bányamértékek kijelölésére szoríthatják, melyeknek adományozására első ségi joga van. **4)** Minden szabad-turzás igényt ad legalább egy bányamérték, s ha oly aknavájásból áll, melynek feneké 50 vagy több ölnyre van a felszín alatt, két bányamérték adományozására. **5)** A köszénbányászathoz, a mennyiben a bányahatóság adományozásának tárgya, ezen igény két, illetőleg négy bányamértékre terjed.

III. A szabad-turzó és a földbirtokos közti viszony ugyanazon elv szerint rendezendő, mely a turzásra nézve általában szabályúl szolgál. Szabad-turzásának feljelentése után a turzó t. i. szabad-turzási jegyének felállításáért a politikai járási hatósághoz folyamodhatik. Továbbá a földbirtokosnak a metálán okozott és bebizonyítható kárért, ha az iránt egyezség létre nem jönne is, a kárpótlást a politikai hatóság küldöttje által meghatározandó összegben egyelőre biztosítani tartozik, s azonnal a bányahatósághoz folyamodni, hogy a telek kényszerű átengedése végett az eljárás megindítás-sék. Idő közben, míg e felett határozat nem hozatott, ezen helyen köteles ugyan minden munkát abban hagyni; előjogára nézve azonban a tárgyalások által okozott késedelmek nem ártalmasak. Csak ha a turzási jegy felállításától számítva 30 nap alatt folyamodványára nézve magát igazolni képes nem volna, fogja a politikai járási hatóság a földbirtokos kérelmére a turzási jegyet eltakarítani, s ezt a bányahatósággal közölni.

Jegyzet. Mostani bányajogunkban a szabad turzásnak azon jelentősége van, melylyel az előbbiben a felkérvény (Muthung) birt. A felkérvény lényegéhez t. i. a felfedezett ásvány jelkövének (Wahrzeichen) előmutatása tartozván, de tapasztaltatván: hogy ennek folytán kiválólág nagyobbyszerű bányavállalatok gyakran hátrányt szenvednek; az új törvény a felkérvényt mint ilyent egészen mellőzte, s az ahhoz tartozó cselekvényeket részint szabad kutatássá alakította, részint az adományozás előkészítésének köréhez csatolta. (A felkérvényre nézve l. *Faber Principia Juris Metallici* 60. sk. II.; és *Jurjevich Institutiones Juris Metall.* 60. sk. II.; továbbá az 1791-ki javaslat VIII. §§. 3. sk., az 1827-ki javaslat III. R. 66. cz-t, s az 1844-ki javaslat 53. cikket). A felkérvény azelőtt nálunk is alapintézete volt a bányatulajdon keletkezésének; s ezen jelentőségét az új porosz és szász bányatörvényben meg is tartotta. A szabad turzás által több a felkérvényt nyel összefüggő kényelmetlenség elháríttatik ugyan: azonban új inconventiák is keletkeznek; névszerint azon visszaélésre adott már alkalmat,

hogy számos szabad-turzási körök alakítása által más vállalkozók előtt a bányászat szabad kiterjesztése elzáratott (Feldsperre.)

a) Bányatörv. §§. 22—25. 27—29. 31—34. V. ö. munkámat: *Handbuch des allg. österr. Bergrechts* 243. sk. II.; különösen pedig *Scheuchenstuel, Motive zu dem allg. öst. Berggesetz* 124. sk. II.

58. §. Földalatti turzás.

Ez földalatti kutató-vájások vagyis u. n. reményvágatok (Hoffnungsschläge) által történik. A bányatulajdonosnak t. i. kétségkívüli joga lévén, bányatelkén belül bárhol is vájásokat tenni; de a turzó is a még szabadon álló hegységre nézve ugyanazon jogot nyervén; a reményvágatok általi kutatás a földalatti turzás köréhez tartozik. Ennek részletes szabályozása szükséges nem lévén, törvényünk 30. §-a erre nézve csak két elvet állít fel: 1) hogy földalatti turzás által másnak szerzett jogai ne sértsenek, és 2) hogy a turzó új kutatása alapjául tetszése szerint bármely pontot választhat, habár az valamely adományozott bányamértéken belül léteznék is. Mennyiben a reményvágatoknak bányajogi hatást akarunk biztosítani, a bányahatóságnak feljelen-
tendők.

2) Adományozás.

59. §. Álláspontunk.

I. Bányaadományozás általán véve a bányahatóságnak azon tisztii cselekvénye, mely által a bányaszabadság alapján határozott személyt bányatulajdonban részesít. A bányaadományozásnak tehát többféle tárgya lehet a). Itt azonban csak a tulajdonképi bányabirtokról lévén szó, melynek alapviszonyai a bányamérték és bányatelkek; egyelőre egyedül a bányamértékek és bányatelkek adományozása lesz fejtegetésünk tárgya.

III. Fejtegetésünk tárgyai tehát: 1) a bányamérték és bányatelek, 2) az ezeknek adományozását előkészítő feltételek, 3) maga az adományozás és 4) a bányatelek felmérése és elcsovekelése.

a) Bányatörv. §. 41.

60. §. 1) Bányamérték és bányatelek.

I. Bányamérték vagy vájnamérték (Grubenmass) a hegységben egy meghatározott tért jelent, melyben fenntartott ásványok foglaltatnak. Ezen általánosságban a bányamértéknek sokféle neveit lehet megkülönböztetni; melyek azonban, három alapformára visszavezethetők: hosszsmértékekre (nach dem gestreckten Felde), négyszögmértékekre (nach dem gevierten Felde) vagy köbmértékekre; ahhoz képest a mint felmérésöknek egy, két vagy három irányban kell történni a).

A bányatörvényben rendszerinti bányamértéknek a négy- és pedig egyenszögmérték van határozva; azonban van számos egyes bányavidék, hol másféle bányamértékekre is találunk, melyeket a bányatörvény helybenhagy, s melyek nagyobbbrészt a bányaslatutumok által szabályoztattak, vagy jövődöben szabályoztatni fognak b).

II. Bányatörvényünk szerint egy bányamérték oly tért foglal magában, mely a bánya felnyitási síklapján 12,544 □ ölnyi egyenszög alakjában rendszerint végetlen magasságig (ewige Höhe) és végetlen mélységig (ewige Teufe) terjed c). Köszönbányáknál a bányamérték kétszereztetik d).

A bányamértékek ezen alak és terjedelm szerinti szabályozását nálunk az 1753. július 9-ki alsó-magyarországi főkamagrófi rendelet állapította meg e); melyet később az

1791-ki javaslat szorosabban meghatározott *f*). Országos jelentőségre, de csak az alsó-magyarországi és nagybányai bányakerületek tekintetében, azt az 1792. január 25-ki legf. rendelet emelte *g*); melynek az 1854-ki bányatörvény csak ismétlését tartalmazza.

Azonban megjegyzendő: **1)** Régibb bányarendeleink mind alakra mind terjedelemre nézve más, a fentebbitől lényegesen eltérő szabály szerint rendezték a bányamértékeket. A mennyiben tehát régibb adományozások alapján jelenleg is még sok bányabirtok fennáll, ezeket az előbbi szabályozás szerint kell megítélni *h*). **2)** A bányamértékeknek itt említett szabályozása jelenleg is csak rendszerint alkalmaztatik; mert eltérő kivételekre a két haza csaknem minden bányavidékein találunk *i*). **3)** A bányamértékek ezen alakját és terjedelmét bányatörvényünk is csak egész általánosságban határozta meg, annélkül, hogy azoknak hosszúságára és szélességére nézve más megszorítást rendelt volna, mint egy maximumot és egy minimumot. A hosszúságnak maximuma 224 öl, a szélességnek ennek megfelelő minimuma 56 öl. Ezen két véglet közt az adományozás a folyamodó kívánata szerint adathatik; csak hogy alakjára nézve a bányamérték mindig egyenszög legyen, terjedelmére nézve pedig 12,544 □ ölet foglaljon magában *k*). **4)** A bányamértéknek fekvése a folyamodó szabad tetszésétől függ; csak hogy annak kijelölésénél fennálló jogosítványok ne sértsessenek *l*).

a) A bányamértékek ezen három nemének viszonyairól és bányajogi jelentőségéről l. munkámat: *Handbuch d. allg. öst. Bergrechts* 279. sk. II. — *b)* Bányatörv. §§. 42. és 43. Különösen érdekesek e két §§-ra nézve Scheuchenstuel megjegyzései: *Motive zu dem allg. öst. Berggesetz* 147. sk. II. — *c)* Bányatörv. §. 42. — *d)* U. o. §§. 34. és 47. — *e)* Schmidt *Sammlung der Bergges. Ungarns* stb. XVIII. köt. 337. l. Ez azonban a terjedelemre nézve még némileg eltért aknamértékre 9408, tárnamértékre pedig 25,088 □ ölet határozván. — *f)* 1791-ki javaslat 13. cz. — *g)* Kihir-

detve az 1792. február 15-ki udv. kamarai rendelettel. — *h)* Mert a törvény az érvényesen fennálló bányajogosítványokon mit sem változtatott I. bányatörv. §. 48. — *i)* Bányatörv. §. 43. — *k)* U. o. §§. 37. és 46. — *l)* U. o. §§. 35. és 36.

61. §. Folytatás.

III. A mennyiben egyes bányakerületekben a sajátos viszonyok elkerülhetlenné tennék azt, hogy vagy a bányamértékeknek ott divatozott fajai a jövő adományozásoknál is megtartassanak, vagy pedig különös, a rendesektől eltérő bányamértékek állapíttassanak meg, az ez iránti határozatok, bányatörvényünk rendelete szerint, az illető bányamegyei statulumokba iktatandók *a)*. Ennek folytán a két haza egyes bányavidékein a bányamértékek tekintetében fennálló szabályok közül a nevezetesebbeket szemügyre vennünk szükséges lévén; mint ilyenek külön említendők:

1) Az előbbi alsó-magyarországi kerülethez tartozó bányavidékeken leginkább azon szabály, mely szerint a régibb adományozású bányamértékek a körmöcz- és a selmeczbányai felvilágosítások értelmében rendezvék. Ezekben hosszmértékek vannak megállapítva, az u. n. lelvájna (Fundgrube) számára két kettős láncz (Lehne) a lelhely mindkét végén az ér csapása szerint, megtoldva néhány egyes lánczczal (Schürfe) végtelen mélységgel az ér vagy erecs dőlése szerint *b)*.

2) Felső-Magyarországban a régóta divatozó rendes bányamértékek szintén hosszmértékek, hossz-irányban a lelhelyen két kettős, és annak mindenik oldalán 9 egyes láncz = 140 öl, a törvényes oldalmértékkel vagyis a vállapoktól a fekübe és földübe (§. 6. II.) az u. n. Vierunggal, összesen 1088 □ öl és végtelen mélységgel az ér vagy erecs dőlése szerint. Ezen mértékek megtartását, az 1791.

országos választmány indítványára, s a nádor 1792. aug. 16-ki ajánlatára Ő Felsége ugyanakkor helybenhagyta c). Vannak azonkívül ettől eltérő mértékek is; névszerint a szomolnokai kincstári rézbányászatnál, a zeleszniki vasbányászatnál stb. annélkül azonban, hogy e tekintetben általános szabályt felhozni lehetne. A vasbányászatnál csaknem mindenütt négysegű mértékek alkalmazatnak függőleges végetlen mélységgel d).

3) A felsőbányai határban lévő u. n. királyi bányán (Grossgrube) a kincstárral 1689. kötött szerződés alapján, az egyes bányamértékek terjedelme 28 ölnyi hosszúságban és 14 ölnyi szélességben végetlen függőleges mélységgel van szabályozva e).

4) A bánsági bányászatnál a múlt század közepe táján négysegű bányamértékek hozattak be 2744 □ ölnyi terjedelemmel és végetlen függőleges mélységgel. Ezen mértékek 1792. nádori ajánlásnak folytán legf. rendelet által szintén megtartattak f).

5) A kapcsolt részekben különös bányamértékek a radoboy-i kénbányászatnál állnak fenn t. i. 20,588 □ ölnyi terjedelemmel és végetlen függőleges mélységgel g).

6) Erdélyben közönséges bányák (fodinae vulgares) számára egy régibb modorú bányamérték 2744 köb-ölben van meghatározva, egy újabb modorú pedig 63 ölnyi hosszúságban és 56 ölnyi szélességben, végetlen függőleges mélységgel h). Kivételt képeznek a zabrudbányai bányamértékek, melyek szerint a bányászknak, míg a meddőben dolgozik 7; ha pedig áldáshoz jut 20 ölnyi, mindenfelé szabad és kizárólag saját tere van i).

IV. A bányamértékek ezen sokféle szabályozásának egyszerűsítése, jövőendő törvényhozásunknak lesz egyik nehéz feladata. Azonban kétségen kívüli, hogy eddig e tekintetben az 1854-ki bányatörvény, midőn a bányamértékek

szabályozását a bányamegyei statutumokra bízta, sokkal liberálisabb felfogást tanúsított, mint az 1844-ki javaslat, mely csak kétféle bányamértéket rendez; hosszsmértéket 32 láncz hosszúságban és félföl láncz szélességben, az ér dőlése szerint végtelen mélységgel; s szegüsmértéket 12,544 □ ölnyi terjedelemben végtelen függőleges mélységgel, és mely a mértékek minden egyéb nemét a jövőre mindenütt meg akarja szüntetni, csak a már előbb adományozott bányákat hagyván meg régi mértékek szerinti állapotukban k).

a) Bányatörv. 43. §. — b) Kőrmöczi felvilág. szabályzat 6. cz., selmeczi felv. szab. 4. és 5. cz. — c) 1792. szeptember 18-ki 8465. sz. a. udvar. rendelet. — d) L. munkámat: *Handbuch d. allg. öst. Bergrechts.* 298. l. — e) U. o. 296. l. — f) U. o. 299. l. — g) 1811. martius 21-ki udv. rendelet Schmidtnél *Samml. der Berggesetze Ungarns* stb. XXI. k. 170. l. — h) Lásd id. munkámat 300. l. — i) U. o. 302. l.; Abrudbányai statutumok IV. Cz. 2. és 3. cz. — k) 1844-ki javaslat 58. cz.

62. §. Folytatás.

V. A bányaadományozásnak tárgya egyszerre több bányamérték is lehet, melyeknek összesége bányaateleknek vagy vájnatteleknek (Grubenfeld) nevezetik a).

E tekintetben itt bányatörvényünk szempontjából különösen két esetet kell felemlítenem: 1) Szabad turzás alkalmával a kutatónak 50 ölnyi függőleges mélységben két mérték (kőseneknek két kettősmérték) adományozására lévén elsősi joga (57. §.), ez által a bányaateleknek legegyszerűbb esete alakul b). 2) Általán véve bányaadományozásoknál a felnyitó pont fekvéséhez képest egyszerre annyi bányamérték adományoztathatván, a hány abból kimérezhetik; egy felnyitásból pedig legfelebb négy bányamérték (kőseneknél négy kettősmérték) lévén kimérezhető; az adományozható bányaatelek maximuma ezen számnak felül meg c). Magától ér-

telik azonban, hogy itt csak eredeti adományozásról van szó, s így ezen szabályozás a bányatelkeknek későbbi alakulására és kiterjedésére nem vonatkozik.

A régiebb bányatörvényekben a bányaadományozás tárgyára nézve különbség volt az u. n. lelvájna (Fundgrube) és a mértékek (Massen) adományozása közt. A felkérőnek (Muther) joga volt a lelvájnára, mely mindig bizonyos számú mértékekkel megtoldatott; egyszerű mértékek adományozására azonban mások is jogosítva voltak. Ezen különbség mostani bányajogunkban már régen nem bír jelentőséggel; s különben is négyyszögű bányamértékekre nem alkalmazható d).

a) Bányatörv. §. 34. — b) U. o. — c) U. o. 45—47. — d) L. munkámat: *Handbuch des allg. öst. Bergrechts* 279. sk. II.

63. §. 2) A bányaadományozás feltételei.

I. Ezek a lelhely kellő feltárása, és az adományozási kérvény. Az előbbi azért szükséges, mert bányamértékek adományozása csak akkor történhetik, ha az ásványfekvény a lelhelyen annyira fel van tárva, hogy vajústérdemlőnek (abbauwürdig) ítélthessék a). Az utóbbi magának az adományozási eljárásnak nem ugyan alapja b), de közvetlen feltétele.

II. Az adományozási kérvényben megkívánatik: **1)** a kérelmező vagy meghatalmazottjának neve, lakása és sajátkezü aláírása; illetőleg a meghatalmazvánnyal együtt; **2)** a feltárás fekvése és minőségének leírása; a földbirtokos, helyközség és politikai járásnak megnevezése, továbbá a felnyitó pont két elmozdíthatlan és általánosan megismerhető ponttól távolságának kijelölése; **3)** a feltárás probadarabjának (Wahrzeichen) melléklete. **4)** Ha a feltárás turzás által történt, ennek részletes előadása, különös tekin-

tettel a feltárás mélységére; **5)** a kért bányamértékeknek száma és fekvése, valamint szándokolt nevök is; **6)** határozott kijelentése annak, vajjon a felkért mértékek önállólag iktatandók-e be a bányatelekkönyvbe, vagy valamely más abba beiktatott műhez új alkatrészkép csatolandók-e c).

A feltárás fekvésének felvilágosítása tekintetéből egy-
uttal vagy legfeljebb 8 nappal a bányajárás előtt, egy a kül-
tért előadó térkép két példányban is előterjesztendő, melyek-
nek egyikébe a felkért bányamértékek száma és fekvése be-
jegyezve legyen d).

Több kérvényező közt, a bányamérték fekvésének vá-
lasztására, és terjedelmére végleges meghatározására, az előjog
azt illeti, kinek kérvénye előbb nyújtatott be a bányahatóság-
nál. Ha többnek kérvénye ugyanazon napon jut a bányahatósá-
sághoz, a bányamértéket, ha annak felosztása iránt egymás-
sal meg nem egyeznének, közösen kapják e).

a) Bányatörv. §. 44. — b) Ez által az itt szóban lévő adomá-
nyozási kérvény lényegesen különbözik az előbbi bányajog fel-
kérésétől, vagyis „muthung“-ától. Ennek alapelve: „Der erste Fin-
der, der erste Muther,“ — a mostani adományozási kérvényre nem
alkalmazható. — c) Bányatörv. §. 49. — d) U. o. §. 50. — e) U.
o. §§. 52. és 53.

64. §. 3) Maga a bányaadományozás.

I. A bányaadományozásban két cselekvényt kell meg-
különböztetni; a bányajárást (Freifahrung), azaz a hely-
színén azon tisztí nyomozást, melynek célja a kért bányaa-
dományozás feltételeit és ténykörülményeit constatirozni, s
így annak megengedhetőségét közvetíteni; s az adomá-
nyozási okmány kiadását.

II. A bányajárást a bányahatóságnak egy kikül-
dött tagja és egy tollvivő teszi meg. Közhírré tétele eleve
szükséges, mely a határnapnak és az adományozási kérvény

lényeges pontjainak felemlítése mellett történjen; a szomszéd bányabirtokosok és turzásjogosítottak különösen megidézendők lévén. Ezen idézés vétele után 14 nap alatt az érdekeltek szabadságában áll, két elfogulatlan műértőnek a bányajárásra meghívását kérni; kiket a bányahatóság határozand meg a).

A bányajárásnak feladata: a) az ásvány-feltárás létezését és annak vájástérdemlőségét a hely színén constatírozni; b) megvizsgálni, vajjon s mily változtatásokkal adományoztathatik a felkért bányatelek fennálló jogok sérelme nélkül, a szomszédos szabadturzóknak bányatelke, melynek választására előjoguk van (57. §.), egyelőre kimérendő lévén; c) azon viszonyokat kinyomozni, melyek köztekintetek, vagy az érdekllett földbirtokosok követeléseinél fogva számba veendők; d) a fekvési térképet megvizsgálni, és mennyiben szükséges, kiegészíteni és megigazítani b).

A bányajárás ezen feladata szerinti eredményeiről jegyzőkönyv készül, mely az adományozási további eljárásban irányadásul szolgálанд c).

III. A bányajárás után a bányahatóságnak kötelessége elhatározni, ha vajjon a kért adományozás megengedhető-e, s erről minden érdekllett feleket értesíteni d). Ezen elhatározásra nézve azouban megjegyzendő: a) Az adományozást kérő a tárgyalásra meg nem jelenvén, a bányahatóság még 14 napi határidőt köteles bevárni, mely alatt az illető elmaradását igazolván, a bányajárás újbóli elrendelését kérheti, melynek határideje azonban semmi feltétel alatt meg nem hosszabíthatik e). b) A kérvényező elutasítatván, ez által csak a kérvény benyújtásából származó előjoga vész el, de már előbb szerzett turzási jogai meg nem szűnhetnek f). c) Ha az adományozást magánjogok feletti perlekedések gátolják, ezek a törvény útján egyenlítettők ki, időközben az adományozás iránti határozás felfüggesztelvén. A kérvényező azonban

tartozik magát a bányahatóság előtt az íránt igazolni, hogy a perlekedésre nézve a kellő lépéseket megtette; mely tekintetben bizonyítékainak felmutatása végett részére határidő is kitűzethetik; de mely elmulasztatván, az adományozási kérvény elutasítatik *g*).

IV. Ha az adományozás megengedhetőnek nyilvánított, és az ez iránti határozat jogerőre emelkedett, a kérelmezőnek a bányahatóságtól az adományozási okmány adatik ki; Ő Felsége mint a legfőbb bányasúgnak nevében. Ezen okmányban az adományozási kérvény, a bányajáráson, a bányahatóság határozatán, s a megadományozott megnevezésén kívül, a neki adományozott bányamérték vagy bányatelek, annak mértékével együtt, s általában az adományozás minden fontosabb körülményei is kitéendők *h*).

a) Bányatörv. §§. 54—56. V. ö. a Vollzugsvorschrift 43. sk. §§-ait. — *b*) Bányatörv. §. 54. — *c*) Vollzugsvorschrift §. 45. — *d*) Bányatörv. §. 57. — *e*) U. o. §§. 58. és 59. — *f*) U. o. §. 60. — *g*) U. o. §§. 61. és 62. — *h*) U. o. §. 63. Vollzugsvorschrift §. 49.

65. §. 4) A bányatelkek felmérése és elzövekelése.

I. Minden adományozott bányatelek, a mennyiben a bányamegyei statutumokban más rendelkezés nem foglaltatnék, az adományozásnak jogerőre emelkedése után legfeljebb egy év alatt mérendő fel, s a felszínen (über Tag) határkövek felállítása által zövekelendő el (zu verlochsteinern) *a*).

A bányatelkek felmérése azonban már a bányamértékek kijelölése által készítettetik elő, a mely bányatörvényünk szerint a szabad-turzás alapjogaival szoros összefüggésben van *b*). A tulajdonképi felmérés tehát a bányamértékeken kezdődik; s ezeknek tekintetében főszabály az, hogy a fel-

nyitó pontot, azaz azt, melyből a bányamérték méretik, a kérvényező szabad tetszése szerint választhatja, csak hogy az az ásványfekvény feltárt részén, és az adományozandó bányatelken belül legyen *c*). Ehhez képest kell tehát azon fentebbi állításunkat is megítélni, hogy egyszerre, azaz egy bányatelekre, több mint négy bányamérték nem adományoztathatik (62. §.); mivel t. i. egyenszög alakú mértékeknél több mint négynek nem lehet közös felnyitó pontja. Azonban ezen négy egyenszögnek is többféle combinációja képzelhető *d*).

II. A bányatelkek felmérése iránti intézkedéseket a bányahatóság hivatalból *e*); sőt ha a bányajárás alkalmával mindjárt kiderül, hogy az adományozás minden gátló nehézség nélkül fog megtörténni, a bányahatóság küldöttje a határkövezést a bányajárás iránti tárgyalás befejezése után azonnal megteszi; erről minden határkö pontos leírása mellelt jegyzőkönyvet készítvén, s a határkövek fekvését is a fekvési térképbe beiktatván *f*).

A felmérési jegyzőkönyv a bányahatóság által megerősítendő; mely azt azután a bírósággal a bányakönyvbe leendő beiktatás végett közleni köteles *g*).

III. Megjegyzendő még: **1)** A bányatelekek adományozása és felmérése más bányák, s általán véve a már fennálló bányajogosítványok birtokosainak elsőbbségi jogaira nézve sérelmet nem okozhat *h*). **2)** Ha a felmérésnél barátságos úton ki nem egyenlíthető villongások támadnak, azok a törvény útján intézendők el; minden ez iránt tartandó bírói szemléhez a bányahatóságnak egy küldöttje meghívandó lévén *i*). **3)** Ha a bányatelekek határjelei idővel fel nem ismerhetőkké lesznek, a birtokosnak jogában áll, a bányahatóságtól azoknak megújítását kérni *k*). **4)** A bányabirtokos azt is megkívánhatja, hogy a külhatárok a bányában is megjelöltesenek, vagy hogy a bánya fekvésére nézve egyes fontos

pontok künn meghatározotassanak; a miről térkép készüljön és a mi a bányahatóság által megerősítessék *l*).

a) Bányatörv. §. 64. Különben megjegyzendő, hogy a felmérés előbbi bányajogunk szerint, egyszersmind a bányateleknek tulajdonképi átszolgáltatása lévén, sokkal nagyobb jelentőséggel bírt, mint jelenleg, hol az adományozásnak csak részét képezi. — *b*) Bányatörv. §. 36. — *c*) U. o. §. 45. — *d*) L. munkámat: *Handbuch des allg. öst. Bergrechts* 315. sk. II. — *e*) Bányatörv. §. 65. — *f*) U. o. §§. 65. és 66. — *g*) U. o. §. 66. — *h*) U. o. §. 70. — *i*) U. o. §. 69. — *h*) U. o. §. 67. — *l*) U. o. §. 68.

3) A bányabirtok kiterjesztése.

66. §. A bányabirtokosnak e tekintetbeni jogai.

A bányabirtok kiterjesztése a bányabirtokosnak következő jogai által közvetítettik: **1)** Bányamértékeket összesíthet és eldarabolhat. **2)** Bányabirtokával más fekvő javakat nyilvánkönyvileg egysíthet. **3)** Azon bányavizeket, melyeket ő fakasztott fel, használhatja, s hasznosításuk végett bányafelkészítéseit és bányaépítkezéseit tovább kiterjesztheti; névszerint felkészítési és kidolgozási műhelyeket és épületeket is készíthet. **4)** Üzlete végett különféle építményeket állíthat; névszerint tavakat, vizgátakat és vízvezetéseket stb.

Mindezen jogokról tüzetesen alább lesz szó.

B) Megyetárnák.

67. §. A megyetárnák bányászati jelentősége.

Megyetárnák (Revierstollen) alatt általában oly bányavállalatokat értünk, melyek által terjedelmesebb, víz- és légszükségben szenvedő bányáknak segítség adatik, s egyszersmind új és mélyebb feltárások, és könnyebb szállí-

tási készülétek által a bányamívelés érdeke is előmozdítatik *a*). A régiebb bányatörvények az ezen célból hajtott tárnákat fő vagy öregtárnáknak (Erbstollen) nevezik *b*), sőt az új kir. szász bányatörvény is megtartotta ezen elnevezést *c*). Az 1854-ki bányatörvény azonban az öregtárnáknak eddigi rendezését részint elégtelennek, részint a bányamívelésre nézve nyomasztónak találván; azok helyett nagyobb dimensiók alkalmaztatása által a megyetárnákat rendszeresítette; melyeknek készítése a bányamegyék érdekével hozott kapcsolatba, s így tehát ezeknek körülményeitől függvén, részletes rendezésük is nem annyiban a törvényre, mint az érdekeltek szabad egyezkedésére bízott; a legfőbb bányáur is csak főfelügyelési jogot gyakorolván *d*).

Megyetárnákra nézve itt azoknak engedélyezése és bányabirtoki minősége veendő tekintetbe.

a) Bányatörv. §. 90. — *b*) Miksai bányarendelet 3. cikke; 1791-ki javaslat 9. cikke; 1827-ki javaslat 82—85. cikkei; 1844-ki javaslat 67—73. cikkei. Az utóbbi javaslatban helytelenül nevezetnek „örök alagoknak”; mert „Erbstollen”-ban az „Erb” szó a régi német értelmezés szerint nem örökséget, hanem előkelőséget (Erb = Erz, Haupt) jelent; miért is helyesebben fő- vagy öregtárnáknak neveztethek. — *c*) Az 1851. szász kir. bányatörvény 172. sk. §§-ai. — *d*) Ugyanazon felfogásra találunk a porosz 1865-ki (60. sk. §§.) és a szász-weimári 1857-ki (62. sk. §§.) bányatörvényekben is.

68. §. A megyetárnák engedélyezése.

I. Ez két feltételhez van kötve; melyeknek egyike a bányászat általánosb haszná, melynél fogva a megyetárna engedélyezése kívánatosnak látszik *a*); másika az illető bányabirtokosok szabad beleegyezése, ha nem is mindnyájoknak, legalább annyinak, hogy a kérvényező a megyetárna készítését elvállalhatónak találja *b*).

Az utóbbinak tekintetében az szintén fontolóra veendő, ha vajjon a megyetárna azon bányavállalkozóknak is javára szolgálánd-e, kiknek jövődre fognak a bányamegyében bányatelkek adományoztatni *c*). Ezen körülményeket előleg kitudni, a bányahatóság van hivatva; az engedélyezés azonban nem ez, hanem a bányászati főurat, vagyis határozottabban, ennek nevében a ministeriumot illeti *d*).

III. A megyetárnának engedélyezése végett beadandó folyamodáshoz a főüzlet tervét és azon egész bányamegye térképét kell mellékelni, melyben a megyetárna vájásai vezettetni és szétágaztatni szándékoltnak, valamint azon feltételeket is, melyek alatt a kérvényező a vállalat átvételére késznek nyilatkozik *e*). Ezen folyamodás beérkezése után a bányakapitányság a fennforgó körülményeket kinyomozván erről, egyszersmind az ugyanazon területen lévő bányabirtokosokat is tudósítja; kik ez iránt a bányahatóság által összehívandó tárgyaláson nyilatkozzanak, hova a kérvényezők kivül minden érdekelt bányabirtokos is meghívandó. Ha ezek egyértelműleg az engedélyezés ellen nyilatkoznak, a folyamodás egyszerűen elutasítandó. Ha pedig az engedélyezés mellett a bányabirtokosok oly nagy száma nyilatkozik, hogy a kérvényező a megyetárnát elvállalhatónak véli; ezen célra bányajárás (Freifahrung) tartatik, s a folyamodás a nyomozásokkal és a tárgyalási jegyzőkönyvvel együtt a ministeriumhoz felterjesztendő, mely a megyetárnának engedélyezése felett határoz *f*), s ha annak helyt ad az engedélyi okmányt kiadatja *g*).

a) Bányatörv. §. 91. — *b*) U. o. §. 93. — *c*) U. o. — *d*) U. o. §. 91. — *e*) U. o. §. 92. — *f*) Vollzugsvorschrift §§. 65. és 66. — *g*) Vollzugsvorschrift §. 67.

69. §. A megyetárna mint bányabirtok.

Az engedélyezett megyetárna valóságos bányabirtok: mert **1)** határozott tárgya van, t. i. a megyetárna bányaeépítményei, melyek az alapterv értelmében készülvén rendszert terjedelmes téren szótágaznak *a)*. **2)** Vannak bizonyos haszonvételei, melyek a vállalkozó és az érdekllett bányabirtokosok közti egyezkedés által határozatnak meg, és a ministerium által megerősítettnek *b)*. **3)** A bányatelekkönyvnek önálló tárgyát képezi *c)*.

a) Bányatörv. §. 92. — *b)* U. o. §§. 94. sk. — *c)* U. o. §. 109.

C) A bányabirtok egyéb nemei.

70. §. Határközegek adományozása.

I. Határközegek (Überscharren) a hegységben lévő oly terek, melyek adományozott bányamértékekkel úgy körül vannak véve, hogy azokba rendes bányamérték nem fektethetik *a)*. Bányaadományozásoknál a bányahatóságnak kell arról gondoskodni, hogy a hegységben ilyenmő határközegek hátra ne maradjanak. Ha azonban mégis volnának, különös adományozásnak tárgyai; de csak a határos bányabirtokosok számára *b)*.

II. A határközegek adományozásánál önálló bányavállalat keletkezéséről szó nem igen lehetvén, valahányszor magát ily eset előadja, azaz ha a felmérés alkalmával határközegek elkerülhetlenek, vagy ha a határos bányabirtokosok egyike ilyenmő adományozást kér, erről a legközelebb érdekelték, azaz minden szomszédok oly felszólítással értesítendők, hogy a kézbesítéstől számítva 30 nap alatt adományoztatási joguk iránt nyilatkozzanak. Ha csak egy folyamodó jelentkezett, ennek az egész határközeg adományoztatik. Ha

több a folyamodó, és egyetértésben vannak, ehhez képest mindeniknek a maga része adományozandó és telkéhez kapcsolandó. De ha több a folyamodó, s köztük a felosztás iránt nincs egyetértés, az egész határközeg nekik mint külön tulajdon közösen adományozandó; úgy azonban, hogy a rész-birtokos bármelyike is a maga részét másra át nem ruházhatja, mint valamelyik tulajdonsárára, vagy olyanra, ki azt a szomszédnak bányamértékével együtt átvenni akarja c).

Határközegek adományozásánál egy térképnek előterjesztése elegendő, de ezen minden rész-birtokos elismerésével a szándéklott felosztás is bejegyezve legyen d).

a) Bányatörv. §. 71. — b) U. o. §. 72. — c) U. o. §§. 73. és 74. — d) U. o. §. 75.

71. §. Segédvájások engedélyezése.

I. Adományozott bányatelkek tulajdonosai, telkükön kívül oly tárnákat vagy aknákat, melyek annak előnyös üzletére szolgálnak (segéd-tárnák, segédaknák,) csak a bányahatóságnak engedélyezésével nyithatnak a). Ezen engedély, ha a segédvájás a hegység szabad terén kéretik, csak az érdekllett hatóságok és felek meghallgatása, s az engedélyezhetés ellen tett kifogások feletti határozat után, adathatik meg. Az így engedélyezett segédvájások mint a kérvényezők telkeinek tartozékai iktattatnak a bányakönyvbe b).

II. Ha idegen vállalkozó, vagy ha több bányabirtokos közösen kéri a segédvájás engedélyezését, az ebben érdekelttek közti egyezkedés szolgál zsinormértékül. A kérvényhez azonban ezen vájás elkészítésének módja és ideje, és a kölcsönös jogok és köteleességek iránti megállapodás is melléklendő; s egyuttal az egész üzleti tér, a szükséges felvilágosító térképekkel együtt előterjesztendő. Az engedélyezés csak minden helyviszonyok kinyomozása, és a vájás enged-

hetésének és szükségességének felismerése után adathatik meg c).

Az így engedélyezett segédvájás a bányakönyvbe mint önálló bányaengedély iktattatik d); a bányabirtokosok által elvállalt kötelezettségek egyszersmind ezeknek bányabirtokára terhül iratván e).

a) Bányatörv. §. 85. — b) U. o. §. 86. — c) U. o. §§. 87. és 88. — d) U. o. §. 109. — e) U. o. §. 88.

72. §. Külmértékek adományozása.

I. Oly fenntartott ásványokra, melyek fővénytörlekben (Saifen, Sandbänke), folyammedrekben (Flussbetten); külgörgetegekben (Taggerölle), vagy törleszhegyekben (aufgeschwemmtes Gebirge), avagy régi elhagyott górczokban (Halden) foglaltatnak; továbbá a szemes vasérczre (Bohnen-erze) és a gyepi vaskőre (Rasen-eisensteine) külmértékek (Tagmassen) adományoztatnak a). Az adományozás kinyerésére elég annak kimutatása, hogy az említett telepeken fenntartott ásványok csakugyan előfordulnak, és hogy azáltal más bányavállalkozók jogai nem sértetnek b). Mennyiben tehát az említett telepek valamely már adományozott bányatelepekben fekszenek, ennek tartozékát képezik, s így külön adományozásnak tárgya már nem lehetnek c).

II. Egy külmérték 12,000 négyszög-ölnyi térmértékig adományozható, és mélységben rendszerint csak az alatta lévő kötőmegig terjed. Alakja a felkérő választásától és a bányahatóság jóváhagyásától függ. Mennyiben mindazáltal valamely vidék sajátlagos viszonyai a külmértékekre nézve másféle térmértéket, vagy a térmérték bizonyos alakját tennék szükségessé, az ez iránti határozatok a bányamegyei statutumokba iktathatók d). A felkészítési és kidolgozási műhelyektől és épületektől mily távolságban nem en-

gedhető meg a külmértékek adományozása, s az ily módon előforduló ásványok haszonvétele mennyiben illet egyedül valamely közeli határbirtokost, esetről esetre a bányahatóság által határoztatik meg *e*).

III. A külmértékek adományozását tárgyzó kérvényekben megkivántatik, hogy a felkérő nevét és lakhelyét, s a felkért külmérték fekvésének és területének kijelölését tartalmazzák, s hogy az ásványtelep próbadarabja mellékelve legyen. Ezen kérvények nyomán szemle tartatik, melyre a határos bányatelkek-, külmértékek és hutaművek tulajdonosai, a földbirtokosok, s a politikai vagy más netalán érdekelt közhatóság is meghivandók. Ha ez alkalommal nehézségek elő nem fordulnak, a külmértéknek térképe azonnal elkészítendő és határai elczövekelendők, a tárgyalási jegyzőkönyv pedig az adományozás elhatározása végett a bányahatóság elé terjesztendő. Ha ki nem egyenlíthető nehézségek, illetőleg alapos aggályok fordulnak elő, az adományozás meg nem engedhető; a kérvényezőnek szabadságában állván, azoknak kiegyenlítése után kérvényét megújítani *f*).

IV. Végre megjegyzendő még; **1)** Oly helyeken, hol a turzási munkák a földbirtokosok vagy közhatóságok bejegyzése által feltételeztetnek (56. §.), ez a külmértéki munkák üzhetőségéhez is megkivántatik *g*). **2)** A földbirtokoshozi viszony, és a nyilvános megjelölés kötelessége tekintetében, a külmértékeknél ugyanazon szabályok állnak, mint a turzásnál (56. sk. §§.) *h*). **3)** A külmértékek birtokosa meg nem akadályoztathatja, hogy azokon belül, vagy azok alatt, turzási vájások ne történjenek, s bányatelkek ne szereztlössenek s használtassanak: mindilyen esetekben ha megkárosíttatnók, csak kártérítésre lévén igénye *i*).

a) Bányatörv. §. 76. Az 1854. előtti bányajog szerint a külmértékek adományozása nem volt oly alapos intézkedések tárgya, mint az 1854-ki bányatörvény szerint. Legrészletesebben az arany-

mosások voltak szabályozva; azonban inkább csak a bányai par, mint a bányabirtok szempontjából (lásd alább). A górczok adományozására nézve alig állt fenn határozott szabály. (V. ö. a salakgórczokra nézve az 1788. sept. 30-ki udv. kamarai rendeletet Schmidt: *Sammlung der Berggesetz Ungarns* stb. XVIII. s. sk. II.). A szemes és gyepi vasérczekről külön rendezés nem léteztén, ezekre a vastermelésnek általános szabályozása alkalmaztatott. — b) Bányatörv. §. 78. — c) U. o. §. 76. — d) U. o. §. 77. A miksai bányarendelet 39. cz. 5. §-a az ásványmosásokra nézve 10 bányazsinort határoz mértékül a folyó vagy patak mentében (= 70 öl); a magyarországi bányatörvényjavaslatok azonban jelesen az aránymosásokra nézve a földbirtokosnak Zsigmond király 1405-ki III. végzése 13. cikkén alapuló előjogát biztosították; adományozott aránymosásokra pedig a folyó vagy patak mentében mindkét oldalról 200 ölnyi mértéket határoztak (1791-ki javaslat 11. cikke §. 14., 1827-ki javaslat 76. cz. §. 5., 1844-ki javaslat §. 269.). Erdélyben az 1820. július 20. 8071. sz. a. thesaurariatusi rendelet a miksai mérték általános szabályképi meghagyása mellett, fővénnyelátok és aránymosások számára 8 zsinornyi (= 56 öl) hosszú és szintoly széles négyszögű mértékeket határozott; tehát 3136 □ ölnyi terjedelemmel. — e) Bányatörv. §. 79. Salakgórczokra nézve az 1824. october 16-ki udv. kamarai rendelet azt határozta, hogy csak egy órányi távolságban a kohóktól adományoztathatnak. — f) Bányatörv. §§. 80–82. — g) U. o. §. 83. — h) U. o. §. 84. — i) U. o. §. 85.

73. §. Felkészítési és kidolgozási műhelyek.

I. Ezek sokfélék (10. §.); a bányajog azonban csak annyiban fordít azokra nagyobb figyelmet, a mennyiben a bányadolgok köréhez tartoznak (50. §.). E tekintetben az előbbi bányajog és az 1854-ki bányatörvény között jelentékeny gyakorlati nem kevesebbé mint elvi különbség mutatkozik. Mert itt a bányászati és az iparüzési momentum legbensőbbben egyesítve lévén; az előbbi jogban a bányászati, a mostani bányatörvényben pedig az iparüzési irány szolgált túlnyomólag zsinormértékül.

II. Ehhez képest az előbbi bányajog szerint a mik-

sai bányarendelet alapján általában sem olvasztási, sem zuzó, mosó vagy iszapműhelyeket a bányahatóságnak különös adományozása, illetőleg engedélyezése nélkül építeni, felszerelni és használni nem volt szabad *a*); sőt ezen rendelés az említett műhelyeknek állóhelyeire *b*), továbbá a bányavidékeken fekvő erdőkre *c*) és állítandó vízvezetésekre vagy tavakra *d*); és minden más olyan műhelyekre is kiterjeszkedett, melyekben a fenntartott ásványok további feldolgozása történik, míg t. i. oly alakot nyernek, melynél fogva a magánjog értelmében közönséges dolgoknak tekintethetnek *e*). Ezen szabály oly általánosnak tartatott, hogy még a bányabirtokosok is kötelesek voltak magukat ahhoz alkalmaztatni *f*); gyakorlatilag pedig, a mennyire csak lehetséges volt, a bányaadományozás részletes formái szerint volt kifejtve, melyekhez képest a szoros értelemben vett felkérésnek (Muthung) itt is helye volt *g*), oly módon, hogy az azáltal, s az annak következtében történt adomány folytán mindezen, különben sajátságos természetüknél fogva külső ingatlanságokra nézve valóságos bányabirtok *credt h*).

Az 1791-ki, 1827-ki és 1844-ki javaslatok a dolog lényegére nézve ugyanazon szempontot követik; csak hogy a magán földbirtokosok javait és erdeit, a tulajdonképi kisajátítási eseteken kívül, a bányászat iránti bármiféle lekötöztetés alól szabadoknak nyilatkoztatják *i*).

III. Az 1854-ki törvény a bányabirtoknak ezen nemét teljes reformnak veti alá, midőn **1)** a bányatulajdonosoknak jogot ad, minden különös hatósági engedélyezés vagy adományozás nélkül bárminemű felkészítési és kidolgozási műhelyeket építeni vagy felállítani, s műépítményeinek üzlete végett tavakat, vizgátakat és vízvezetéseket állítani *k*); **2)** az ezen tekintetekben szükséges terek és helyiségekre nézve a magánjogi szerzést megkívánja, és bizonyos feltételezések mellett a kisajátítás elvét követi *l*); **3)** az erdőkre

nézve az általános törvények rendeleteit veszi zsinormértékül, megengedvén azonban azoknak külső összekapcsolását a bányákkal *m*); s midőn végre **4**) a felkészítési és kidolgozási műhelyekre nézve azon szabályt követi, hogy a huták és más ide tartozó vállalatok többé a bányahatóság általi adományozás alá nem tartoznak, s hogy azoknak mind önálló felállítása mind üzlete az általános ipartörvények rendeletei által szabályoztatik *n*).

IV. Ezen előzmények után, minthogy az országbirói értekezlet az 1854-ki bányatörvényt ideiglenes érvényben egyszerűen megtartotta, annélkül hogy a felkészítési és kidolgozási műhelyekről külön intézkedett volna *o*); kétségtelen, hogy czckre nézve jelenleg is az 1854. előtti jogrendezés bír kötelező erővel *p*). Másrészről azonban szintoly világos, hogy e tekintetben sok nehézség el nem maradhat; a miért is e tárgyat a legközelebbi törvényhozásnak különös figyelmébe kell ajánlanunk.

a) Maximilianische Bergordnung XL. cz. — *b*) Faber: *Principia Juris Metallici Hung.* 63. l.; Jurjevich: *Institutiones Juris Metallici Hung.* 72. l. — *c*) Max. B-O. XLIV.; Faber: id. m. 76. l. — *d*) Jurjevich id. m. 72. l. — *e*) Faber id. m. 63. l., Jurjevich id. m. 72. l. — *f*) U. o. — *g*) U. o. — *h*) Faber id. m. 181. l., Jurjevich id. m. 180. l. — *i*) 1791-ki javaslat 10. és 32. cz.; 1827-ki javaslat 89—94. cz.; 1844-ki javaslat 74—79. cz. — *k*) Bányatörv. §. 131. — *l*. U. o. §§. 98. sk. — *m*) Ezen bányatörvény hirdetési parancsa IV. cz., és a törvény §. 118. — *n*) U. o. V. cz. — *o*) Orszb. Ért. végz. VII. §. 15. — *p*) Orszb. Ért. végz. IV. §. 13. 3.

MÁSODIK FEJEZET.

A BÁNYABIRTOKNAK ALAKI RENDEZÉSE.

74. §. Álláspontunk.

A bányabirtok sajátságos alakí rendezése főképp kettős irányban mutatkozik fontosnak: **1)** a mennyiben a bányászat és bányamívelésre nézve a feljegyzési könyveknek több neme vezetetik (53. §.); s különösen a mennyiben a bányabirtok nem a közönséges telekkönyvnek, hanem az u. n. bányatelekkönyvnek tárgya; és **2)** a mennyiben bányabirtokos csak ritkán egy (akár egyéni akár jogi) személy, s rendszerint ugyanazon bányabirtoknak több a tulajdonosa, a mi ismét három forma szerint történhetik, t. i. a mennyiben ez vagy közös tulajdonon, vagy bányatársulaton, vagy közönséges részvénytársulaton alapul.

Ehhez képest a jelen fejezet két osztályra oszlik, melyeknek elseje a bányászati könyvvezetést, és különösen a bányatelekkönyvet tárgyalja, másodika pedig a közös bányamívelésen alapuló tulajdon viszonyokat fejtegeti.

A) Bányászati könyvvezetés. Bányatelekkönyv.

75. §. Feljegyzési könyvek.

A feljegyzési könyveknek használása a bányászatnál már igen régi a); de a tulajdonképi bányatelekkönyv csak újabb időben, a földfeletti birtokot tárgyaló te-

lekkönyvvvel kapcsolatban, nyerte határozottabb alakulását és tökéletesebb rendezését *b*). Jelenleg a kettő közt lényeges a különbség; mert a feljegyzési és házi bányatüzleti könyveket a bányahatóság vezeti az általa engedélyezett bányajogositványokról és a történet-adományozásokról; míg a bányatelekkönyvbe, mely a bányabíróságnál őriztetik, minden fennálló ingatlan bányabirtok iktattatik.

A bányászati tulajdonképi feljegyzési könyvnek (Vormerkungsbuch) tárgya tehát jelenleg a bányadományozások és bányajogi engedélyezések (64. és 67. sk. §§.) *c*). Különben a turzási engedmekről, és a szabad-turzási feljelentésekről (56. és 57. §§.) s úgy szintén a bányatársulati kuxákról (80. §.) is történnek feljegyzések. Azelőtt a felkérési könyv (Muthungsbuch) és a haladékok könyve (Fristungsbuch) is nagy fontossággal bírtak; most azonban szoros értelemben vett felkéréseknek többé helye nem lévén (57. §. jegyz.) s a haladékok egészen másképp kezeltetvén, mint 1854. előtt, a bányakönyvek ezen két neme is előbbi jelentőségéből már teljesen kivetkőztetett.

A többi tiszti könyvek, melyek a bányahatóság gyakorlásáról még használtatnak, névszerint az u. n. bányatüzleti könyvek, a bányabirtokkal közvetlen összefüggésben nincsenek.

a) Agricola, *De re metallica* IV. könyv (ed. Basil. 1621. 67. l.). Lásd munkámat: *Handbuch des allg. öst. Bergrechts*, 398. sk. II. — *b*) Azonban ennek is némileg megfelelő bányászati könyv már a XVI. század óta vezetett, t. i. az u. n. „liber metallicus antigraphicus“ vagy „Gegen- oder Gewerkenbuch“, Horn C. H.: *De libro metallurgico antigrapho*, Wittenberg 1706. A szoros értelemben vett bányatelekkönyv kiindulási pontját mindazáltal az 1840: 20. §. 15-ben kell keresnünk. — *c*) A Vollzugs-Vorschrift 35. §-a a feljegyzési könyv tárgyának a bányatörvény 41. §-ában foglalt adományozásokat és engedélyezéseket nyilatkoztatja.

76. §. Bányatelekkönyv.

I. A bányatelekkönyv (Bergbuch) azon közhitelű okmány, mely az ingatlan bányabirtok létviszonyait tartalmazza. Ebbe tehát minden bányatársulat állapota; az adományozott bányák s más bányanemű tárgyak és járulékok neve, fekvése, minősége s tartozéka; úgy szintén adományoztatási, illetőleg engedélyeztetési adatai és birtoklási változásai; továbbá az abban részesülő köztulajdonosok fő- és melléknevei, s polgári állapota; végre, valamint az egész bányabirtokot, úgy az egyes részbirtokokra intézett mindenemű zálog- és elsőbbségi jogok bekeblezendők a).

II. Megjegyzendő: **1)** A bányatelekkönyv a bányabíróságok által vezetettvén és őriztetvén, ezek bányatelekkönyvbíráknak is nevezetnek b). **2)** A bányatelekkönyvi bejegyzésnek tárgya csupán az ingatlan bányabirtok; névszerint adományozott bányamértékek és bányatelkek, engedélyezett megyetárnák, továbbá határközégek és segédvájások, valamint azon ingatlanságok is, melyek ezeknek tartozékát képezik c). **3)** A bányatelekkönyv általában a földalatti, illetőleg a bányabirtokra nézve ugyanazon jelentőséggel bír, melylyel a földszintire nézve a rendes telekkönyv d). **4)** Ennek folytán annak szintén három külön lapból, az ezeket kiegészítő okmányok csomózatával együtt, kell állni; t. i. a birtokállási, a tulajdoni és a teherlapból; s az ezeknek megfelelő bányatelekkönyvi betétek is háromfélék e). **5)** A bányatelekkönyvi bejegyzvényeknek jogi hatása azon szabályok szerint határozandó meg, melyek a rendes telekkönyvi bejegyzvényekre nézve állnak; oly módon, hogy a birtokállási lap bejegyzvényei a bányászati birtoktest alkatrészeit és jogi minőségét tartalmazza; a tulajdoni lapra azon egyéni vagy jogi személy jegyeztessék be, ki a bányabirtok tulajdo-

nosa, e tekintetbeni jogi minőségével együtt (mint egyes tulajdonos, több tulajdonárs, bányatársulat, vagy részvénytársulat); a teherlap pedig más személyek azon jogainak egybefoglalását nyújtja, melyek az egész bányatelekkönyvi testet vagy annak egyes részeit terhelik; s melyek vagy magukban véve és törvényes fogalmuknál fogva dologbani jogok (p. o. zálog, szolgálat); vagy magukban véve csak személyi (dologhozi) jogok (p. o. pénzkölcsön), de a bányatelekkönyvi bejegyzés által dologbani jogoknak minőségét nyerik. Ez utóbbiak vagy bekeblezések (betáblázások) vagy előjegyzések (prænotatiók) vagy egyszerű feljegyzések; úgy hogy ezek közt mindeniknek természetét és jogi hatását a magánjog általános szabályai szerint kell megítélni *f*). **6)** A bányabirtok, többnyire bányatársulatok vállalatain alapulván, ezeknek állapota is beiktatandó a bányatelekkönyvbe *g*). **7)** A bányatelekkönyvvel a föld- és méréskönyv is összefüggésben van (77. §.) *h*). **8)** A bányatelek-, föld- és méréskönyvekből folyamodványilag kért kivonatokat, a bányabíróság nyolcz nap alatt kiszolgáltatni tartozik *i*).

a) Orszb. Ért. végz. VII. §. 68. — *b)* U. o. §. 11. — *c)* Bányatörv. §. 109. — *d)* Lásd munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. k. 481. sk. II. és II. k. 62. l. — *e)* U. o. I. k. 487. sk. II. — *f)* U. o. Orszb. Ért. végz. VII. §. 67. — *g)* Orszb. Ért. végz. VII. §. 68. — *h)* U. o. — *i)* U. o. §. 69.

77. §. Föld- és méréskönyv.

A föld- és méréskönyv (Grund- und Feldmassbuch) a bányatelekkönyvet felvilágosító azon szintén közhitelemű könyv, hová a bányatelkek körül végbevitt minden földszinti vagy földalatti határkitűzések; a határjelcek fekvése és bírói áthelyezése; bíróilag elhatározott bányatelki kölcsönös átlukasztatások; és külön határokkal megkülönböztetett bányatelkeknek bírói megegyezéssel történt egyesítése; — ille-

tőleg mindezen tárgyakról a bányabíró és kiküldött társai által tett hivatalos jelentések beiktatandók a).

a) Országbírói Értekezlet végzése VII. §. 68.

B) A közös bányamívelés formái, melyeken bányatulajdon alapúl.

78. §. Általában.

Mellőzve itt a bányamívelés okáért keletkezett szoros értelmű részvénytársulatokat, melyeknek viszonyait az általános törvények szerint kell megítélni, és melyek bányajogiilag is a jogi személyek általános minősége szerint veendőek tekintetbe (48. §. 4.); itt a közös bányamívelés csak azon formáit szükséges külön fejtegetnünk, melyek a bányatörvények által szorosabb s részletes rendezést nyertek. Az 1854. előtti bányajog csak egyetlen egy ilyenmő formát ismert, t. i. a bányatársulatok-ét. Mostani bányajogunk szerint azonban két közös bányamívelési forma van, melyeken bányatulajdon alapúl, ahhoz képest a mint több vállalkozó mint tulajdonsárs, vagy bányatársulattá egyesülve bír és mivel bányákat közösen.

79. §. I. A tulajdonsársaság.

I. Ha a bányabirtok adományozását, illetőleg engedélyezését többen kéri; vagy ha az egy személynél lévő bányabirtokban közös tulajdon módjára többen részesíttetnek; bányászati közös tulajdon keletkezik, melynek egyes részesői tulajdonsársak. Zsinormértékül köztük a részlet-arány szolgál. Ha ez a bányaadományozásérti kérvényben nincs kitéve, akkor az adományozás által mindnyájan egyenlő részletet kapnak a). A tulajdonsársak jogviszonyait és jogosít-

ványait az általános magánjognak a közös tulajdonra vonatkozó szabályai szerint kell meghatározni b). Ha azonban a részbirtokosok a bányamivelés üzlete iránt egymás között társasági szerződéseket akarnak kötni; ezek jóváhagyás végett a bányahatóság elé terjesztendők c).

III. A tulajdontársak közül mindenik részbirtokos a bányatelekkönyvben is saját részletének birtokára jegyeztethetik, s azt nyilvánkönyvileg másoknak eladhatja és elzúlogíthatja d). A bányatulajdonnak ily nyilvánkönyvi felosztása azonban a bányahatóságnak jóváhagyása nélkül az egésznek tizenhatodrésznél alul meg nem engedtetik. Sőt hol a bányatulajdon előbb kisebb részletekre volt osztva, a további ily módni felosztás meg nem engedhető; s mihelyest apróbb részek egyesítetnek, azoknak az egész tizenhatodrésznél aluli feldarabolása többé meg nem engedendő e).

a) Bányatörv. §. 134. — b) Lásd munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. k. 601. l. — c) Bányatörv. §. 136. — d) U. o. §. 135. — e) U. o. §. 135.

80. §. II. Bányatársulat.

I. Bányatársulat (Gewerkschaft, Waldburger-schaft) alatt bányamivelési üzlet végett alakult oly egyület értetik, melyben minden részvevő, úgy az üzlet folytatásai járulványokért (pótfizetés, Zubusse), mint az egyület nevében harmadik személyek irányában elvállalt minden kötelezettségekért csak a közös vagyronbani részletével felelős a). A bányatársulat részvevői bányatársaknak vagy bányapolgároknak (Gewerken, Waldburger); az őket illető részletek pedig bányarészcvényeknek vagy kuxáknak nevezetnek. A bányatársulat belviszonyaira nézve zsinormértékül, a bányajogban ősrégi kuxarendszer szolgál, melynél fogva egy bányatársulat 128 kuxából áll b); úgy hogy az

egyes bányatársak részletei az őket illető kuxák száma szerint határozottnak meg közelebb. A bányatársulatnak ezen lényeges felosztása a bányatörvények által több külső módosítást nem ritkán tapasztalt; s névszerint nálunk általános szabály az, hogy egy bányatársulat 128 kuxánál, s egy kuxa 100 résznél többre nem oszthatatik c).

II. Az 1854. előtti bányajog nálunk a bányászati tulajdontársaság és a bányatársulat közt nem tett különbséget; a minek folytán a kuxák ugyanazon jogi minőséggel bírtak, mint a tulajdontársak részletei, s a bányakönyvbe is mint a közös tulajdon részei, mint ingatlanságok jegyeztettek be d). Az 1854-ki bányatörvény szerint azonban a bányák közös tulajdonának az egész egy lizenhatod részénél csekélyebb részletekre osztása, ha a bányahatóság által az engedelem meg nem adatott (79. §.), nem többé tulajdontársaságot, hanem csak bányatársulatot eredményez azon értelemben, hogy az egyes bányatársak kuxái a közös ingatlan bányabirtok jogi minőségében többé nem részesülnek e). A kuxák tehát jogi értelemben ingó dolgok, s a bányatelekkönyvnek tárgyát nem képezik f). A kuxák birtokosairól feljegyzés az u. n. bányatársulati könyvben (Gewerkenbuch) csupán a bányahatóságnál vezettetik; s a bányatársulat nyilvánkönyvi vagyona csak egészben zálogíthatatik ol, vagy terheltethetik meg q).

III. A bányatársulatokra nézve: **1)** azoknak a l a k u l á s a és s z e r k e z e t e; **2)** a b á n y a t á r s u l a t i g y ű l ő s e k, s **3)** a z e g y e s b á n y a t á r s a k j o g a i é s k ö t e l e s s é g e i fejtegetendők külön.

a) Bányatörv. §. 138. — b) A kuxák 128-as számának eredetéről érdekes fejtegetésre Agricola munkájában találunk: *De re metallica* (IV. könyv baseli kiadás 1621. 62. l.). Részletesben e tárgyról munkám szól: *Handbuch des allg. öst. Bergrechts* 416. sk. ll. — c) Bányatörv. §. 140. — d) Az 1840: 18. §. 67. és 21. §. 1. értelmében. — e) Ennek folytán az 1854-ki bányatörvény az új

szabályozásnak a már fennállt bányatársulatokrai alkalmaztatásáról, s az egyes részbirtokosok jelzálogos hitelezőinek jogairól külön intézkedett. L. bányatörv. §§. 168. és 169. — *f)* Bányatörv. §. 140. — *g)* U. o. §. 141.

81. §. 1) Bányatársulatok alakulása és szerkezete.

I. Bányatársulatok társasági szerződés alapján keletkeznek, a bányatársaknak szabad egyezkedése szerint *a)*. A bányatársulat alakulása a bányahatóságnak feljelentendő, a bányatelekkönyvbe feljegyzendő, s az arról készített okirat, jóváhagyatása után, a bányahatóságnál köz megtekinthetés végett a bányatársulati könyvbe (Gewerkenbuch) beiktatandó *b)*.

II. A bányatársulatoknak rendes szerkezetét s az egyes bányatársaknak ehhez képesti jogi állását a bányatörvény határozza meg. Ha ennek rendeletétől egyes pontokban el akarnak térni, ilyenmő eltérések a bányahatóságnak, s a mennyiben oly tárgyak forognak kérdésben, melyekre más hatóságok illetékesek, ezeknek is jóváhagyás végett felterjesztendő, s köztudomás végett a bányatársulati könyvbe beiktatandók *c)*.

A bányatörvénynek a bányatársulatok szerkezetére vonatkozó rendeletei **1)** az igazgató választását, **2)** az aláírási czéget (Firma), s **3)** az igazgató felhatalmazványát tárgyazzák. Legfőbb organuma azonban a bányatársulatoknak a bányatársulati gyűlés.

III. Ezekhez képest minden bányatársulat köteles: **1)** igazgatót vagy igazgatóságot egy előjáróval választani; és **2)** azon aláírási czéget meghatározni, melylyel üzletében élni akar; mindkettőt a bányahatóságnak feljelentvén, mely azokról külön feljegyzést vezet *d)*. A dolog természetében fekszik, hogy az igazgatóval szolgálati szerződés kötendő, melynél fogva ez a bányatársulat meghatalmazottjává lesz *e)*;

az említett feljegyzést pedig mindenki megtekintheti, s abból másolatokat kívánhat *f*).

3) Az igazgató, illetőleg igazgatóság és előjárója, meghatalmazványának folytán, a bányatársulat nevében kötelező ügyleteket köthet *g*). Azért az azt magában foglaló szolgálati szerződésnek mind a bányahatóságnál, mind a bányatelekkönyv mellett, szabad megtekinthetés végett léteznie kell *h*). Lényeges pontjai: **a)** az igazgató befolyása a bányamű üzemére; **b)** jogosítványa a tisztek, felügyelők és munkások felvételére és elbocsátására, valamint fizetésök és bérök meghatározására; **c)** feljogosítása szolgálati rendtartások és utasítások adására, s számadások megvizsgálására és elintézésére; **d)** felhatalmaztatása ingó és ingatlan dolgok vevésére és eladására, ármegegyezésre, hitelezésre, pénzfelvételre és visszafizetésre, váltók kibocsátására stb.; **e)** megbízása új bányajogosítványok szerzésére, vagy a meglévők elhagyására; **f)** joga a bányatársulat képviselésére, és ezen jognak terjedelme *i*).

Mindezen pontokra nézve az igazgatói meghatalmazványnak világosnak és határozottnak kell lenni; miért is homályos, kétséges értelmű vagy a bányüzlet érdekeit hátráltató felhatalmazványokat a bányahatóság el nem fogadhat *k*). Ha pedig harmadik személyek irányában ezen felhatalmazvány korlátoztatni, vagy ha az igazgató egyes jogosítványainak gyakorlásában más személyek beleegyezéséhez költetni szándokollatik; ezt a szolgálati szerződévénybe világosan kitenni szintén szükséges *l*).

Jegyzet. A bányatársulatok ezen szervezete lényegesen különbözik attól, mely nálunk 1854. előtt divatozott, s melynek alapelve a felkérőnek bányahübéri jogosítványa volt. A felkérő t. i. a bányatulajdonnal személyesen adományoztatván meg, annak bányahübéri birtokosává (Berglehensträger) lett, teljes szabadságában élván, s neki adományozott bányát vagy magában művelni, vagy

s tekintetben másokat üzlettársaknak felvenni. Az utóbbi esetben a felkérő főbányatársnak (Hauptgewerke), üzlettársai pedig egyszerű bányatársaknak (Mitgewerke) neveztettek. Magában világos, hogy a bányatársulatok ezen szerkezete szerint, a főbányatársnak nemcsak a bányatársulat alakulására, hanem később is annak ügyeire, még a bányatársulati gyűlések alkalmával is, kelletinél nagyobb befolyása volt, a mi a bányászat érdekeivel összhangzó nem volt. Az 1854-ki bányatörvény a bányatársulatok szerkezetét ezen oknál fogva rendezte más alapelv szerint. Az előbbi egyéni bánya-hűbérnökök (Eigenlehner, kik az alsó-magyarországi bányavidéken az u. n. tót, a bányási bányavidéken pedig az u. n. oláh bányászatot üzték), újabb bányatörvényünk által szintén mellőztetnek, rendezésök, mennyiben ezen minőségben tovább is megmaradnak, a bányamegyei statutumokra bízván.

a) Bányatörv. §. 138. — b) U. o. §. 137. — c) U. o. §. 143. — d) U. o. §. 144. — e) U. o. §. 145. — f) U. o. §. 144. — g) U. o. §. 145. — h) U. o. — i) U. o. §. 146. — k) U. o. §. 147. — l) U. o.

82. §. 2) Bányatársulati gyűlések.

A bányatársulatok akaratnyilatkozásának legfőbb organuma a bányatársulati gyűlés (Gewerkentag), azaz az egy bányatársulatot képző bányatársak törvényes összejövelete, melyen társulatképen határozványait szavazás útján hozzák a).

Ezekre nézve megjegyzendő: **1)** A bányatársulati gyűlések kétfélék; rendesek, melyek szabályszerint minden harmadik évben, és rendkívüliek, melyek a bányatársak egy harmadának kívánalára, vagy a társulati igazgatóság, avagy ha a bányahatóság azt szükségesnek találja, időközben is tartatnak b). **2)** A meghívást az igazgatóság bocsátja ki, a tanácskozással kitűzött nap előtt legalább négy héttel; a tanácskozás előre tudva lévő tárgyait is kijelölve c). **3)** A gyűlés az igazgató székhelyén, vagy különben a bányatársulat által arra rendelt helyen tartan-

dó d). **4)** Meghívandó minden bányatárs; azok, kik a bányahatósági eljárásban laknak és lakásukat feljelentették, vagy kik ott meghatalmazottat rendeltek és azt bejelentették, külön-külön, nekik, illetőleg meghatalmazottjuknak kézbesítendő meghívóval; a többiek hirdapok útján e). A bányahatóságnak jogában áll, a bányatársulati gyűlésekre egy biztost kiküldeni, hogy azoknak ügymenetéről tudomása legyen f). **5)** Tanácskozás és elhatározás tárgyai minden fontosabb kezelési és üzleti ügyek; névszerint az igazgatóság üzleti jelentése, a végleges számadások, a lejárt évekről mérleg g). **6)** Az elnöklet, ha különös elnök nem választatik, a legtöbb kuxa birtokában lévő társat, s ha ilyen több volna, ezek közt az legidősebbet illeti. Az elnök is szavazni tartozik h). **7)** A tanácskozásban a jelenlévő társaknak vagy meghatalmazottjuknak van része; szavazási joguk az általuk bírt vagy képviselt kuxák vagy kuxarészek szerint lévén számba veendő. Írásbeli szavazatok, vagy olyanok melyek utólag (az ülés feloszlata után) kijelentetnek, el nem fogadtatnak i). **8)** Rendszerint a szavazatok általános többsége határoz; egy kuxa, vagy annak a társulat által vállalatának alapjául elfogadott legcsekélyebb része vétetvén egységnek. A szavazatok egyenlősége esetében azon vélemény határoz, melyhez az elnök járult k). **9)** Ha azonban az alapszabályok megváltoztatása, vagy a bányatársulat ingatlan birtoka egyes részeinek eladása forog szóban, érvényes határozatra a szavazatoknak legalább $\frac{3}{4}$ része kívántatik meg l). **10)** A bányatársulat feloszlása, vagy vagyona alaptőkéjének eladása csak úgy történhetik, ha vagy minden kuxabirtokos egyetért, vagy abba ezeknek $\frac{3}{4}$ része, a bányahatóság jóváhagyása mellett beleegyezik m). **11)** A gyűlés tanácskozásáról és határozatairól jegyzőkönyvnek kell készülni, melynek vezetéséről az igazgatóságnak előjárója tartozik gondoskodni, s melyet a gyűlés minden jelenlévő tagja aláírni köteles n).

a) Bányatörv. §. 149. — b) U. o. — c) U. o. §. 150. — d) U. o. §. 149. — e) U. o. §. 150. — f) U. o. §. 149. — g) U. o. §. 151. — h) U. o. §. 152. — i) U. o. §. 153. — k) U. o. §. 154. — l) U. o. — m) U. o. §. 155. — n) U. o. §. 156.

83. §. 3) Az egyes bányatársak jogai és kötele- ségei.

I. Ezek a kuxák vagy kuxarészletek birtokával járnak, s vonatkozva a bányatársulat által bírt és művelt bányatulajdonra, leginkább ennek közös költségen hasznosítását tárgyazzák a). E tekintetben régi bányajogi felfogás szerint a bányabirtok vagy folytonos beruházást igényel még (Zubusszeche), vagy annyi hasznot hajt, hogy ez által a szükséges költségek fedezetnek (Verlagszeche), vagy végre tiszta jövedelmet is hoz (Ausbeutezeche). Első esetben az egyes bányatársak pótpénzt (Zubusse) tartoznak fizetni; a második esetben pótpénzt nem fizetnek ugyan, de jövedelmet sem húznak; a harmadik esetben pedig nemcsak, hogy pótpénzt nem fizetnek, de tiszta jövedelmet (Ausbeute) is húznak. A pótpénz tehát a kuxák birtokával járó teher, a jövedelembeni osztályrész pedig az ugyanavval járó haszon; mely mindkettő az egyes bányatársakra a tőlök bírt kuxák vagy kuxarészletek számához képest a bányatársulati gyűlés által vettetik ki. Ha a bányabirtok már jövedelmet hoz, tanácsos ugyan, hogy tartalékalap megtakarítására is gond fordíttassék, de ezt a törvény határozottan nem kívánja. Ennek megfelelőleg az előbbi bányajog u. n. szabad kuxákat (Freikuxen) rendelt, melyeknek a jövedelemben van ugyan része, de melyek után pótpénz nem fizettetik; p. o. azon földbirtokos számára, ki a bányamívelést ingyenes faszolgáltatás által elősegíti b); de az 1854-ki bányatörvény ilyeneket már nem ismer. Szabad-kuxák tehát jelenleg csak bá-

nyamegyei statutumok, vagy bányatársulati gyűlések határozatainak folytán állhatnak fenn.

A bányatársak jogai és kötelességei tehát vagy a kuxák birtokát, vagy a pótfizetést, illetőleg a bányajövedelembeni részvétet illetik.

II. Az egyes bányatársak **1)** az általuk bírt kuxákról vagy kuxarészletekről teljes szabadsággal intézkedhetnek ugyan, s az azoknak birtokával járó hasznot húzhatják; de a bányatársulati vagyon alapítőkéjének felosztását, vagy annak felosztási célból eladását nem kívánhatják c). **2)** Mindaddig, míg valamely kuxának vagy kuxarészletnek másra átruházása a bányahatóságnak fel nem jelentetett, bányatársnak az tekintetik, kinek neve a bányatársulati könyvbe jegyezve van d). **3)** Ily feljelentés megtörténvén, az új birtokos mint ilyen a bányatársulati könyvbe beigtattatik; de a kuxa vagy kuxarészlet átvétele folytán a bányatársulatnak az arra nézve netalán hátralévő járulványokért is felelős e) **4)**. Minden bányatársnak szabadságában áll, saját kuxabirtokáról lemondani (Heimsagung), a minck folytán az a többi bányatársakra száll. A lemondási nyilatkozat az igazgatónál, vagy közvetlenül a bányahatóságnál nyújtandó be, s a dolog természetében fekszik, hogy erről nemcsak a bányatársulati könyvben kell átírásnak és kitörlésnek történni, hanem a hátralévő pótfizetésre nézve is a törvény értelmében határozott megállapodásnak (84. §.) f) **5)** Mindenik bányatárs köteles, a bányahatóságnak, ha annak járásában lakik, saját lakhelyét; ha pedig ez azon kívül volna, egy ott lakó meghatalmazottat feljelenteni g).

a) Bányatörv. §§. 137. és 138. — b) Faber, *Principia Juris Metallici Hung.* 163. sk. II.; Jurjovich, *Instit. Jur. Metallici Hung.* 135. sk. II.; Sófalvi, *Instit. Jur. Metall. Transs.* II. köt. 170. l. — c) Bányatörv. §. 139. — d) U. o. §. 142.; 1864. febr. 7-ki 2165. sz. a. udv. rendelvény. — e) Bányatörv. §. 142. — f) U. o. §§. 139. és 167. — g) U. o. §. 148.

84. §. Folytatás.

III. Az egyes bányatárs főjoga az, hogy a társulati vállalat jövedelmeinek felosztását igényelheti; főkötelessége pedig, hogy a saját részére kivetelt pótpénzt fizetni tartozik. (83. §. I.)

Ezen utóbbi tekintetben a következő szabályok szolgálnak zsinormértékül: **1)** A pótfizetés összege a bányatársulati gyűlésen határoztatik meg. (82. §. 5.) **2)** Ezt a hozott határozatok értelmében az egyes bányatársakra kivetni, s a megállapított módon és időben behajtani az igazgatónak kötelessége *a*). **3)** Ha valamely bányatárs nem engedelmeskedik, vagy más járásban lakván az igazgató felszólítását közölni nem veheti, az igazgató kérelmére a bírói hatóság által 14 napi határidő kitűzése mellett írásbéli kézbesítés által, vagy a körülményekhez képest hírlapilag szállíttatik fel a pótfizetés letételére *b*). **4)** Ezen határidő siker nélkül lejárván, az igazgató a késedelmes bányatárs ellen késedelmezési eljárást (Retardats-Verfahren), azaz bányarészének végrehajtás útján történendő árverezését kéri *c*); melyet azonban az adós a követelés valódisága ellen tett és hiteltérdemlőleg kimutatott (glaubwürdig bescheinigt) kifogása, vagy a pótfizetés és mellékköltségeknek bírói kézhezvétel által megállíthat; úgy hogy ezen esetekben a bányatársulat követelése rendes eljárásra utasítandó *d*). **5)** Az árverés akkor is elmarad, ha az adós vagy valamelyik bányatárs a hátralévő pótfizetést és a perköltségeket lefizeti *e*). **6)** Az árverezésnél, melyre nézve a perrendtartás szabályai szolgálnak zsinormértékül, kiküldési ár a tartozásban lévő pótfizetés és a valószínű perköltségek összege, s az ezen aluli ígéret el nem fogadtatik. A vételár kész pénzben teendő *f*). **7)** Az elárverezett kuxa vagy kuxarészt a vevőnek átadandó; s erről a bányahatóság, hogy annak nevét a

bányatársulati könyvbe iktassa, hivatalból értesítendő. A vételárból, a perköltségek és hátralévő pótfizetés levonása után netalán fennmaradó rész a kilépett bányatársnak kiadandó *g*).
8) Az árverésnek sikere nem lévén, a tartozásban lévő kuxákat a többi bányatárs a hátralékos pótpénz lefizetése mellett köteles átvenni; a keletkezett perköltségek pedig a kilépett bányatárs egyébb vagyonával is fedezendők.

a) Bányatörv. §. 157. — *b)* U. o. §. 158. — *c)* U. o. §. 160. — *d)* U. o. §. 161. — *e)* U. o. §. 162. — *f)* U. o. §. 163. — *g)* U. o. §. 164. — *h)* U. o. §§. 165. és 166.

HARMADIK FEJEZET.

A BÁNYATULAJDON ÉS EGYÉBB DOLOGBANI BÁNYAJOGOSÍTVÁNYOK.

85. §. Álláspontunk.

Ujabb törvényhozásunk szerint az általános polgári törvények a bányászatra is alkalmazandók lévén *a)*; a bányabirtokot tárgyazó jogosítványokra nézve, a mennyiben a bányatörvény különös határozatokat nem tartalmaz, magánjogunk általános rendezése szolgál zsinormértékül. Ehhez képest a bányadolgok (50. és 51. §§.) szintűgy mint más anyagi javak, az általános vagyoni jog tárgyát képezik, s elég itt e tekintetben az általános hazai magánjogra hivatkoznunk *b)*; tüzetesen csak azon különös intézkedések lévén fejtegetendők, melyeket a bányatörvény a bányatulajdonra és egyébb dologbani bányajogosítványokra nézve tartalmaz. Ezen fejtegetésünkben a hazai jog felfogásához képest *c)*, előbb a fekvő, s azután az ingó bányavagyont vesszük szemügyre.

a) Bányatörv. §. 2. — b) L. munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. köt. 449. sk. 11. — c) U. o. I. köt. 452. l.

A) Fekvő bányabirtokra nézve.

86. §. I) Tulajdoni jogosítványok.

Ezek a következők:

1) A fekvő bányabirtok a bányatelekkönyvtárgya (76. §.). Ilyenek **a)** Bányamértékek és bányatelkek (60. sk. §§.) **a).** Ujonan adományozott bányamértékek az adományos kívánata szerint vagy önállóság jegyeztethetnek be a bányatelekkönyvbe, vagy valamely már ott bejegyzett birtokhoz csatolhatnak **b).** **b)** Megyetárnák (67. sk. §§.), melyek a megyetárnás birtoklapjára jogképen, más bányabirtokosok birtokára pedig, kik a megyetárnás irányában szerződésileg kötelezettséget elvállaltak, ezen kötelezettségre nézve teherkép jegyeztetnek be. Később adományozott bányatelkek birtokosainak kötelezettségei, melyeket a megyetárnás irányában az adományozás alkalmával elvállalnak, ezeknek adományozási leveleibe foglaltatnak **c).** **c)** Határközégek (70. §.) és **d)** Segédvájások (71. §.); ha valamely bányabirtokhoz adatnak, ehhez mint tartozék, ha pedig mint közös határközégek vagy önálló segédvájások adatnak, külön jegyzendők be **d).** **e)** Feldolgozási és kidolgozási műhelyek (73. §.). **f)** Más fekvő javak, melyeket a bányabirtokos bányabirtokával külsőleg összekapcsol (66. §.) Az egyesítés megtörténvén, ez a rendes telekkönyvben feljegyeztetik, s ennek folytán ily külső javak mint a bányabirtok alkatrésze a bányatelekkönyvbe bevezetettnek; ha pedig a bányabirtokali egyesítés megszűntetettik, a bányatelekkönyvből kiürülendők, s az eziránt tett feljegyzés a rendes telekkönyv-

ben is kihuzandó *e*). Ahhoz képest a mint a közönséges vagy a bányatelekkönyv tárgyai, nyilvánkönyvileg egyedül ezeknek egyikében vagy másikában terhelhetetnek *f*).

Külmértékek (72. §.) a bányatelekkönyv tárgya nem lehetnek *g*).

2) Külön adományozott bányamértékek vagy bányatelkek összesítése (Zusammenschlagung); de csak **a**) ha egymással közvetlenül határosok és **b**) ha az egyesítés folytán a bányamívelés észszerűbben üzethetik *h*). Az, vajjon a kérdéses bányamértékek vagy bányatelkek ugyanazon vagy különböző birtokosok-é, nem tesz különbséget *i*); azonban okvetlenül megkívántatik, hogy azoknak csak egy fő-vájással ellátandó bányatelekké egyesítését maguk a bányabirtokosok kérjék a bányahatóságnál *k*). Az összesítés az egy feltárással adományozható bányatelek (62. §. 2.) csak kétszeres mennyiségére nézve engedtethtik meg *l*); úgy hogy ezt mindig a szabályszerű bányajárás és tárgyalás megelőzze (64. §.), s hogy új fekvési térkép készítettessék *m*). Ezeknek alapján, az eredeti adományokrai hivatkozással új adományozási okirat adatik ki, és a bányatelekkönyv is ehhez képest igazittatik meg *n*).

Ha az egyesítendő bányamértékek különböző bányahatóságok területén fekszenek, ezeknek egytetrtése is szükséges; vagy ha ez nem sikerül, a közös felsőbb hatóság határoz, mely egyszersmind azon bányatelekkönyvet is kijelöli, melybe az összesített bányateltek beiktatandó *o*). Éz alkalommal a netalani jelzálogosok jogai megszorítást nem szenvedhetnek; sőt ha a különböző bányabirtokok különböző jelzálogok által, vagy ha ugyanazon jelzálogok által de különböző rendben terheltetnének, egyesítésük csak a hitelezők belecgyezése mellett, új jelzálogi rendnek megállapítása folytán engedtethtik meg *p*).

3) A birt bányamértékek eldarabolása

(Zerstückung) *q*). Egyszerű bányamértékek törileg csak úgy oszthatnak fel, ha mindenik részök valamely szomszédos bányabirtokkal egyesítetik *r*). Az eldarabolás terve jóváhagyás végett a bányahatóság elé terjesztendő, s ez után a bírói hatósággal a bányatelekkönyv megigazítása végett közlendő *s*). A dolog természetében fekszik, hogy ezen alkalommal a jelzálogosok jogait is szükséges bányatelekkönyvileg biztosítani *t*).

4) A bányatulajdonnal külső fekvőségek is összekapcsolhatnak; és pedig nem csak külépületek, műhelyek és építmények, melyek a bányászati jogosítvány gyakorlására szükségesek, hanem másféle ingatlan birtok is, p. o. erdők, legelők stb. (V. ö. 1) *u*).

a) Bányatörv. §. 109. — *b*) U. o. §. 111. — *c*) U. o. §. 110. — *d*) U. o. §. 111. — *e*) U. o. §§. 117. 118. és 120. — *f*) U. o. §. 119. — *g*) U. o. §. 109. — *h*) U. o. §. 112. — *i*) U. o. — *k*) U. o. Bővebben intézkedik az 1862. szeptember 22-ki helytartótanácsi hirdetmény. — *l*) Bányatörv. §. 113. — *m*) U. o. §. 114. — *n*) U. o. — *o*) U. o. — *p*) U. o. §. 112. — *q*) U. o. §. 115. — *r*) U. o. — *s*) U. o. §. 116. — *t*) U. o. §. 115. *u*) U. o. §§. 117. sk.

87. §. Folytatás.

5) A bányabirtok teljes használása a bányatörvény értelmében. Ehhez képest a közönséges bányabirtok tulajdonosa nemcsak azon nemű ásványokat teheti sajátjává, melyeknek feltárására eredetileg a bányaadományt nyerte; hanem bármi más a bányaszabadságban foglalt ásványokat is (44. §.), melyek a bányatelken vagy külmértéken belől előfordúlnak *a*). A bányamívelés által nyert közönséges ásványokat a bányabirtokos csak annyiban sajátíthatja el kárpótlás nélkül, a mennyiben azokra bányászattal egybekapcsolt hutaüzlete végett szüksége van. Ezen eseten kívül köteles azokkal a földbirtokost megkínálni, a kinek szabadságában áll, azokat a művelési és szállítási költségek meg-

térítése mellett 4 hét alatt magához váltani, ezen idő múlva tulajdonuk a bányabirtokost illetvén *b*).

A bányabirtokon belől előforduló közönséges ásványokat a földbirtokos csak annyiban dolgozhatja fel, a mennyiben a bányaüzlet ez által nem gátoltatik *c*). Azoknak nyeresét és kiszállítását a költségek megtérítése mellett magára vállalni, a bányabirtokosnak elsőégi joga van *d*).

6) A bányavizekre (Grubenwässer) nézve, melyeket maga fakasztott fel, ha azokat kifolyni is hagyja, míg künn más állandó vizekkel (patakokkal, folyókkal, tavakkal) nem egyesülnek, a bányavállalkozónak bánya- és hutaüzlete tekintetében használati előjoga van *e*). Ha pedig mások kívánnák használni, kérelmekre a bányahatóság a bányavállalkozót felszólítja, hogy a viszonyokhoz képest kitűzendő határidő alatt (binnen einer angemessenen Frist) nyilatkozzék az iránt, vajjon azokat a legközelebbi 5 év alatt a bányaüzletre fordítani akarja-e? — s ha nem nyilatkozik, vagy bár nyilatkozván, előjogával a legközelebbi 5 év alatt nem él, úgy a vizek másoknak is bármiféle célra adományoztathatnak *f*). Magától értetvén, hogy a bányabirtokos a földtulajdonosnak, kinek telkén a bányavizek lefolynak, kárpótlással tartozik *g*).

7) A bányaüzlet tekintetében a bányabirtokos jogosítva van: **a)** az ásványtelepek további feltárása és az ásványok kivájása végett, saját bányatelkén belől tárnaikat, aknákat, bánya- és külvájásokat nyitni; **b)** az ásványok nyerése, kiszállítása, felkészítése és hasznosítása, továbbá lég- és vízvezetés végett bármennemű készüléket, gépeket és műhelyeket, névszerint érczörölő malmokat (Erzmühlen), törőműveket (Quetschwerke), zúzdákat (Pochwerke), felezőműveket (Schlemmwerke), olvasztó-kemenczéket, higanyozó - műveket (Amalgamwerke), foncser - malmokat (Quickmühlen), érczpörköket (Erzröste), koaks-kemenczé-

ket, kivonó- vagy lugzóműveket (Extractions- oder Laugwerke), jegesztő-műveket (Krystallisationswerke) és bányaszerszámokat készítő kovácműhelyeket állítani; s ezen műépítmények üzlete végett tavakat, vizgátakat és vízvezetékeket készíteni; **d)** emberek és állatok ki- és bejárása; s a bányaszükségletek és termékek be- és kiszállítása végett utakat, ösvényeket, hidakat és vaspályákat, s a kitakarított ásványok lezubintása végett gorcztereket (Haldenplätze) készíteni; **e)** a bányák, gépek, anyagszerek és termékek ol-talmára, s a munkások, felügyelők és művezetők lakására, a fennálló törvények és szabályokhoz képest épületeket állítani; **f)** műhelyeiben a bányászat szükségletére megkíván-tató közti mesterségeket saját munkásai által üzemeltetni; **g)** sa-ját munkás-személyzetét, de iparszerű nyereség nélkül, a szükséges élelemszerekkel ellátni **h)**.

a) Bányatörv. §. 123. — **b)** U. o. §. 124. — **c)** U. o. §. 125. — **d)** U. o. §. 126. — **e)** U. o. §. 128. — **f)** U. o. §. 129. — **g)** U. o. §. 130. — **h)** U. o. §. 131.

88. §. Az általános és a bányajogi fekvő tulajdon közti különbség néhány főpontja.

Ezen különbség nem annyira a bányatulajdon valamely sajátos alapelvén gyökerezik, melyre 1854. előtt nálunk a feudalismus elvében találtunk, mint inkább a bányaművelés természetszerű szükségleteiben (2. és 39. §§.). Mert ámbár ezek által a bányatulajdonnak (az előtt dívott) fő- és haszontulajdonná felosztása, az ezen felosztásból folyó következményekkel együtt, nem indokoltatik; részletes jogosítványaiában mégis sok sajátos intézkedés elkerülhetlenné válik, ha csak a bányászat főérdekei végveszélynek kitétetni nem szándokoltatnak.

E tekintetben megjegyzendő: **1)** A fekvő bányatulaj-

donnal egyszersmind a bányabirtokra nézve a folytonos művelés kötelessége jár *a*). **2)** Evvel összefüggésben van a bányahatóságnak hivatása, a liszti területén lévő összes bányaművelésre felügyelni *b*). **3)** A bányabirtokosok kötelesek a bányáikban előforduló balesemények alkalmával egymásnak kölcsönös segítséget nyújtani, s különben is bányaművelési érdekeiket kölcsönösen támogatni *c*). **4)** A fekvő bányabirtoknak többféle neme lévén (55. §.), a dolog természetében fekszik, hogy ehhez képest a tulajdonosoknak is különféle jogosítványai vannak, melyeket azonban — mint láttuk — a törvény csak a tulajdonképi bányák és bányatelkekre nézve határoz meg részletesen (86. és 87. §§.). A más bányadolgokat tárgyazó fekvő tulajdonban foglalt jogosítványok részletes meghatározásukat nem a törvény által nyerik, hanem vagy közvetlenül az alapúl szolgáló engedélyezés (Concession), vagy az érdekelt felek szabad intézkedése által; p. o. a megyetárnak (67. sk. §§.) vagy segédvájások (71. §.) tulajdonával járó jogosítványok. **5)** Formai tekintetben a fekvő bányatulajdonnak minden neme a tulajdonjog általános elvei szerint ítélendő meg *d*); az elévülésre nézve különös szabály az lévén, hogy „törvényesen szerzett és törvényes műveléssel fenntartott bányatelkekre való beontásnál, vagy bíróilag kijelölt földszinti vagy földalatti bányahatároknak erőszakos megsértése, áthágása vagy áthelyezésénél, az elévülésre való hivatkozás semmi esetben nem fogadlatik el *e*); s hogy „csalás, ravaszság, erőszak és félelem miatt a bányatelkek vagy bányarészek eladásának vagy egyéb átruházásának félretételét, bárki is csak a bányatelkekönyvbei bekeblezéstől számítandó egy év alatt követelheti, különben keresete elévül.“ *f*).

a) Bányatörv. §§. 174. sk. — *b*) U. o. §. 173. — *c*) U. o. §§. 190. sk. — *d*) L. munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. köt. 562. és 568. sk. II. — *e*) Orszh. Ért. végzés VII. §. 17. — *f*) U. o. §. 18.

89. §. II. A fekvő bányabirtokra vonatkozó egyéb dologbani jogosítványok.

I. Ezek 1) a zálog (jelzálog) és 2) a bányaszolgalmak; melyek mindketten a bányatelekkönyv által nyernek határozott formát és teljes érvényt. Bányatársulatok nyilvántartási vagyona csak egészben zálogítható el, vagy terhelhető meg *a*).

II. Mellőzve itt azon törvényi zálogjogosítványokat, melyek a bányabirtokra nézve bírói végrehajtás és csőd alkalmával fennállnak *b*); a fekvő bányabirtok zálogképen csak a bányatelekkönyvi betáblázás által (76. §.) köthetetik le. Ez tehát valóságos jelzálog, melynek egyes jogosítványai az általános magánjog szabályai szerint határozandók meg (85. §.) *c*).

III. A szolgalmak a bányabirtok tekintetében kétfélek: közönségesek és tulajdonképi bányaszolgalmak.

Az előbbieket az általános magánjogban gyökereznek *d*); azonban sajátos természetüknél fogva a haszon és haszonélvezésen, tehát személyes szolgalmakon kívül, a bányabirtoknál nem is nyerhetnek alkalmaztatást. Ezen szolgalmaknak alapul többnyire vagy szerződés, vagy végintézkedés, vagy bírói ítélet szolgál; teljes érvényüket azonban mint dologbani jogok csak bányatelekkönyvi bekebelezés által nyerik (76. §.). A mennyiben pedig bányabirtok netalán az ö z v e g y i j o g n a k tárgya volna *e*); az általános magánjognak szabályai szolgálnak zsinormértékül.

A tulajdonképi bányaszolgalmak sajátos természetűek, s a bányavállalkozók általános kötelességében állnak, bányamívelési érdekeik tekintetéből, — mennyiben az által saját bányájuk nem szenved vagy nem veszélyeztetik, — bányatulajdonukban bizonyos megszorí-

ritásoknak helyt engedni. (88. §. 3.) f). Ehhez képest minden bányavállalkozó köteles kellő kárpótlás mellett: **1)** a szomszéd bányajogosítottaknak saját tárnái, aknái, kiszállító, légvezető vagy vízemelő gépei, bánya- és vasutjai, hidjai és pallói használatát megengedni; és **2)** az idegen bányák művelése előnyösebb üzlete végett segédvájásnak saját telken készítését, vagy önálló segédvájásoknak saját telken keresztülvezetését megengedni g).

IV. Ha a bányaszolgalmak iránt az érdeklettek közt egység jön létre, ez helybenhagyás végett a bányahatóság elé terjesztendő. A bányahatóság ezt csak a kárpótlásnak kellő nyomozás folytán történt megállapítása után adja meg; a helybenhagyott egységet bányatelekkönyvi bejegyzés végett a bírósággal is közölve h). Ha azonban az érdeklettek meg nem egyezhetnek, a bányahatóság mind a szolgalomnak szükségessége, mind a kárpótlás méltányos összege iránt határoz i). A bányaszolgalmak a jelzálogos hitelezők irányában is hatályosak h); a gyakorlásuk által nem talán okozott károsítás alkalmával pedig, az uralgó bányatelek birtokosa nemcsak saját, hanem emberei hibájáért is felelős l).

V. A segédvájások vállalkozói üzleti tervökhöz (71. §.) szorosan vannak kötve; és szárnyvájásokat csak a segítségükre szorult bányabirtokosok kívánatára és költségén készíthetnek m). A segédvájások által idegen telken nyert érczek és ásványok, a kiszállítási költségek megtérítése mellett a telek tulajdonost illetik n).

a) Bányatörv. §. 141. — b) U. o. §§. 268. és 269.; Orszb. Ért. végz. IV. §. 13. — c) L. munkám: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. köt. 654. l. — d) U. o. I. köt. 670. l. — e) U. o. II. köt. 328. l. — f) Bányatörv. §. 191. Orszb. Ért. végz. IV. §. 13. g) Bányatörv. §. 191. — h) U. o. §. 193. — i) U. o. §§. 194. és 195. — k) U. o. §. 197. — l) U. o. §. 196. — m) U. o. §. 192. — n) U. o. §. 191.

B) Ingó bányavagyonra nézve.

90. §. A bányajog álláspontja.

I. Az ingó bányavagyonnak három osztályát kell megkülönböztetni: 1) a társulati bányászat kuxáit (80. §.), 2) a bányák és bányászati műhelyek tartozékát képező ingóságokat; és 3) a bányatermékeket és bányakészletet.

1) A kuxák nálunk 1854. előtt ingatlan bányavagyonnak tekintettek, s a bányakönyv és jelzálogi lekötélkezésnek voltak tárgya *a*). Jelenleg azonban csak ingó dolgok, melyek bányászati természetöknél fogva több bányajogi sajátsággal bírnak (80. §.)

2) A bányák és bányászati műhelyek tartozékát képező ingóságok (50. §. 4.) azon ingatlan bányavagyonnal, melyhez kapcsolvák, bányajogilag egy egészet tesznek *b*). Ennek folytán sem a bányászati jogosítványok és bányatulajdon elenyésztenek, sem csödnök vagy bírói végrehajtásnak és más czélból történt összeírásnak esetében külön tekintetbevétel és tárgyalásnak nem tárgyai, s a bányahatóságok és bányabíróságok illetékességéhez tartoznak.

3) A bányatermékek és bányakészlet, míg a közönséges dolgok jogi minőségét fel nem veszik, bányajogi sajátsággal bírnak (50. §. 1. és 2.). E tekintetben megjegyzendő, hogy mindaddig, míg a bányatorkolat tábláját (Hängebank) el nem hagyták, az illető bányának tartozékai; ez után pedig önálló ingó bányadolgok.

Különben a dolog természetében fekszik, hogy a mire nézve különös bányajogi intézkedés nincsen, az általános magánjog szabályai az ingó bányavagyonra mindenben alkalmazandók.

a) Faber, *Principia Juris Metallici Hung.* 159. l., Jurevich, *Institutiones Juris Metall. Hung.* 162. l.; MO. 1840: 21. §. 1. — b) Orszb. Ért. végz. VII. §. 72.

NEGYEDIK FEJEZET.

ABÁNYATULAJDON ÉS MÁS DOLOGBANI BÁNYAJOGOSÍTVÁNYOK MEGSZÜNÉSE.

91. §. Általában.

I. A bányajog azon fölvenél fogva, hogy a bányaszabadság köréhez tartozó ásványok felkeresése vagy művelése egyedül oly jogosítványok (túrzási jogosítványok, bányászati adományozások és engedélyek) alapján történhetik, melyek a bányahatóságtól vagy a bányászati főúrtól nyerteknek (44. §.); az említett jogosítványok a részletes szabályozás szerint csak bizonyos megszorítások és feltételek alatt adatnak meg oly módon, hogy fennállásuk ezeknek megtartásától van függővé téve. Ennek folytán minden szabadturzásnak (57. §.) vagy adományozott bányának (60—64. §§.) birtokosa köteles azt folytonos munkában tartani a); egyzersmind az is elrendeltetvén, hogy ha ő ezen kötelességének többé eleget tenni nem akarna, jogosítványáról szabadon lemondhat b); ha pedig annak teljesítésében hanyag volna és a törvény szabályait meg nem tartaná, jogosítványa elenyészik, illetőleg tőle elvonathatik c). Magától értetvén, hogy ez alkalommal harmadik személyek jogosítványainak biztosításáról is kellő gondoskodás történjen d), s hogy, a mennyiben a turzó vagy bányabirtokos egyzersmind a bányatörvénynek oly szabályait hágná át, melyeknek meg nem tartása más káros jogkövetkezményeket vonna maga után (p. o. büntetéseket), ezek reá szintén alkalmazandók e).

II. Azon szabályok, melyek a bányamívelésre nézve fennállnak, a belső bányajog II. szakának tárgya; s így itt egyedül a bányajogosítványok megszűnéséről van szó. E tekintetben az ideiglenes és maradandó bányajogosítványok közt kell különbséget tenni; mindkettőre nézve a szabad lemondás, és az elvonás esetei lévén külön fejtegetendők.

a) Bányatörv. §. 170. — b) U. o. §§. 263. sk. — c) U. o. §§. 253. sk. — d) U. o. §§. 257., 258., 264. — e) U. o. §§. 170. sk.

92. §. Ideiglenes bányajogosítványok.

Ezek a turzási jogosítványok és a kültermékek.

1) Ha valamely turzási jogosítvány azon időnek eltelte következtében elenyészett, melyre megadva vagy hosszabítva volt, vagy ha a kutató ezen idő eltelte után jogosítványáról lemond; az annak folytán nyert szabadturzási és más bányászati jogok is elenyésznek, annélkül hogy arra a bányahatóságnak vagy a bíróságnak különös határozata szükséges volna a). A turzási jogosítványok elenyésztenek akkor is van helye, ha a kutató turzási vájásait elhagyja, vagy ha jogerejű ítélet által büntetésül annak elvesztésében elmarasztaltatik b).

2) A kültermékekre vonatkozó jogosítványok fennmaradása az egyes vidékek bányastatutumai, illetőleg szokása szerint ítélendő meg c). Általános szabály csak az, hogy ha a külterméknek birtokosa azt kellőleg nem műveli, vagy a munkát félbenszakasztja, annélkül hogy erre nézve haladékot (Fristung) nyert volna, súlyos esetekben jogosítványától megfosztatik d).

Különben sem a turzási jogosítványok, sem a kültermékek a bányatelekkönyv tárgya nem lévén, itt harmadik személyeknek dologbani bányajogosítványai elő nem fordulnak.

a) Bányatörv. §. 251. — b) U. o. §. 252. — c) U. o. §. 77. — d) U. o. §. 243.

93. §. Bányatelkek és másnemű nyilvántartó bányabirtok.

I. Bányatelkek és adományozott bányamértékek (ide értve tehát az önállólag adományozott határközegeket is,) vagy a tulajdonosnak lemondása folytán szünhetvén meg, vagy a szabályszerű bányamunka elhanyagolása folytán ettől büntetésképp vonathatván el, az így elenyészett jogosítványok iránt törvényünk mindkét tekintetben intézkedik:

1) Ha a bányatulajdonos telkét vagy annak egyes részét el akarja hagyni, az egyszerű nyilatkozata folytán, melyhez az adományozási okirat is melléklendő, kitörölendő, s ehhez képest a bányatelekkönyv és a bányamegyei térképek is megigazítandók a). A netaláni jelzálogos hitelezők mindazáltal a kitörlés előtt a bányahatóság által e felől értesítendő, hatvan nap alatt szabadságukban állván, saját költségükön a bányabirtok bírói becslését és árverezését kérni. De ha ezen idő alatt a jelzálogos hitelezők közül ezt senki nem kérné, vagy ha az árverésnek sikere nem volna; a bányászati jogosítvány kitörlésének és a bányatelekkönyv megigazításának azonnal meg kell történni b).

2) Ha adományozott bányamértékek elvonása jogerőre emelkedett bányahatósági határozat által mondatik ki, a bányahatóság köteles, azoknak végrehajtási becsű és árverés általi eladását, a netaláni jelzálogos hitelezők meghívása mellett, a bányabíróságnál eszközölni c). Az árverésre csak egy, legalább 30, és legfeljebb 60 napi határidő szabandó, oly határozattal, hogy az eladás becsűn alúl is megtörténendik d). A jelzálogos hitelezők a fennálló törvénykezés szabályai

szerint elégitendők ki. Ha pedig az árverésnek sikere nem volna, a bányahatóság a végrehajtás alá esett bányamértékeket elhagyottaknak, s a bányajogosítványt elenyészettnek nyilatkoztatja e).

II. A bányajogosítványok ezen megszűnésére, s a bányabirtoknak ezzel összefüggő elenyésztere nézve megjegyzendő: **a)** A bányajogosítvány soha nem szűnik meg magától (ipso facto), hanem mindig a bányahatóság, illetőleg a bányabíróság határozata folytán; melynek tartalma tehát zsinormértékül szolgál *f*). **b)** A bányabirtok elenyészvén, ez által az adományozott bányamértékek minden azokhoz tartozó vájnakkal és külvájásokkal, az ott lévő fal- és ácskészülettel, a berakó-ácsművekkel (Versatzkästen), rekeszekkel és más biztosító eszközökkel a bánya-főúr, illetőleg a bányahatóságnak szabad rendelkezése alá esnek (fallen ins Freie) és ismét adományoztathatnak; az azon fekvő terhek (p. o. zálogjogosítványok) pedig megszűnnek *g*). **c)** Ebbenben a külső épületek, telkek és készítmények (Anlagen), valamint a bányabirtok többi tartozékai továbbá is az eddigi birtokosnak tulajdonában maradnak, és minden azokra szerzett zálogjogok változatlanul fennállnak *h*). **d)** Minden iparüzlet vagy másnemű ügylet (Gewerbs- oder anderer Geschäftsbetrieb), melynek gyakorlása az előbbi bányajogosítványnak következtése volt, az előbbi birtokosnak el van tiltva *i*). **e)** A bányabirtok elvesztésének folytán a bányahatóság köteles azt nemcsak saját feljegyzési könyveiből kitörölni, hanem egyszersmind azt is kieszközölni, hogy az a bányabíróság által a bányatelekkönyvből szintén kitöröltessék, s hogy a jelzálogos hitelezők azokra vonatkozó zálogjoguk elenyészteről értesíttessenek; a külső tartozéokra nézve a nyilvankönyvek is megigazítandók lévén (86. §. 1.). A bányabirtok elenyészte továbbá a bányamegye törképében megjelölendő, közhírré teendő, s arról az illető község is

értésítendő *k*). **f)** Az eddigi bányabirtokos az eljárás által okozott költségek megtérítéseért felelős marad *l*). **g)** A bányabirtok nyilvánkönyvi kitörlése előtt, az elhagyott vájásban a közbiztonság tekintetéből szükséges intézkedések és készülétek, a bánya- és közigazgatási hatóság egyetértő határozata szerint, az előbbi bányabirtokos költségén megtérítenek *m*). **h)** A bányabirtoknak bármi módóni elenyészte folytán, minden arra vonatkozó térképek és másnemű bányarajzok a bányahatóságnak átadandók *n*). **i)** Ha az elhagyott vagy büntetésül elvesztett bányabirtok más vállalkozónak oda adományoztatik; ezen adományozás által az új birtokosra az előbbinek semmi terhe át nem száll *o*); egyébiránt a **h)** alatti térképek és rajzok megszemlélése és lerajzolása neki megengedendő *p*).

III. Az adományozott bányamértékek elenyészlőt tárgyzó szabályok a bányabirtok egyéb neveire csak sajátos természetűkhöz képest, és a mennyiben engedélyezésök alkalmával ez iránt intézkedés történt, alkalmazhatók (67., 71. és 73. §§.)

a) Bányatörv. §. 263. — *b)* U. o. §§. 264. és 265. — *c)* U. o. §. 253. — *d)* U. o. §. 257. — *e)* U. o. §. 259. — *f)* Előbbi bányajogunk szerint a bányajogosítvány és bányabirtok ezen esetekben azonnal (ipso facto) elenyészelt. L. Faber, *Princ. Jur. Metall.* 133. sk. II.; Jurjevich, *Inst. Jur. Metall.* 117. sk. II.; Sófalvi, *Inst. Jur. Metall.* II. k. 154. sk. II. — *g)* Bányatörv. §. 260. — *h)* U. o. §. 261. — *i)* U. o. §. 262. — *k)* U. o. §. 260. — *l)* U. o. §. 261. — *m)* U. o. §. 266. — *n)* U. o. §. 267. — *o)* U. o. §§. 260. és 264. — *p)* U. o. §. 267.

MÁSODIK SZAK.

BÁNYAIPAR.

94. §. Álláspontunk.

Feladatunk itt nem a bányaipar műtani oldalának, hanem azon jogszabályoknak fejtegetése lévén, melyek a bányászati műiparnak a társadalmi viszonyok rendezéséhez képesti jelentőségére vonatkoznak: ennek értelmében különösen azon személyeket kell szemügyre vennünk, kik bányavállalatokban általában, és az azokra alkalmazandó iparmunkásságban érdekelve vannak; névszerint bányavállalkozókat, bányatisztceket és bányamunkásokat (47. §.). E tekintetben a következő megjegyzések szolgáljanak zsinormértékül: **1)** A bányaipar köréhez számos és igen sokféle műfoglalkodások tartoznak (7—11. §§.), melyeknek egy egészsze combinationját a bányaszabadság már évszázadok óta eredményezte, oly módon, hogy a vállalatokban a bányatársulati forma (80. §.), a bányásznépnél pedig a bányászati munka czélszerű szervezése, egyszersmind a bányaipar felvirágzásának két főtámaszának bizonyodott. **2)** Mindamellett a XIX. század a bányaipar eddigi fejleményeiben feltétlenül meg nem nyugodhatik többé; s reformokra itt is szükség van, melyek az újabb európai bányatörvényhozásnak nevezetes feladatát

képezik. **3)** A bányáipar rendezésének két főtenyezőjére kell figyelemmel lennünk; t. i. azon összefüggésre, mely közte és a bányabirtok közt fennáll, és mely gyakran a bányáipar fejlődését sajátságos módon rendeli alá a bányabirtok tekinteteinek; — s a műtani képesítettségnek nagy jelentőségére. **4)** Az utóbbinak megfelel a *bányatisztek* jelentékeny állása az összes bányáiparra nézve, kiknek a bányavállalkozókhoz viszonya, s ebből folyó jogai és kötelességei, nem a törvény, hanem a köztök kötendő szerződés által határozottnak meg a).

II. Ezeknek folytán a jelen szakot két fejezetre osztjuk, melyeknek elseje a *bányavállalatokat*, s másodika a *bányamunkások állapotát* tárgyalja.

a) Különbben lásd a *bánya-törvény* 200—209. §§-ait.

ELSŐ FEJEZET.

BÁNYAVÁLLALATOK.

95. §. 1) A bányavállalatoknak veszély elleni biztosítása.

I. A bányavállalatok bármelyik munkájában (szabad-turzás, külvájás, bányamívelés stb.) oly intézkedések szükségesek, melyek a személyekre és vagyponra nézve minden veszély ellen a lehetőlegyes biztosítást eredményezzék. Ide tartozik: **a)** a külvájásoknak emberek és állatok becsése elleni biztos bekerítése; **b)** omladozó bányák kellő biztosítása; **c)** a 10 ölnél mélyebb járaknak (Fahrschächte) kellő kipadolása, a járáások (létrák, lépcsők) jó karban tartása, s a járművek (Fahrkünste) és járgépek (Fahrmaschinen) napenkénti megvizsgálása és biztosítása:

d) oly szerszámok mellőzése, melyeknek alkalmazása által a munkások biztonsága veszélyeztetik (azért p. o. a közetnek puskapor általi kivájásánál sárga rézből készített tisztító tűt kell használni, s a vasból készített tűnek használása általában tilos); **e)** tűzoltó, s az ellen biztosító készüllet; **f)** légvezetéről kellő gondoskodás; **g)** oly bányákban, hol durranó lég van, biztos védlámpák használása *a*).

III. Az itt szóban lévő biztosítás elhanyagolásának esetében, a bányahatóság köteles (a körülményekhez képest műértők meghívása mellett), a bányabirtokost meginteni, hogy bizonyos határidő alatt a szükséges intézkedésekről gondoskodjon, sőt, ha arra közvetlen szükség van, ilyeneket költségén tüstént is elrendelni *b*). Azonkívül a vétkes bányabirtokos vagy annak embere, nemcsak a hanyagsága vagy vigyázatlansága által netalán okozott kárt tartozik megtéríteni, hanem a körülményekhez képest meg is büntetendő *c*).

a) Bányatörv. §. 171. — *b*) U. o. §. 173. — *c*) U. o. §. 172.

96. §. 2) Azoknak folytonos munkában tartása.

I. Erre nézve megkivántatik: **1)** hogy a szabad-turzások, s adományozott bányamértékek vagy telkek a bányamegyében divatozó minden munkanapon, 8 órai munkaidőn (Schicht) át, a hely körülményeihez és az üzlet czéljához képest szükséges számú munkásokkal ellátva legyenek. Adományozott bányatelkekben azonkívül még az is szükséges, hogy legalább minden fővájna járható állapotban tartassék, a kivájás pedig oly teljesen történjen, hogy a további feltárás ne gátoltassék vagy ne nehéztessék *a*). Helybéli akadályok esetében, — ha ezeknél fogva a fővájás nem történhetvén, segédvájások szükségesek —, elcgendő, ha ezek láttatnak el kellő számú munkásokkal, s ha a fővájás

bányaveszélyek ellen biztosítatik. Szabadturzásokhoz tartozó segédvájások a turzási jegytől 224 ölnél tovább nem nyíttathatnak, és szabadturzási joggal nem bírnak *b*).

2) Külmértékekre nézve, az évenkénti munkának megkezdési idejét és tartamát, s az üzleti munka legcsekélyebb mértékét, a vállalkozók meghallgatása után, és a helybéli viszonyoknak tekintetbe vétele mellett minden bányakerületben a bányahatóság határozza meg, ezen határozatát közhírré is tétvé *c*).

3) Megyetárnáknak és segédvájásoknak folytonos munkában tartására nézve, azoknak engedélyezése szolgál zsinormértékül *d*).

III. A felügyelés arra, hogy a bányák folytonos munkában tartassanak a bányahatóságokat illeti; melyeknek azonban más a hivatása a szabadturzások, és más a tulajdonképi bányák irányában.

1) A szabadturzások eredményéről, s a tett feltárásokról, minden félévnek eltelté után a bányahatóságnak 14 nap alatt kimutatás nyújtandó be, mely ennek elmulasztása esetében a hanyag kutatóra pénzbeli büntetést szab, s négy heti határidőhosszabbítást kétszer engedhet meg, úgy azonban hogy ez is siker nélkül lejárván, a turzási jogosítvány a kutatótól elvonathatik *e*). Ha a bányahatóság, közvetlen nyomozás által, a munkát elégtelennek találja, ennek minimumát határozandja meg, melyet a kutató félévenként kimutatni tartozik *f*); ha mindazáltal ezt sem tenné, előbb a munka havonkénti kimutatására szorítatik; folytonos elmulasztások esetében pedig a turzási jogosítványtól megfosztatik *g*).

2) A tulajdonképi bányamívelésnél, ha a bánya annélkül hogy haladékozva (gefristet) volna, kellő munkával el nem láttatik, az a bányabirtokostól elvonatik, a mi bányajogosítványának elenyésztlével jár *h*).

a) Bányatörv. §. 174. — b) U. o. §. 175. — c) U. o. §. 176. — d) U. o. §. 177. — e) U. o. §. 178. — f) U. o. §. 179. — g) U. o. §. 180. — h) U. o. §. 182.

97. §. Bányahaladék.

Ha adományozott bányamértékekben, külső kedvezőtlen viszonyok (p. o. a forgalom megakadása); vagy a bányászat belső üzleti akadályai (Betriebshindernisse) miatt, a bánya folytonos munkában nem tartathatik; a bányahalóság a bányabirtokosnak u. n. bányahaladékokat (Fristen) engedhet a).

E tekintetben megjegyzendő: **1)** A bányászati akadályok minden egyes esetben bizonyítandók, a haladékok engedése pedig mindig azoknak feleljen meg. **2)** A megengedett haladékok összesen egy évnél továbbra ne terjedjenek; ezen időn túli meghosszabbításuk pedig csak minden üzleti viszonyok megújított gondos megvizsgálása után adathatik. **3)** A haladék által a bányabirtokos semmi esetben azon kötelezettsége alól fel nem mentethetik, hogy a bányának biztos és járható állapotban tartásáról (95. §.) ne gondoskodjon b).

II. Oly események, melyek valamely bányának üzletét hosszabb időre lehetetlenné teszik, haladék hatályával bírnak. De ilyen események 8 nap alatt a bányahatóságnak bejelentendők; mely vagy az eseménynek a hely színén megvizsgálását tartozik elrendelni, vagy a bányabirtokosnak meghagyni, hogy a bányamívelés ismételi felvétele végzett munkákról és azoknak eredményéről időről időre jelentést tegyen c).

III. Ha külmértékekben bányamívelés üzetik, erre nézve haladékok csak akkor engedtetethetnek, ha az helybéli akadályok által lehetetlenné tétetik. Ezen haladékok tekintetében is a fentebbi szabályok szolgálnak zsinormértékül d).

a) Bányatörv. §. 182. — *b)* U. o. — *c)* U. o. §. 183. — *d)* U. o. §. 184.

98. §. 3) A bányavállalkozók egyéb köteleességei.

A bányavállalkozók azonkívül köteleztetnek: **1)** Bányamértékeikről, és az abban üzlett bányamívelésről pontos térképeket és rajzokat készíttetni, melyeknek hivatalos használása a bányahatóságnak megengedendő *a)*; és **2)** Bányamívelésüknek körülményeiről és eredményéről, továbbá munkásaiknak számáról, minőségéről és családi viszonyairól a bányahatóság kívánatára statisztikai kimutatásokat hivatalos használat végett beküldeni *b)*.

a) Bányatörv. §. 185. — *b)* U. o. §. 186.

99. §. A bányavállalatok törvényes kezelése.

I. A bányavállalkozók bányauzletökre nézve a bányahatóságnak a bányatörvények szoros megtartásaért felelősek; még akkor is, ha a bányát haszonbérbe adták volna, a haszonbérelő ellen csak az általános viszkeresetnek joga maradván fenn. Több tulajdontárs, (79. §.) az általuk közösen művelt bánya tekintetében kötelességeik teljesítéseért egyetemlegesen felelős *a)*.

II. Oly bányavállalkozók (ide értve a tulajdontársakat is), kik a bányahatóság járásában nem laknak, bányáik kezelését egy felhatalmazottra kötelesek bízni, ki ott lakik, és ki a bányahatóságnak bejelentendő. Ugyanazon szabály áll oly bányatársulatokról is, melyeknek igazgatója a bányahatóság járásán kívül lakik *b)*.

a) Bányatörv. §. 187. — *b)* U. o. §. 188.

100. §. Több bányavállalkozónak egymás közötti viszonya.

Ez leginkább hármas irányban fontos: a mennyiben **1)** szomszéd bányabirtokosok egymás közt kölcsönös segélynyújtásra kötelesek; **2)** különféle bányaszolgalmak keletkezhetnek; és **3)** a mennyiben a bányák áttörése esetében a vállalkozók a hegységben találkoznak.

1) Minden bányavállalkozó, ha a szomszéd bányák valamelyikében történt balesetéről értesül, köteles a rendelkezése alatt álló munkások által, a mennyiben ez saját bányájának veszélyeztetése nélkül lehetséges, a szomszédnak segítséget nyújtani (88. §. 3.). Ezen segélynyújtás fejében azonban mérsékelt kárpótlást igényelhet *a*).

2) A bányaszolgalmak célja az, hogy a szomszéd bányák művelése könnyíttessék. Ezekről, a mennyiben dolgozni bányajogosítványokat képeznek, már fentebb volt szó (89. §.) *b*). A bányaművelésnek szolgalmak által nyújtott könnyítése fejében általában illő pénzfizetés vagy viszonteljesítés jár. Netalán károsítás alkalmával a bányabirtokos nemcsak saját, hanem embereinek hibájáért is felelős *c*).

3) Ha két vagy több bányabirtokos vájásaival nyílt áttöréseknél (auf offenen Durchschlägen) a hegységben találkozik, bányamérnök közbejöttével, a bányáik közti határokat alkalmas és tartós módon tüstént megjelölni kötelesek, a minek szigorú megtartása mindnyájának kötelessége *d*).

a) Bányatörv. §. 190. — *b*) U. o. §§. 191—195. — *c*) U. o. §. 196. — *d*) U. o. §. 198.

101. §. A bányatörvény áthágásai elleni büntetések.

Az 1854-ki bányatörvény a következő szabályok áthágása esetére rendel büntetéseket: **1)** Jogosítlan bányauzlet *a*); **2)** kivájt ásványoknak jogosítlan használása *b*);

3) magán-bányaszerzések feljelentésének elmulasztása *c)*; **4)** a szabályszerű felhatalmazott kirendelésének elmulasztása *d)*; **5)** bányamívelésnél a biztonsági intézkedések elmulasztása *e)*; **6)** szabad-turzásoknál a munkakimutatásnak elmulasztása *f)*, és a kiszabott munkának nem teljesítése *g)*; **7)** adományozott bányákban a szabályos üzletnek meg nem tartása *h)*, s a bányarajzok készítésének vagy statisztikai kimutatások beküldésének elmulasztása *i)*; **8)** bányák áttörésénél a tilos vágás (100. §.) *k)*; **9)** bányamunkánál gyermekeknek alkalmaztatása (103. §.) *l)*; **10)** a munkás-személyzet irányában a számolás elmulasztása, és elbocsátó bizonyítvány nélküli munkásoknak felvétele *m)*; és **11)** a bányamívelés alkalmával történt szerencsétlenségek feljelentésének elmulasztása eseteiben *n)*.

A bányatörvény ezen áthágásaira pénzbeli büntetések vannak szabva, többnyire 10—100 frt *o)*, könnyebb esetekben 1—10 frt *p)*, súlyosabbakban pedig 5—50 frt *q)*, 200 frtig is *r)*. Egyes vétségeknek ismétlés alkalmával ezen büntetés súlyosbítottatik, és másodszori ismétléskor a bányajogosítvány elvesztésének is van helye *s)*. Magától értetvén, hogy mennyiben egyszersmind bűnvádi törvény ellen vétetett, az ennek megfelelő büntetés alkalmazandó *t)*, s hogy ha magánjogosítványok sértettek, az okozott kár megtérítendő.

a) Bányatörv. §. 236. — *b)* U. o. §. 237. — *c)* U. o. §. 238. — *d)* U. o. §. 239. — *e)* U. o. §. 240. — *f)* U. o. §. 241. — *g)* U. o. §. 242. — *h)* U. o. §§. 243. és 244. — *i)* U. o. §. 245. — *k)* U. o. §. 246. — *l)* U. o. §. 247. — *m)* U. o. §. 248. — *n)* U. o. §. 249. — *o)* U. o. p. o. §§. 238., 240., 241., 242., 246. sk. — *p)* U. o. p. o. §. 247. — *q)* U. o. p. o. §§. 239., 243. — *r)* U. o. p. o. §§. 236., 237., 244. — *s)* U. o. p. o. §§. 240., 241., 243. 244. — *t)* U. o. §. 235.

MÁSODIK FEJEZET.

A BÁNYAMUNKÁSOK ÁLLAPOTA.

102. §. Általában.

A bányamunkások állapota természetes összefüggésben van a bányamunka rendezésével; jogi tekintetben mindazáltal több fontos önálló intézkedésnek is szorított tárgya lenni. Hazánkban 1848. előtt a bányász népnek testületi szervezése az egyes bányamunkások jogi állapotára is nevezetes hatással volt *a)*; de azon jogosítványok, melyek a bányász népnek bizonyos kiváltságos állást adtak, p. o. sajátságos személyi bíróságok, katonai és adómentesség stb. már megszüntetve lévén *b)*, jelenleg a bányamunkások állapota jogi tekintetben a bányatörvénynek egyedül azon határozatai által nyer sajátos rendezést, melyek a bányavállalkozóknak munkásaikhozi viszonyát, és melyek az u. n. társaságokat szabályozzák.

a) Faber, *Principia Juris Metallici Hung.* 88. sk. II. Jurjevich, *Institutiones Juris Metall. Hung.* 20. sk. II.; Salfalvi, *Institutiones Juris Metall. Transs.* II. köt. 194. sk. II. A bányamunkások kiváltságos jogosítványait az 1791-ki, 1827-ki és 1844-ki javaslatok is fenntartották. — *b)* Mintán az 1848-ki törvényhozás a közterhek viselése tekintetében az általános köteleiséget és a törvény előtti egyenlőséget minden honfiakra nézve kimondta, a bányász nép kiváltságos jogosítványainak is meg kellett szűnni.

103. §. A bányavállalkozóknak munkásaikhozi viszonya.

I. A munkás-személyzet szolgálati viszonyairól minden műnél szolgálati rendtartás készítendő, me-

lyet a bányahatóság szakértők meghívása mellett gondosan megvizsgál és jóváhagy, s mely ennek folytán közhírré teendő és a műhelyekben kifüggesztve tartandó. Ebbe különösen a következő pontok foglalandók be: **a)** a munkások osztályozása és munkásságuk szabályozása; nemkülönben meghatározása annak, ha vajjon mennyiben alkalmazhatnának nők és gyermekek a munkára, testi erejük s az utóbbiak törvényes oktatásuk szükségletéhez képest; **b)** a munkások és felügyelők közötti viszony; **c)** a munka ideje és tartalma; **d)** a szolgálatban és azon kívüli magaviseletre vonatkozó intézkedés; **e)** a bérfizetés módja; **f)** a munkások betegség vagy testi sérülés esetén ellátása; **g)** a szolgálati rendtartás áthágása esetébeni pénzbéli vagy másnemű büntetések; **h)** azon esetek, melyekben a szolgálati viszony tüstént megszüntethetik *a*).

Minden bányaműnél továbbá a szolgálatban lévő munkásokról kimerítő legénységi könyv (*Maunschaftsbuch*) is vezetendő, mely a politikai nem kevesebbé mint a bányahatóságnak, valahányszor kívántatik, előterjesztendő *b*).

III. Mind a bányászati munkára, mind annak szabályozására nézve, egyes bányavidékeken gyakran sajátságos viszonyok és körülmények foroghatnak fenn, melyek a vidéki bányastatutumok által tesznek különös rendezést szükségessé. A munkának *alku- és szakbér szerinti*re (*Geding- und Schichtarbeit*) való felosztását különösen ki kell emelni *c*). Ittott a bányászati munkának egyes nemei *p. o.* Erdélyben az aranymosás *d*), sajátságos jelentőséggel bírnak.

a) Bányatörv. §. 200. — *b)* U. o. §. 209. — *c)* U. o. §. 207. — *d)* S ó f a l v i, *Instit. Juris Metall. Transsilv.* II. köt. 89. sk. és 186. H.

104. §. Folytatás.

III. A mennyiben a szolgálati rendtartás más intézkedést nem tartalmaz, a munkások csak 14 napi felmondás után léphetnek ki, vagy bocsáttathatnak el a szolgálatból *a*).

Oly munkások azonban, kik valamely büntettségben, vagy nyereségvágyból eredt, avvagy a közérkölcsiséggel ellenkező, nem különben kik uroknak személye, becsülete vagy tulajdona ellen irányzott vétkes tettben bűnösöknek ítéltettek; a szolgálatból tüstént elbocsáttathatnak *b*). Hasonlóképp megelőző felmondás nélkül tüstént elbocsáttathatnak azok is, kik a hűség, szorgalom, s az előjárók iránt tartozó tisztelt és engedelmesség tekintetében lényeges köteleességsértésben bűnösök; kik szolgálatukkal össze nem férő mellékes ügyletet űznek, vagy kik a vállalat viszonyairól szolgálatukban szerzett ismeretekkel urokra nézve káros visszaélést elkövetnek *c*).

Viszont oly bántalmazások miatt, melyeket a munkások előjáróiktól szenvednek, úgy szintén a kikötött ápolás megtagadása, a bérnek a meghatározott időben ki nem fizetése, s a szerződévényeknek más lényegés megsértései miatt, a munkások egyszerű jelentés folytán szintén kiléphetnek a szolgálatból *d*).

A szolgálatból ki lépés alkalmával a bányamunkásnak bucsulevél (Abkehrschein) adandó, melyben a munkaosztály melyhez tartozik, a társpénztár, melybe be van jegyezve, azon idő melyre abba befizetett, s a szolgálatba be- és abbóli kilépésének napja kitéendő. A már szolgálatban volt munkások ily bucsulevél nélkül más bányabirtokos által nem vétethetnek fel szolgálatba *e*).

IV. Megjegyzendő még: **1)** A bányamunkások szolgálati viszonyait rendező szabályok, lényeges pontjaikra nézve, a bányatisztekre és felügyelőkre is alkalmazandók. A

tisztekre nézve ugyan nem a szolgálati rendtartás, hanem mindig egy különös szolgálati szerződés szolgál zsinormértékül (94. §.), s előjáróiknak lealacsonyító bánásmódja elégséges oka annak, hogy felmondás nélkül a szolgálatból kiléphetnek *f*), kilépések alkalmával nekik is állásuknak megfelelő különös elhocsáási bizonyítvány lévén adandó *g*); de a felügyelők rendszerint a munkások szabályozása alatt állnak *h*). A szolgálat felmondásának határideje mind a tisztek mind a felügyelők tekintetében 3 hónap *i*). **2)** A bánya- és hutamunkásoknak a végetti összeheszelései, hogy munkamegtagadás, ellenszegülés vagy más eszközök által magasabb bért vagy kedvezőbb szolgálati feltételeket csikarjanak ki, s az errei izgatás, oly vétkes kihágásoknak tekintendők, melyekre a büntető törvény szabályai nyerne alkalmazást *k*). **3)** A bányavállalkozók kötelesek, felügyelő- és munkás-személyzetekkel legalább is évnegyedenként, szolgálatbóli kilépés esetében pedig tüstént számolni. Oly követelések miatt, melyek a szolgálatadónak munkásai ellen vannak, a szolgálatbóli kilépést ezektől meg nem tagadhatja *l*). **4)** A bányamunkások alku- vagy szakbérére bírei tilalomnak és végrehajtsnak, egyszerre annak csak egy harmadrészero van helye *m*).

a) Bányatörv. §. 201. — *b*) U. o. §. 202. — *c*) U. o. §. 203. — *d*) U. o. §. 205. — *e*) U. o. §. 208. — *f*) U. o. §. 205. — *g*) U. o. §. 208. — *h*) U. o. §§. 200., 202., 203., 205., 206. és 208. — *i*) U. o. §. 201. — *k*) U. o. §. 204. — *l*) U. o. §. 206. — *m*) Orszb. Ért. végz. VII. §. 62.

105. §. Társpénztárak.

I. Társpénztárak vagy társládák (Bruderladen) nevezete alatt oly pénztárak értetnek, melyek a segélyre szorult bányamunkások, nemkülömben özvegyeik és árvaik gyámolítása végett egyes bányavidékeken fennállnak *a*);

s melyek — minthogy a bányászok munkabéréből megtakarított fillérekből (Büchsenpfennig) és nekik jutott adományokból alakulnak — azon vidékek bányásznépének tulajdonát képezik. A társpénztárak tehát valóságos takarékpénztárak, melyeknek azonban, mind alakulásuk mind céljukra nézve, kizárólag bányászati jellemök van; első eredetüket pedig a bányászat legrégibb idejében kell keresni, úgy hogy már évszázadok óta alig volt nevezetes bányavidék, hol a bányásznép ilyen társpénztárt nem bírt volna. Névszerint Magyarországon a társpénztárak kérdése már 1854. előtt is a bányarendezés egyik főkérdésének tekintetett, s az új bányatörvény csak annyiban tett változást, mennyiben az előbb egyedül királyi privilegiumokon és legf. rendeleteken alapuló társpénztári intézmény jogositványát, a törvény biztosabb és határozotabb alapjára fektette *b*).

II. Az 1854-ki bányatörvény szerint a társpénztárak a fennálló bányarendezés egyik lényeges részét képezik *c*); s hol eddig nem voltak, a bányabirtokosok kötelességévé tételik, felállításukról gondoskodni, oly módon, hogy vagy az egyes bányavállalkozók műinél önálló társpénztárak keletkezzenek, vagy pedig ily célból a bányahatóság jóváhagyása után több mű egyesüljön *d*). Oly bányák birtokosai, hol törvényesen rendezett társpénztárak még nem léteznek, kötelesek megbetegedett vagy a munka alatt megsérült munkásaiknak legalább azon segínyt nyújtani, melylyel az általános törvények szerint a szolgálatadó esclédjei irányában tartozik *e*), illetőleg mely a szolgálati rendtartás által van meghatározva *f*).

A társpénztárak felállításának szabálya az, hogy a bányaműnél szolgálatban lévő minden felügyelő és bányamunkás felvétele idejéről fogva köteles, annak társpénztárához tagképen csatlakozni s abba a megállapított járulványt befizetni *g*). A társpénztár kezelésében minden műnél a társ-

pénztári alapszabályok (Bruderladens-Statuten) szolgálnak zsinormértékül, melyek a bányabirtokos vagy igazgatóság által a munkások által megbízandó bányászlegénységi választmánynak (gewählter Knappschaftsausschuss) közremunkálása mellett szerkeztendők, s a bányahatóság által jóváhagyandók *h*).

III. Az ujjonan készítendő társpénztári alapszabályoknak lényeges tartalmát a következő határozatok képezendik: **a)** a társpénztári anyakönyvek (Bruderlade-Matrikel) szerkeztéséről és vezetéséről, s azon feltételekről, melyek mellett az egyes tagok a társpénztárba felvétetnek; **b)** a járulványok mennyiségéről és befizetésük módjáról; **c)** a társpénztárból nyújtandó segélyek mértékéről; **d)** azon feltételekről, melyek alatt a segélyhez igény megszereztetik és elvész; ez utóbbi névszerint és általában, a bányamunkabóli (habár csak időleges) kilépés által történvén; **e)** a társpénztár vagyona biztosításának és kezelésének módjáról, az azt tárgyzó jólállásról, a számadások megvizsgálásáról és elintézéséről; **f)** a munkásszemélyzet által mindezekre gyakorlandó befolyásról; **g)** több egyesült társpénztárnak egymáshoz viszonyáról; **h)** a társpénztár vagyona iránti intézkedésről azon csetre, ha a bánya, melyhez tartozik, megszűnnék *i*).

A dolog természetében fekszik, hogy a régibb társpénztárak szervezete és kezelése is az említett nyolcz pont-hoz képest alakítandó át; miért is a bányahatóságok felhatalmaztattak, hogy azokat megvizsgálhassák és bírálat alá vehessék *k*).

a) Bányatörv. §. 210. — *b)* U. o. X. fejezet. — *c)* U. o. §. 210. — *d)* U. o. — *e)* U. o. §. 214. — *f)* U. o. §. 200. f. — *g)* U. o. §. 211. — *h)* U. o. §. 212. — *i)* U. o. §. 213. — *k)* U. o. §. 212.

Jegyzet. Jelen munka szerzője 1842. a magyarorszá-

gi társaspeénztárakat különös tanulmány tárgyává tevén, ezek akkor, a nagybányai bányakerületen kívül, hol eziránt nem volt képes tudósítást nyerni, a következők voltak: I.) Az alsó-magyarországi bányakerületben a selmeczi, (melylyel 1788. óta a belabányai egyesítve volt), a körmöczi, a beszterczebányai, az ujbányai, a rohniczi, a tiszolczi, a bazini, a szamobori és a radoboji (az utóbbi kettő Horvátországban). II.) A felsőmagyarországi bányakerületben a szomolnokai, az iglói, a dobsinai, a diósgyőri, a phönix-lutai, a rimabrezói, a murányi és a pohorellai. III.) A bánási bányakerületben az egyesült oravicza-csiklava-szaszka-moldavai, a boksáni, a rescizai, a ruszkahegyi és a rézbányai. Feltűnő, hogy Gólniczbányán nem volt önálló társaspeénztár, s hogy az iglóiiban, hír szerint, 1842. óta befizetések nem történtek. Ezen társaspeénztárak közt legrégibb szabályozással a selmeczbányai bír, melynek statuiámai 1600. készültök és 1648. erősítettek meg. A többiek statuiámai későbbi időből valók; p. o. a dobsinai-é 1743-ból, a rimabrezói-é 1839-ből stb. Különben számos felsőbb rendeletek is vannak, melyek a társaspeénztárak rendezésére vonatkoznak; p. o. az alsó-magyarországi bányászatra nézve 1777. június 19-éről (Schmidt: *Sammlung der Berggesetze Ungarns* stb. XIV. k. 164. l.), 1784. october 13-áról (U. o. XVI. k. 327. l.), 1785. april 6-áról (U. o. XVI. k. 348. l.), 1795. június 5-éről (U. o. XIX. k. 59. l.). 1798. augusztus 10-éről (U. o. XIX. k. 235. l.), 1802. julius 22-éről (U. o. XIX. k. 397. l.), 1803. deczember 14-éről (U. o. XIX. k. 428. l.), 1805. julius 7-éről (U. o. XIX. k. 504. l.), 1814. január 22-éről (U. o. XXII. k. 2. l.), 1822. november 30-áról (U. o. XXIII. k. 344. l.), 1823. april 14-éről és május 23-áról (U. o. XXIII. k. 384. és 403. II.), 1824. január 12-éről (U. o. XXIV. k. 96. l.) és 1825. mártius 26-áról (U. o. XXIV. k. 162. l.) stb.; a felsőmagyarországi bányászatra nézve 1769. april 29-éről (U. o. XIII. k. 137. l.), 1796. september 23-áról (U. o. XIX. k. 121. l.) stb.; a bánási bányászatra nézve 1777. october 17-éről (U. o. XIV. k. 178. l.), 1795. september 30-áról (U. o. XVI. k. 364. l.), 1807. mártius 27-éről (U. o. XX. k. 17. l.). 1830. május 15-éről (U. o. XXV. k. 147. l.) stb.; az erdélyi bányászatra nézve 1783. julius 25-éről (U. o. XVI. k. 36. l.), 1785. február 15-éről (U. o. XVI. k. 342. l.). 1805. april 18-áról (U. o. XIX. k. 501. l.), 1807. november 18-áról (U. o. XX. k. 96. l.), 1822. június 28-áról

(U. o. XXIII. 300. l. stb. — A magyarországi újabb bányatörvényjavaslatok e tárgyról szintén körülményes intézkedéseket indítványoznak, névsz. az 1791-ki javaslat 24. cz. 6. §-a, az 1827-ki javaslat 47. czikke, s az 1844. javaslat első (bizottsági) indítványának 161—168. §§-ai, és felterjesztésének (september 3-ki) 158—168. §§-ai.

IV.

KÜLSŐ BÁNYAJOG.

106. §. Általában.

A bányászatnak külrendezése 1848. óta nevezetes változást tapasztalt hazánkban. Azon többnemű privilegiumok t. i., melyekkel az előtt a bányászat, egészben véve nem kevésbbé, mint a bányászrend egyes tagjai bírtak, s melyek a bányaviszonyoknak csaknem magában álló rendezését eredményezték, társadalmi és jogi életünk ujjáalakulásával többé össze nem férhetvén; jelenleg az ország általános joga a bányászatra is kiterjed, s a bányászat külrendezésében csak annyiban találunk még sajátságokra; mennyiben ez a bányászatnak közgazdasági jelentősége és a bányamívelés természetszerű szükségletei által indokoltatik. E tekintetben a bányászat külállásának köz- és magánjogi sajátságait kell megkülönböztetni.

ELSŐ FEJEZET.

A BÁNYÁSZAT KÖZJOGI ÁLLÁSA.

107. §. A bányászat és bányamívelők előbbi kiváltságai.

I. A bányászat egészben véve előbbi közjogunkban oly számos kiváltságokkal bírt, hogy ezek annak csaknem sajátos közigazgatási, törvénykezési és pénzügyi állását eredményezték.

Úgy szintén mindazok, kik a bányászrendhez tartoztak, azaz a bányavállalkozók mint ilyenek, a bányatisztek és a bányamunkások, s a két utóbbiaknak családbeliei is, nagyobbára királyi privilegiumok alapján, igen nevezetes személyes kiváltságokkal voltak felruházva. Névszerint **1)** személyük- és vagyonukra nézve az u. n. királyi bányaszabadságban (Fürsten-Freiung) részesültek, melynél fogva kiválólág a felség különös pártfogása és védsége alatt álltak *a)*; **2)** magában álló sajátos bíróságok törvényhatóságának voltak alávetve *b)*; **3)** katonai mentességgel bírtak *c)*; **4)** személyök után adót nem fizettek *d)*, s **5)** cunck folytán az egész országban vámmentesek voltak *e)* stb. Ide tartozott **6)** hogy a bányavárosok és bányatelepek katonai szállásolás alól is kivételteltek *f)*.

II. Az 1791., 1827. és 1844-ki bányatörvényjavaslatok ezen kiváltságok legtöbbjeit még fenntartották *g)*. De a hazai jognak legujabb alakulása, s jelesen az 1854-ki bányatörvény azokat nagyobbára már megszüntette, s jelenleg csak annyiban lehet szó a bányászat sajátos közjogi különállásáról, a mennyiben ezt a királyi bányászati főuri jog indokolja, a mennyiben a bányatörvényhatóság mint ügyi törvényhatóság bányáügyek tekintetében különös törvénykezési

szabályozást eredményez, és a mennyiben a bányászatra nézve sajátos adórendezés fennáll. A királynak bányászati főuri jogáról már fentebb volt szó (39. sk. §§.); a bányatörvénykezés alább fog tüzetesen fejtegetetni; s így itt csak a bányászatra nézve külön fennálló adórendezésről lesz szó.

a) Miksai bányarendelet XXIV. cikke. — b) Faber: *Principia Jur. Metall.* 89. l., Jurjevich, *Inst. Jur. Metall.* 27. l. Az erdélyi bányászok előbbi kiváltságairól részletesen szól Sófalvi, *Instit. Jur. Metall.* II. köt. 194—230. ll. — c) Faber id. m. 89. l., Jurjevich id. m. 23. l. — d) Faber id. m. 92. l., Jurjevich id. m. 23. l. — e) Jurjevich id. m. 25. l. — f) Faber id. m. 86. l., Jurjevich id. m. 25. l. — g) 1791-ki javaslat 11. (§. 18.); 44. és 45. cz.; 1827-ki javaslat. 29—32. cz., 1844-ki javaslat 26—29. cikkei.

108. §. Bányaadózás.

II. Előbbi jogunk szerint a bányászatra nézve az adónak csak egy neme állt fenn, az u. n. bányavám vagy bányatized (urbura, Frohne), melynek fejében általános elv szerint a bányászati főuri jogban foglalt ásványok után, a mennyiben bányamívelés által nyertek, a tizedik rész (Jeder zehnte Kübel der über die Hängebank gestürzt wird), a királyt mint főurat illette a). Ez volt tehát a közvetlen vagyis u. n. brutto-jövedelem utáni adó; s ha bebizonyított, hogy a bányászat költségei, vagy annak érdekében szükséges építkezések és másnemű beruházások a jövedelmet vagy egészben vagy nagyrészből felémésztették, ehhez képest el is engedtetetett. Nem csoda tehát, hogy ezen adózási rendszer az újabb korban uralkodó pénzügyi iránylatoknak meg nem felelt többé, s hogy gyakorlatilag is czélszerűnek már nem tapasztaltatott, úgy hogy e tekintetben reformok szükségeseknek találtattak.

III. Ennek folytán az 1854-ki bányatörvény a bányá-

vámot elvileg megtartotta ugyan, de gyakorlatilag nevezetesen módosította és szűkebb korlátok közzé szorította *b*). Rajta kívül azonban a mértékilleték (Massengebühr) is megállapított, mely az adományozott bányamértékekhez képest volt meghatározandó *c*).

Miután pedig ezen rendszer sem találtatott czéljának megfelelőnek: **1)** a bányavám 1862. május 1-jétől fogva egészen meg van szüntetve *d*); **2)** a mértékilleték, mely minden adományozott mérték után előbb 6 frtban p. p., s 1858. deczember hólól fogva ausztriai értékben 6 frt 30 krban volt megállapítva *e*), 1866. július 1-jétől kezdve 4 ausztriai frtra leszállított *f*); **3)** hasonló illetéknek voltak alávetve 1862. május 1-jétől fogva a szabad-turzások is, mindenik után évenként 20 ausztriai forint lévén fizetendő *g*); a mi 1866. július 1-jétől kezdve szintén 4 frtra leszállított *h*). **4)** A szabadturzások és adományozott mértékek után fizetendő illeték fontos okoknál fogva a rendes összegén alól is mérsékelthetők *i*). **5)** 1862. május 1-jétől fogva a bányászatnál az I-ső osztályú jövedelmi adó hozatott be, mely annak tiszta jövedelme szerint a pénzügyi hatóságok által egyetértőleg a bányakapitányságokkal, a legközelebb lejárt év jövedelmének alapjául kivetendő *k*). Ezen jövedelmi adó tehát általában a tiszta jövedelem 5%-át teszi, vas- és ólom-bányákra nézve azonban 1866. január 1-jétől fogva 1870. deczember 31-éig 3%-ra szállított *le l*).

a) Faber, *Principia Jur. Metall. Hung.* 120. sk. II.; Jurjevich, *Instit. Jur. Metall. Hung.* 122. sk. II.; Sófalvi, *Instit. Jur. Metall. Transilv.* II. köt. 86. sk. II. Ugyanott olvashatók azon szabályok is, melyek a bányavámnak az egyes bányatermékekhez képesti módosítását rendezték. Más ezen tárggyal összefüggő rendeletek, névszerint a nemes fémek megváltását illető köteleesség (bányatörv. §. 123.), a nyers arany és ezüst kivételének tilalma stb. újabb időben nagyobbbrészt meg voltak szüntetve (1856. october 24-ki legf. rend. 1857-ki bir. törvényt. 52. sz.), s mennyi-

ben egyes kérdésekre nézve még fennállnak, nem a bányajog, hanem a pénzügyi törvényhozás köréhez tartoznak. Ugyanoda tartozik a hazai törvények szerint az esztergami érseknek járó *pisetum* kérdése is. Az arany és ezüst önkénytes beváltását az 1857. mártius 5-ki miniszt. rendelet bir. törvényl. 53. sz. szabályozza. — *b)* Bányatörv. §. 219. — *c)* U. o. §§. 215. sk. — *d)* 1862. ápril 28. rendelet bir. törvényl. 28. sz. — *e)* 1854. július 7-ki és 1858. augusztus 8-ki legf. rend. folytán 1854. october 4-ki és 1858. szeptember 2-ki minist. határozatok a bir. törvényl. 1854. 267. sz. és 1858. 139. sz. *f)* 1866. mártius 29-ki legf. rendelet. — *g)* 1862. ápril 28-ki rend. §. 3. bir. törvényl. 28. sz. — *h)* 1866. mártius 29-ki legf. rendelet. — *i)* U. o. — *k)* 1862. ápril 28-ki rend. §. 2. — *l)* 1866. mártius 29-ki legf. rend.

MÁSODIK FEJEZET.

A BÁNYÁSZAT MAGÁNJOGI ÁLLÁSA.

109. §. A bányászat viszonya a földbirtokokhoz.

I. A bányamívelés egész kiterjedésben, s úgy szintén a felkészítési és kidolgozási munkásság is csak úgy nyerhet kellő rendezést, ha a vállalkozók viszonya a földbirtokosokhoz okszerűleg szabályoztatik. Erre nézve a részletes intézkedésekben a közigazdaság általános álláspontja szolgáljon irányadásul, úgy hogy a kölcsönös jogok és kötelességek meghatározásánál a bányászat és a földbirtok érdekei egyaránt figyelembe vétessenek.

Ezekhez képest az 1854-ki bányatörvény *a)*, a bányavállalkozók részére a földbirtok elsajátításának elvét kettős értelemben alkalmaztatja, jogot adván nekik, hogy a földnek felszínén a bányamívelésre szükséges terek- és vizek átengedését, megfelelő kártalanítás mellett, hol használás végett csak ideiglenesen, hol tulajdonul követelhetik. Azon-

kívül azon elveket is meghatározza, melyek szerint a földbirtokos a néki a bányamívelés által okozott kárnak megtérítését követelheti.

II. Turzási kísérletekre, vagy más rövidebb ideig tartó bányamívelési használatra, a szükséges tereknek csak ideiglenes átengedése követeltethetik; oly esetekre azonban, melyek a tereknek állandó használását teszik szükségessé, a földbirtokosnak jogában áll, azoknak tulajdonúli átvételét szorgalmazni. Ez utóbbinak akkor is van helye, ha később kiderül, hogy a kezdetben csupán ideiglenesnek vélt használás állandóvá válik *b*).

Ha az érdekllett felek a külső tér átengedése, vagy a kárpótlás iránt meg nem egyezhetnek, a bányahatóság a közigazgatási járási hatóság közremunkálása mellett köteles a nyomozást megtenni. Ezen nyomozásra a bányavállalkozó és a földbirtokos meghívandók, s műértők is használandók *c*). A tárgyalásnak folytán a közigazgatási hatóság a bányahatóság meghallgatása után meghatározza, a külső terek átengedésének mennyiben legyen helye, a műértők lelete szerint egyszersmind a megváltás és illetőleg kárpótlás módja és mennyisége iránt is intézkedvén *d*). Az ezen határozattal meg nem elégedett félnek a törvény útja fennmarad ugyan; a bányavállalkozó azonban, mielőbb a váltásági összeget bírói kézhez letette, vagy az évi kárpótlást teljesen biztosította, a kérdéses kultúr átengedését azonnal sürgetheti *e*).

III. Oly külvizek, melyek a bányatüzletre szükségessé, a tulajdonos akarata ellenére is, s a megyetárnásnak még más bányabirtokosok által is átengedendők, a mennyiben azt vízrendőrségi (wasserpolizeiliche) vagy más köztekinetek, avvagy nagyobb közgazdasági érdekek nem ellenzik. Ily vizek átengedésénél szintén az épen említett eljárás alkalmazandó; s a hatósági határozatban azon feltételek is

megállapítandók, melyek alatt a vízjog a bányavállalkozót illetendi *f*).

IV. Különben magától értetlik, hogy ezen kisajátítási eljárás ott nem szükséges, hol egyes birtokrészek és telkek, vagy egész vidékek a bányamívelésnek fenntartvák vagy más módon oda rendelvek, p. o. bányavárosok és bányahelységek területén, hol az itt szóban lévő kérdések a szabályúl szolgáló rendeletok vagy helybéli és illetőleg helyhatósági statutumok szerint intézendők *el k*). Úgy szintén más szempont alá esnek a bányavállalkozók azon magánjogi birtokszerzései is, melyek által bányászatuk külső szükségleteinek fedezéséről gondoskodnak *h*).

V. Oly helyeken, hol a turzás a földbirtokos vagy a közigazgatási hatóság különös belecgyezésétől függ (56. §.), a külső terek átengedése sem követelhetetik. Ha azonban a bányák míveléséhez tartozó munkákra szükséges vízvezetés máskép épen nem, vagy csak aránytalan költségen készíthetnék, a bányavállalkozó kívánhatja, hogy neki a víznek ezen helyeken keresztül földalatti vezetése, épületeket és temetőket kivéve, megengedtessek. Az ilyes vezetések azonban teljesen vízhatlanúl (wasserdicht) és tartósan kell készíttetni, s a vállalkozó az e tekintetben netalán okozott minden kárért felelős *i*).

A határkövek, s az adományozott bánya- vagy külmértékek felmérésére, valamint a kutató-vájások és azok határainak a felszínen megjelölésére szükséges czövek lerakását, az okozott kár megtérítése mellett megengedni, s a határjelkeket mozdíthatlanúl hagyni, minden földbirtokos (az 56. §. II. 1., 2., 4. és 5. alatt említett helyiségek kivételével) köteles *k*).

a) Bányatörvény IV. fejezete, 1862. sept. 3-ki udv. rendelet. —

b) Bányatörv. §. 100. — c) U. o. §. 101. — d) U. o. §§. 102. és 103. —

e) U. o. §. 103. — f) U. o. §. 105. — g) Hogy p. o. az alsó-magyarországi

bányavárosokra e tekintetben az 1747-ki kir. rendeleteknck, a bányási bányászatra az u. n. rendszereknek stb. ide vonatkozó határozatai még mennyiben alkalmazhatók? a törvényhozás fogja elhatározni. — *h)* Bányatörv. §. 2. — *i)* U. o. §. 99. — *k)* U. o. §. 104.

Jegyzet. A földbirtokosok azon kötelességéről, mely szerint a bányavállalkozóknak a bányamivelés szükségleteinek megfelelő külső tereket illő kármentesítés mellett átengedni tartozzanak, bányatörvényi javaslataink is több intézkedéseket hoznak indítványba. Névszerint az 1791-ki javaslat 51. cikke, s az 1827-ki javaslat 24. cikke; de különösen az 1844-ki javaslat 22. cikke tüzetesen ezen tárgygyal foglalkodnak. Jelesen az utóbbi, 1., 4. és 5. §§-aira vonatkozólag, melyekben a bányaadományozás tárgyai részletesen adatnak elő, a földbirtokosoknak kötelességéről a következő szabályzatot indítványozza:

„I. §. Az országban s hozzákapcsolt részekben, minden érczbányák és ásványok, melyeknek alkatrészei aranyat, csillát (platinum), ezüstöt, rezet, vasat, ólmot, higanyt, dárdanyt (antimonium), ként, ónt (Zinn), horganyt (Zink), kéklenyt (Kobal), és azon vizek, melyek magukban rezet (bányazöld, Berggrün, és rezcs víz, Cementwasser) bármi mennyiségben tartalmaznak, legycnek földszint, vagy földgyomrába, királyi adományozás alá tartoznak. — **4. §.** A királyi engedély, jelen törvény 22-ik cikkében kiszabott eljárás utján megszerezhető bányászati járlékokra is okvetlen megkivántatik, ilyenek: a vizesések, vízárkok, csatornák, műtavak, zúz-, mos- és iszap műhek (Pach-, Wasch- und Schlemmwerke) pergelő terük, szinck és kürtők (Röstfelder, Hütten und Öfen), olvaszműhek (Schmelzhütten), pörölydék (Hämmer), higany műhek (Amalgamationshütten), válassdák, láng- és izzó kürtők. (Seigerhütten, Flammen- und Reverberir-Öfen), kémeldék (Probiiergeaden) s az érczek kiállítására szükséges egyébb műhek, czekhez megkivántató terük, ide vezető utak és hidak, úgy szinte a bányákból kivetett medő hulladék és salak halmazok (Halden), házak, kunyhók, szerkovács mőhelyek (Zeugschmiede), víz-, gőz- s ezekhez hasonló gépek, és a bányászathoz tartozó különféle anyagok, szerszámok eszközök raktárainak számára szükséges földtérek. **5. §.** A bányák és bányászat mívelésére kívánt egyébb segédszerek, mint szénterük, agyag, mészkő, olvaszmű és kürtőbőlkővek (Gestellsteine) s az olvasztás elősegülésére nélkülözhetlen egyébb ásványok, vagy szabad alku, vagy a 22-ik cikkben megállapított eljárás utján, az illető tulajdonosoktól szerezhetők.“

122. Cikk. A földes uraknak a bányamíveléshez szükséges tárgyak átengedési kötelezettségéről. **78. §.** Jelen törvény 1-ső cikkében megemlített bányászati járulékok és segédszerek az illető földbirtokosoktól, szabad alku, s polgári és bányai tanúbizonyság jelenlétében kötendő szerződés mellett lesznek megszerezhetők. Ha pedig a barátságos egyezés nem sikerülne; **79. §.** Az 1-ső cikk 5-ik §-ban elősorolt járulékokat, s ezekre szükséges földtereket s a felkért tárgyak mennyiségének, minémiségének, az átengedéssel járó lekötöztettségeknek (servitus) innen eredő kárnak s megszűnő nyereségnek figyelembe vételével az előbbi §-ban körülírt módon eszközölt becsutján megállapítandó kárpótlási összeg letétele mellett, a földbirtokosok által engedni tartoznak, — a vizesések és műtavak csak azon esetben vétetnek ki, ha a rajtok létező liszt-malom, a polgári törvényhatóság által a közönségre nézve nélkülözhetlennek nyilváníttatnék. **80. §.** Hasonló eljárás mellett kötelesek a földesurak, vagy más birtokosok barátságos alku nem eszközölhetése esetében, az 1-ső cikk 6-ik §-ban elősorolt segéd szereket is, a bányapolgároknak átengedni. **81. §.** Mindazáltal, mennyiben az átengedendő segédszerek, milyenek a hél-kövek, agyag stb. bányaműtanilag lennének előállítandók, s erre magok a bányapolgárok vállalkoznának, a föld tulajdonosnak joga van őket, munkálatuknak, a bányászat szabályai szerint s ön költségeken levendő teljesítésére, a bányászék útján kötelezni. **82. §.** A bányatörvények szabályai szerint elhagyottnak nyilvánított bányamívelés megszüntetével, a fentemlített esetekben átengedett minden telkek vagy földterek, a tulajdonosra tetteleg ingyen visszaháromolnak, hacsak a visszaadáshoz különös feltételek nem kötöttek volna.“

110. §. Az erdőkről bányászati tekintetben.

Az erdőkre a bányászatnál nagy szükség lévén (8—11. §§.), a törvényhozásnak feladata, e szükség igazságos és méltányos fedezéséről gondoskodni. Mindamellett tagadhatlan, hogy jogunk e tekintetben csak hiányos és határozatlan intézkedéseket tartalmaz.

Miksa király, midőn az alsó-magyarországi bányajog újjárendezéséről intézkedett (25. §.) az ottani erdőszet-

re is kiterjeszté ugyan figyelmét; nemcsak bányarendele-
ben *a*), s a körmöczi felvilágosító szabályzatban *b*) az er-
dőknek a bányászat érdekében hasznosítását különösen szem-
ügyre vevén; hanem egy önálló erdészeti rendeletet is ki-
bocsátván *c*). A királynak ezen gondoskodása azonban a ki-
vánt célhoz nem vezetett; s az erdők használása a bányá-
szatra nézve akkor nálunk általános és határozott szabályo-
zást nem nyert.

Fontosabbak voltak e tekintetben Maria Terézia
rendeletei. Az alsó-magyarországi bányavárosokhoz intézett
1747-ki u. n. rescriptumok, az ottani erdőségekre nézve
nemcsak határozott szabályozást tartalmaznak, hanem azok-
nak bányászati célokra használása iránt is intézkednek; s
hasonló eredményhez vezettek a bánsági bányászatra nézve
az ottani u. n. rendszerek is (27. §. l. jegyz.). Ezekhez jár-
ult az 1769. december 22-ki általános erdészeti rendelet *d*).
Azonban ezek által sem volt még a bányászatra nézve által-
ánosb kielégítő szabály kötelező érvényre emelve; s vala-
mint az említett rescriptumok és rendszerek ellen folytonos
panaszok történtek *e*), úgy különben is a bányáknak fűbani
szükségletét nagyobbára csak magánszerződések útján lehet-
ett fedezni *f*).

Azóta a dologban új nevezetes változás nem történt. A
magyar törvényhozás újabb határozatai az erdőkről, a bá-
nyászat szükségleteit figyelemre nem méltatják *g*); az 1854.
bányatörvény kihirdetése alkalmával pedig az erdészet kér-
dése egészen mellőztetett *h*). S ámbár a magyar bányatör-
vényi javaslatok az erdőkről is intézkednek *i*); ezen intéz-
kedések sem általános országos szabályt nem tartalmaznak,
sem tárgyukra nézve a bányászat méltányos kívánalmait ki
nem elégítik.

Erdélyben ezen szükségletről országos törvény

intézkedett ugyan *h*), de ezen határozata jelenkorunk gazdasági kívánalmait már szintén ki nem elégíti.

Ezen, lehet mondani, a hazai bányászat tekintetében életkérdést a törvényhozás különös figyelmébe kell ajánlanunk.

a) Miksai bányarendelet 44. cikke. — *b*) Körömöczy felvil. szabályzat 21. cikke. — *c*) Miksa király 1565. május 15-ki erdészeti rendelete, és 1573. február 16-ki nyiltparancsa, Schmidt-nél *Sammlung der Berggesetze Ungarns* etc. II. köt. 87. sk. II. és 221. sk. II. — *d*) Schmidt-nél id. m. XIII. köt. 183. sk. II. — *e*) *Index grataminum et postulatorum per L. R. atque Mont. Cicerates, alias item Regni Jurisdictiones et Urburarios stb. Exc. Regnic. Deputationis Montanisticae exhibitorum*, a 22., 44., 83., 84., 85., 89., 91. és 92. sz. a., az 1827-ki országos választmány jelentésében. — *f*) P. o. ilyen szerződések fennállnak a rézbányai bányászat és a nagyvárad i. sz. püspökség közt, a ruszkahegyi bányavállalkozók és a katonai kincstár közt stb. — *g*) P. o. MÖ. 1791: 57., 1807: 21., 1834: 12. és 16.; Erd. 1791: 30. — *h*) Hirdetési nyiltparancs IV. cikke. — *i*) MÖ. 1791-ki javaslat 52. cz., 1827-ki javaslat 60. cz., 1844-ki javaslat 23. cz. — *k*) Erd. 1747: 2.

Jegyzet. Talán nem érdeknélküli az 1844-ki javaslatnak az erdőkre vonatkozó cikkét ide iktatni.

23. Cikk. „Az erdőről bányamívelési tekintetben.“ **§3. §.** „A királyi bányavárosok, épen úgy mint a királyi kincstár vagy magán földesnrak, a határaikban találtatós adománynyal nyert erdeiknek valóságos tulajdonosai lévén, azokat minden kincstári befolyás kizárásával, mindazáltal az erdők fentartására alkotott országos törvények szabályai szerint, magok kezelik és használják. — **§4. §.** Minden visszaélések meggátolása tekintetéből azonban, a királyi bányavárosok tulajdon erdeikre nézve egy állandó biztosságot nevezni, a királyi kincstár pedig saját és a véghelyek erdeire nézve, rendes erdőszi hivatalt állítani kötelesek a végett, hogy ezek az erdők felmérését összeírását, becslését s pagonyokra való szabályszerű felosztását mindenek előtt eszközölve, az erdők fentartásáról felelet terhe alatt gondoskodjanak. — **§5. §.** A koronai és kincstári uradalnak és véghelyek a helybeli lakosok tüzi s épületi szükségének fedezése után, s az erdei rend-

szer megtartása mellett, minden határbeli bányák föld alatti s feletti épületeire, az olvasztásra s tüzelésre szükséges fát, vágatás terbe nélkül, ingyen adni, közhaszonvételre különösen nem szánt földtöredéket fizetés nélkül átengedni és a bányaművelésre s ércz termesztésre kívánt járulékokat és segéd szereket kiszolgáltatni, ezen felül, a helybeli bányák ebbeli szükségeinek előleges kielégítése után, az évenként felmaradó mennyiségből. más határbeli bányák, különösen pedig bányavárosok hasonló szükségeit is fedezni tartoznak. — **86. §.** A bányavárosok határaiban létező erdőkből, a pagony rendszer szoros megtartása mellett, mindenek előtt a város közszükségei: továbbá a helybeli lakosok lesznek tüzi s épületi fűzésre nézve kielégítendőek, azonúl pedig egyedül a határbeli bányák és bányászati vállalatok a felebbi §-ban elősorolt szükségekre nézve ingyen ellátandók. — **87. §.** Egyes polgárok vagy lakosok az erdőnek tetszésük szerinti vágásától szorosan tiltatnak. Mindazok tehát, kik a fent elősorolt esetekben bányaműveléshez kívánt fa járandóság követelésére jogosítvák, az illető bányászék által elismert fa szükségük jegyzékének előmutatása mellett, évenként nyárutó hó végével, az illető kincstári vagy bányavárosi erdősz hivatalnál magokat jeleenten tartoznak, s hitelesen bizonyított szükségük, ily rendtartás mellett kielégítendőek. — **88. §.** Bányavárosok s kincstári uradalnak erdeiben, hamuszir égetése, főzése s üveg olvasztó műhelyek felállítása tilalmaztatik; vasöntő műhely és pörtyök létrehozása pedig ezen helyeken csak annyiban nem engedhető meg, — mennyiben ez által a már létező arany, ezüst és réz érczek művelése károsan gátolhatnék.”

Megjegyzendő azonban, hogy az első javaslatban, melyet az országgyűlési választmány elkészített, a 22-ik cikkben foglalt 84. §. (mely a szeptember 3-án felterjesztett javaslat szövege 80. §-ának felel meg), eredetileg a következő indítványt is tartalmazta, hogy t. i. a földesurak és más birtokosok a szabályozott eljárás útján kötelesek „föld alatt és felett állítandó bányaművek” számára „épületi és tüzi fát, a jobbágyaik és saját szükségeiken túl felmaradó mennyiségből, az erdei rendszer megtartása mellett, a helybeli körülmények szerint polgári hatóság által meghatározandó áron kiszolgáltatni, ha a végett a szükség mennyiségét igazoló bányai hatóság bizonyítványánál fogva, annak idejében megkerestetnek.” Ezt kiegészíti ugyanazon indítvány 93. §-a, hogy t. i. „magán földesurak és egyéb erdőtulajdonosok a bányászat iránt fent megjegyz.

zett (lásd fentebb) lekötetések alá nem vettetévk ugyan, mind-
azáltal jobbágyaik és saját szükségük fedezése után, az erdei rend-
szer megtartása mellett évenként fenmaradó famennyiséget, a ha-
táraikban létező bányamívelők részére, vagy szabad alkn, vagy
ha ez eszközölhető nem lenne a 22-ik cikkben érintett eljárás mel-
lett (lásd a 109. §. jegyzetét), teljes kárpótlásukat biztosító áron,
átengedni kötelesek.“ Az 1844-iki országgyűlési tárgyalások szelle-
mének egyik jellemző vonása az, hogy az ezen két §§-ban foglalt
javaslat az alsó tábla május 9-ki országos ülésében elejtetett, s
ennek folytán legfelsőbb sanctio alá sem terjesztetett.

V.

BÁNYÁSZATI TÖRVÉNYKEZÉS.

111. §. Általában.

A hazai bányajog teljes rendszeréhez azon hatóságok ismeretése is tartozik, melyekre annak gyakorlati érvényesítése és alkalmaztatása bízva van; s úgy szintén azon szabályok fejtegetése, melyeket ezen hatóságok e tekintetben eljárásukban követnek. Ehhez képest ezen szak három fejezetből áll, melyeknek elsője a bányahatóságokat, második a bányajog rendszeres kezelésének szabályait, s harmadika a bányászatra vonatkozó perlekedés módját tárgyalja.

ELSŐ FEJEZET.

BÁNYAHATÓSÁGOK.

112. §. Álláspontunk.

Az 1854-ki bányatörvény szerint a bányahatóságoknak két nemét kell megkülönböztetni; azokat melyek a bányászatnál a rendszeres szabályokat kezelik, és azokat, melyeknek feladata a bányajog szolgáltatása. Az előbbiek a

szoros értelemben vett bányahatóságok, az utóbbiak a bányabíróságok (bírói bányahatóságok.)

Jegyzet. I. Mióta a bányászat főigazgatása és törvénykezdése a municipális városi hatóságoktól országos hivatalokra ruházott által (30. §.) ez utóbbiaknak szervezése a jogrendezésnek egyik fontos feladatává lett. E tekintetben 1954. előtt általában nálunk feudális iránylatok uralkodván, ezen szervezésnek alapeszméje nem a bányaszabadság (43. és 44. §§.), hanem a király bányászati főúri joga volt. Főzsinormértékül II. Józsefnek 1781. october 25 - ki híres rendelete szolgált „*Constitutiones circa exercitium Regalis metallifodinarum*“ (Schmidt: *Sammlung der Bergesetze Ungarns* stb. XV. köt. 237. sk. II.), mely egyrészről egyes nemes földesuraknak a bányászat irányában követelt jogosítványokra nézve az eldöntő tilalmat tartalmazta, másrészről a királynak bányászati főúri jogát az összes bányafőigazgatási és bányatörvénykezési intézmények közvetlen alapjául tette; és ugyanannak 1788. october 6 - ki rescriptuma (Schmidt u. o. XVIII. köt. 7. sk. II.), mely a helybeli bányabíróságok helyett királyi bányatörvényszékeket (Berggerichte) és bányabírósági helyetteségeket (Berggerichts-Substitutionen) rendszeresített. Ezek voltak azóta, (az 1791: 12. és 22. czikkek után is) Magyarországon a bányafőigazgatási és bányatörvénykezési hatóságok; Erdélyben az 1747: 1. cz. által az ottani országos bányatörvényszék hasonló tiszti hatáskörrel lévén szervezve. Ezen bányabíróságoknak általában háromféle teendői voltak: a) Bányahűbéri vagyis feudális ügyek, melyek a bányabirtok adományozási viszonyaira és a bányaművelés feletti főfelügyelésre vonatkoztak, s melyeknek tekintetében a bányabíróságok a felség mint feudális főúr legfelsőbb hűbéri székének (az udvari bányakamarának, Erdélyben a kincstári szék (thesaurarius) közvetítésével) alárendelvék. b) Törvénykezési ügyek, vagyis a bányászatra nézve az igazság szolgáltatása; úgy hogy e tekintetben valóságos bíróságok voltak, specialis jogszolgáltatási hatósággal, melyektől a felelkezés az ország felső bíróságaihoz történt, Magyarországon a királyi ítélő táblához és a hétszemélyes táblához, Erdélyben az 1753: 2. cz. rendezése értelmében. c) Pénzügyi vagyis cameralis ügyek a bányászat körében, melyeknek tekintetében a bányabíróságok a pénzügyi dicasteriumok alatt álltak.

Előez képest I. Magyarországn (ide értve annak képeselt részeit is), mely a bányászat tekintetében négy kerületre volt felosztva, négy kerületi bányatörvényszék állt feun; névszerint: **1)** Az alsó-magyarországi bányakerületben a selmeczbányai kir. kerületi bányatörvényszék, melyhez a körmöczbányai, beszterczebányai, ujbányai, maluzsinai, bazini és radoboji bányahelyettességek, s úgy szintén Liptó megyében a Szent-Iványi családnak boezai bányanagya (Borgmeister) is, tartoztak. **2)** A felső-magyarországi bányakerületben a szomolnokbányai kir. kerül. bányatörvényszék (egyszersmind bánya-felügyelési-hivatal), hova a gölniczbányai, iglói és rozsnjóí bányahelyettességek tartoztak. **3)** A nagybányai bányakerületben a nagybányai kir. kerül. bányatörvényszék (egyszersm. b. felügy. főhivatal), a felső-bányai és kapnik-bányai bányahelyettességekkel. **4)** A bánsági bányakerületben az oraviczai kir. kerül. bányatörvényszék (egyszersmind bányaigazgatóság) a dognacsikai, moldovai, resiczai, szászkai, rézbányai és ruszkahegyi bányahelyettességekkel. II. Erdélyben a zalathnai kir. tartományi bányatörvényszék, az abrudbányai bányaszékekkel, az abrudbányai, cser-testi, járai, körösbányai, nagyági, offenbányai, oláhpiani, rodnai és topánfalvai bányahelyettességekkel, s a boiczai és toroczkoí bányanagyokkal.

II. Az 1854-ki bányatörvény behozatalával a bányahatóságoknak teljes átalakulása is elrendeltetett. A kerületi bányatörvényszékek, és a bányahelyettességek megszüntetettvén, teendőiknek báron neme is elváltatott egymástól. Az előbbi cameralis s az újonan behozott bányaadóztatási ügyek a rendes pénzügyi hatóságokra ruháztatottak által; a bányaahübéri és a bányatörvénykezési ügyekre nézve pedig a beállt új reformokhoz képest új hatósági szervezés állapítatott meg. Névszerint:

1) A fendalismus elve a bányászatuál is eltöröltetvén, bányahübéri ügyekről szó többé nem lehetett. Mennyiben mindazáltal a bányászati adományok és engedélyek, valamint az összes bányászat feletti főfelügyelés rendezett tisztí közegek nélkül nem képzelhető, ezeknek tekintetében új bányahatóságok, bányaakapitányságok nevezete alatt rendezettek, melyeknek esckélyebb ügyekbeni helyettesítése n. n. bányaabiztosságokra bíztatott; intézkedésük ellen felfolyamodásnak a helytartóságokk-

hoz, s onnan a pénzügyi ministeriumhoz, mint a bányaregale legfelsőbb kezelőjéhez és a bányaszabadság főöréhez lévő helye. Kezdetben a kerületi bányatörvényszékek egyszerűen bányakapitányságokká, s a bányahelyetteségek bányabiztosságokká alakítottak által (a pénzügyi ministerium 1854. martius 11-ki, július 5-ki és december 2-ki, s 1855. majus 16-ki rendeletei azon évek birodalmi törvénytábláiban). Később azonban nevezetes változások történtek, nemcsak a bányabiztosságokban, hanem a bányakapitányságokban is. A bányakapitányságok szervezését az 1858. september 13-ki legf. rendelet állapította meg (birod. tvyl. 157. sz.) olyformán, hogy ezek Budán, Besztercebányán (a selmeczbányai helyett), Kassán (a szomolnokbányai helyett), Nagybányán, Oraviczán és Zalatnuán legyenek, a zágrábi is azokhoz lévő számítandó, mely t. i. az 1857. majus 5-ki (bir. tvyl. 109. sz.) ide áthelyezett radohji bányabiztosságból alakult. Különbö a budai bányakapitányság csak az 1859. majus 16-ki (btyl. 96. sz.) a besztercebányai az 1859. június 6-ki (btyl. 104. sz.) a kassai az 1859. majus 1-ji (btyl. 72. l.) s a zágrábi az 1859. majus 24-ki (btyl. 97. l.) ministerialis rendeletek által nyertek határozott rendezést. — A bányabiztosságokban folytonos fluctuatio volt. A selmeczi bányakapitányság alatt, melyhez az 1856. februar 2-ki minist. rendeletnél fogva az akkori egész pozsonyi, soproni és budai közigazgatási kerületek területe tartozott, csak a besztercebányai és a pécsi bányabiztosságok álltak; míg 1858. a besztercebányai bányabiztosság bányakapitányság rangjára emeltetett. Ugyanazon rendeletnél fogva a nagybányai bányakapitányság alatt a felsőbányai és a rézbányai bányabiztosságok álltak, melyek azonban az 1860. september 28-ki minist. rendelet által (btyl. 214. sz.) megszüntetve, helyettük Nagyváradon állítottak fel új bányabiztosság; az akkori kassai közigazgat. kerületben, a bánságban és Horvátországban bányabiztosságokra nem is lévő különös szükség. Erdélyben az 1856. april 4-ki minist. rendelet által (btyl. 48. sz.) bányabiztosságok Kapnikbányán, Rodnán, Nagyágon és Verespatakon állítottak fel; de a nagyági és rodnai már az 1857. april 6-ki minist. rendelet által (btyl. 72. sz.) megszüntetve, azok helyett az udvarhelyi rendeztetett, a verespataki pedig, mely az 1857. september 22-ki minist. rendeletnél fogva (btyl. 177. sz.) Abrudbányába tétetett által, valamint a kapnikbányai is, az 1859. mártius 2-ki minist. rendelet által (btyl. 39. sz.) megszüntetett.

2) A bányabíráskodás azonban ezen bányahatóságokra nem

bíztatott, hanem a bányászok felletti személyi bíraskodási hatóság különben is a rendes bíróságokra átruháztatván; a bányászati bírói hatóság mint ügyi (Causal-Jurisdiction) volt ujonnan megállapítva, s mint ilyen egyes collegialis bíróságokra bízva. Ilyeneknek névszerint ki voltak jelölve a budai országos, s a besztercebányai, soproni, eperjesi és szatmári megyei törvényszékek; melyekhez a bánságban a lugosi kerületi, Horvátországban a zágrábi országos, Szlavoniában az eszéki megyei, s Erdélyben a deesi és károlyfehérvári kerületi törvényszékek járultak. Az 1858. november 4-ki minist. rendelet (bytl. 200. sz.) az eperjesi megyei törvényszék helyett a löcsei bírta meg Szepes és Gömör megyékre nézve, a kassai országos törvényszéket pedig az akkori kassai közigazgatási kerülethez tartozott többi megyékre nézve a bányászati bírói hatósággal.

III. Az 1861-ki országbírói értekezlet a bányahatóságok szervezésében csak igen csekély változást tett; azonban a bányabíráskodásra nézve új szabályt állapított meg.

113. §. I. Tulajdonképi bányahatóságok.

A. Magyarországon jelenleg működő bányahatóságok szervezését az 1861-ki országbírói értekezlet szabályozta, az országnak öt bányakerületre felosztását sanctionálván, s ahhoz képest öt bányakapitányságot akkép megtartván, mint azok az új bányatörvény életbeléptetése alkalmával felállítottak *a*). A bányakapitányságok segítségére a bányakapitánysági helyettesek hivatván, kik nevezetesebb bányászleti helyeken a szükséghez képest kormányilag kinevezendők *b*). Ezen öt bányakapitányság székhelyei: Buda, Besztercebánya, Kassa, Nagy-Bánya és Oravicza *c*), területeiket a körül fekvő megyék képezvén *d*). A bányakapitányságok és helyettesaik hivatalbéli segédsemmélyzetének a szükséghez képesti kiállítását a kormányra bízott *e*).

A bányakapitányságok felett mint bányafőhatóság a m. k. helytartóság működik, mely e tekintetben a pénzügyi minisztérium bányászati osztálya alatt áll *f*).

III. Erdélyre nézve a bányakapitányság Zalatánán székel; s ennek segédje az udvarhelyi bányabiztosság *g*). Horvátországban és Szlavóniában (ide számítve a horvát-szlavoniai végvidéket is) ugyanazon minőségben a zágrábi bányakapitányság működik *h*). Ezek is az illető kormányzéseknek (gubernium, helytartótanács) és a pénzügyi ministerium bányászati osztályának vannak alárendelve *i*).

a) Obszágbírói Értekezlet VII. §. 2. — *b*) U. o. §. 6. — *c*) Lásd Magyarország tiszti névtárát (1863. Pest, Lauffer és Stolp kiadásában) 284. l. — *d*) A budai bányakapitánysághoz tartoznak: Pest-Pilis-Solt, Fehér, Esztergom, Borsod, Heves és Közép-Szolnok, Csongrád, Sopron, Moson, Vas, Zala a Muraközszel együtt (1864. ápril 16-ki 7043. sz. a. ndv. rendelet), Somogy, Baranya, Tolna, Veszprém és Győr megyék, s a jász-kun kerület; — a besztarczébányai bányakapitánysághoz tartoznak Pozsony, Nyitra, Trencsin, Liptó, Árva, Turóc, Bars, Zólyom, Hont, Nógrád és Komárom megyék; — a kassai (vagyis az országbírói értekezlet szerint iglói) bányakapitánysághoz tartoznak Szepes, Gömör, Torna, Abaúj, Sáros, Zemplén, Ung, Beregh, Ugocsa és Máramaros megyék; — a nagybányai bányakapitánysághoz tartoznak Bihar, Arad, Békés, Csanád, Szathmár és Szabolcs megyék a hajdúvárosokkal együtt; továbbá (az 1861. mártius 12. és 1862. február 7-ki legfels. rendeletek szerint) Kraszna, Közép-Szolnok és Zaránd megyék és Kővárvidéke; — az oraviczei bányakapitánysághoz tartoznak Temes, Torontál, Krassó és Bács-bodrog megyék és a bánsági katonai végvidék. — *e*) Orszb. Ért. VII. §. 7. Előbbi rendezések az 1858. szeptember 13-ki minist. rendelet által (btyl. 157. sz.) volt megállapítva. — *f*) Bányatörv. §. 225. — *g*) 1859. febr. 2-ki minist. rendelet, bir. tyl. 39. sz. — *h*) 1859. május 24-ki minist. rend. btyl. 97. sz. — *i*) Bányatörv. §. 225.

114. §. II. Bányabíróságok.

I. Magyarországon az országbírói értekezlet, az előbbi bányabíróságok megszüntetésével, a bányabíráskodást is, ideiglenesen az öt kerületi bányakapitányságokra és azoknak helyetteseire bízta *a*). Ezen mi-

nőségben az öt kerületi ideiglenes bányabíróságok székhelyei Buda, Besztercebánya, Lőcse (az országbírói értekezlet szerint Szepes-Igló), Nagy-Bánya és Oravicza *b*). A királyi bányakapitányságok, mint első folyamodású ítélőszékek, a magyar igazságügyi kormányhatóságoknak, s az illető felsőbb törvényszékeknek (a királyi és hétszemélyes táblának) rendeltetnek alá *c*).

Minden ily kerületi bányabíróság áll, egy királyi bányabíróból mint elnökből, egy jog- és bányatudó előadóból, s egy szakértő díjtalan ülnökből. Az előbbi két bírósági tagban, kik a kormány által neveztetnek ki, a hon alkotmányos rendszerének és törvényeinek, a bányászatnak, s az országos hivatalos és a kerületökbéli nyelveknek ismerete kívánatik meg *d*). Az így mint bányabíróságok külön eljáró bányakapitányságok külön jegyzőkönyvet vezetnek és külön irattárral bírnak *e*), a hivatalbéli segédszemélyzet a szükséghez képest kormányilag neveztetvén ki *f*). A királyi és hétszemélyes táblánál pedig a bánya-ügyekre nézve, egy külön kiképzett szakértő törvénytudó előadó hozzájárultával, külön osztályok alakíttattak *g*).

XX. Erdélyben, Horvátország és Szlavóniában, s a katonai végvidéken a bányabíróságoknak az 1854-ki bányatörvény behozatala alkalmával történt rendezése mindekkoráig megmaradt; Erdélyben a bányabíráskodás a károlyfehérvári megyei *h*), Horvátországban a zágrábi országos és Szlavóniában az eszéki megyei törvényszékekre bízván *i*); a bánsági végvidéken pedig a fehértemplomi ezredi bíróság, s a horvát-szlavonai végvidéken a zágrábi katonai „judicium delegatum mixtum“ bányatörvényszékeknek is rendszeresítettén *k*). Ezeknek üléseiben, a rendes bírósági tagokon kívül, szintén egy szakértő bányaulnöknek részvéte kívánatik meg. A felebbezés a rendes felső bíróságokhoz intéztetik *l*).

a) Orszb. Ért. végz. VII. §. 2. — b) Magyarország 1863-ki tiszti névtára 34—36. ll. — c) Orszb. Ért. végz. VII. §§. 3. és 8. — d) U. o. §. 4. — e) U. o. — f) U. o. §. 7. — g) U. o. §. 8. — h) 1856. ápril 26-ki minist. rendelet, (btyl. 16. sz.). Előbb Erdélyben a bányabíráskodás az 1854. május 4-ki minist. rendelet által (btyl. 141. sz.), a károlyfehérvári és a deesi ker. törvényszékekre volt bízva. — i) 1854. május 9-ki minist. rendelet (btyl. 136. sz.) VII. pontja. — k) 1853. november 17-ki császári rendelet (btyl. 244. sz.). — l) Erdélyre nézve az 1853. július 3-ki törvényhatósági szabály (btyl. 129. sz.) §. 87. és 1854. május 25-ki minist. rendelet (btyl. 45. sz.); Horvátország és Szlavoniára nézve az 1853. február 16-ki (btyl. 50. sz.) §. 91., s a katonai végvidékre nézve az 1851. december 22-ki (btyl. 255. sz.) törvényhatósági szabály; s általában az 1856. mártius hó 20-ki minist. rendelet (btyl. 51. sz.).

MÁSODIK FEJEZET.

A BÁNYAJOG RENDSZERES SZABÁLYAINAK KEZELÉSE.

115. §. Általában.

A bányajog egyik sajátága az, hogy az intézményeit szorosabban meghatározó szabályai, a bányahatóságok folytonos befolyását teszik szükségessé; nem a bányaszabadságnak megszorítása, hanem inkább fenntartása végett. A bányahatóságok, azaz bányakapitányságok és bányakapitánysági helyettesek (illetőleg bányabiztosok), e tekintetbeni eljárása tehát általában a bányaszabadság (43. és 44. §§.) általános elvét veszi alapúl és kiindulási pontúl; az egyes esetekben előforduló bányajogi kérdések minőségéhez képest azonban a viszonyok objectív tényálladéka által tételiztetik fel szorosabban. Az itt zsinormértékül szolgáló szabályok a bányajog rendszeres szabályainak nevezhetők; melyeknek tár-

gya a bányahatóságok szükségképi teendői a végett, hogy a bányaszabadság minden egyes esetben érvényesíthetők.

A bányahatóságok e tekintetbeni eljárása közvetlenül a bányatörvény által van meghatározva; azonban az 1854. szeptember 25-ki u. n. életbeléptetési szabályzat (Vollzugsvorschrift), és ezen hatóságoknak 1855. ápril 19-ki utasítása által részletesb kifejtést nyer. Mindháromnak intézkedései Magyarországon csak annyiban alkalmazhatók, mennyiben az országbírói értekezlet végzése által ki nem zártak; Erdélyben, Horvátországban, Szlavoniában és a katonai végvidéken azonban a későbbi szabályozó rendeletekkel együtt jelenleg is feltétlen érvénnyel bírnak.

Ezen szabályoknak részletes ismertetése a jelen munka tárgyát már nem képezvén, feladatunknak az által teszünk eleget, ha általános fejtegetésünknek fonálát követve, a bányahatóságoknak itt szóban lévő eljárási szabályait főirányzataikhoz képest, egybe állítjuk.

116. §. A bányahatóságok ezen szabályok főirányzataihoz képesti teendői.

I. A bányavidéki statutumokra nézve (35. §. 6.), az országbírói értekezlet végzése *a)* az 1854. május 23-ki bányatörvény álláspontját tették magukévá *b)*, s ezt követte utóbb az 1862. szeptember 3-ki 13,622. sz. a. udv. rendelet is *c)*.

II. A köszönbányászatra nézve (45. §.) Magyarországon az országbírói értekezlet határozata szolgál zsiaormértékül *d)*. Azonban megjegyzendő: *II)* A magyarországi államjóságokon, (milyenek a koronai és kamarai jóságok) *e)*, s a katonai végvidék területén, a köszönbányászat 1859-ben feltétlenül szabadnak volt nyilatkoztatva *f)*; s minthogy Erdélyben, Horvátországban és Szlavoniá-

ban az 1854-ki bányatörvény alkalmaztatása semmi megszorításnak nincs alávetve, a köszönbányászat tekintetében is közvetlenül annak határozatai alkalmazandók *g*). **2)** Az országbírói értekezlet határozatai az 1862. szeptember 3-ki 13,622. sz. a. udvari rendelet, és az 1863. április 26-ki 32,248. sz. a. helytartótanácsi intézmény által nyernék részletesb felvilágosítást *h*).

III. A zsidóknak (47. §. *e*) jegyz.) legf. rendelet által bányavárosokban és bányahelységeken a szabad lakhatási jog 1860-ban engedtetett meg *i*).

IV. A bányaadózásra nézve (108. §.), ámbár a tulajdonképi bányavám (urbura, Frohne) 1862. általában meg volt szüntetve; a köszön után járó bányavámra nézve Magyarország tekintetében mégis különös intézkedés volt szükséges, mely az 1862. szeptember 3-ki udvari rendeletben foglaltatik *k*).

a) Orszb. Ért. végz. VII. §. 16. — *b*) Bányatörv. §§. 11. 274. és 275.; továbbá §§. 31., 43., 64., 77. stb. — *c*) Lásd: *Függelék az ideigl. törvénykezési szabályokhoz*, I. 2. Pest 1863. 4. l.; névszerint a 7. pont. — *d*) VII. §. 1. — *e*) Lásd munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere*, I. köt. 352. l. — *f*) 1859. mártius 3-ki és július 24-ki legf. rendeletek (bt. l. 51. és 141. sz. a.). — *g*) A bányatörv. 3. §-ának folytán annak összes határozatai, s különösen §§. 34., 47., 278., 284. és 285. — *h*) *Függelék az ideigl. törvénykez. szabályokhoz*, I. 2. füz. 4. és 32. ll. — *i*) 1860. január 14-ki legf. rendelet (bt. l. 17. sz. a.); Orszb. Ért. végz. I. §. 22. — *k*) *Függelék* stb. I. 2. füz. 4. l., névsz. az 5. pont alatt.

117. §. Folytatás.

V. A turzás tekintetében (56. és 57. §§.) nemcsak a bányatörvény 17. §-a terjesztetett ki a vadaskertekre *a*); hanem különösen a köszönturzások kérdése is volt tárgya több újabb rendeletnek *b*). Az 1862. augusztus 26-ki

udv. rendelet a szabadbányászatok szabályozásával is foglalkozik c).

VI. A kő- vagy barnaszénre adandó bányaadományozás tekintetében (60. sk. §§.) fontos szabályra találunk az 1863. augusztus 15-ki (5664. sz. a. udvari rendelet b) pontjában d).

VII. A bányatulajdon tekintetében (86. sk. §§.) több újabb rendelet adatott ki; névszerint 1) a bányatelkek könyvre e); 2) a bányatársulatokra f); és 3) a bányatelkek összesítésére nézve g). Azonban fontos újítást ezek nem tartalmaznak.

VIII. A bányahatóságilag a bányatörvény áthágásaira (101. §.) kimondandó büntetésekre nézve az rendeltetett, hogy ilyenmű büntetések kimondása jogkörvényre emelkedvén, a bányatörvényszék által hajtandó végre h).

A bányatörvény egyes határozatainak ezen szorosabb szabályozása, a bányabíróságok eljárásában fontos irányadónak szolgál.

a) 1859. április 19-ki minist. rendelet (btyl. 95. sz.). A turzásra az 1854. szeptember 25-ki életbeléptetési szabályzat II. fejezete vonatkozik. — b) 1862. szeptember 3-ki 13,622. sz. a. és 1863. április 15-ki 5664. sz. a. udv. rendeletek, az ideigl. törvénykez. szabályok függelékbe I. 2. füzetében 4. és 32. ll. — c) U. o. I. 1. füzet 62. és I. 2. füzet 32. ll. — d) U. o. I. 2. füzet 32. l. Magukra a bányaadományozásokra nézve I. az életbeléptetési szabályzat III. fejezetét. — e) 1864. február 7-ki 2165. sz. a. udv. rendelet; az említett függelékben II. füz. 21. l. — f) 1854. december 13-ki minist. rendelet (btyl. 314. l.); s az 1864. február 7-ki 2165. sz. a. udv. rendelet, Függelék stb. II. füzet. 21. l. — g) 1862. augusztus 26-ki 13,463. sz. a. udv. rendelet 5., 6. és 7. pontjai, U. o. I. 1. füzet 62. l. A bányatulajdon egyes jogosítványaira nézve I. az életbeléptetési szabályzat V. fejezetét. — h) 1862. szeptember 3-ki udv. rendelet 6. pontja, a függelékben I. 2. füzet 4. l.

118. §. Folytatás.

IX. Különben a bányahatóságok a bányászat irányában, szerkezetökre és szerves szabályozásukra nézve a közönséges közigazgatási hatóságoktól lényegesen nem különböznek. Csakhogy a bányászat igazgatása az annak köréhez tartozó viszonyok rendezésének mind alapelvénél fogva, mely a bányaszabadság, mind részletes szabályai tekintetében sokkal egyszerűbb, mint a földszin feletti társadalmi és államlét rendbentartása és vezetése. Ennek folytán a bányahatóságok *a)* itt csak kétfélek, bányakapitányságok, melyekre a bányajog rendszeres szabályainak kezelése tulajdonkép bízva van; és nevezetesebb bányauzleti helyeken azoknak helyettesei, kik mint a bányakapitányságoknak csupán kitétetvényes segédközlegei, minden ügyekben előkészítőleg eljárni, s a kapitányságok meghagyásait teljesíteni és végrehajtani hivatvák; hivatalbéli területeiken a fegyelmi hatóságot *b)* s a bányászati sulyokra és mértékekre való felügyeletet is gyakorolván *c)*.

a) Eljárásukra nézve lásd bányatörv. §§. 226—234. — *b)* Országbírói Értekezlet határozatai VII. §. 6. — *c)* U. o. VII. §. 13.

HARMADIK FEJEZET.

BÁNYABÍRÓSÁGI ELJÁRÁS.

119. §. Álláspontunk.

I. A bányabíráskodás 1848. óta a két hazában lényeges változást tapasztalt. Nemcsak hogy az előbbi eljárási formák nevezetesen átalakultak; hanem a bányabíróságok illetékessége is az azelőttihez képest jelenleg sokkal szűkebb körre szorítkozik; úgy hogy mindkét tekintetben a bányajogi fejtegetés is új állásponton van hivatva megállapodni.

E tekintetben általán véve azt jegyezzük meg, hogy a bányabíróságok illetékessége jelenleg már csak az **u. n. ügyi törvényhatóság** (Causal-Jurisdiction) elve szerint van szabályozva, azaz hogy ahhoz csak oly jogkérdések tartoznak, melyek szoros értelemben bányászati természetűek *a)*; — továbbá hogy a közönséges polgári jog alaki rendszabályai a bányabíróságok eljárásában is rendszerint zsinormértékül szolgálnak, különös szabályozásnak csak annyiban lévén helye, a mennyiben ez határozottan elrendeltetik.

A jelen munkának tehát feladata nem lehetvén többé az, hogy önálló bányatörvénykezési szabályzatot tárgyaljon; e tekintetben a fennálló általános törvénykezési rendszerhez utalunk, itt egyedül azon rendelkezéseket vévén tüzetesen szemügyre, melyek az országbírói értekezlet értelmében a bányabíróságok ügyi törvényhatóságát és sajátos törvénykezési teendőit szabályozzák. Fejtegetésünk e tárgyban három irányt követ: **I)** a bányabíróságok illetékességről, s **II)** azoknak peres ügyekbeni, és **III)** nem-peres ügyekbeni eljárásáról szólni.

Különben itt megjegyzendő még, hogy — az országbírói értekezlet határozatai Erdélyben, Horvátországbán és Szlavoniában, s a katonai végvidéken kötelező erővel nem bírván *c)* — fejtegetésünk is csupán a magyarországi bányabíróságok eljárását tárgyalja.

a) Orszb. Ért. határozatai VII. §§. 9—14., Erdélyre nézve az 1853. július 3-ki nyiltparancs (btyl. 129. sz.) 59—62. §§-ai; Horvátországra és Szlavoniára nézve az 1853. február 16-ki nyiltparancs (btyl. 50. sz.) 63—66. §§-ai; a katonai végvidékre nézve az 1853. november 17-ki cs. rendelet (btyl. 244. sz.) 2—5. §§-ai. — *b)* Orszb. Ért. végz. §. 31., 1854-ki bányatörvény 2. §-a; 1854. július 26-ki 13,780. sz. n. minist. rendelet, s az 1852-ki ideigl. polg. perrendtartás XXIX. fejezete. — *c)* Ezekre nézve lásd

Schuster Ferdinand: *die Civilprocessordnung für Ungarn, Kroatien und Slavonien* stb., (3-ik kiad. Bécs 1859.) 925. sk. II.

120. §. A bányabíróságok illetékessége.

A bányakapitányságoknak, mint egyszersmind bányabíróságoknak hatósága valamennyi, a bányászati adományozás vagy engedélyezés alá eső, s bárki által bírt bányai tárgyakra és járulékaikra, ide értve a köszénbányákat és az összes kohászatot is, s az ezekből és a bányai kezelésből származó peres esetekre kiterjed. Ehhez képest a bányabíróságok illetékességéhez tartoznak:

1) A bányabirtokosok polgári állapotára való tekintet nélkül, bányabirtoka, és az annak műveléséből támadó jogesetek.

2) A bányászati tiszttek, szolgák és munkások, számadásaik és kötelezettségeikre nézve, és a bányatörvényben kijelölt fegyelmi esetekben személyökre is.

3) A bányabíróságok egyszersmind bányatelekkönyvbírák is, s ehhez képest a dologi bíraskodást is gyakorolják.

4) Illetékességekhez tartoznak továbbá a bányászláspénztárak intézményéből és annak kezeléséből felmerülő esetek.

5) Végre, ámbár a bányászati tárgyakban elkövetett büntettekre nézve, p. o. az érczlopás és sikkasztás, ásványtelepek betapasztása vagy eltitkolására nézve, a büntető hatóság a fenyítő bíróságokat illeti; a szükséges nyomozás, továbbá a szemle vagy becslés, s úgy szintén a lény minőségének meghatározása mégis előbb az illető bányászók által eszközözendő, mely — valamint ez esetben, úgy bíraskodása alá tartozó más tárgyak megítélése alkalmával felfedezett büntettekre nézve is — minden vizsgálati, vagy előtte nctalan lefolyó perbeli írományokat, a lehető követelések

és kárpótlások lajstromával együtt, a büntető hatósághoz hivatalosan átküldeni tartozik *a*).

a) Orszb. Ért. határozatai VII. §§. 9—14.

121. §. II. A bányabíróságoknak peres ügyekbeni eljárása.

A bányabíróságok a peres ügyekbeni eljárásra nézve, általános szabályúl az érvényben lévő polgári perrendtartást követik *a*). Különös intézkedések az országbírói értekezlet határozatainál fogva csak a következő pontok tekintetében állnak fenn; melyeknek azonban bővebb felvilágosítására nézve az említett határozatokra (lásd a függelék) utalunk:

A) Az eljárási mód tekintetében *a*). **1)** Világos és kisebbszerű jogesetekben a bányakapitányság bírósági előadója a maga mellé veendő tolnokkal (illetőleg a maga eljárásában a bányabírósági helyettes) szóbeli és rövid úton jár el *b*); más esetekben a bányaszékek előtt, különbség nélkül, mindennemű percek folyamodási alakban folytatandók *c*). **2)** Idézkések alkalmával, ha valamely műnek szolgálatában lévő egyén idéztetik, a felől annak főnöke is tudósítandó *d*); ha pedig az összes bányatársulat ellen egyetemben indítatik per, annak képviselője vagy igazgatója idézendő *e*). **3)** Perindítás előtt bármikép okozott földszinti vagy alatti károknak becslése a bányaszéki küldöttség által történik *f*). **4)** Bányaperekben gyakran szemrevételnek szüksége fennforogván, bírói szemlének is nem ritkán van helye, melyet a bíróság megrendel, és a feleket meghíván, vagy maga vagy küldöttségi által a hely színén hitelesen oszközöl; körülményesen előadott eredményét pedig a bányaszéki, illetőleg a hivatalos könyvbe igtatja, s a feleknek, ha kívánnák, hiteles alakban kiadja *g*). **5)** Bírói zár alkalmával, a bányaszék a zár alá vett vagyon minőségéhez képest, a felek meghallgatása

mellett, zárgondnokot rendel *k*). **6)** Perbéli felszámítások nem külön periratokban, hanem a per érdemével együtt, a szóváltásokkal végzendők be *i*). **7)** Birói ítéletek végrehajtásában a bányabíróságok a vagyoni törvényhatóságnak egy nemét gyakorolják; mert nemcsak saját ítéleteit hajtják végre, hanem azokat is, melyek más bíróságok által hozattak, a mennyiben bányavagyonra vonatkoznak. Ez a végrehajtásnak mindhárom fokozatáról (lezárolásról, felbecsülésről és árverezésről) áll *k*).

B) A perek egyes nemeit tekintetében:

1) Bányabirtokban történt erőszakos háborítás eseteiben visszahelyezésnek lévén helye, ez alkalommal a bányabíró rövid úton jár el, a felebbvitel egyedül a bányaszékhez, s csak birtokon kívül engedtetvén meg *l*).

2) Bányá-átlyukasztási esetekben, bármelyik érdekelt félnek aziránt tett bejelentése után, a bányabíró bányaszéki mérnök közbenjöttével, a helyszínén rövid úton intézkedik, az elégedetlen félnek a törvényes folyamodás útja fennmaradván *m*).

3) Régi, az ásványér lejtős dőlése szerint történt adományozásokból támadt per alkalmával; **a)** ha az erők, s így az adományozott telkek is egymást átmetszenék, a régibb felkérő a telkén átnyúló erét saját határai közt kivájhatja, az ezeken túl terjedő érhez pedig a későbbi felkérőnek van joga. **b)** Ha ily erők összefolynának s egyesítve tovább terjednének, és sem csapás vagy dőlés, sem az alkatrészek minéműsége ki nem mutatná, hogy melyik nyeletett el a másik által; — ezen összefolyt érnek az érintkezési ponton túli kivájása a régibb felkérőt illeti; de ha ismét különválnának, vagy ha megismertető jeleit az egyik megtartva, a másikat egészen megsemmisítené: kiki vagy sajátságos jelek, vagy ezek hiányá-

ban az előbbi csapás vagy dőlés szerint megismerhető erőnek további művelésére jogosíttatik, habár későbbi felkérő lenne is *n*).

a) Orszb. Érték. végz. VII. §. 31. — *b*) U. o. VII. §. 32. — *c*) U. o. VII. §. 36. — *d*) U. o. VII. §. 33. — *e*) U. o. VII. §§. 34. és 35. — *f*) U. o. VII. §§. 53. és 54. — *g*) U. o. VII. §§. 47—52. — *h*) U. o. VII. §§. 55—59. — *i*) U. o. VII. §§. 63—66. — *k*) U. o. VII. §§. 60—62. és IV. §. 13. — *l*) U. o. VII. §§. 37. és 38. — *m*) U. o. VII. §§. 39—45. — *n*) U. o. §. 46.

122. §. II. A bányabíróságoknak nem-peres ügyekbeni eljárása.

1) A legfontosabb nem-peres ügy, melynek rendbentartásában a bányabíróságoknak lényeges része van, a bányászati okmányügy, különösen pedig a bányatelekkönyv kezelése. Összes bányarendezésünknek t. i. egyik főfeladata a bányászatra vonatkozó okmányok helyes kiadása s illetőleg a bányászati okmányügy jó rendbentartása, továbbá a bányászati könyvvezetés lévén; a bányakapitányságok fontosb teendői közé tartozik, mindezekről kellőleg gondoskodni; miért is az országbírói értekezlet a levéltár és a levélmásolatok kérdését különös intézkedésnek tette tárgyává *a*). Ezen bányászati okmányügynek főalkatrésze a bányatelekkönyv; melynek vezetése és kezelése a bányabíróságokra van bízva, úgy hogy ezek egyzersmind bányatelekkönyvbírák is *b*). A bányatelekkönyvről már volt szó (76. §.)

2) Örökség esetében, ha a hagyatékban bányavagyon foglaltatik, ennek összeírását és becslését a bányabíróság egyik tagja, vagy a helyettes teljesíti. A vagyon mikénti kezeléséről az illető polgári hatóság gondoskodik *c*).

3) A gyám- és gondnokság alatt lévők bányajo-

gáinak és birtokainak kezelése feletti felügyelésében a bányabíróságoknak szintén fontos része van d).

A bányabíróságoknak ily esetekbeni eljárása nincs ugyan oly szoros formaságokhoz kötve, mint a peres ügyeknél; azonban ezeket is valóságos bíraskodási ügyeknek kell tekinteni, úgy hogy a bányászat rendszeres szabályainak szempontja alá többé nem esnek. Az eljárási formák szint- azok, melyeket ilyenemű esetekben más bíróságok is követnek.

a) Orszb. Érték. határoz. VII. §§. 70—72. — b) U. o. VII. §. 11. — c) U. o. VII. §. 23. — d) U. o. VII. §§. 24—27.

FÜGGELÉK.

I.

**Az 1861-ki Országbirói Értekezletnek a bányá-
ügyre vonatkozó határozatai. (VII.) *)**

I. FEJEZET.

A k ö s z é n r ő l.

1. §. Az általános osztrák bányatörvény 3., 284. és 285. §§-ai a köszénre nézve Magyarországot illetőleg következőképen módosítatnak: **a)** az állami kincstárba fizetendő bányavám (Frohne) a köszéntől, jövő törvényhozási intézkedésig egyáltalában megszüntetetik; **b)** a más földén, vagy földének gyomrában köszénre bányajogilag kiaknázó iparos — a mennyiben közte és a földbirtokos közt e tekintetben külön szerződés nem kötött — az eddig a kincstárnak fizetett bányavámot ezentul a földbirtokosnak hár gyanánt kiszolgáltatni tartozik; **c)** az 1859. october végéig a földbirtokosok javára, s mások kizártával kiszabott köszén-

*) A jegyzetekben foglalt hivatkozások a jelen munka §§-aira vonatkoznak.

bánya-nyithatási s felkérhetési idő akkép élesztetik fel, hogy a törvényhozás máskénti rendelkezéseig, a földbirtokos beleegyezése nélkül köszönkutatásra való engedély, annál kevésbé bányászati adomány, a bányahatóságok részéről senkinek ne adassék; **d)** földbirtokos nevezete alatt mindazon helyeken, hol a szabályozás és összesítés már megtörtént, vagy hol annak be nem hozhatása bíróilag kimondatott, szóval, hol a volt urbéri birtok már véglegesen meg van alapítva, az illető tulajdonos tekintendő földbirtokos gyanánt, legyen az akár volt-földesur, akár volt-urbéres. Hol azonban az összesítésnek még helye van: ott a bármely földön fölfedezendő köszöntelep a volt-földesuri birtok tartozékának nyilatkoztatik. **e)** A jövő törvényes rendelkezésig is nyerhetők a köszönre nézve bányajogositványok, mihelyt az illető föld tulajdonosának beleegyezése igazoltatik. **f)** A ki 1859. november első napja előtt más birtokán bányajogias kutatás mellett köszönt fedezett fel, ugyanazon időben pedig a tulajdonos is köszönre turzott, és magának bányahatósági engedélyt is adatott: ez esetben az idegen turzó a fölfedezett köszöntelepet a földbirtokosnak átengedni köteles; viszont a mondott időben turzott földbirtokos által netalán mellékesen fölfedezett más királyi adomány tárgyát tevő ásványtelep, az egy időbeli idegen turzónak leszen átengedendő. **g)** Az újonan kiterjesztendő kedvezményi idő alatt idegen turzó által mellékesen, egyéb ásvány kísérete nélkül fölfedezendő köszöntelepek, szintén a földbirtokosnak lesznek — egyezség nemsikerülte esetében — átengedendők; ha pedig a turzó vagy az adományozott bányatulajdonos másnemű ásvány termesztlése mellett köszönt is állítana elő: ez utóbbit az általános b. t. 124. §. értelmében, a termesztlési költség aránylagos megtérítése mellett, a földbirtokosnak odaengedni köteles.

45., 116., 117., és 120. §§.

II. FEJEZET.

A bányabíróságokról.

2. §. Az első folyamodásu bányai bíraskodás, mely az általános osztrák bányatörvény szerint a fejedelmi bányaka-

pitányságok hatóságától elkülönöztetvén, ekkoráig némely cs. kir. országos s illetőleg cs. kir. megyei törvényszékek által gyakoroltatott, megszüntetvén, jövőre azon cs. kir. törvényszékek bányabíráskodása ideiglenesen az országban fennálló öt kerületbeli kir. bányakapitányságokkal, nevezetesen a besztercebányaival, nagybányaival, a Kassáról Szepes-Iglóra áthelyezendővel, az oraviczaival és a budaival egyesítettik. **3. §.** E királyi bányakapitányságok mint első folyamodású ítélőszékek, az ekkép egyesített bányatörvényhatóságnak bírói ágában, a magyar igazságügyi kormányhatóságnak s az illető felsőbb törvényszékeknek rendeltetnek alá. **4. §.** Minden ily kerületi bányabíróság áll egy, a hon alkotmányos rendszerének, törvényeinek, a helybeli viszonyoknak, úgy a magyarhoni hivatalos és egyéb kerületbeli nyelveknek ismeretével bíró királyi bányakapitányból, mint elnökből, továbbá egy előadóból, kinek hasonlóan a honi jog- és bányászatban jártasnak kell lennie, s a ki külön jegyzőkönyvet vezetvén, külön irattárral is ellátva leendő. Ezen két bírósági tag a kormány által nevezetvén, azonfölül az evégre a bányászati szakértők sorából kinevezendő több egyén közül még egy díjtalan ülnök is meghivandó. **5. §.** A bányakapitánynak akadályoztatása esetében, bírói helyét pótolja a bírósági előadó, kinek hatásköre azonban a bányakapitányság egyéb hatósági körére ki nem terjed. Ily esetekben a bányászati szakértők közül ketten lesznek meghivandók. **6. §.** Ezenkívül az öt bányakerületnek többi nevezetesebb bányauzleti helyein, bányakapitánysági helyettesek a szükséghez képest fognak kormányilag neveztetni, kik mint a kerületbeli bányatörvényhatóságok bírói ágában is kitétvényes segédközlegei, mindennemű ügyekben és perekben előkészítőleg eljárandnak; s a kapitányságok bírói megfigyeléseit teljesítendik s végrehajlandják; egyszersmind a fegyelmi hatóságot hivatalbeli területeiken gyakorlandók. **7. §.** A bányakapitányságok és helyetteseik hivatalbeli segédszemélyzetének a szükséghez képest való kiállításáról, kormányilag külön intézkedés fog tétetni. **8. §.** Minden bányaugybeli bírósági végzések s ítéletek, mennyiben főlebbviteltök, a királyi és hétszemélyes tábla által fognak megvizsgáltatni. E végre mindköt táblánál a bányai ügyekre nézve,

egy kellően kiképzett szakértő törvénytudó előadó hozzájárultával, külön osztályok fognak képeztetni.

114. §.

III. FEJEZET.

A bányai bíróság hatóságáról.

9. §. A bányakapitányságoknak mint egyszersmind bányabíróságoknak hatósága valamennyi, a bányászati adományozás vagy engedélyezés alá eső, s bárki által birt bányai tárgyakra és járulékaikra, ideértve a köszénbányákat és az összes kohászatot is, úgy az ezekből s a bányai kezelésből származó peres esetekre is kiterjed. **10. §.** E szerint a bányabirtokosok polgári állapotra való tekintet nélkül egyedül bányabirtokukra s az annak műveléséből támadó jogesetekre; továbbá a bányászati tisztek, szolgák és munkások számadásaik s kötelezettségeikre nézve, és a bányatörvényben kijelölt fegyelmi esetekben személyeikre is, a bányabíróság hatósága alatt állanak. **11. §.** A bányabíróságok egyszersmind bányatelekkönyvbírák is, s ehhezképest a dologi bíráskodást is gyakorolandják. **12. §.** Hatóságukhoz tartozik továbbá a bányásztársulások intézményéből és annak kezeléséből fölmerülő jogesetekbeni eljárás is. **13. §.** Úgy szintén a bányák és bányászat műtani kezeléséhez megkívántató minden súlyokra és mértékekre való felügyelet s fegyelmi eljárás. **14. §.** Az érczlopás és sikkasztás, ásványtelepek betapasztása, vagy eltitkolás által elkövetett büntetteknek megfenyítése, a polgári hatóság körébe tartozik; ilyenemű esetekben mindazáltal a bányatárgyakra nézve szükséges nyomozás, szemle, vagy becslés, egyszersmind a tény minőségének meghatározása is előbb az illető bányászék által eszközöltetik, mely valamint ez esetben, úgy bíráskodása alá tartozó más tárgyak megítélése alkalmával fölfedezett büntettekre nézve is minden vizsgálati, vagy előtte netalán lefolyó perbeli irományokat, a lehető követelések és kárpótlások lajstromával együtt, a büntető hatóságnak hivatalosan megküldeni tartozik.

119. és 120. §§.

IV. FEJEZET.

Bányai és bányászati tárgyakat illető dolgokról.

15. §. A hatályban ideiglenesen meghagyott általános osztrák bányatörvény anyagi része, a bányajognak törvény általi végleges megállapításáig, az annakelőtte is fennállott, a közönséges törvénytől eltérő következő intézkedésekkel kiegészítettetik.

1-ső czikk: A vidéki rendszabályokról (Revier-Statuten). **16. §.** Bányabirtokosoknak s bányatársulatoknak jövő törvényhozásig, vidékük számára belviszonyaik s helyi szükségleteikhez és az ásványtelepzetek különféle természetükhöz képest, mindazokról, mik az ideiglenesen hatályban maradt bányatörvény alapelveivel össze nem ütköznek, az e részbeni eljárási rend megtartása mellett vidéki rendszabályokat (Revier-Statuten) alkotni ezentúl is megengedtetik.

35., 116. §§.

2-ik czikk: Az elévülésről. **17. §.** Törvényesen szerzett és törvényes műveléssel fenntartott bányatelkekre való berontásnál vagy bíróilag kijelölt földszinti vagy földalatti bányahatároknak erőszakos megsértése, áthágása, vagy át-helyezésénél az elévülésre való hivatkozás semmi esetben sem fogadtatik el. **18. §.** Csalás, ravaszság, erőszak és félelem miatt a bányatelkek vagy bányarészek eladásának vagy egyéb átruházásának fölretételét, bárki is a bányatelekkönyvbeni bekebelezéstől számítandó egy év alatt követelheti csak, különben keresete elévül.

88. §.

3-ik czikk: A szerződésekről. **19. §.** Minden bányajog és birtok átruházását, föltételeit és czimeit — különbeni érvénytelenség terhe alatt — írásba foglalni, és a bányabírósnak bányatelekkönyveztetés végett bemutatni kell. A bányabíróság bejegyzése nélkül bányabirtokot senki nevére, még a házi bányatüzleti könyvekben sem szabad átírni. **20. §.** Ha valaki a birtelenkedve kötött és szabályszerű bejegyzéssel még nem törvényesített szerződést megbánná, azt

csak a bányabíróság előtti visszahívással szabad megsemmisíteni; a visszahívó mindazáltal a szerződő másik félnek ezáltal okozott költségeit megtéríteni és azt, mit szerződés fejében netalán fölvelt, — a visszahívás érvénytelensége alatt — haladék nélkül visszaadni köteles; máskülönben a szerződést pontosan teljesítő ellenfélnek megkeresésére a szerződés, csupán ez esetben, mibelyt a visszahívó törvényes 15 nap alatt ezen kárpótlásra nézve eleget nem tenne, a visszahívás ellenére is jegyzőkönyvbe iktattatik s foganatbavétele eszközöltetik.

53. §.

4-ik cikk: A haszonbérletekről. 21. §. Bárminemű haszonbérbe-adások bányatársulatok részéről csak bányatársulati gyűlésen történhetnek; a bizonyosságul hivandó bányabíró, vagy előadó, vagy helyettes pedig a költendő szerződés alkalmával odafigyelmezzen, hogy senki a bányabirtokosok közül, ha kívánná, a bérleti részvény-közösségből ki ne záratassék, egyszersmind pedig az érczszárványtelepzetek pusztításának meggátolása végett, szabályos művelési rend, melyre felügyelni köteles, alapíttassék meg.

53. és 99. §§.

5-dik cikk: A bányai örökségekről, azok összeírásáról és leletéről. 22. §. Öröklött bányajogosítványok és bányászati birtokok valamint eddig, úgy ezentúl is ősivagyon természetével nem bírván: fölöttük az illető tulajdonosok mind éltükben mind halálesetére korlátlanul rendelkezhetnek; végrendelet hiányában pedig a polgári törvények e hagyaték-nemre is alkalmazandók. *23. §.* A bányavagyon összeírását és becslését a bányabíróság egyik tagja vagy a helyettes teljesíti, és a halálozás esetére azt akár maga, akár más hatóság által megkeresve haladék nélkül megkezdji, s a netalán szükséges zár-alávétele megrendelése, és a becsülendők megbecslése mellett minden találtató javaknak leltárát elkészíti, s azt azon esetre is, midőn a meghalálozottnak semminemű más polgári vagyona nem létezik, az illető megyei vagy városi hatóságnak hiteles alakban átküldeni, más példányát pedig a bányabíróság levéltárába letenni tartozik. A vagyon mikénti kezeléséről, vagy pedig gyámnokok neve-

zéséről, a mennyiben a végrendelkező másként nem intézkedett, minden esetben az illető polgári hatóság gondoskodni köteles.

53. és 121. §§.

6-dik cikk: Az árvák és gyámság alatt létezők bányajogainak kezeléséről. **24. §.** A gyám- és gondnokság alatt létezők bányajogait és birtokait a gyámnokok vagy gondnokok önkényesen el nem adhatják, és semmi czim alatt el nem idegeníthetik, s ha tennék, ily idegenítés teljesen érvénytelen, és az árváknak joguk van azt 24 éves korukig bárkitől visszavenni. **25. §.** Ha pedig a gyámnok vagy gondnok az árvai bányabirtok művelésére elegendő értékkel, tömeg hiánya miatt nem bírna, vagy a bányaművelés folytatását más helyes okoknál fogva az árvák nyilvános sérelmével, s az árvai tömeg veszélyeztetésével egybekötve lenni látná; vagy észrevenné, hogy az illető bányatársulat reményt veszítve, a kérdéses bánya s bányászati tárgy művelésével felhagyni szándékozik, vagy éppen már felhagyott: ez esetben a fennforgó körülményeket az illető polgári hatóság ítélte alá terjeszteni tartozik, mely e részben mindenekelőtt és mindenestre a járásbeli járásbírósnak hiteles okokkal támogatott véleményét kellő figyelembe vevén, ha egyezésével és engedelmeivel hozzájárul, a gyámnok vagy gondnok az árva bányai birtokát szabadon elidegenítheti, vagy a körülményekhez képest egyenesen elhagyhatja, a tökéletes kort elért árvának pedig e tett miatt sem a gyámnok vagy gondnok, sem az általa elidegenített vagy elhagyott bányai tárgyak jövődöbeli birtokosa ellen kereset nem adatik. **26. §.** A mennyiben pedig előre elhatározni nehéz, ha bányabirtok által az árvák sorsa javíthatatik, vagy súlyosíthatatik-e? a gyámnokok és gondnokok az illető polgári törvényhatóságnak, ez esetben is a bányabíróság véleményének meghallgatása után, adandó különös engedelme és megegyezése nélkül, bányaosztályrészeket az árvák számára venni vagy bár mikép szerezni tiltatnak. **27. §.** Azon esetben végre, ha valamely bányatársulat a bánya és más bányászati tárgy művelésében amiatt gátoltatnék, mivel az árvai részekre eső mennyiség nem fizettetik, s az illető gyámnok vagy gondnok, az illető polgári törvényhatóságnak is tudtára adandó bírói

megintés után ezen tartozást a kitűzött törvényes határidőig le nem fizelné: az árvák kérdéses részvényei késedelmezés alá esnek, s ha ezáltal az árvák netalán károsíttatnának, viszkeresetök csupán a hibás gyámnok vagy gondnok ellen leend.

53. és 121. §§.

7-dik czikk: Örökségben kapott bányai s bányászati tárgyak felosztása módjáról. **28. §.** Midőn kiskorúak érdeke forog fenn, vagy a nagykorú osztályosok maguk között egyetértésre jutni nem tudnak; minthogy a bányajog és birtok értéke a szoros értelemben vett ingó javak értékénél sokszor változékonyabb; oly esetben, hol nemcsak bánya és bányászati tárgyak, de egyszersmind más ingó vagy ingatlan javak is lennének felosztandók: bányai tárgyak értékét és sorsát egyéb ingatlan birtokkal, vagy ingó javakkal kiegyenlíteni, és az osztozók egyikének vagy másikának, bányai osztályrészük helyett illetőségükbe más valamit adni nem szabad, — hanem ily bányarészek minden osztozó közt egyenlően és törvényes arányban elosztandók. **29. §.** Meg nem engedtetik továbbá ily esetben, hogy egyiknek osztályrésze egyik, másiknak illetősége ismét más különböző bányai tárgyban vágassék vagy is egyenlítettessék ki, hanem az osztozók mindenike törvényes arányban öt illető osztályrészét minden bányatárgyban külön fogja megkapni, később annak akár magánosan akár társaságban leendő kezelése az osztályosok tetszésére hagyatván. **30. §.** Az osztály ezek szerint megtörténvén, ezen bányai és bányászati tárgyakban akár az osztály igazítására, akár új osztályra a kereset egyedül csak azon esetben engedtetik meg, ha a részvények felosztásában számolási hiba történt volna.

53. és 121. §§.

V. FEJEZET.

A közönséges törvénytől eltérő bányai törvénykezés.

31. §. A közönséges polgári jog alaki rendszabályai a bányabíróságok által is megtartandók, és az ő előttök tár-

gyalandó perekben is alkalmazandók, a mennyiben ezen fejezetben eltérő intézkedések nem foglaltatnak.

120. §.

8-dik cikk: *A bányabíró eljárásáról.* **32. §.** Világos és kisebbszerű jogesetben szóbeli s rövid uton jár el a bírósági előadó a maga mellé veendő tolnókkal, illetőleg a bányabírószági helyettes a maga járásában. **33. §.** Midőn bányászati munkás vagy altiszt idéztetik, egyszersmind az illető bányatársulati képviselő vagy bányaműtelep főnöke vagy tisztje is afelől tudósítandó. **34. §.** Midőn az összes bányatársulat ellen egyetemben indítatik per: a bányatársulat képviselőjét, vagy a bánya igazgatóját mint olyat megidézni előg. **35. §.** A bányatársulat képviselőjének föl nem találhatása esetére, a kézbesítendő keresellevél a bánya vagy huta épületére s illetőleg a bánya torkolatára, két tanu jelenlétében fűlszögezendő. **36. §.** A szóbeli rövid útra való ügyek kivételével a bányaszékek előtt, különbség nélkül, mindennemű perek folyamodási alakban lesznek folytatandók.

120. §.

(Bányabirtokháborítás.). **37. §.** Ha valaki bányabirtokában vagy jogában más által háborgattatnék, vagy abból erőhatalommal kivettetnék, a sértett félnek eziránt leendő panaszára a bányabíró visszahelyezési rövid uton úgy jár el: miszerint haladék nélkül a helyszínére kimenvén, s az illető felek kihallgatása mellett körülményes vizsgálatot tévén, ha ezek folytában a sértett fél vagy birtokának 15 napig tartott békességes használatát, vagy egyedül törvényes birtokkezimét hitelenesen bebizonyítaná, ötöt, a hatalmaskodónak minden okozott költségekben s károkbán történendő elmarasztása mellett, rövid uton birtokba helyezni, s mind ezekre nézve a folyamodástól számítandó 14 nap alatt teljes végrehajtással is eljárni köteles. **38. §.** Visszahelyezési esetekben a főlebbvitel egyedül a bányaszékekre, s egyedül birtokon kívül engedtetik meg, a bányaszék ítéletével meg nem elégedő félnek pedig, csak a rendes törvény útja marad fenn; egyéb rövid útu valamint formás perekben is, a bányabírószág ítéletétől a főlebbvitel mindig birtokon belől történik.

120. §.

9-dik czikk: A bányá-átlyukasztási eljárásról. 39. §.

A bányatelkeknek szomszédok és határosok közt bányászilag történt átlukasztását, legyen az érczászvány-telepzeteken vagy meddő sziklán keresztül, bármelyik érdekelt félnek aziránt tett bejelentése után, a bányabíró, bányaszéki mérnök közbenjöttével, a helyszínén rövid uton megvizsgálja, s elintézi, az elégedetlen félnek a törvényes folyamodás útja fennmaradván. 40. §. Mind a szomszéd bányatársulatnak, ki a vele határos bányatelek jogaiba vágni lelkiismeretesen óvakodik, mind annak, ki bányatelkének a szomszéd által netalán czélzott berontását jókor megelőzni kívánja, tettelegesen átlukasztás előtt is mindig joga van, a bányabíróságot a szemle megtételére s a földalatti határok birói kijelölésére kikérni. 41. §. A feleknek bármelyike beadván aziránt folyamodását, a bányabíró a dolog mibenlétéről tudomást szerelve, a szomszéd felé irányzott mindenik vonalnak és járatnak a külhatártól valódi távolságát megszabni, s ily földalatti vonalnak mindenik végén — egyszersmind kívül is állandó pontokat kitűzni, s így mind a két felet saját határaiba vezetve, biztosításukról gondoskodni köteles. 42. §. Ha pedig szemle alkalmával úgy találja, hogy az átlukasztás mind a két fél által művelt érczászvány-telepzetek vonulata vagy dölése (Verfläichen) szerint már megtörtént: nemesak a bányatelkeknek külhatárát, a bányában föld alatti is kijelölni (die Ortung in die Grube stellen) s mindkét szomszédnak földalatti batárait, további surlódások s innen származó perlekedések megelőzése végett, egy állandó határjegy leszűgezésével megállapítani, hanem az alattomos orozás által kiemelt ásványok árát is kiszámítani, és a kárvallottat mind az ásványokra, mind a birói költségekre nézve rövid úton kármentesíteni tartozik. 43. §. Hogy pedig az ily ásványozások birói eljárás előtt is meggátoltassanak: az illető szomszéd bányabirtokosságok, az érczászvány-telepzetek vonulata vagy dölése szerint történendő valóságos átlukasztások esetében, az átlukasztás pontjától minden részre pontosan mért 3 ölhvi távolságra a további munkával nyomban felfügyni, s az átlukasztás esetét, a bányabíróságnak haladék nélkül bejelenteni kötelesek. 44. §. A szomszéd és határos bányatársulatok közt történendő bármennemű átlukasztások

eseteiben, a határosokat szokatlan és kitérhetlen bűdösséggel, füsttel, rossz szándéku elrekesztésekkel, a víznek a szomszéd telkére való vezetésével, vagy más ilyenmű káros módokkal boszantani nem szabad; máskülönben a bányabirtokos két harmadában a társládának, egy harmadában a sérített félnek jutandó 100 frttal, minden egyes felvett vagy megbízott személyéért 10 frttal; bányamunkások pedig 40 forinttal lesznek fenytendők. Magában értetvén, hogy a tisztokért ily esetben maga a bányatársulat kezeskedik és fizet, — viszkereseti joga mindazáltal ellenök fennmarad.

45. §. Végre azon esetekben, ha valamely bányában a sziklákat tűz erejével kellene lágyítani, — e gyakorlatot, miután azt előbb a bányabíróság is megismerte a szomszéd által kívánt átlukasztással füstokozás ürügye alatt gátolni nem lehet; ellenben ha más bányában átlukasztást az kérne, ki tűz segedelme nélkül munkáját nem végezheti, a szomszédokkal a füst alkalmatlanságainak eltávolítása iránt megegyezni tartozik, — különben mint törvényszegő, a föllebbi §. értelmé alá esik.

120. §.

10-dik cikk: Régi adományozásokból támadt perek elintézése módjáról. **46. §.** Hogy ha az ásványér lejtős dőlése szerint adományozott telekben az erek, és így a telkek is egymást átmetszenék, a régiebb felkérő a telkén átnyúló erőt saját határai közt használandja, az ezen túl terjedő érhez pedig a későbbi felkérőnek joga fennmarad. Ha azonban ily erek összefolynának s egyesítve tovább terjednének, és sem vonulat vagy dőlés, sem más alkatrészek minősége ki nem mutatnák, hogy melyike nyeletett el a másik által: ezen összefolyt érnek az érintkezési ponton túli használata a régiebb felkérőt illeti; de ha ismét különválnának, vagy ha megismertető jeleit az egyik megtartva, a másikat egészen megsemmisítené: kiki vagy sajátoságos jelek, vagy ezek hiányában az előbbi dőlés vagy vonulat szerint megismerhető érének további művelésére jogosítatik, habár későbbi felkérő lenne is.

120. §.

11-dik cikk: A perbeli és peren kívüli szemléről.

47. §. Bányák és egyéb bányai tárgyak iránt peren kívüli szemlék, ha azok valamely bányabirtokosság folyamodására az ellenfél kihallgatása s belenyugvása nélkül történtek, habár ideiglenes intézkedést vontak volna is maguk után: a megindítandó perben tekintetbe még sem vehetők. **48. §.** A szemle szüksége fennforogván: azt a bíróság megrendeli, a feleket meghívja, s vagy maga vagy küldöttjei által a helyszínen hitelesen eszközli. **49. §.** Midőn szemlénél tanúk alkalmaztatnak, azoknak a helyszínen és a felek jelenlétében kell kihallgattatniok, s akkor az ellenfél részéről a tanúnak közbevágó kérdések is tételhetnek. Műértők alkalmazása esetre az ellenfelek mindenike egy műértőt nevez, szükség esetére pedig azokhoz a bíró is egy harmadikat alkalmazhat. **50. §.** Mind perbeli mind perkívüli szemléknek körülményesen előadott eredménye a bányaszéki, illetőleg hivatalos könyvben egész kiterjedésében beiktattatik, s a feleknek, ha kívánják, hiteles alakban kiadatik. **51. §.** Ámbár végítélet hozásra bevégezett perben a feleknek szóváltásai, s bizonyítványai elegendők; mivel azonban bányai perekben, kívált pedig a mértan alkalmazását igénylő bányatelek és érczsvány-telepzetek tulajdonossága fölött a helyszínen, ha a bíróság szükségesnek belátja, szemlététel is kívántatnék: ily esetekben, ha a felek nem sürgőlnék is, a bíróság végítélet hozás előtt a helyszínre szemlét rendel, s a pert, érdeme fölött szerzett ily előismeretek után, végképen eldönti. **52. §.** A perleködő felek közt történő vagy közelgető átlukasztások, valamint mérnöki eljárást kívánó minden más esetekben, a felek által kívánt bírói szemle úgy eszközöltesék: hogy a fennforgó kérdések, nemcsak a bányaszéki, de hitttel eleve kötelezendő más bányamérnök által is fölvetetvén, minden számlételek a külön készített térképpel, s úgy a bányaszéki küldöttség, mint a mérnök által aláírandó véleménynyel együtt a bányaszéknek bemutatassanak.

120. §.

12-ik cikk: Földszinti s alatti károk becsléséről. 53. §. Perindítás előtt bármikép okozott földszinti s alatti károk becslése a bányaszéki küldöttség által történik. **54. §.** Minden kár-becsléseknél, kívált hol érczkivájat forog fenn: a becselő bírói küldöttség a kár kipuhatolására szükséges

minden eszközt, ugymint okleveleket a mennyiben kaphatók, tanuvallomásokat, s hittel kötelezendő műértők becslését segédül venni, s az eset úgy hozván magával, a kártevő bányatársulatnak fő- és altisztjeit és munkásait is hit alatt kihallgatni köteles.

13-ik czikk: A birói zárról. 55. §. Ha valakinél, akár büntett akár perlekedés folytában történendő elmarasztása esetében, vagyonhiány veszedelme forogna fenn, s az vagy köztudomásra lenne, vagy hitelesen bebizonyíthatnók: a követelt félnek bányai vagyona, az illető bányaszék által, birói zár, és kezelés alá vétetik. **56. §.** Ezen esetben a bányaszék, a zár alá vett vagyon minémiségéhez képest, a felek meghallgatása után zárgondnokot rendel, ki a bányaszék felügyelése mellett az egész vagyont felelősség terhe alatt úgy kezeli, hogy a művelésre szükséges kiadásokra fordítandó költségek levonása után fennmaradó jövedelemből meggyűjtött tőke, végrehajtás idejéig, árvabiztosíték mellett kamatra adassék. **57. §.** A zárgondnok díját fáradsága és felelőssége arányában, s az illető felek kihallgatása mellett, mindenkor a bányaszék szabja meg, az mindazáltal a jövedelem századrésznél többet nem tehet. **58. §.** Ha valaki nemcsak a pertárgy épségben tartása, de jogbonyolódások elleni biztosítás tekintetében is, egy, minden kifogás fölötti átvállalót (fidejussor) vagy kezest állít: a birói zár megszűnik, s ha már elrendeltetett volna, tüstént feloldatik. **59. §.** Ha vagyonhiány veszedelme fenn nem forogna ugyan, de a bányatelek határai vagy bárminémű követelések iránt támadt kérdések eldöntése esetére a peres tárgy értékének s mennyiségének meghatározásában előre is nehézségek azórt mutatkoznak, mivel az illető bányatelekben a peres helyen kívül még más helyen is értékes ásványok vájlatnak: ez esetben a törvényszék a peres helyen kiásott vagy ásandó illetén ásványoknak, evégre biróilag felesketett egyén által külön és havonként benyújtandó számadás mellett teendő kezelését tüstént megrendeeli, a bányatermékekből eredő jövedelmek mindazáltal az alperes szabad rendelkezésére és használatára fennhagyhatók.

120. §.

14-ik cikk: A végrehajtásról. 60. §. Midőn a győztes félnek valamely bányabirtok oda ítéltetett: a bírói foglалás a szomszéd és határos bányatársulatok képviselői vagy tisztjei jelenlétében a helyszínen történik. Befejeztetvén a bírói foglалás, a végrehajtó bíró ebbeli eljárásáról a kiküldő bányaszéknek első ülésében körülményes jelentést tesz, mely felolvasztatván, egész kiterjedésben az illető jegyzőkönyvbe iktatják, egyszersmind ahhoz képest a bányatelekkönyvben is megtételek az illető be- és kikötelezés. **61. §.** Bányászati tárgyra kiterjedő végrehajtás, ide értve a lezárolást, fölbecsülést és árverezést, még oly esetekben is, midőn az ítélet, mint vegyes vagyonu csőd esetében, más hatóság által hozott, csak bányabíróság kiküldöttje, illetőleg helyettes által eszközölhető. A bányabíróság a végrehajtás teljesítéséről a megkereső törvényhatóságot, a végrehajtási jelentések átküldése mellett, azonnal tudósítandja, a jelentésnek másik példányát pedig az irattárba leteszi. **62. §.** Akár rövid, akár rendes perúton megítélt követelések kielégítésére, a bányai tisztjek és altisztjek fizetésének s a bányamunkások bérének, más vagyon hiánya esetében egyszerre csak egy harmadrésze jelöltethetik ki. A bányaművelésre szükséges gépek s egyéb műeszközök bányá nélkül, bírói foglалás alá külön nem vételhetnek.

120. §.

15-ik cikk: A felszámításról. 63. §. Perbeli felszámítások (Liquidatiók) nem külön periratokban, hanem a per érdemével együtt, a rendes perekre nézve meghatározott szóváltásokkal bevégezendők. **64. §.** Oly perekben, hol a felszámításra 15 napnál hosszabb idő kívántatik: a szokott határidő kiterjesztése, ha kéretnek, sem egyik, sem másik félnek meg nem tagadtathatik. **65. §.** A határidő elhalasztása megengedettetik akkor is, midőn a számolási kérdések a szavazatos és szavatolt között forognak fenn. **66. §.** Ha pedig a felszámítás a végrehajtás idejére hagyatott fenn, vagy szüksége különben is a végrehajtás alatt fejlődne ki: a végrehajtó bíróság ez esetben tárgyalást rendel, minnek folytán előlött a bányaszék külön fogja végzését kimondani.

120. §.

16-ik cikk: A betáblázásról és törvényes fogantatásról. **67. §.** Bányatelkekönnyveztetett egész birtoktestekre s az általános osztrák bányatörvény 135. §. értelmében rész-birtokra, az 1840: 21. t. cz. szelleméhez képest, csak az illető kerületi bányakapitányságnál, mint bányabírósnál, zálog- és elsőbbségi jogokat, a köztörvényt szabta módon betábláztatni lehet.

76., 89. és 121. §§.

*17-ik cikk: A bányaszéki könyvek különféle ne-
meiről.* **68. §.** Az ülési jegyzőkönyvön kívül a bányabíró-
ságok még a következő tiszti könyveket vezetendik: **a)** i l é-
l e t - k ö n y v e t, hova úgy a rendes, valamint a bányabi-
róság által végzendő szóbeli sommás perekben hozott vég-
itéletek és végzések iktalandók; **b)** s z e r z ő d v é n y i
k ö n y v, s ide bányajogokat és birtokokat illető minden
szerződések, kötések, vevések, eladások, átruházások, ba-
rátságos egyezések, pöralkuk, végrendeletek és érdemdíja-
zások egész kiterjedésükben fognak bejegyeztetni; **c)** b á-
n y a t e l e k k ö n y v (Bergbuch), melybe minden bánya-
társulat állapota, az adományozott bányák, s más bányane-
mű tárgyak s járulékok neve, fekvése, minősége s tartozéka,
úgy szinte adományoztatási s illetőleg engedélyeztetési ada-
tai, birtoklási változások, továbbá az abban az általán. osztr.
bányatörvény 135. §-a értelmében részesülő közbirtokosok
fő és mellék nevei, s polgári állapotuk, és valamint az egész
bányabirtokot, úgy az ált. osztr. törv. 135. §-a értelmében
részbirtokra intézett mindennemű zálog- és elsőbbségi jogok
bekebelezése beiktatandó; **d)** f ö l d - é s m é r é s k ö n y v
(Grund- und Feldmassbuch), hova a bányatelkek körül vég-
bevitt minden földszinti, vagy alatti határkilüszések, a határ-
jelek fekvése és birói áthelyezése, biróilag elhatározott bá-
nyatelki kölcsönös átlukasztások, — és végre külön hatá-
rokkal megkülönböztetett bányatelkeknek birói megegyezés-
sel történt egyesítése, illetőleg pedig mind ezen tárgyakról
a bányabíró és kiküldött társai által tett hivatalos jelentések
fognak beiktatni. **69. §.** A telek-, föld- és mérés-könyvek-
ből folyamodványilag kért kivonatokat, a bányabíróság 8 nap-
alatt kiszolgáltatni tartozik.

53., 75., 76. és 121. §§.

18-ik cikk: *A levéltárról és levélmásolatokról.*

70. §. A bányakapitányságok kötelesek lesznek nemcsak a bírósági és hivatalos okiratok bejegyzésében, letett hitők szerint eljárni, s minden bejegyzendőket a szavak vagy értelem legkisebb változtatása vagy módosítása nélkül a bányaszéki, illetőleg pedig hivatalos könyvekbe iktatni, hanem egyszersmind a hitőkre bízott s jövőre is a bányaszéki levéltárakba letendő, s pontosan lajstromozandó irományokat, jelesen pedig a jegyző- és egyéb hivatalos könyveket ópségükben, lelkiismeretesen, hűségesen és sértetlenül megtartani és megőrizni. **71. §.** A bányaszékek levéltáraikban tállató minden irományokat, kivévén azokat, melyek magát a hivatalt érdeklik, vagy magánosok által egyedül őrizetre tétettek le, — minden folyamodónak, — azonban csak a bányaszék rendes ülésében fölveendő írásbeli esedezésekre, vagy látozott másolatban, vagy ha kívántatnék, hiteles alakban, minden nehézség nélkül kiadni tartoznak. **72. §.** Továbbá a bányát s járulékait bármi tekintetben érdeklő földszinti s alatti térképeket és rajzokat, minden jogkizárás megelőzése végett, a bányaszék és az érdekelt fél pecsétje alatt őrizni kötelesek lévén: ezeket egyedül az illető bánya tetteles birtokosainak folyamodására adják ki.

121. §.

Csődtörvény. (IV.)

C) *A bányatörvényhatóság alá tartozó vagyomra nézve.*

13. §. A bánya- vagy hutamű, vagy bányatörvényhatóság alá tartozó más vagyon eladási árából és jövedelméből a követelések következő rendben fizetendők ki: **1.** A bánya-vagyonnak a csőd alatti fenntartására és kezelésére, valamint összeírására, becslésére és eladására tett kiadások. **2.** A királyi kincstár, bányabéri (urburai) s a múltól fizetendő egyéb közadóbeli követeléseivel, a mennyiben azok a csőd megnyitása előtt egy évnél nem régebben vannak hátramaradásban. Ezen 2. és 3. pont alatt, az általános bányatörvény 268. és 269. §§-nak rendelkezése a 3. évi hátramaradásokra néz-

ve megszorítatik. **3.** A bánya-, huta- s egyéb művek, és a bányagyárak munkásai munkabérökkel, a mennyiben ez a csőd megnyitása előtt egy évnél nem régebben van hátramaradásban. **4.** A bányalegénységi pénztárak, vagy társládák követelései, a munkabérből lehuzott, de a pénztárban hiányzó járulékokra nézve. **5.** Az örök vagy segéd (alagilletékek) vagy segédintézetekhez egyéb járulékok, a víz-, akna-, jára-adók, s a megengedett bányamívelési szolgalmakérti egyéb évenkénti tartozások, a mennyiben ezen követelések a csőd megnyitása előtti egy évre vannak hátramaradásban. **6.** A perügylőnek díjai s költségei az A) rovatban 7. alatt foglalt megszorítással. **7.** A betáblázott hitelezők a betáblázás által nyert elsőbbség szerint, és azon kamatjárulékokkal, melyek a fennebbiek szerint az ingatlan vagyonokra nézve a tökével egyenlő elsőbbséggel bírnak. **§4.** Egyébiránt megjegyeztetik, hogy habár vegyes vagyonu csődtömeg ellen a bányabíróság által elintéztetendő egyes bányászati keresetek utóbbi osztályozás végett az eljáró polgári csődületi bírósághoz áttétetnek: mindazonáltal a végrohaitás bányai vagyonra nézve mindig az illető bányabíróság utján eszköz-lendő.

II.

Az 1864. május 23-ki ausztriai általános bányatörvénykönyv. *)

ELSŐ FEJEZET.

Általános határozatok.

A bányatörvény fogalma. **1. §.** A bányatörvény meghatározza, hogy mely ásványok s mily föltételek alatt ke-

*) A törvénynek ily alakú zárjelek [] közt foglalt szavai, Magyarországban nem bírnak érvénnyel. A jegyzetek a jelen munka §§-aira vonatkoznak.

restethetnek föl és míveltethetnek, nemkülönben meghatározza a bányauizlettel különösen egybekapcsolt jogokat és kötelezettségeket. **2. §.** A mennyiben a bányatörvény különös határozatokat nem tartalmaz, a bányászati ügyekre is az általános polgári, büntető, politikai, ipar- és kereskedelmi törvények alkalmazandók. Ha valaki valamely a bányatörvény-nyel ellenkező cselekvény által egyszersmind valamely általános büntető törvényt is áthágott, úgy ellene az utóbbi tekintetben kiérdemlett büntetéssel kívül a bányatörvényben határozott büntetés is kiszabandó.

1. és 2. §§.

Bányaúrrjog. 3. §. A bányaúrrjog alatt azon fejedelmi jog értetik, melyhez képest bizonyos, természeti telepeken előforduló ásványok, a fejedelem kizáró rendelkezése alá tartatnak fenn. A bányaúrrjog alá tartoznak mindazon ásványok, melyek fém-, kén-, timsó-, gálicz- vagy konyhasótartalmuk miatt használhatók, továbbá a gáliczvíz, [rajzla és földszurkok, végre mindennemű kő- és barnaszén]. Az ilyes ásványok fönrtartott ásványoknak neveztetnek. **4. §.** A só tekintetében fönálló államegyedárusság külön törvények által szabályoztatik.

39—45., 50., 51. §§.

Bányamívelési jogosítványok. 5. §. A fönrtartott ásványok fölkeresése vagy mívelése csak jogosítvány nyerése után kezdethetik el. Ezen jogosítványok vagy kutatási térek (kutatási telkek, 15—22. §§.) kijelöléséből, vagy bányamértékek (vájna- vagy külmértékek) adományozásából vagy bányászati engedélyekből (40—97. §§.) állanak. **6. §.** Az ilyes jogosítványok adására s a bányamívelés törvényszerű üzlete fölötti örökösre a bányahatóságok rendelvek. Ezen törvényben ott, hol egyszerűen bányahatóságokról van szó, csak az első folyamodásu bányahatóságok értetnek.

54. sk. és 113., 115., 117., 118. §§.

Bányamívelési jogosítványok szerzéserei képesség. 7. §. A ki törvény szerint ingatlan tulajdont szerzhet és birhat, az bányamívelési jogosítványok nyerésre és bányák birtokának szerzésére is képes. **8. §.** Azon hivatalnokok, kik oly hatóságnál alkalmazvák, melyet a bányamívelésrei

közvetlen nyilvános felügyelet, vagy a bányáügyek fölötti első határozás illet, továbbá az ilyes hivatalnokok feleségei és atyai hatalom alatt álló gyermekei, ezen hatóság járásában sem bányát nem művelhetnek, sem pedig bányatulajdont nem szerezhetnek s nem birhatnak.

46. 47. §§.

Mérték és súly. 9. §. [Minden bányáknál és hutáknál, s minden bányászati és hutászati tárgyakra vonatkozó ügyekben egyforma mérték és súly behozatala rendelendő és pedig: **a)** hossz-mértékül, a bécsi öl; **b)** térmértékül, a bécsi négyszög öl; **c)** test- vagy ürmértékül, a bécsi köb-öl; **d)** kereskedelmi mértékül, a bécsi mázsa, hol a különös vámtörvények mást nem rendelnek; **e)** pénz-mértékül, a bécsi márk. Ott, hol a metre-mérték és súly van behozva, ez marad érvényes). **10. §.** Ha bányászati és hutászati ügyekben más mértékekre vagy súlyakra történik hivatkozás, ezeknek az előadott alpmértékhez szamszerű aránya hozzámelléklendő.]

A bányászati és hutászati ügyeknél rendszerint az e tekintetben a fennálló törvények értelmében divatozó mértékek és súlyak használandók. Ha másnemű mértékekre vagy súlyakra történik hivatkozás, ez az illető ügyről készült okiratban határozottan kiteendő.

Bányamegyék. 11. §. Oly bányák, melyek helyfekvésöknél és hasonló birtok-, üzleti vagy más viszonyoknál fogva természetes összeköttetésben állanak, egy bányamegyévé egyesíthetnek. A bányamegyék területének meghatározása s az azok alakítása iránti intézkedés, az érdeklettekkel egyetértőleg a bányahatóságokat illeti. Minden bányamegye meghatározott névvel jelölendő meg.

35., 48., 116. §§.

Az álladalom bányászati vállalatai. 12. §. Az álladalom bányászati vállalatai ugyanazon határozatok alá vetvők, mint a magánosokéi.

48. §.

MÁSODIK FEJEZET.

A kutatásról.

A kutatás fogalma. 13. §. Kutatásnak nevez-

tetik, a föntartott ásványoknak telepeikbeni fölkeresése, s a fölताललललknak olyas fölतárása, hogy azokra a tulajdonjog adományoztalhassék.

Errei engedelem. 14. §. A kutatásra a bányahatóság engedelmé kérendő ki. Erre azon földbirtokos is köteleztetik, ki saját földén szándékozik kutatni.

Kutatási tér. 15. §. A kutatás megengedéseérti minden kérvénynek, a kérvényező vagy meghatalmazottja sajátkezü aláírása mellett, magában kell foglalnia: **1)** A kérelmező nevét, polgári állását és lakhelyét; ha meghatalmazott folyamodik, a kérvényhez a meghatalmazvány hozzá melléklendő; továbbá a tartózkodás jogos voltának igazolását. **2)** Azon tér előadását, melyre az engedelem kiterjesztendő. Ez kutatási térnek neveztetik. Ilyenkép jelölthetnek ki a kérelmező tetszése szerint: **a)** egyes földrészek; **b)** kiterjedtebb térek, azonban határuk pontos előadásával; **c)** bizonyos neveztek alatt és határok között általános ismert földterek, völgyek vagy hegylejtők. Egyszersmind az adószorlati község és a politikai járás is előadandó.

A kutatási engedelmek tartama. 16. §. Kutatási engedelmek csak egy évre adatlak. Kérelem folytán azonban azok évről évre meghosszabbíthatatlak, a bányahatóság meggyőződvn arról, hogy a kutatásra jogosított által saját kutatási térén a kutatási munkák megkezdettek.

Kivett helyek. 17. §. Következő helyeken a kutatás a földtulajdonos beleegyezése nélkül nem engedtetik meg: **a)** lakó-, gazdasági vagy más épületeken belül; **b)** zárt udvartérekben; **c)** bekerített házi, disz- és másféle kertekben, továbbá temetőekben és köfallal körülvett földtérekben; **d)** az **a)** és **b)** alatt említett tulajdon körül husz ölnél csekélyebb távolságban. Közutakon és vaspályákon, vízi védépltnyeken, valamely erősség körületén s attóli, különös szabályok által meghatározott távolságon belül, továbbá a birodalmi és országos határokonli kutatásra, az illető közigazgatási hatóság engedelmé szükséges. **18. §.** Ha a 17. §-ban elősorlatokon kívüli más helyeken leendő kutatás megengedhető volta ellen köztékintetkekből nehézségek támasztatnak, a fölött a bányahatóságok az érdekllett közigazgatási hatóságokkal egyetértésben határozatlak.

A kutató jogai. **19. §.** A kutatási engedelem által a kutató jogot nyer arra, hogy kutatási térén belül, a mennyiben azt régebb bányamívelési jogok nem gátolják, korlátlan szánu kutató-vájásokat nyithasson s azokat művelhesse. **20. §.** A nyert ásványokról a kutató csak a bányahatóság engedelmével rendelkezhetik. **21. §.** Puszta kutatási engedelmek a kijelölt téren kutatásra még kizáró jogot nem adnak, s ugyanazon téren egyszerre több személyeknek adathatik kutatási engedelem.

Szabad kutatás. **22. §.** Egy bizonyos kutatási térre kizáró jog csak akkor szerzettetik, ha a kutató a bányahatóságnak azon pontot, melyen ő a kutató-vájást megkezdni és a kutatási jegyet fölláztatni szándékozik, följelenti. Azon időponttól fogva, midőn ezen följelentés a bányahatóságokhoz érkezik, a kutató a följelentett pontra nézve kizáró kutatási jogot, azaz szabadkutatást nyer. **23. §.** A szándéklott kutató-vájásrólí jelentés vagy a már nyert kutatási engedelemre hivatkozálag történhetik, vagy pedig magával a kutatási engedelemérti kérvénnyel kapcsolthatik egybe. Ezen följelentésnek azonban mindig a célbavett kutató-vájás és a kutatási jegy álláshelyének pontos előadását kell tartalmaznia.

Kutatási jegy. **24. §.** Három nap alatt azután, a mint a kutatóhoz az ő följelentéséről a bányahatóság elismervénye eljutott, köteles ő a szabad kutatás helyét a föld színen a kutatási jeggyel megjelölni. Ha ő ezt elmulasztja, úgy köteles minden harmadik személynek, ki előtt a választott hely tudva nincs, az ez által okozott kárt megtéríteni. A följelentésnek a bányahatóságnálí megtétele előtt a kutatási jegyet nem szabad fölláztatni. **25. §.** A kutatási jegy minden fölláztatása azon politikai járási hatóságoknak (szolgabírói hivatal, kerület, practurának), melyeknek járásában a kutatási tér fekszik, följelentendő s ezek által közhírré tecdő. Mily általános és egyforma alakot kellessék adni a kutatási jegyeknek mindegyik koronaországban a végett, hogy azok mindenki által megismerhetők legyenek, a politikai országos hatóság által határoztatik meg.

A földtulajdonosnálí jelentkezés. **26. §.** Minden ku-

tató köteles a kutató-vájás megnyitása előtt a földtulajdonosnak a kutatási engedelmet előmutatni, s vele kárpótlási igényei iránt az egyezséget megkísérteni.

A kutatásnak a földtulajdonos általi gátlása alkalmávali magatartás. **27. §.** Ha a kutató a földtulajdonossal, az ezen utóbbi által kívánt kárpótlás iránt meg nem egyezhet, úgy jogában áll a politikai hatósághoz annak megengedéseért folyamodnia, hogy ő kutatási munkáját megkezdhesse. Ha ő mint szabad kutató szabad kutatásának általa választott helye iránt a jelentést a bányahatóságnál már megtette, s ha ő e szerint jogot nyert arra, hogy szabad kutatását a hely színén a kutatási jeggyel megjelölhesse, úgy a szabad kutatónak jogában áll, a politikai járási hatósághoz a kutatási jegy föllállításának megengedéseért folyamodni. Az illető kutató azonban mindkét esetben köteles: **a)** a földtulajdonosnak a kutatási munka megkezdése vagy a kutatási jegy föllállítása által netalán okozott bebizonyítható kárért, ha az iránt az egyezés létre nem jöve is, a kárpótlást a politikai járási hatóság küldöttje által meghatározandó összegben egyelőre biztosítani; **b)** a bányahatósághoz tüstént a telek kényszerű átengedése iránti eljárás megindításaért folyamodni; **c)** szabad kutatás esetében az a föltött hozandó határozatig ezen helyen minden munkát abba hagyni. **28. §.** Ha a kutató a kutatási jegy föllállításától számítandó harmincz nap alatt, a bányahatósághoz a telek átengedése iránti tárgyalás végelt intézett folyamodvány benyújtása tekintetében magát igazolni nem képes, úgy az illető politikai járási hatóságok (járási hatóság, szolgabírói hivatal, kerület, praetura) kötelesek a földtulajdonos kérelmére a kutatási jegyeket eltakarítani, s ezt a bányahatóságnak följelenteni. **29. §.** A kutatás elkezdésében vagy a kutatási jegyek föllállításában a földtulajdonossali tárgyalások által okozott kése delmek, a kutató előjogára nézve nem ártalmasak.

Földalatti kutató-vájások (reményvágatok). **30. §.** Vájnákbóli földalatti kutatásoknál úgynevezett reményvágatokkal bármely tetszés szerinti pont, habár az még valamely adományozott vájnamértéken belül léteznék is, új kutatás alapjául választathatik, azon föltétel alatt, hogy más szer-

zett jogok ne sértessenek, és az a bányahatóságnak följelenthetik (22. §.).

A szabad kutatás körülete. 31. §. Oly vizirányos körön belül, melynek sugára kétszáz huszonnégy [béc sí] ölt tesz, s melynek középpontját a kutatási jegy álláshelye képezi (kutatási kör), idegen kutató-vájás nem kezdetthetik. Ezen határozatok alóli kivételnek csak azon bányamegyékben van helye, melyekre nézve a bányamegyei alapszabályok által (43., 274. §§.) más rendeltetik. **32. §.** A kutatási jegynek a kutató általi minden elmozdítása új kutatási tervezetnek tekintetik. **33. §.** Ha valamely bányahatóságnál a kutatási jegyek föllállítása végett választott pontok iránt (22. §.) egyszerre több följelentések érkeznek be, s ha az ez által nyert szabad kutatások körei egészen vagy részleg összevágának, az ekkép összevágó térek az érdeklétt szabad kutatók számára közösen jelölendők ki, kivévén ha a szabad kutatók egymás között másképp egyezkednek.

Minden szabad kutatás számára föltartott tér. 34. §. Minden szabad kutatás igényt ad legalább is egy vájnamérték, azaz 12,544 négyszög ölnyi egyenszög adományozásához. A köszénnél ezen igény legalább is két, egymást leghosszabb oldalával érintő vájnamérték, azaz kettős mérték adományozásáig emelkedik. Ha azonban a szabadkutatás oly aknavájásból áll, melynek feneke függőlegesen legalább is ötven ölnyre van a természetes földszin alatt, úgy az igény általában két, a köszénnél pedig négy, egymást leghosszabb oldalával érintő vájnamérték adományozására terjed ki. Több, ugyanazon adományozásban foglalt vájnamértékek összesége vájnateleknek neveztetik. **35. §.** Jóllehet a kutató saját kutatási területén kívül kutató vájás üzletére (15. §.) nincs följogosítva, mindazáltal az adományozásnál a vájnamértékek fekvése tekintetében saját kutatási tére határait nem szorítatik. **36. §.** Oly bányamértékek adományozásánál, melyek valamely még adományozást nem érdemlő szabad kutatás (44. §.) közelében léteznek, ezen utóbbi birtokosának, ha ő az adományozást kérővel másképp meg nem egyezhet, szabadságában áll, azon irányt kiválasztani, melyben a vájnatelek egyenszögnek tekintve, a hosszabb kiterjedést kapja. **37. §.** Ha a vájnatelek hossza irányára és nagyságá-

ra nézve meg van határozva, úgy annak szélessége is irányára és nagyságára nézve tudva van; azonban mind a kettő kimérésének oly módon kell történnie, hogy a kutatási jegy a vájnamérték közepére essék.

A kutatási jogok átruházása. 38. §. A kutatási engedelem vagy a szabad kutatási jogosítványnak minden más vállalkozóra leendő átruházása a bányahatóságnak följelentendő. Ha ezen vállalkozó valamely vajúst a bányahatósághozzi följelentés előtt kezd, úgy ő jogtalan bányavállalkozó-kép büntetendő.

Kutatási könyvek. 39. §. Minden kutatási engedelméről, szabad kutatások följelentéseiről s azok felől adott elismervényekről a bányahatóságok által saját kutatási könyvek vezetendők. Ezeknek megtekintése mindenkinek megengedett.

45., 56., 57., 58., 117. §§.

HARMADIK FEJEZET.

Az adományozásról.

Az adományozás célja. 40. §. A ki a bányahatóság által, a valamely meghatározott körületen belül előforduló, föntartott ásványokrai tulajdonjogot, s azoknak a megkívánató műüzlet általi nyeréserei följogosítást, nemkülönb a saját segédvájások vagy megyetárnák előállítására és üzletreici jogosítványt meg akarja szerezni, köteles az első esetben az adományozásért, a másodikban pedig az engedélyezésért folyamodni.

59. 117. §§.

Annak fajtái. 41. §. A bánya-adományozások tárgyait képezik: a vájnamértékek, 42—70. §§.; — a határközegek, 71—75. §§.; — a külmértékek, 76—84. §§.

A bánya-engedélyezések tárgyait képezik: a segédvájások, 86—89. §§.; — a megyetárnák, 90—97. §§.

A) A vájnamértékek adományozásáról.

A vájnamértékek fogalma. 42. §. Egy vájnamérték egy meghatározott tért (34. §.) foglal magában a vájna fölnyitási pontjának síklapján, még pedig 12,544 □ ölnyi egyenszög alakjában, s rendszerint végetlen magasságig és mélységig (határtalanig) terjed.

Bányamegyei alapszabályok. 43. §. A mennyiben egyes bányakerületekben a különös viszonyok elkerülhetlenné tennék azt, hogy vagy a vájnamértékeknek eddig ott létezett fajai a jövőendő adományozásoknál is megtartassanak, vagy pedig hogy a 42. §. határozatától eltérő bányamértékek állapíttassanak meg, az ez iránti határozatok a bányamegyei alapszabályokba iktatandók.

60., 61., 62., 121. §§.

A vájnamértékek adományozásának föltételei. 44. §. A vájnamértékek adományozása csak akkor engedhető meg, ha a föntartott ásványok az a végett bejelentett helyeni telepökben oly módon föltárvák, hogy azok a helybeli viszonyok szerint vájástérdemlőknek tekinthetnek. A vájástérdemlőség megítélése oly bányamegyékben, hol azt a helybeli viszonyok kívánják, külön határozatoknak tartatik fön, s ezek a bányamegyebeli részvényesek meghallgatása után a ministerium által bocsátatnak ki.

Fölnyitó pont. 45. §. Azon pont, melytől a vájnamérték mérendő (fölnyitó pont), az adományozást kérő által szabad tetszése szerint választathatik, csak hogy annak az ásványtelep föltárt részén s az adományozandó vájnatelken (34. §.) belül kell léteznie.

A vájnamértékek alop tére. 46. §. A vájnamérték mindig egyenszögmép határozandó meg; hosszaságának szélességéhez aránya csak annyiban van meghatározva, a mennyiben az egyenszög rövidebb oldalának nem szabad 56 ölnél kevesebbet tennie.

63. §.

A vájnamértékek adományozható száma. 47. §. Egy föltárára rendszerint csak a szabad kutatásra föntartott szá-

mu vájnamértékek (34. §.) adományoztathatnak. Ha pedig a fölnyitó pontnak oly fekvése van, hogy abból több, még nem adományozott vájnamértékek mérhetőek ki, az adományozást kérőnek szabadságában áll, kő- és barnaszénre négy kettősmértékig, minden egyéb ásványoknál pedig négy egyszerű vájnamértékig terjeszkedni egy föltárásra. 48. §. Minden oly adományozás után, mely eleinte nem a 47. §-ban kijelölt teljes mértékben kéretett, a telek törvényes kiegészítése még utóbb is kérelhetik, a mennyiben azt más vállalkozók időközben szerzett jogai nem gátolják. Az ilyes kiegészítés megengedhető volna azonban akkor nyomozandó ki, mint az új adományozásé.

Az adományozási kérvények alakja és tartalma.
49. §. Az adományozási kérvényeknek: **a)** a kérelmező vagy meghatalmazottja nevét és lakhelyét kell tartalmazniok, **s** általa sajátkezűleg aláírva lenniök. Ha meghatalmazott folyamodik, a kérvény a szükséges meghatalmazvánnyal ellátandó; **b)** a föltárás fekvése és minőségének leírását kell előadniok, a földtulajdonos, a helyközség és a politikai járásnak, továbbá a fölnyitó pont két elmozdíthatlan s általánosan megismerhető ponttől távolságának kijelölésével; **c)** a föltárás próbadarabjával kell ellátva lenniök; **d)** azon esetben, ha a föltárás kutatás által történt, a kutatóvájás előadandó s egyszersmind kijelölendő, hogy a föltárás a külbevéjáستól mily mélységben s mily irányban történt. A kérvényező köteles továbbá **e)** a fölkért vájnamértékek számát és fekvését s az adományozás által viselendő nevet előadni; **s** végre **f)** kijelenteni, vajjon a fölkért mértékek önállólag iktatandók-e be a bányakönyvbe, vagy pedig vajjon azok valamely már abba beiktatott műhöz új alkatrészsképp csatolandók-e.

Fekvési térkép. 50. §. A föltárás fekvéséről egy a fölkért is előadó térkép, egy [bécsi] hüvelykre negyven ölnyi mértékarány szerint, két példányban előterjesztendő, s ezen térképek egyikébe a fölkért vájnamértékek számának és fekvésének be kell jegyezve lennie. Ezen térképek az adományozási kérvénnyel együtt nyújthatnak be, ezeknek azonban a kért adományozás megengedhető volta iránt a helyszínén teendő nyomozás, azaz a bányajárás (51. §.)

előtt nyolcz nappal be kell nyújtatniok, ellenkező esetben az adományozási kérvény hatályosságát elveszti.

Az adományozási kérvények elkülönítése. **51. §.** Minden adományozásért külön kérvény nyújtandó be. Ha azonban az egyidejűleg benyújtott kérvények a fölkért vájnamértékek tekintetében egymással kapcsolatban vannak, úgy megengedtetik, azokra nézve egy közös fekvési térképet (50. §.) nyújtani be.

Több kérvényezők közötti előjog. **52. §.** Több kérvényezők közül, a vájnatelek kiterjedésének és fekvésének a törvényes határozatok szerinti választására nézve előjog azt illeti, kinek adományozási kérvénye előbb nyújtott be a bányahatóságnál. **53. §.** Az ugyanazon vájnatelekérti oly különböző kérvényezők, kiknek kérvényei ugyanazon napon jutnak a bányahatósághoz, a vájnatelket, ha annak föloszlása iránt egymással meg nem egyezhetnek, közösen kapják.

Bányajárás. **54. §.** Minden adományozást az annak megengedhetősége iránt a helyszinén teendő nyomozásnak, a bányajárásnak kell megelőznie. Ennek föladata: **a)** az előadott ásvány-főltárás létezését s annak vájástérdemlőségét a 44. §. határozatai szerint kétségen kívül tenni; **b)** megvizsgálni, vajjon s mily változtatásokkal adományoztathatik a fölkért telek a fölkérőnek, korábban szerzett jogok sérelme nélkül, mihez képest különösen a szomszédos szabadkutatónak, kiket vájnatelkek választásának előjoga illet (36. §.), az egyelőre kimérendő; **c)** minden köztekintetben s az érdekelt földbirtokosokhoz viszonyokat kinyomozni; **d)** a fekvési térképet megvizsgálni, s azt, ha szükségesnek találattik, kiegészíteni s megigazítani.

Annak közhírrététele. **55. §.** Minden bányajárás, az adományozási kérvény lényeges pontjainak elősorolásával, előbb kellő időn át nyilvánosan közhírré teendő.

Műértők meghívása. **56. §.** A bányajárásrai idézés (54. §.) megkapása után tizennégy nap alatt, mind az adományozást kérőnek, mind pedig minden szomszéd kutatónak és bányabirtokosnak szabadságában áll, két elfoglaltlan műértőnek a bányajárásrai meghívását kérni. Ezeket a bányahatóság határozandja meg.

A bányajárás folytáni határozás. **57. §.** Minden bányajárás folytán köteles a bányahatóság elhatározni, vajjon a kért adományozás megengedhető-e, s erről minden érdekelt feleket értesíteni. **58. §.** Ha az adományozást kérő a tárgyalásra meg nem jelent, a bányahatóság azon időponttól, melyre a tárgyalás rendelve volt, tizennégy napi határidőt köteles elvárni. **59. §.** Ezen, semmi föltétel alatt meg nem hosszabbítható határidő közben az adományozást kérőnek szabadságában áll behizonyítani, hogy ő a megjelenésben gátoliatott, s a bányajárás újlagos elrendelését kérni. **60. §.** Az adományozási kérvény elutasítása csak az annak benyújtásából származó előjog (52. §.) elvesztését vonja maga után; de a kérelmezőnek előbb szerzett kutatási jogai az által meg nem szüntetnek. **61. §.** Ha az adományozást magánjogok fölötti perlekedések gátolják, ezek a törvény útján egyenlítendő ki. **62. §.** Az ilyes előkérdések fölötti tárgyalás befejezéséig az adományozás iránti határozás fölfüggesztendő ugyan, de az adományozást kérő köteles magát a bányahatóságnál igazolni az iránt, hogy neki a kellő sürgötés hiánya bűnül nem tulajdonítható. A bányahatóság neki kellő határidőket is tűzhet ki, melyek alatt ő a befejezést kieszközölni, s az az iránti bizonyítékokat fölmutatni köteles, ellenkező esetben az adományozási kérvény el fogván utasítani.

63., 64., 117. §.

Az adományozási okirat kiadványozása. **63. §.** Ha az adományozás vagy tüstént, vagy pedig az előfordult akadályok elhárítása után megengedhetőnek nyilvánítatott, s az az iránti határozat jogerejűvé vált, a kérelmező, annak alapján a bányahatóságtól adományozási okiratot kap.

A vájnamértékek elcsövekelése. **64. §.** Minden adományozott telek, a mennyiben a bányamegyei alapszabályok által más nem rendeltetik, az adományozás jogerejűvé válta után legfőlebb egy év alatt, minden szomszéd bányabirtokosok és kutatási vállalkozók, s a földbirtokosok meghívása mellett, az adományozási okirathoz és a fekvési térképhez képest fölmérendő, s künn (a felszínen) elhatárolkozendő. **65. §.** Az e végetti intézkedést a bányahatóság hivatalból

köteles megtenni (Azon esetekben, midőn már a bányajárásnál kiderül, hogy az adományozást semmi sem gátolja, a bányahatóság küldöttje a határkövezést mindjárt a bányajárás iránti tárgyalás befejezése után köteles teljesíteni. 65. §. A határkövezés teljesítéséről, minden határkö pontos leírása mellett jegyzőkönyv szerkesztendő, s a határkövek fekvése a fekvési térképbe beiktatandó. A jegyzőkönyv a bányahatóság által megerősítendő, s ez által a birói hatósággal a bányakönyvbe leendő beiktatás végett közölletik)

A vájnatellek határainak megújítása. 67. §. Minden vájnabirtokosnak jogában áll, a bányahatóságtól, vájnatelke ismerhetetlenül vált határjeleinek a megelőző 64., 66. §§-ban meghatározott módon megújítását kérni.

A határoknak a vájnábani kijelölése. 68. §. A vájnabirtokos azt is megkivánhatja, hogy a külhatárok a vájnában kijelöltesse, vagy hogy egyes pontoknak a vájnában fekvése kívül meghatározassék. Az ez iránt készítendő s a bányahatóság által megerősítendő térkép a bányahatóságnál veendő föl.

A törvény útjának fűntartása a vájnatelék-fölmérésénél. 69. §. Ha a vájnatelék-fölmérésénél (64., 68. §§.) barátságos úton ki nem egyenlíthető villongások támadnak, azok a törvény útján egyenlítendő ki. A törvény útján eszközölendő határkijelölések iránti szemlékhez, mináig a bányahatóságnak egy küldöttje hivandó meg.

A vájnamértékek adományozása és fölmérése iránti tárgyalások joghatálya. 70. §. A vájnatelék adományozása és fölmérése más bányabirtokosoknak, a telekbeni idősbőségükre, vagy általuk korábban szerzett más jogokra nézve sérelmet nem okozhat.

65., 77. §§.

B) A határközegek adományozása.

71. §. Oly hegyrészek, melyek adományozott vájnamértékekkel úgy körül vannak véve, hogy azokba rendes vájnamérték nem fektethetik, (42., 46. §§.) határközegeknek nevezetnek. 72. §. A határközegek különösen

adományozandók, s új adományozásoknál lehetőleg kerülendők. A már létező, vagy jövődöbeli adományozásoknál el nem kerülhető határközégek, csak oly bányabirtokosoknak adományoztathatnak, kiknek vájnamértékei azokkal határosak. **73. §.** Ha valamely bányajárás alkalmával határközeg mutatkozik, vagy ha azt valamely bányaszomszéd kéri föl, erről minden szomszédok oly fölszólítással értesítendők, hogy a kézbesítéstől számítandó harmincz nap alatt nyilatkozzanak az iránt; vajjon öök annak adományozásaért akarnak-e folyamodni. **74. §.** Ha ezen határidő alatt csak egy folyamodó jelentkezik, vagy ha a fölosztás iránt több jelentkezők egy értelemben vannak, az elsőbb esetben azon egyetlen folyamodónak az egész határközeg, a második esetben pedig a jelentkezők mindegyikének a határközeg azon része, mely iránt öök megegyeztek, adományozandó és telkéhez kapcsolandó. Ha az ilyes folyamodók a fölosztás iránt meg nem egyezhetnek, úgy nekik az egész határközeg, mint külön tulajdon, közösen adományozandó, azonban egy részbirtokos sem adhatja el a maga részét másnak, mintsem a tulajdonos-társak valamelyikének, vagy annak, ki az ő szomszédos vájnamértékeit ezen részszel együtt átveszi (111. §.). **75. §.** A határközeg adományozására nézve, annak fekvéséről és szándékolt fölosztásáról készített s minden részbirtokosok által elismert térkép előterjesztése elegendő.

70. §.

C) A külmértékek adományozásáról.

76. §. Oly föntartott ásványokra, melyek fővenytoratokban, folyammedrekben, külgörgetegben, vagy torlasz-hegyekben, avagy régi elhagyott górczokban — a mennyiben ezek nem valamely már adományozott telekben léteznek, hol az adományozás tartozékakép tekintendők (127., 131. §§.) — fordulnak elő, továbbá a szemes vasérczre és a gyepi vaskőre, külmértékek adományoztatnak. **77. §.** Egy külmérték 12,000 [búcsi] négyszög-ölnyi térmértékig adományozható, s mélységben rendszerint csak az alatta létező szilárd kötőmégig terjed. Minden külmérték alakja a fölkérő választásától és a bányahatóság ítélletétől függ. Csak oly kerületekben, melyekben a sajátlagos viszonyok a külmér-

tékekre nézve más térmértéket vagy egy bizonyos alakot tesznek szükségessé, lehet az ez iránti határozatokat a bányamegyei alapszabályokba iktatni. 78. §. A külmértékek adományozására elegendő annak kimutatása, hogy föntartott ásványok a 76. §-ban kijelölt telepeken valóban előfordulnak, s hogy az által más bányavállalkozók jogai sérelmet nem szenvednek. 79. §. A hutaművektől vagy földolgozási műhelyektől mily távolságban nem engedhető meg a külmértékek adományozása, hanem az ily módon előforduló ásványok hasznvétele mennyiben illet egyedül valamely közeli határ-birtokost, esetről esetre a bányahatóság által határoztatik meg. 80. §. A külmértékek adományozásáérti kérvények a fölkérő neve és lakhelye s a fölkért külmérték fekvése és területének előadását kell tartalmazniok, s az ásványtelep próbadarabjával ellátva lenniök. 81. §. A külmértékek adományozásáérti kérvények nyomán, minden határos kül- vagy vájnamértékek és hutaművek birtokosainak, a földtulajdonosoknak, továbbá a politikai vagy a netalán egyébként érdekelt közigazgatási hatóságnak meghívása mellett szemle rendezendő. 82. §. Ha ennél semmi akadályok sem fordulnak elő, úgy a fölkért külmértékekről térkép készítenő, a határok elszövekelése azonnal megteendő s a tárgyalás az adományozás iránti határozat hozatala végett a bányahatóság elé terjesztendő. Ha a szemlénél ki nem egyenlíthető aggályok fordulnak elő, úgy a külmérték adományozása meg nem engedhető. A kérelmezőnek azonban szabadságában áll, azoknak kiegyenlítése után, kérvényét megújítani. 83. §. Oly helyeken, hol a kutatások a földbirtokosok vagy a közigazgatási hatóságok beleegyezésétől függenek (17. §.), a nélkül a külmértéki munkák sem üzemelhetnek. A kutatásokra nézve a nyilvános megjelölés (24. §.) s a földbirtokoshozi viszony tekintetében előadott szabályok (26—28. §§.), a külmértékekre is alkalmazandók. 84. §. A kutatóvájások kezdése s a vájnatékek szerzése és használása a külmértékeken belül vagy azok alatt, ez utóbbiak által nem gátolthatik; ezek tulajdonosainak azonban károsítás esetében a kártérítéshez oly igényök van, mint a bányamívelés által érintett fölszín? tulajdonosoknak (98. §.).

D) A segédvájások engedélyezése.

55. §. Valamely adományozott telken kívüli oly tár-
nák és aknák, melyek annak előnyös üzletére szolgálnak
(segédtárnák vagy segédaknák), csak a bányahatóság enge-
delmével nyitthatnak és üzemelhetnek. **56. §.** Ha valamely
bányabirtokos saját művéhez valamely szabad telkeni segéd-
vájás engedélyezését kéri, az nekie az érdekllett hatóságok
és felek meghallgatása után, nemkülönbben az engedélyezés
megengedhető volta ellen tett kifogások fölötti határozat
után, megadandó. Az engedélyezett segédvájás a kérvénye-
ző vájnatelkéhez tartozékkép iktatandó a bányakönyvbe.
57. §. Ha ellenben a segédvájás engedélyezése valamely
idegen vállalkozó által, vagy több, segélyre szorult vájna-
birtokosok által közösen kéretik, a kérvényhez az első
esetben a vállalkozó és a segélyre szorultaknak, a más-
odik esetben pedig azon bányabirtokosoknak, kik a
közös vájásra egyesültek, a létesítés módja és ideje, s köl-
csönös jogaik és kötelezettségeik iránti megállapodása, hoz-
zámmelléklendő. Egyszersmind az egész üzleti terv kül- és
vájnatérképekkel fölvilágosítva előterjesztendő. **58. §.** Az
ilyes segédvájás engedélyezése csak minden helyviszonyok
kinyomozása után, továbbá megengedhető és szükséges
vollának elismerése után történhetik, s a bányakönyvbe ön-
álló bányamívelési engedélykép iktatandó be. Egyszersmind
a segélyre szorult bányabirtokos által elvált kötelezettsé-
gek, dologbaní jog alapítása végett, annak birtokúra terhül
irandók. **59. §.** Azon szabadteleknek, melyen valamely se-
gédvájás engedélyezettett, más vállalkozó számára lett ké-
sőbbi adományozása által, a segédvájás fönmaradása sérel-
met nem szenvedhet.

71. §.

E) A megyetárnák engedélyezéséről.

90. §. Oly bányavállalatok, melyek által egy egész
bányamegye tárakkal fölnyitandó, vagy az ásványtelepek
mélyebb körökben föl tárandók, s azoknak vájása bármí mé-
don könnyítendő, megyetárnáknak nevezetnek.
91. §. Megyetárnák csak úgy engedélyeztetethetnek, ha azok-

nak létesítése a bányászat általános hasznára az egész bányamegyében kívánatosnak látszik. Ezen engedélyezés, minden körülményeknek a bányahatóság általi előleges kitudása után, a ministeriumnak tartatik föl. **92. §.** Minden megyetárna engedélyezéseérti kérvénynek a főüzleti tervvel s azon egész bányamegye kültérképével kell ollátva lennie, melyen belül a megyetárnás a vájást vezetni és szétágaztatni szándékozik. Egyszersmind azon föltételek terve is előterjesztendő, melyek alatt a kérvényező a vájásra késznek nyilatkozik. **93. §.** Ha az igényelt megyetárna területében létező vájnabirtokosok közül a tárna előállítása mellett oly telemes szám nyilatkozik, hogy azt a kérvényező elvállalhatónak véli, s ha egyszersmind kétségen kívül tételik, hogy az előállítás azon bányavállalkozóknak is javára szolgálend, kiknek jövődre fognak a bányamegyében vájnamértékek adományoztatni, úgy a megyetárna engedélyezhető, habár a megyetárna területében létező vájnabirtokosok mindnyájan az ajánlatba bele nem egyeznének is. **94. §.** A megyetárnás s a bányamegyében már létező bányabirtokosok közötti jogok és kötelezettségek, a közöttük létrejött egyezség által batározatnak meg. Azon jogok és kötelezettségek, melyek a megyetárnást a jövődöbeli új adományozások által vájnamértékeket szerzők irányában illetendik, a megyetárna engedélyezésében pontosan kifejezendők. Egyébiránt mily különös kedvezmények engedessenek a megyetárnásnak, a rendszerint főállók korlátolások tekintetbe vétele nélkül szabadtelek föntartása által, a vállalat nagyságára és hasznos voltárai tekintettel a ministerium ítéletére bízatik. **95. §.** Azon birtokosok, kik belecgyezésöket megtagadták, a részvételre semmi esetben sem kényszeríthetnek, sem pedig azok, kik belecgyeztek, a világosan átvállaliaknál nagyobb szolgáltatásokra nem szoríthatnak. Ha azonban a vállalatnak elengszegült bányabirtokosoknak a megyetárna által utóbb segély nyújtatik, a megyetárnásnak jogában áll, fölök a segélynyújtás tartama alatt, megfelelő kárpótlást követelni. Ezen kárpótlás, ha a felek között az egyezség létre nem jött, a jog útjának fönnmaradása mellett a bányahatóság által batározandó meg, mely annál a megkimélt üzleti költségekre figyelemmel lenni köteles. **96. §.** Oly bányavállalkozók, kiknek utóbb a bányamegyében új vájnamértékek adományoztatnak,

tartoznak a megállapított kötelezettségeket a megyetárnás irányában törvényesen átvenni, s erre adományozási okleveleikben utasítandók. **97. §.** Ha valamely megyetárna elhagyottá válik, az mint olyan, az új adományozásra nézve előadott szabályok (92—96. §§.) megtartása mellett ismét adományozható. A megyetárnának szabad kutatás- vagy vájnamértékképeni birtokbavételére engedelem csak úgy adható, ha az illető koronaországnak közhirdetményekre rendelt hírlapjába két hónapról két hónapra beiktatott háromszori fölshírlítés folytán, a hirdetmény keltétől számítandó egy egész év alatt a megyetárnának mint olyanak ismétli föl vételére senki sem jelentkezett.

67., 68., 69. §§.

NEGYEDIK FEJEZET.

A teleknek és víznek bányászati vállalatokrai átengedése s a bányakárok megtérítése.

Telek-átengedés. **98. §.** Minden földtulajdonos köteles, a bányamívelés üzletére szükséges telkeket, a bányavállalkozónak, megfelelő kártalanítás mellett [az általános polgári törvénykönyv 365. §.] használat végett átengedni. **99. §.** Oly helyeken, hol a kutatás a földbirtokos vagy a közigazgatási hatóság különös beleegyezésétől függ, (17. §.), a telek-átengedés sem követeltethetik. Ha azonban a bányamívelés üzletére valamely vízvezetés másképp épen nem vagy csak aránytalan költségekkel lehetne kivihető, a bányavállalkozó megkívánhatja, hogy neki a víznek a 17. §-ban említett telkeken keresztüli földalatti vezetése, az épületeket és temetőket kivéve, megengedtéssék. Az ilyes vezetéseknek azonban teljesen vízhatlanul és tartósan kell készítve lenniök, s a vállalkozó az azok készítése által okozott minden kárért felelős. **100. §.** Kutatási kísérletekre vagy más csupán mulólagos bányamívelési használatra a teleknek csak ideiglenes átengedése követeltethetik, oly célokra leendő elvételnél azonban, melyekből a teleknek állandó használása előre látható, a földtulajdonosnak jogában áll, a tulajdonképeni átvé-

teit szorgalmazni. Ezen kívánság még azon esetben is támaszthatatik, ha csak utóbb mutatkozik, hogy az eleinte csupán mulatólagosnak tartott használat, állandóvá válik. **101. §.** Ha az érdekllett felek a telek-átengedés vagy a kárpótlás iránt meg nem egyezhetnek, a bányahatóság a politikai járási hatóság közremunkálása mellett köteles a nyomozást megtenni. Ezen nyomozásra a bányavállalkozó és a földbirtokos megidézendők s a megkivántató műértők meghívandók. **102. §.** A tárgyalás folytán, melynél különösen a telek-földarabolás iránt önálló szabályokra kell figyelemmel lenni, a politikai hatóság a bányahatóság meghallgatása után, mind a telek-átengedés iránt általában, mind pedig az iránt is határozandó, hogy meddig kelljen annak tartania. **103. §.** A határozatban egyszersmind a dologértők lelete szerint a kárpótlás módja és mennyisége iránt is intézkedés teendő. Az ezen határozattal meg nem elégedő félnek a törvény útja fennmarad ugyan, a bányavállalkozó azonban, mihelyest a váltási összeget biróilag letette, vagy az évi kárpótlást teljesen biztosította, a telek-átengedést azonnal sürgetheti. **104. §.** A határkövek s az adományozott vájna- vagy külmértékek fölmérésére, a kutató-vájások s azok határainak a felszínen leendő megjelölésére szükséges czövekek lerakását az okozott kár megtérítése mellett minden földbirtokos köteles megengedni, s ezen határjeleket mozdítatlanul hagyni. Ilyes jelek rakása csak a 17. §-ban a), b), c) alatt említett birtokokban; közutakon és vaspályákon nem engedtetik meg.

109. §.

A külvizek átengedése. **105. §.** Oly külvizek, melyek a bányauzletre szükségesek, a tulajdonos akarata ellenére is, s a megyetárnásnak még más bányabirtokosok által is átengedendők, a mennyiben azt vízrendőrségi vagy más köztekintetek nem ellenzik, s a kívánt vízátengedéstől nagyobb nemzet-gazdászati előnyök várhatók. Az az iránti nyomozásnak, a telek-átengedés tekintetében előadott szabályok szerint kell történnie, s a határozatban egyszersmind azon föltételek megállapítandók, melyek alatt a bányavállalkozót a vízjog illetendi.

109. §.

A bányakárok megtérítése. 106. §. Oly épületekben, vízvezetésekben vagy más építményekben okozott károkért, melyek valamely vájnatelken belül annak adományozása után a felsőbbbségtől nyert építési engedelem nélkül állítatnak föl, a bányabirtokos nem felelős. **107. §.** Ha valamely földbirtokos adományozott külmértékeken belül akar építkezni, a külmértékek birtokosának a politikai hatóság által a bányahatóság meghallgatása mellett kellő határidő szabandó, mely alatt ő az építkezésre szánt téren belül az adományozott föntartott ásványokat kiszedni köteles.

ÖTÖDIK FEJEZET.

A bánya-tulajdonról s a bánya-adományozással egybekapcsolt jogokról.

108. §. A bányatulajdon birtokát és haszonvételét tárgyazó különös határozatok következőkre vonatkoznak, u. m. **1)** a nyilvankönyvi bekeblezésre; **2)** a vájnamértékek összesítésére és eldarabolására; **3)** a bánya-tulajdonnak más fekvő javakkal nyilvankönyvi egyesítésére; **4)** a nyilvankönyv rendben tartására; **5)** a bányák tartozékára; **6)** a vájna- vagy külmértéken belül előforduló, föntartott vagy fön nem tartott ásványok haszonvételére; **7)** a vájnavizek haszonvételére; **8)** a vájnában vagy künn teendő bizonyos építkezéseket tárgyazó jogosítványra; **9)** iparjogok üzletét tárgyazó jogosítványra.

85. §.

1. A bánya-tulajdon tárgya. 109. §. Adományozott vájnamértékek (63. §.), határközlegek (74. §.), segédvájások (85. §.) és megyetárnák (90. §.) ingatlan tulajdont képeznek, s a bányakönyvbe bejegyzés tárgyai. A bányakönyv hol és mikép vezetendő, külön szabályok által határoztatik meg. **110. §.** A megyetárnák a bányakönyvbe a megyetárnás birtoklapjára jogkép, s a megyetárnás irányában más bányabirtokosok által szerződésileg átvállalt kötelezettségek, azoknak ezen kötelezettségek által érintett birtokaira teherkép jegyeztetnek be. Azon később adományozott vájnamértékek birtokosainak kötelezettségei, kik a megyetárnás szá-

mára teljesítendő szolgálmányokat már vájnamértékeik szerzése által vállaltják el (96. §.), adományozási okleveleikben foglaltatnak. 111. §. Ujjonnan adományozott vájnamértékek a szerző választása szerint önállólag jegyeztethetnek be a bányakönyvbe, vagy valamely már ott bejegyzett birtokhoz csatoltathatnak. Oly kimért határközegek (74. §.) és segédvájások, melyek valamely vájnabirtokosnak saját vájnájához adatnak (86. §.), mindig a fő-jószágához irandók; közös határközegek (74. §.) és önálló segédvájások pedig (87. §.) külön jegyzendők be.

49., 50., 51., 76., 86., 93., 122. §§.

2. *A vájának összesítése.* 112. §. Külön adományozott vájnamértékek vagy vájnatelek, nem téve különbséget, vajjon azok ugyanazon vagy különböző birtokosok tulajdonát képezik-e, a birtokosok kérelmére egy fő-vájással ellátott egyetlen egy nagyobb telekké egyesíthetnek (összesíthetnek): **a)** ha egynással közvetlenül határosak; **b)** ha az egyesítés által a bányamivelés célszerűbben üzlethetik. Ha az ilyes különböző vájnakra különböző jelzalogos terhek, vagy ugyanazon terhek különböző rendben vannak bejegyezve, a vájnatelek összesítése csak úgy engedtetethik meg, ha a hitelezők beleegyezése és az iránti nyilatkozata létezik, hogy a terhek mily rendben ruháztassanak át az egyesített birtokra. 113. §. Az összesítés, a 47. §. szerint egy föltárasra adományozható vájnatelek kétszeres mennyiségére nézve engedtetethik meg. 114. §. Az összesítés megengedését mindig az 54. és 57. §§. szerinti tárgyalásnak kell megelőznie, mely alkalommal a kérelem teljesítésének megengedhető volta (112. §.) kitudandó, s új fekvési térkép készítenendő. Ha az összesítendő egyes vájnamértékek különböző bányahatóságok hivatalkörületében fektésznek, az összesítés csak mindezen hatóságokkal egyetértőleg engedtetethik meg. Ha ezek nem egyetértőleg határoznának, úgy ez iránt a közös felsőbb hatóság határoz, mely egyszersmind azon bányakönyvet is kijelöli, melybe az összesített egész beiktatandó. Ha a kérelemnek hely adatik, úgy az eredeti adományokra hivatkozással új adományozási okirat adatik ki és a bányakönyv megigazítatik.

86., 117. §§.

A vájnamértékek eldarabolása. 115. §. Egy egyszerű vájnamérték térileg csak akkor oszthatatik föl, ha annak mindenik része valamely szomszédos önálló vájnabirtokkal egyesíthetik. A fölosztott váján fekvő jelzálogos terhek azon egész birtokokra szállnak át, melyekkel a részek egybekapcsolhatnak. Ha pedig azokon már másféle terhek, vagy más rendben seküsznek, úgy a jelzálogos hitelezők belecgyezése és az iránti nyilatkozata szükséges, hogy követeléseiknek átruházása mi módon történjék. **116. §.** Az eldarabolás terve jóváhagyás végett a bányahatóság elé terjesztendő, s a jóváhagyás megtörténte után a bírói hatósággal a bányakönyv megigazítása végett közlendő.

36. §.

3. A bányatulajdonnak künn fekvő alkatrészei.

117. §. Minden külépületek, műhelyek és építményeknek, melyek az adományozott bányászati jogosítvány gyakorlására szükségesek, vagy a mű birtokosa által arra rendelvek, a művel egy egészet kell képezniök. Ezen ingatlan javaknak a mű alkatrészeivő rendeltetése, mind a bányakönyvekbe beiktatandó, mind pedig a telek- vagy más nyilvankönyvekben, hol azok előfordulnak, megjegyzendő. Ha ezen javakra jelzálogok vannak följegyezve, úgy az egyesítés csak a följegyzett jelzálogos hitelezők belecgyezésével történhetik. Ha ezek abba belé nem egyeznének, a birtokosnak szabadságában áll, vagy a följegyzett jelzálogos tartozást, vagy pedig annak bíróilag kitundandó becsértékét a bíróságnál letenni.

118. §. A bánya-vállalkozó mily más, jöllehet a műüzletére közvetlenül nem szolgáló ingatlan javakat akar a művel együtt használni, s a nyilvankönyvekbei beiktatás által azzal egy egészt egyesíteni, a mennyiben a polilikai szabályok azt nem ellenzik, a birtokos választására bíztatik, ha ezen egyesítést a nyilvankönyvben létező beiktatások nem gátolják. Azon esetben, ha azokon jelzálogos követelések seküsznek, a 117. §. rendelete szolgál zsinórmértékül.

51., 73., 86. §§.

4. A nyilvankönyvek rendben tartása. 119. §. A valamely bányaművel nyilvankönyvileg egyesített ingatlan jószágra (117., 118. §§.), mindaddig, míg az egyesítés tart,

azon telek- vagy más nyilvántönyvekbe, melyekben az notalán előfordul, a birtok- vagy teherállapotra vonatkozólag, beiktatás nem történhetik, s a bányakönyvbe történő beiktatások, az abban a műhöz kapcsolt, künn fekvő ingatlan javakra is kiterjednek. **120. §.** Mihelyest azonban az ilyes ingatlan javaknak (117., 118. §§.) a mű üzletérei rendeltetése megszűnik, azoknak a műtőli elválasztása is a bányakönyvben azonnal eszközendő, s az azokat tárgyzó rovatok a telek- vagy más nyilvántönyvekben, melyekbe az említett javak minőségöknél fogva tartoznak, a bányakönyvben időközben reájok szállott minden megterhelésekkel együtt ismét előállítandók. Az adózási viszonyok ezen egyesítés vagy elválasztás által változást nem szenvednek.

86. §.

5. A bányák tartozéka. 121. §. A bányák tartozékára külön végrehajtásnak nincs helye. Minden bánya tartozékának tekintendők különösen: az a mellett létező, s annak üzletére rendelt állatok, gépek, szerszámok és eszközök, a létező anyagszer-, termésbeli és egyéb készletek, s az iparüzlet minősége szerint még eladható állapotban nem létező érczek és hutatermékek.

50., 93. §§.

Az új birtokosrai minden átruházás bejelentése.
122. §. Minden birtokváltozásról köteles a szerző, ha a birtokrai nyilvántönyvi bejegyzése tüstént meg nem történhetik is, a szerzési okirat előterjesztése mellett, a mű átvétele utáni tizennégy nap alatt, a bányahatóságnak jelentést tenni, mely arról a politikai hatóságot a notaláni hivatalos cselekvények teljesítése végett értesítendi.

76. §.

6. A bányaadományozással egybekapcsolt jogok:
a) *A föntartott ásványok tekintetében. 123. §.* A bányaadományozás által annak birtokosa kizáró jogot nyer, nemcsak az azon nemű ásványoknak, melyeknek föltárására az adományozást kapta, hanem bármintű föntartott ásványoknak művelésére, melyek a neki adományozott vájna- vagy külmértékeken belül előfordulnak. [Az arany- és ezüstbeli nyers termékeknek a fejedelmi pénzverőházakba leendő be-

szolgáltatását tárgyazó kötelezettség fönmarad. A beszolgáltatás módja különös törvények által szabályoztatik.]

b) *A fön nem tartott ásványok tekintetében.* **124. §.** A bányamívelés által nyert, fön nem tartott ásványokat a bányabirtokos csak annyiban sajátíthatja el kárpótlás nélkül, a mennyiben azokra bánya- s ezzel egybekapcsolt hutauzletre végett szüksége van; ezen eseten kívül köteles azokkal azon földbirtokost megkínálni, kinck fölszine alatt azok találatnak. A földbirtokosnak szabadságában áll, azokat a mívelési és szállítási költségek megtérítése mellett magához váltani. De ha ő ez iránt négy hét alatt nem nyilatkozik, úgy azok a bányatulajdonost illetik. **125. §.** A földtulajdonosnak szabadságában áll, az ő telkén előforduló, fön nem tartott ásványokat földolgozni, a mennyiben a bányauzlet az által nem gátoltatik. A külaunkák általi ilyes használat megengedhetősége iránt, villongás esetében a politikai hatóságok a bányahatóságokkal egyetértésben közösen határoznak. **126. §.** Ha a földtulajdonos a vájón belül előforduló ilyes ásványokat akarja használni, a bányabirtokos választásától függ, vajjon ő azoknak nyerését és kiszállítást a költségek megtérítése mellett maga akarja-e eszközölni, vagy pedig saját vájnit és kiszállító készületeit használat végett megfelelő kárpótlásért (195. §.) a földtulajdonosnak akarja-e átengedni. **127. §.** A fön nem tartott ásványoknak oly külvájásokkal használatáért, melyekkel a földtulajdonos a bányászat tekintetéből fölhagyni köteles, ezt a kárpótlás a telekátengedésre nézve előadott szabályok szerint illeti.

87., 108. §§.

7. c) *A vájnavizek használata tekintetében.* **128. §.** Oly vájnavizekre nézve, melyeket a bánya-vállalkozó fakasztott föl, ha azokat künn hagyja is kifolyni, azoknak más allandó külvizekkel egyesüléséig, őt a bánya- és hutauzletre s annak tartozékairai használat tekintetében, előjog illeti. **129. §.** Ha ilyes vájnavizek mások által vétetnek igénybe, a bányabirtokos a bányahatóság által fölszólítandó, miszerint kellő határidő alatt nyilatkozzék az iránt, vajjon ő azokat a legközelebbi öt év alatt a bányauzletre akarja-e fordítani. Ha ezen nyilatkozat a kitűzött határidő alatt meg nem törté-

nik, vagy ha a bányatulajdonos a föntartott joggal a legközelebbi öt év alatt nem él, úgy a vizek másoknak is bármiféle célra adományoztathatnak. **130. §.** Ha a bányabirtokos a földtulajdonosnak, kinck telkén keresztül a vizek lefolyának, azéért kárpótlás fejében egyszer mindenkorra egy bizonyos összeget fizetett, vagy ha azért évenkénti fizetéssel tartozik, úgy neki jogában áll, attól, ki a vizeket használja, mindaddig, míg ezen használat tart, az első esetben a tökében adott kárpótlás törvényes kamatait, a másodikban pedig az évenkénti fizetés megtérítését követelni. A bányából kifolyó vájnavizek mennyiségébeni változásokért a bányatulajdonos nem felelős.

87. §.

8. 9. d) *A műüzlet módja és kiterjedése tekintetében.*

131. §. A bányaadományozás a birtokost följogosítja egyzersmind: **a)** az ásványtelepek további feltárása és az ásványok vájása végett saját telkén belül, tárnákat, aknákat, vájnákat és külvájásokat nyitni; **b)** az ásványok nyérése, kiszállítása, főkészítése és hasznosítása, a lég- és vízvezetés végett bármennemű készüléket, gépeket és műhelyeket állítani, mely utóbbiak közé különösen az érczörliő-malmok és törömművek, zuzdák, felezömművek, olvasztó-kemenczék, higanyozó-művek, foncsor-malmok, érczpörkök, koaks-kemenczék, kivonó- vagy lúzóművek, jegesztő-művek és bányaszerszámot készítő kovácműhelyek számítandók; **c)** műépítményei (b bet.) üzlete végett, tavakat, vizgátakat és vízvezetékeket állítani; **d)** emberek s állatok számára ki- és bejárás végett, s a bánya-szükségletek és termékek be- és kiszállítása végett utakat, ösvényeket, hidakat és vaspályákat, s a kitakarított ásványok lezuhintása végett gőrzetereket állítani; **e)** a bányák, gépek, anyagszerek és termékek őtahnára, s a munkások, felügyelők és művezetők számára lakásul, a főnálló törvények és szabályok figyelembentartása mellett épületeket emelni; **f)** műhelyeiben a bányászat szükségletére megkívántató kézi mesterségeket saját munkásai által üzemeltetni; **g)** saját munkás-személyzetét, azonban iparszerű nyeresémény nélkül, a szükséges élelelmiszerekkel ellátni. **132. §.** Ezen jogosítványok terjedelme és gyakorlása iránt keletkező villongások fölött, a mennyiben

azok a jog útjára nem tartoznak, a bányahatóság önállóság, vagy a körülmények mivoltához képest, az érdeklött politikai, ipar- vagy más közigazgatási hatósággal egyetértőleg, határoz.

87. §.

Építési engedelem. **133. §.** Épületek, vízművek, utak, hidak, vaspályák, gépek előállítására s egyéb külépítkezésekre, a bányabirtokos köteles a politikai hatóság építési engedelmét kikérni, s a bányahatóságnak az építmény előállítása után jelentést tenni. Ha a bányabirtokos a vájnában nem emberi erő által hajtott gépeket akar fölállítani, köteles ezt a bányahatóságnak a gépek fölállítása előtt följelenteni.

HATODIK FEJEZET.

A közös bányamívelésről s a bányatársulatokról különösen.

A bányák közös tulajdona. **134. §.** A bányák egyes vagy több természeti avagy jogi személyek által közösen birtathatnak és műveltethetnek. Ha a bányaadományozásérti kérvényben, mely több személyek által nyújtatik be, a közöttök létezendő részlet-arány nincs előadva, úgy ők az adományozás által mindnyájan egyenlő részleteket kapnak.

78. §.

A bányatulajdon nyilvánkönyvi föloszthatóságának határai. **135. §.** Valamely bánya több tulajdonostársai közül, mindenik részbirtokos a bányakönyvben is saját részletének birtokára jegyeztethetik, s azt nyilvánkönyvileg másoknak mind eladhatja mind pedig elzúlogíthatja ugyan. A bányatulajdon ily nyilvánkönyvi fölosztása azonban a bányahatóság jóváhagyása nélkül az egésznek tizenhatodrészen alul meg nem engedtetik. Hol az jelenleg kisebb részletekben létezik, a további fölosztás meg nem engedhető, s mihelyest apróbb részek egyesítenek, azoknak az egész tizenhatodrészen aluli földarabolása többé meg nem engedendő.

A tulajdonostársak jogviszonyai. **136. §.** Azon bánya részbirtokosainak, mely az egésznek egy tizenhatodr-

szén alul nincs fölosztva, mind egymás közötti, mind pedig harmadik személyek irányábani jogai, a tulajdon közösségéről és a szerződésekről szóló általános szabályok szerint ítélendők meg. Ha az ilyes részbirtokosok a bányamívelés üzlete iránt egymás között társasági szerződéseket akarnak kötni, ezek jóváhagyás végett a bányahatóság elé terjesztendők.

79. §.

Bányatársulatok. **137. §.** A bányák közös tulajdonának az egész egy tizenhatodrésznél csekélyebb részletekre osztása, ha a bányahatóság által az engedelem (133. §.) meg nem adatott, csak bányatársulat (138. §.) alakítása által történhetik. A bányatársulat alakítása a bányahatóságnak följelentendő, a bányakönyvben följegyzendő, s az arról készített okirat, jóváhagyatása után, a bányahatóságnál mindenki általi megtekintetés végett beiktatandó.

Azok fogalma. **138. §.** A bányatársulat alatt, bányamívelési üzlet végett alakult oly egyesület értetik, melyben minden részvevő úgy az egyesület folytatásairai járulványokért (pótfizetésért), mint az egyesület nevében harmadik személyek irányában elvállalt minden kötelezettségeikért csak a közös vagyongbani részletével felelős. **139. §.** A bányatársulatban, míg az tart, mindegyik részvevő (bányatárs) csak a jövedelem fölosztását igényelheti. Saját részletéről mindegyik részvevő lemondhat ugyan (167. §.), azt másokra átruházhatja, de sem neki, sem a birtokbani utódjának nem áll jogában, a bányatársulati vagyon alaptőkéjének fölosztását, vagy annak a fölosztás czéljábólóli eladását sürgetni.

Bányarészsvények. **140. §.** A bányatársulati vagyongbani részletek bányarészsvényeknek nevezetnek, s ingó dolgok jogi minőségével bírnak. Egy bányatársulat 128 bányarészsvénynél s egy bányarészsvény száz résznél többre nem osztathatik. **141. §.** Mindenik bányatársulat részsvényeinek birtokosairól följegyzés (a bányatársulati könyv) csupán a bányahatóságnál vezetetik. A bányatársulat nyilvánkönyvi vagyona csak egészben zálogitathatik el, vagy terhelhetetik meg. **142. §.** Mindaddig, míg valamely bányarészsvénynek más birtokosra ruházása, a bányahatóságnak, a bányatársulati könyvbe iktatás végett föl nem jelentetett, csak az ott

beiktatott birtokos tekintetik bányatársnak. A ki valamely bányarészvényt álvész, a bányatársulatnak azzal az arra nézve hátralevő járulványokért is felelős.

Általános határozatok a bányatársulatok tekintetében. **143. §.** Minden bányatársulatra nézve rendszerint a következő szakaszokban (144—156. §§.) a bányatársulatok szerkezeté iránt foglalt általános határozatok érvényesek. Az ezen szabályoktól eltérések a bányahatóságnak, s a mennyiben oly tárgyak forognak kérdésben, melyek nem magára a bányamívelésre, hanem oly ügyekre vonatkoznak, melyekre a társulati egyleteket tárgyzó szabályok szerint általában más hatóságoknak is be kell folyniok, ezeknek is, jóváhagyás végett fölterjesztendő, s köztudomás végett a bányahatóságnál beiktatandók.

Az igazgató választása s a cím meghatározása. **144. §.** Mindenik bányatársulat köteles igazgatóságot egy előljárával kirendelni, s úgy a történt választást, mint a bányatársulat aláírási címét is a bányahatóságnak följelenteni, mely arról saját följegyzést vezetend, s annak megtekintését mindenkinck megengedendi és abból másolatokat adand.

Az igazgató fölhatalmazványa. **145. §.** Az igazgatóságnak s előljárájának kötelező ügyletek kötéseirei fölhatalmaztatása annak szolgálati szerződvényéből ítélendő meg, ennek azonban mind a bányahatóságnál, mind pedig a bányakönyv mellett, mindenki általi megtekinthetés végett kell léteznie. **146. §.** Minden igazgató szolgálati szerződvényében pontos határozatoknak kell foglaltatniok: **1)** az igazgatónak a mű üzletéire befolyása iránt; **2)** a hivatalnokok, fölügyelők és munkások fölvételeit és elbocsátását, s azok fizetéseinek és béreinek stb. megrendelését tárgyzó jogosítványa iránt; **3)** az igazgatónak szolgálati rendtartások és utasítások adására, továbbá számadások megvizsgálására és elintézéséirei följososítása iránt; **4)** ingó vagy ingatlan dolgok vevésére vagy eladására, ármegszabásra, hitelezésre, pénz-fölvételre és visszafizetésre, váltó-kibocsátásra stb. lett fölhatalmaztatása iránt; **5)** új bányászati jogosítványok szerzése, vagy a bányatársulat birtokában létezőknek elhagyásairai följososítása iránt; **6)** a bányatársulat képviseléséirei jog, kötelezettség s annak terjedelme iránt.

Annak megváltoztatása. 147. §. Ha az igazgató fölhatalmazványának használata harmadik személyek irányában ismét korlátozandó, vagy ha az igazgató netalán egyes jogszabályok gyakorlatában más személyek becegyezéséhez kötetendő, ennek az ő szolgálati szerződvényében világosan meg kell jegyeztetnie. Homályos vagy oly módon korlátozott fölhatalmazványok, melyek könnyen kétségekre szolgáltathatnak alkalmat, vagy melyek által a bányauzlet törvényszerű menete akadályoztatnék, el nem fogadtathatnak.

Minden bányatárs által a bányahatóság járásában létező lakhelye vagy fölhatalmazottja följelentendő. 148. §. Mindenik bányatárs köteles a bányahatóságnak, ha ő annak járásában lakik, saját lakhelyét, ha pedig nem ugyanazon járásban lakik, egy ott lakó fölhatalmazottat följelenteni, ki őt képviselendi, helyette a pótfizetéseket teljesíti, s kihez úgy a bányatársulat mint a hatóságok részéről is minden tudatványok hatálylyal intéztethetnek. Ha ezen följelentés elmulasztatik, úgy a tudatványoknak az illető koronaországban a közhirdetményekre rendelt hirdalpokkal beiktatása a kézbesítés helyét pótolja.

Bányatársulati gyűlések. 149. §. A bányatársak törvényes összejövele bányatársulati gyűlésnek neveztetik, melyen ők, mint bányatársulat, határozvényaikkal szavazás útján hozzák. Bányatársulati gyűlések rendszeren minden három évben az igazgatóság székhelyén, vagy különben a bányatársulat által arra rendelt helyen tartandók. A bányatársak egy harmadának kívánatára, vagy ha az igazgató avagy a bányahatóság azt fontos esetek miatt szükségesnek tartja, rendkívüli bányatársulati gyűlések is rendelendők. A bányahatóságnak szabadságában áll, a bányatársulati gyűlésekre egy biztost is rendelni, oly czélból, hogy az azoknálí ügymenetről tudomása legyen.

Azokrati meghívások. 150. §. A bányatársulati gyűlésre a meghívásokat az igazgatóság köteles kibocsátani, s a tanácskozássra kitűzött nap előtt legalább is négy héttel, azon bányatársaknak, kik a bányahatóság járásában lakásukat följelentették, vagy ottani fölhatalmazottjukat megnevezték, írásban kézbesíteni, a többieket pedig a hirdalpok által (148. §.)

a megjelenésre felszólítani. A tanácskozásnak előre tudott tárgyai a meghívásban mindig kijelölendők.

A tanácskozás tárgyai. 151. §. A bányatársulati gyűléseken az igazgató üzleti jelentése, a számadás befejezése és a mérleg a múlt közigazgatási évekről, s minden egyéb fontosabb közigazgatási és üzleti ügyek tanácskozás és elhatározás alá veendők.

Elnöklet. 152. §. A gyűlésbeni elnökletet mindaddig, míg saját főnök nem választatik, a legtöbb részletekkel bíró, s egyenlő részletekkel bírók között, a korra nézve legidősből viszi. A főnök is mindig köteles szavazni.

Szavazási képesség. 153. §. Szavazási képességgel bír mindenik bányatárs, ki személyesen vagy fölhatalmazott által megjelent. Utólagos, az ülés fölosztatása után nyilvánított avagy írásbeli szavazatok el nem fogadhatnak.

A határozatok hozatala. 154. §. Rendszerint a jelenlevő szavazók általános szótöbbsége részleteik aránya szerint határoz, a legcsekélyebb részlet egységnek vételvé. A szavazatok egyenlősége esetében azon vélemény bír döntő erővel, melyhez az elnök járult. Ha azonban az egyleti alapszabályok megváltoztatása, vagy a bányatársulat ingatlan vagyona nélkülözhető részeinek elárusítása forog kérdésben, a határozat érvényességére a jelenlevő szavazók legalább is három negyedrészenek hozzájárulása szükséges, részleteik aránya szerint. **155. §.** Az általános polgári törvénykönyvnek azon szabálya, mely szerint a leszavazottnak jogában áll, biztosítást vagy a közösség megszüntetését követelni (általános polgári törvénykönyv 834. §.), a bányatársulatokra nem alkalmazható (139. §.). A bányatársulat fölosztatása vagy vagyona alaptőkéjének elárusítása, csak a bányatársulat minden részletei vagy legalább is azok három negyedrésze birtokosainak beleegyezésével történhetik. Ez utóbbi esetben azonban arra nézve az illető bányahatóság jóváhagyása kérendő ki.

Jegyzőkönyv vezetése. 156. §. Az igazgatóság előljárója köteles a jegyzőkönyvvezetésről gondoskodni s arra

felügyelni; a jegyzőkönyvet minden jelenlevő bányatársak vagy azok meghatalmazottjai kötelesek aláírni.

80—83., 117. §§.

A pótfizetés behajtása az igazgató általi kivétel után. **157. §.** A bányatársulati gyűlésen (151. §.) meghatározott pótfizetéseket (138. §.) köteles az igazgató a hozott határozatok értelmében kivetni, s a megállapított módon és időben behajtani.

A pótfizetés behajtása bírói fölszólítás által. **158. §.** Azon bányatársak, kik az igazgató általi kivételnek nem engedelmesskednek, vagy kiknek az a bányahatóság járásában nem kézbesíthetők, az igazgató kérelmére a bírói hatóság által tizennégy napi határidő kitűzése mellett a pótfizetés letételére fölszólítandók, s ezen fölszólításról a 148. §. határozataihoz képest írásbeli kézbesítés vagy a hírlapokbai beiktatás által értesítendőek. **159. §.** Az igazgató kérvényének a végre a bányatársulati gyűlés jegyzőkönyvének hitelesített kivonatával s a bányahatóság abbéli bizonyítványával kell ellátva lennie, hogy a fölszólítandó mint bányatárs be van jegyezve.

A pótfizetés behajtása a késedelmes bányatárs bányarészeinek végrehajtási árverezése által. **160. §.** A határidő sikertelen eltelte után az igazgató a késedelmes bányatárs ellen bányarészenek végrehajtási árverezését köteles kérni. **161. §.** Ha az adós az árverezésig a követelés valódisága ellen kifogásokat tesz, s azokat hitelérdemlőleg behozonyítja, vagy ha a követelt pótfizetés s a keletkezett költségek összege bíróilag letétetik, úgy a bányatársulat követelése rendes eljárásra utasítandó, s az alatt az árverezés megállítandó. **162. §.** Az árverezésig mind a késedelmes adósnak, mind pedig a bánya mindegyik részbirtokosának szabadságában áll, a hátralevő pótfizetést és a perköltségeket befizetni. Ha ez megtörténik, úgy az árverezés elmarad. **163. §.** Az árverezés a perrendtartás szabályai szerint eszközölendő, azonban a kikiáltási áron aluli ígéret nem fogadtathatik el, s a logmagasb ígéret kész pénzben teendő le. Kikiáltási árnak a tartozásban levő pótfizetés s a körülbelüli perköltségek összege veendő. **164. §.** Az elárverezett részlet a vevőnek

átadandó, s erről a bányahatóság is, a vevőnek a bányász-társulati könyvbe leendő bejegyzése végett hivatalból értesítendő. A letett legmagasb ígéretből a perköltségek s az árverezés idejekor lejárt pótfizetések letisztázandók, s a netalán fönmaradó hátralék a kilépett bányatársnak átadandó. **165. §.** Ha az árverezésnél venni szándékozó nem jelentkezik, úgy az árverezett részletet a többi bányatársak kötelesek átvenni s a rajta fekvő pótfizetéseket lefizetni. **166. §.** E végre a bíróság az árverezési határnap befejezéseül köteles nekik ezen részletet átadni, a bányahatóság pedig, mely erről hivatalosan értesítendő, ugyanazt tüstént a bányatársulati könyvbe aránylag átírni, s a korábbi bányatársat kitörölni. A hátralevő pótfizetést az igazgató kivetés által ezen bányatársaktól köteles behajtani. A keletkezett perköltségekért a kilépett bányatárs egyéb vagyonával is felelős.

84. §.

A bányarészekről lemondás. **167. §.** Ha valamely bányatárs a bányarészerőli lemondás jogával él, mi neki az árverezés megtörténteig megengedtetik (139. §.), úgy ezen bányarész a többi bányatársakra száll, s a hátralevő pótfizetés ezek által, a netalán keletkezett perköltségek pedig a lemondó által vállalandók el. A lemondási nyilatkozat vagy az igazgatónál, vagy pedig közvetlenül a bányahatóságnál nyújtandó be, s a megürült bányarész átírása s kitörlése a főnebb előadott szabályok (106. §.) szerint eszközözlendő.

83. §.

Ezen szabályoknak a létező bányatársulatokrai alkalmazása. **168. §.** Az itt előadott szabályok (138—167. §§.) a már létező bányatársulatokra is alkalmazandók. A bányahatóságok ennél fogva kötelesek azokat a bírói hatósággal egyetértőleg társulati alapszabályaik kijavítására, igazgatójuk és aláírási címök választására, s az ezeket tárgyazó okiratok előterjesztésére szorítani, oly célból, hogy ezek jóváhagyathassanak, a bányakönyvbe följegyeztethessenek s köztudomás végett a bányahatóságnál beiktattathassanak.

Az egyes részbirtokosok jelzálogos hitelezőinek jogai. **169. §.** A mennyiben a már létező bányatársulatoknál az

egyes részvényesek a bányakönyvben bányarészeik birtokaira vannak bejegyezve, s ezek adósságokkal terhelvek: **1)** azon esetben, ha az ilyes bányatárs részlete hátralevő pótfizetések miatt végrehajtás útján elárverezendő (158—166. §§.), az elrendelt árverésről a jelzálogos hitelezők is értesítendőek, s az árverésnél bejött legmagasb ígéret, a mennyiben abból a pótfizetés és a végrehajtási költségek letisztázása után valami fönmarad, nekik átadandó. Ha pedig a legmagasb ígéret fönmaradó hátraléka a jelzálogos hitelezők kielégítésére elegendő nem lenne, vagy ha az árverésnél venni szándékozó nem jelentkezik, úgy a végrehajtás alá vett bányarész az első esetben a vevőre, a második esetben pedig a bányatársakra tehermentesen száll. **2)** Ha valamilyen bányatárs jelzálogos adósságokkal terhelt bányarésztől mond le, úgy a többi bányatársak azzal együtt a rajta fekvő terheket is kötelesek átvenni. Ezeknek azonban szabadságában áll, a helyett a hátralevő pótfizetés tekintetében a végrehajtási árverést a megelőző pont szabályai szerint kérni.

HETEDIK FEJEZET.

A bányák munkában tartásáról s a bányaművelési haladékokról.

A munkában tartás kellékei. **170. §.** Minden szabadkulatás (22. §.) vagy adományozott bánya (41. §.) birtokosa köteles azt munkában tartani. A munkában tartásra megkivántatik, hogy a megkezdett külvájás vagy vájna: **a)** a személyekre s tulajdonra nézve minden veszély ellen lehetőleg biztosítassék, és **b)** a szabályokhoz képest (174. s köv. §§.) folytonos üzletben tartassék.

91. §.

a) Veszély elleni biztosítás a személyekre s tulajdonra nézve. **171. §.** A megkivántató biztonsági intézkedések közé (170. §. a) bet.) tartozik különösen: **a)** minden külvájásoknak az emberek és állatok beesése elleni biztos bekerítése; **b)** bárminemű omladozó vagy omlással fenyegető vájának kellő biztosítása; **c)** a tiz ölnél mélyebb járak-

nák kellő kipadólása, s a járások (létrák, lépcsők) czélszerű biztosítása, a járművek és járgépek naponkinti megvizsgálása és biztosítása; **d)** oly szerszámok mellőzése, melyeknek alkalmazása által a munkások biztonsága lényegesen veszélyeztetik; **e)** a gyulékony vájnakrai különös figyelem s a tűzbiztosító és oltó intézkedések haladéktalan alkalmazás; **f)** a kellő légvezetésről gondoskodása; **g)** kellőleg fölkészített biztos védlámpák használása durranó léggel telt vájnakban.

Annak meg nem tartása esetébeni intézkedések és büntetések. 172. §. A személyek és a tulajdon biztonsága ellen, a bányákban a szükséges elővigyázatok meg nem tartása által elkövetett minden vétségek és kihágások a bűnösön, akár a tulajdonos, valamely hivatalnok vagy alárendelt legyen is az, [az általános büntető törvénykönyv (335., 336. g) bet., 431., 432., 458., 459. §§.) határozatai szerint] büntetendők. **173. §.** A bányahatóság, a biztonsággal ellenkező állapot észrevétele esetében, köteles a körülményekhez képest műértők meghívása mellett, annak megszüntetése módját s az ennek eszközölésére határidőt kijelölni, vagy pedig azt szükség esetében tüstént is a bányabirtokos költségére elrendelni.

95. §.

b) Folytonos üzlet: 1) A szabadkutatásokban és vájnamértékekben. 174. §. Minden vájás folytonos üzletére (170. §. b) bet.) úgy a szabadkutatásokban, mint az adományozott vájnamértékekben vagy telkekben megkívánlatik, hogy az a bányamegyében divatozó minden munkanapon, nyolcz órai munkaidőn át, a hely minőségéhez és az üzlet czéljához képest szükséges számú munkásokkal legyen ellátva. Az adományozott vájnamértékekben egyszersmind legalább is mindenik fővájna mindig járható állapotban tartandó, a vájás pedig lehetőleg teljesen s oly módon eszközözendő, hogy a további föltárás szükségtelenül ne gátoltassék, vagy ne nehezíttessék. A további föltárás törvényellenes gátolásának vagy nehezítésének tekintendő különösen, ha valamely bányabirtokos által, vagy a bányabirtokos tudtával más személyek által, a föntartott ásványok előfordulása szándékosan ismerhetlenné tétetik vagy különben elrejtetik. **175. §.**

Ha valamely vájás helybeli akadályok miatt nem üzlethetik, hanem annak más vájással segély nyújtandó; úgy egyedül a segédvájás üzlete elegendő, ha ez kellő számu munkásokkal van ellátva (177. §.), s ha egyszersmind a fővájásban a kiszabott biztonság fönttartatik. Különösen a szabadkutatásokhoz tartozó segédvájások a szabadkutatási jegytől 224 ölnél távolabb nem lehetnek, s azok az ezen jegy felé vezető irányban ásandók. De az ilyes segédvájásokat, jóllehet azok kellő föntartás mellett a telek későbbi szerzői által sem háboríthatnak, szabadkutatási jogok nem illetik.

96. §.

2) *Külmértékekben.* **176. §.** Mindenik körületben, melyben külmértékek léteznek, köteles a bányahatóság a bányatársak meghallgatása mellett, a helybeli viszonyokrai tekintettel, meghatározni: **a)** hogy mikor kell a külmértékek munkálásának minden évben kezdődnie, s meddig kell annak tartania; **b)** mily legcsekélyebb üzleti munka teendő a birtokosnak kötelességévé. Ezen határozatok az előljáró bányahatóság általi jóváhagyásuk után közlirré teendők.

96. §.

3) *Segédvájásokban és megyetárnákban.* **177. §.** A kötelelességszerű munka a saját vagy önálló segédvájásokban és megyetárnákban, az azok engedélyezésénél megállapított föltételek által határoztatik meg (87., 94. §§.).

96. §.

A folytonos üzlet megtartása iránti rendszabályok:
1) *Szabadkutatásokban.* **178. §.** Az üzlet eredményéről és a tett föltárásokról minden szabadkutatásban, akár vájából vagy külvájásból, akár pedig furóvájásból álljon is az, a bányahatóságnak minden félév eltelte után tizennégy nap alatt kimutatás nyújtandó be; ha ez elmulasztatik, úgy a bányahatóság a szabadkutatónak a kimutatás benyújtása végett négy hétről négy hétre két további határidőt rendelend. A szabadkutató kimutatásának elmaradása mikép büntelendő, a 241. §. által határoztatik meg. **179. §.** Ha a bányahatóság az előadott munkát nyilván elégtelennek vagy hiteli nem érdemlőnek találja, vagy ha a kiszabott folytonos üzlet (174. §.) elmulasztásáról más jogosított kutatók által, kik az által ku-

tatási jogaik biztosításában vagy kiterjesztésében gátoltatnak, vagy a földbirtokos által, kire nézve telkénck használata czéltalanul megszűnik, jelentés tételik, a bányahatóság köteles az iránt nyomozásokat tenni, s azokra, ha az érdeklött felek valamelyike kívánja, két elfogulatlan műértőt meghívni (56. §.), s e szerint azon legesekélyebb munkát meghatározni, melyet a turzó jövődöre félévénként kimutatni köteles. **190. §.** Ha a szabadkutató ezen munkát nem teljesíti, a nélkül, hogy magát előre nem látott és elkerülhetlen akadályokkal igazolhatná, úgy neki a legközelebbi félévre nézve, büntetésseli fenyegetés mellett meghagyandó, miszerint a kiszabott munkát havonként mutassa ki. **191. §.** Ha valamely szabadkutatás a bányamívelési jogosítvány elvétele vagy az arról lemondás által szabad rendelkezés alá csök, s ha az valamely más jogosított kutató által ismét birtokba vétetik, a bányahatóság az erről kapott jelentés folytán (22. §.), a birtokosnak tüstént a viszonyokhoz mért félévi munkát kiszabni köteles.

96. §.

2) *Adományozott bányákban. Haladékok.* **192. §.** Ha a bányának kiszabott folytonos üzlete (170. §. b) bet.) az adományozott vájnamértékekben, bebizonyítandó külső nem kedvező viszonyok, p. o. a forgalom megakadása miatt, vagy magában a vájnábani belső üzleti akadályok miatt, nem eszközölhető, úgy a bányahatóság a birtokosnak kellő haladékokat engedhet. Ezek azonban mindössze egy évnél tovább nem terjesztendők. Ezen tartamon túli meghosszabbítások csak minden üzleti viszonyok ismételt gondos kinyomozása után adathatnak. Továbbá a birtokos a haladék által semmi esetben sem mentetik föl azon kötelezettsége alól, miszerint a vájásnak biztos, s a 174. §. határozatai szerint járható állapotban tartásáról gondoskodik. **193. §.** Oly események, melyek valamely bánya üzletét hosszabb időre lehetlenné teszik, haladék hatályával bírnak, de azok nyolcz nap alatt a bányahatóságnak bejelentendők, s ez vagy az eseménynek a hely színéni kinyomozását tartozik elrendelni, vagy pedig a bányabirtokosnak meghagyni, hogy a bányamívelés ismétli félvétele végetli munkák folyamáról és eredményéről időről időre jelentést tegyen. **194. §.** Ha a

külmértékekben vájnamívelés üzetik, úgy a haladékok tekintetében is a vájnamívelésre nézve előadott határozatok érvényesek. Ezenkívül a bányamívelésnek a külmértékekbeni üzetére nézve haladékok csak akkor engedtethetnek, ha az helybeli akadályok által lehetlenné tétetik.

97. §.

Vájuatérképek készítésére. **165. §.** Minden bányabirtokos köteles: Mihelyest azon mellékvájások, melyekbe a vájna elágazik, száz ölnél nagyobb kiterjedést érnek, azokról pontos bányamérnöki térképeket készíteni, s azokra minden vájásokat akkép följegyezni, hogy a vájnanak minden további, ötven ölnél nagyobb kiterjedése a térképen előadás-sék. A bányahatóságnak ezen térképek megszemlélése és le-rajzólása, a bányamegyei térképek megigazítása és pusztán hivatalos használat végett, mindig szabadságában áll; minél azonban ezen utóbbiakban az adományozott mértékek s az azokban föltárt települési viszonyok előadására kell szorítkozni.

És statistikai üzleti kimutatások szolgáltatásairai köteleztetés. **166. §.** Minden bányabirtokos köteles, a yers ásványokról, az azokból készített yers termékekről, az arra fordított tűziszerekről, a termékek értékéről, munkásai számáról és minőségéről s azok családjaíró és más üzleti viszonyokról a bányahatóságnak a kívánt kimutatásokat hivatalos használat véget vonogatás nélkül szolgáltatni.

98. §.

Minden bánya törvényszerű igazgatása. **167. §.** Minden bányavállalkozó bányója üzleténél a bányatörvények megtartásáért a bányahatóságnak felelős. Ezen kötelezettség a mű haszonbérbeadásá által sem szűnik meg, az [általános polgári törvénykönyv szerint] illető viszkerezet főnmaradván. Ugyanez áll a közös bányának a bányakönyvbe bejegyzett tulajdontársairól is (136. §.), kik az őket illető kötelességek teljesítéséért egyetemlegesen felelősek.

Az e végre fölhatalmazottnak följelentése. **168. §.** Oly bányavállalkozók, kik a bányahatóság járásában nem laknak, kötelesek ezen járásban lakó fölhatalmazottat följelen-

teni, ki az igazgatást kezelendi. Ezen szabály oly bányatársulatokra nézve is érvényes, melyeknek igazgatója a bányahatóság járásán kívül lakik. A többek által közösen művelt bánya egyéb részbirtokosai (136. §.), lakhelyökrei tekintet nélkül, mindig egy a bányahatóság járásában lakó közös főhatalmazottat tartoznak kirendelni.

99. §.

189. §. Ha valamely bányavállalkozó meghal, csőd alá kerül, vagy gondnokság alá helyezettetik, az illető bíróság köteles a bányahatóságot arról értesíteni, s neki a mű kirendelt igazgatóját megnevezni.

115—118. §§.

NYOLCZADIK FEJEZET.

A bányavállalkozóknak egymás közötti viszonyáról.

Kölcsönös segélynyújtás. **190. §.** Minden bányavállalkozó köteles, mihelyest a szomszéd bányákban baleseményekről értesül, minden rendelkezése alatt álló munkásait, a mennyiben saját bányájának veszélyezése nélkül eszközölhető, mérsékelt kárpótlás mellett segélynyújtásra fordítani.

100. §.

Bánya-szolgálmak. **191. §.** Minden bányavállalkozó köteles továbbá, a mennyiben az által saját bányája nem szenved, vagy nem veszélyeztetetik, kellő fizetésért (kárpótlás mellett): **a)** a szomszéd bányajogosítottaknak, saját tárnái, aknái, kiszállító, légvezető vagy vizemelő gépei, bánya- és vasutjai, hidjai és pallói használatát megengedni; **b)** az idegen vájnakbani bányamívelés előnyösebb üzlete végetti segédvájásnak saját telkéni létesítését vagy más vájnakhoz tartozó, avagy önálló segédvájásoknak (85—89. §§.) saját vájnamértékein keresztülvezetését megengedni. A segédvájás által idegen telken nyert föntartott ásványok a telek tulajdonosát illetik, s neki a kiszállítási költségek megtérítése mellett átszolgáltatandók. **192. §.** Egy segédvájás vállalko-

zója sincs följogosítva, az adományozásnál kiszabott üzleti tervtől eltérni, vagy szárnyvájásokat (oldalvájásokat) nyitni, oly célból, hogy az által valamely más vájának segély nyújtassék, mindaddig, míg ezen vájna birtokosa azt nem kívánja. Ha azonban az oldal- vagy eltérő vájás a segélyreszorult vájna birtokosának belecsegyezésével létesítetik, úgy ez köteles az avval járó költségeket is viselni. Ha a segédvájás birtokosa ily szükséges oldalvájást nyitni vonakodik, a segélyreszorult vájna birtokosának jogában áll, azt saját költségén eszközölni.

89. §.

A bányaszolgalmak származása. a) Szerződés által.

193. §. Ha a 191. §-ban említett bányaszolgalmak megengedése iránt az érdeklettek között egyezség jő létre, az a bányahatóság elé torjesztendő, mely azt, a megtérítésnek mind szükséges, mind pedig arányos volta iránt tett nyomozás után, helybenhagyandja, s a birói hatósággal a bányakönyvbe leendő bejegyzés végett közlendí (197. §.).

b) *A bányahatóság határozata által.* **194. §.** Ha az érdeklettek meg nem egyezhetnek, a bányahatóság tartozik a szolgálat elvállalását tárgyazó kötelezettség s annak terjedelme iránt határozni, a kárpótlás összegét pedig, egyelőre a jog útjának föntartása mellett, notalán műértők közbejöttével megállapítani.

89., 100. §§.

A kárpótlás meghatározása. **195. §.** A tárnák, aknák, szállító, légvezető vagy vízemelő gépek közös használataért, a szolgálat alatti mű birtokosa az üzleti és föntartási költségekhez aránylagos járulást és segédbért igényelhet, mely azonban az uralgó jószágának bebizonyíthatólag megkímélendő üzleti költségek tíz százalékánál többet nem tehet. A bánya-termékeknek vagy szükségleteknek idegen bánya-vaspályákon, csatornákon vagy más szállító intézeteken szállítására, a szolgálat alatti mű birtokosának, ha ő azt kívánja, magának átengedendő, s az azérti kárpótlás nekie, saját szállítási költségei szerint, azoknak legfőlebb is 50 százalékát, előállítási költségek és rendkívüli események fejében hozzászámítva, fizetendő.

89., 100. §§.

A szolgálatom gyakorlásánál okozott kárérti felelősség. 196. §. A bányaszolgálatom gyakorlásánál okozott kár esetében az uralgó jószág birtokosa nemcsak saját, hanem alattvalói hibájaért is felelős.

A jelzálogos hitelezők tekintetébeni hatály. 197. §. A bányaszolgálatmak iránt a bányahatóság által helybenhagyott szerződvények (193. §.), vagy az ezen hatóság által azok iránt hozott határozatok, a szolgálatom alatti s az uralgó jószág jelzálogos hitelezői irányában is hatályosak.

89., 100. §§.

Áttöréseknél találkozás. 198. §. Ha a bányabirtokosok vájnaikkal nyílt áttöréseknél összetalálkoznak, kötelesek tüstént bányamérnök közbejöttével meghatározni, hogy ezen áttörésben a mindkét részcsoóri vájnamértékek határa hol létezik, s ezt alkalmas és tartós módon megjelölni. Villongás esetében a bányahatóság köteles az egyik vagy másik fél kérelmére a hites bányamérnököt a vájnamértékek határának kitudása végett kiküldeni, s az eredményről mind a két felet értesíteni. Az eldöntésig köteles mind a két fél az áttörésnél vájását abban hagyni, de az áttörési darabot a maga oldalán fön- én járható állapotban tartani. **199. §.** Nyílt áttöréseknél, oly bányamegyékben, melyekben különös alapszabályok léteznek, vagy oly vájnamértékekben, melyek még a régieb törvények szerint adományoztattak, a mennyiben a bányamegyei alapszabályok vagy azon bányatörvények, melyek szerint az adományozás történt, különös szabályokat tartalmaznak, az azokban előadott határozatok tartandók meg.

KILENCZEDIK FEJEZET.

A bányabirtokosoknak hivatalnokaikhoz s munkásaikhoz viszonyáról.

Szolgálati rendtartás. 200. §. A felügyelő- és munkás-személyzet szolgálati viszonyairól, mindenik múnél szolgálati rendtartás készítendő, a bányahatóság által dologértök meghívása mellett gondosan megbírálandó, a jóváhagyás megtörténte után közhírré teendő, s a dolgozó mőhelyekben mindig kifüggesztve tartandó. A szolgálati rendtartásba tar-

toznak különösen következő határozatok: **a)** a munkások és felügyelők különböző osztályairól és szolgálati működéseiről, nemkülönben a nők és gyermekeknek a bányamívelésre alkalmazása iránt a helyek különbsége szerint különböző határozatokról, azoknak testi erejét s az utóbbiaknál azoknak az oktatásbani törvényes részesülését figyelembe véve; **b)** a munkások és felügyelők közötti viszonyról; **c)** a munka idejéről és tartamáról; **d)** a szolgálatban s azon kívüli magaviseletről; **e)** a divatozó befizetési viszonyokról; **f)** a megbetegedés vagy szerencsétlenül járás esetébeni illetékekről; **g)** a szolgálati rendtartás áthágása esetébeni pénz- és munkabeli büntetésekről; **h)** azon esetekről, melyekben a szolgálati viszony tüstént megszüntethetik.

A szolgálat fölmondása. 201. §. A mennyiben szolgálati szerződvények vagy a szolgálati rendtartás által más intézkedések nem tétetnek, a hivatalnokok és felügyelők csak három hónapi, a munkások pedig tizeunégy napi fölmondási határidő után léphetnek ki, vagy bocsáttathatnak el a szolgálatból.

A szolgálatból elbocsátás felmondás nélkül. 202. §. Oly hivatalnokok, felügyelők vagy munkások, kik valamely büntetben, valamely nyereségvágyból eredő, avagy a közérkölesiséggel ellenkező vétségben, avagy ilyes kihágásban bűnösöknek ítéltetnek, vagy kik urok személyének, becsületének avagy tulajdonának biztonsága ellen valamely az általános büntető törvény szerinti vétségben vagy kihágásban bűnösökké válnak, urok által a szolgálatból tüstént elbocsáttathatnak, habár a szolgálati szerződvényben vagy a szolgálati rendtartásban az iránt más, vagy éppen semmi határozat sem foglaltatnék is. **203. §.** Hasonlókép megelőző fölmondás nélkül tüstént elbocsáttathatnak azok is, kik a hűség, szorgalom s az előjárók iránt tartozó tisztelet és engedelmisség tekintetében, lényeges köteleességsértésekben teszik magukat bűnösökké, kik szolgálatukkal egybe nem férő mellesleges ügyeket folytatnak, vagy kik a műviszonyról szolgálatukban szerzett ismeretekkel urokra nézve káros visszaélést követtek el.

A munkások törvényellenes összebeszélései. 204. §.

A bányá- és hutamunkásoknak a végetti összebeszélése, hogy munkamegtagadás, a szolgálatban ellenszegülés vagy más eszközök által magasb hért, vagy más föltételeket csikarjanak ki, s az errei izgatás, mikép legyen megbüntetendő, a büntető törvény szabályai [(481. §.)] által határoztatik meg.

A szolgálatból kilépés esetei fölmondás nélkül.
205. §. Viszont oly bántalmazások miatt, melyeket a fölügyelők s munkások, s oly lealacsonyító bánásmód miatt, melyeket a hivatalnokok előjáróiktól szenvednek, a kikötött ápolás megtagadása, a hérnek a meghatározott időbeni ki nem fizetése, s a szerződvényeknek más lényeges megsértései miatt, a munkások, fölügyelők vagy hivatalnokok is egyszerű jelentés folytán kiléphetnek a szolgálatból.

A bányatulajdonosnak a személyzetteli számolást tárgyazó köteleessége.
206. §. Mindenik bányavállalkozó köteles, fölügyelő- és munkás-személyzetével legalább is évnegyedenként, a szolgálatból kilépésnél pedig tüstént számolni; a szolgálatadónak a munkásoni követelése miatt, ez utóbbitól a szolgálatból kilépés meg nem tagadtathatik.

[A béreknek a letiltástól s végrehajtástól mentessége.
207. §. A bányamunkások alku- vagy szakbérére sem bírói tilalomnak sem pedig végrehajtásnak nincs helye.]

Elbocsátási bizonyítványok kiadása.
208. §. Mindenik bányamunkásnak vagy fölügyelőnek, kilépése alkalmával bucsulevél (elbocsátási bizonyítvány) adandó, melyben azon munkásosztály, a melybe ő tartozik, azon társpénztár, melybe be van jegyezve, s azon idő, melyre ő abba befizetett, végre a szolgálatba be- s abból kilépés napja kijelölendő. Oly munkások vagy fölügyelők, kik már egyszer valamely ausztriai bányánál szolgáltak, elbocsátási bizonyítvány nélkül egy bányabirtokos által sem vételhetnek föl a szolgálatba.

Legénységi névkönyv.
209. §. Mindenik műnél valamennyi bányamunkásokról és fölügyelőkről kimerítő legénységi névkönyv vezetendő, s ez a bányá- és politikai hatóságnak, valahányszor kívántatik, előterjesztendő.

103. és 104. §§.

TIZEDIK FEJEZET.

A társpénztárakról.

Társpénztárak föllállításáról köteleztetés. 210. §. A segélyreszorult bányamunkások, nemkülönben azok özvegyei és árvái gyámolítása végett társpénztáraknak (bányászle-génységi pénztáraknak vagy ápoló-intézeteknek) kell létez-niök. Ennélfogva mindenik bányabirtokos köteles azoknak vagy saját műjénél önálló föllállításáról gondoskodni, vagy pedig a végett a bányahatóság jóváhagyása után más bánya-birtokosokkal egyesülni.

Azokbai belépésre köteleztetés. 211. §. A bányamű-nél fölvevett minden felügyelő vagy bányamunkás köteles, azon műnek, melynél szolgál, társpénztárához tagkép hozzáállani, s abba a megállapított járulványt beszolgáltatni.

Társpénztári alapszabályok. 212 §. Minden társ-pénztár számára a bánya tulajdonosa vagy igazgatósága által, a munkás személyzet által kijelölendő bányászle-génységi vá-lasztmány közremunkálása mellett saját alapszabályok szer-kesztendők, s megbíralás és jóváhagyás végett a bányaható-ságok elé terjesztendők. A már létező ilyes intézeteket a bá-nyahatóság megsemmisítheti s bírálat alá veheti. **213. §.** Ezen alapszabályokban következő határozatoknak kell foglaltatniok: **a)** a társpénztári anyakönyvek szerkesztéséről, s azoknak helyes állapotbani tartásáról, nemkülönben a társpénztárbai fölvetel föltételeiről; **b)** a járulványok mennyiségéről s be-fizetősök módjáról; **c)** a társpénztárból nyújtandó segélyek mértékének meghatározása végetti szabályokról; **d)** azon föltételekről, melyek alatt a segélyhezzi igény megszereztetik s elvesztetik, p. o. a bányamunkából hábar csak időleges ki-lépés által is általában; **e)** a társpénztár vagyona biztosításá-nak és igazgatásának módjáról, az azérti jóállásról, a szá-madások megvizsgálásáról és elintézéséről; **f)** a munkássze-mélyzet által arra nézve gyakorlandó befolyásról; **g)** több egyesült társpénztáraknak egymázhozi viszonyáról; **h)** a vagyon iránti intézkedésről azon esetre nézve, ha a bánya, melynek számára a társpénztár alapított, megszűnnék. **214. §.** Oly bányák birtokosai, melyeknél törvényesen

szerkesztett társpénztár még nem létezik, annak föllállításai kötelesek megbelegedett vagy szerencsétlenül járt munkásaiknak legalább azon segélyt nyújtani, melylyel az általános törvények szerint a szolgálatadó cselédjei irányában tartozik.

105. §.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

A bányaadózásokról.

Mértékilleték. 215. §. Minden adományozott bányamérték egy bizonyos illeték időszakonkénti lefizetése alatt áll, mely félvévenként minden 12,544 négyszög ölet levő adományozott vájnamértéktől, s minden 32,000 négyszög ölnyi területű külmértéktől; oly vájnamértékektől ellenben, melyek nagyobb vagy kisebb mértéket tartalmaznak, nemkülönben a határközögektől, azok törttartalmának aránya szerint szabatik ki; ezen illeték mértékilletéknek nevezetik. **216. §.** A mértékilleték félvévenként előre minden évi június és december havában a bányahatóságnál multhatlanul befizetendő. **217. §.** Oly vájnamértékeknél, melyeknek csak magassága és szélessége van határok közé szorítva, a telk mentébeni (hosszabani) kiterjedése pedig végtelen (korlátlan), a mértékilleték azon térmérték szerint számítandó, mely a szélességnek a magassággal sokszorozásából, mindkettőt ölekben kifejezve, keletkezik. Az úgynevezett hosszsmértékek, melyeknek szélessége változó, és mélysége (hosszaságuk és magasságuk) határozatlan, a mértékilleték tekintetében az egyszerű vájnamértékekkel (215. §.) egyenlőknek tartandók. **218. §.** Oly különös bányászati jogosítványoknál, melyeknek alapját nem a bányarendtartások szerint meghatározott vájnamértékek képezik, a birtokosoknak szabadságában áll, a mértékilletéket, a telk törvényszerű szabályozásaiig vagy ez utóbbinak mértani területe szerint, vagy azon kiterjedés szerint fizetni, mely az adományozás után járó legmagasb törvényes mértékbeli terjedelemmel egyenlő.

Bányavám. 219. §. [A bányavám főnmarad. Ez egy különösen szabályozandó mérték szerint a bányából s tartozékából (117., 131. §§.) nyert főntartott ásványoktól fog

számítani, a járandó vám pedig az üzleti viszonyok tekintetbe vételével kitudandó időleges megváltási ár szerint pénzben fog fizettetni.]

108. §.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

A bányahatóságoknak a bányamívelésrei felügyeléséről s az annáli eljárásról.

Felügyelési kötelesség. 220. §. A bányahatóságokat a bányamívelés üzlete tekintetében illető felügyelés folytán, tartoznak azok a bányatörvény által a bányavállalkozókra ruházott kötelességek teljesítése fölött őrködni, s mindazon esetekben föllépni, melyekben a bányamívelés föntartása, vagy annak a köztekintetekhez viszonyai különös intézkedéseket kívánnak. **221. §.** Minden e végre megkívántató vizsgálatok hivatalból teendők. A bányahatóságok különösen kötelesek: **a)** a járásukbeli minden bányákat küldöttjeik által időről időre megvizsgáltatni, s a leletről maguknak jelentést tétetni; **b)** küldöttjeik által, de a hivatali titok legszigorúbb megőrzése mellett, az üzleti terveket és térképeket megsejmléltetni, s a bányamegyei térképeket (185. §.) e szerint megigazítatni; **c)** mindazon intézkedéseket kibocsátani, melyek a bányatörvény szabályai megtartásának biztosítására szükségesek; **d)** oly veszélyes események beálltánál, melyek elharapódzással, s ez által a bányaüzletre nézve általában ártalmas befolyással fenyegetnek, vagy melyek miatt egyes érdekeltek által segélynyújtásra fölszólíttatnak, a hely színéni vizsgálatot megtenni, s azon esetben, ha az üzletigazgatóság által tett intézkedések nem elegendők, kellőleg rendelkezni. **222. §.** A bányaüzletben előforduló oly eseményeknél, melyek a szemőlyek, épületek, telkek, gyógyforrások, kutak vagy más építmények biztonságát veszélyezik, a bányahatóság a szükséges biztonsági intézkedéseket rendszerint a politikai hatóság meghívása mellett köteles elrendelni. A késedelem veszélyes volta esetében azonban, a közelebbi, vagy az eseményről korábban értesülő hatóság tartozik, a szükséges dologértők meghívása mellett, a haszthatlan mentési és biztonsági intézkedéseket megtenni, s

a további intézkedések iránt a kiszabott értekezletet tartani. **223. §.** Minden művezető vagy helyettese köteles, az ilyes eseményeket a legközelebb fekvő politikai vagy bányahatóságnak tüstént följelenteni. **224. §.** A bányahatóságok által a bányamivelés üzletérei felügyelés gyakorlása czéljából tett intézkedések végrehajtásának biztosítása végett, azok följosztván, a mennyiben a kellő határidő alatt ismételt intés siker nélkül marad, megfelelő pénzbüntetéseket szabni, vagy ha a művezető képtelensége a bánya biztonságát vagy fennmaradását veszélyezi, ezen visszasságnak a bányabirtokos részéről megszűntetéseig, a bányabirtokos veszélyére és költségére egy dologértő művezetőt kirendelni s szükség esetében rendelkezéseik foganatosítása végett a kényszerítő intézkedések alkalmazásaért a politikai hatósághoz fordulni.

112. 115—118. §§.

Bányahatóságok. **225. §.** Ezen törvény kezelése végett léteznek: **a)** első bíróságkép a bányakapitányságok, vagy közvetlenül vagy pedig közvetve a kirendelt bányabiztosok által; **b)** második bíróságkép az egyes vagy több koronaországokra nézve közösen föllállított fő-bányahatóságok; **c)** harmad bíróságkép a pénzügyministerium.

113. §.

A bányahatóságoknak a felek kérvényei fölötti eljárása. **226. §.** A felek kérvényei a bányahatóságoknál, a mennyiben világosan kivételek nem állapítvánk meg, mind írásban, mind pedig szóval is elfogadtathatnak. Az utóbbi esetben mindig jegyzőkönyv veendő föl.

A határidők számítása tekintetében. **227. §.** A bányatörvényben kiszabott minden határidők szakadatlanul folynak, csak azon esetben, ha valamely határidő utolsó napja vasárnapra vagy törvényesen elismert ünnepnapra esnék, végződik a határidő csak a legközelebbi köznapon.

Büntető esetekben. **228. §.** A bányatörvény minden áthágásai iránt a büntető eljárás, s azok fölött a vádolt meghallgatása utáni ítélelhozás, a bányahatóságot illeti. **229. §.** A büntetésnek minden kiszabásáról vagy maga a bányavallalkozó, vagy pedig az általa a bányahatóságnak följelentett fölhatalmazott (188., 189. §§.) értesítendő.

A bányahatóságok határozatai elleni folyamodás.

230. §. A bányahatóságok minden ítélete vagy bármely más határozata ellen a főbányahatóságnál panasz tétethetik, s ez utóbbinak megmásító határozata ellen a pénzügyminisztériumhozi folyamodás nyitva áll. A ministerium fontos okokból az egyforma határozatok elleni folyamodást is megengedheti. **231. §.** Minden folyamodás a panaszlott határozat kézbesítése után harmincz nap alatt az első folyamodású hatóságnál benyújtandó. A folyamodási határidő meghosszabbításai a bányahatóság által csak különösen fontos esetekben engedendők meg. A személyek és tulajdon tekintetébeni veszélyek elhárítása végett tett intézkedések ellen, s a könnyen változás alá eső körülmények iránt teendő nyomozások elrendelése ellen közbevetett folyamodások halasztó erővel nem bírnak.

Az ítéletek végrehajtása. **232. §.** A bányahatóság ítéleteinek végrehajtása, a mennyiben a körülmények mivoltához képest kíváncsítanak, a politikai hatóságok útján az ezen utóbbiakat illető kényszerítő eszközökkel, s szükség esetében bírósági uton eszközözlendő. Katonai személyek ellen a büntető ítéletek végrehajtása a katonai hatóságok által eszközözlendő.

Pénzbüntetések. **233. §.** A kiszabott pénzbüntetések a bányahatóságnál teendők le, s azon társ pénztárba folynak, melyhez a megbüntetettnek műve tartozik. A társ pénztárak föllállításai a büntelési pénzek megőrzéséről a bányahatóság fog gondoskodni.

Az eljárás költségei. **234. §.** Azon vizsgálatokérti költségeket, melyek büntetést vonnak maguk után, az elítélt; a felek ügyeiben tárgyalásokérti költségeket pedig rendszerint a tárgyalásra okot szolgáltatott felek tartoznak viselni; a bányahatóságnak azonban szabadságában áll, a körülményekhez képest azon arányt meghatározni, mely szerint a felek ezen költségeket viselni kötelesek.

118. §.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

**A bányatörvény szabályainak áthágásai
elleni büntetésekről.**

235. §. A bányatörvény egyes szabályainak meg nem tartása, mely káros jogkövetkezményeket von maga után, s az általános büntető törvény mennyiben alkalmazandó a bányauzletnél előfordulható vétségekre és kihágásokra, ezen törvény illető helyein van előadva; ezen törvény olyas áthágásai pedig, melyek ebben különösen büntetésreméltóknak nyilvánítatnak, a jelen fejezetben kiszabott büntetések alá esnek.

Büntetése a jogosítlan bányauzletnek. **236. §.** A jogosítlan bányauzlet a bányahatóság által a bűnösön öttől száz pengő forintiglani, ismétlés vagy más különösen súlyosító körülmények esetében pedig kétszáz pengő forintiglani bírsággal büntetendő.

az ásványok jogosítlan használásának. **237. §.** Oly kutatók, kik a még nekik nem adományozott kutatási téreikből vagy kutatási telkeikből nyert föntartott ásványokról a bányahatóság előleges beleegyezése nélkül rendelkeznek, a használt vagy elárusított ásványok értékének megfelelő bírság alá esnek. Ha az ásványok értéke meg nem határozthatik, úgy a bányahatóság öttől száz pengő forintiglani, ismétlés vagy különösen súlyosító körülmények esetében pedig kétszáz pengő forintiglani bírságot köteles szabni.

a közvetett bányaszerzések följelentése elmulasztásának. **238. §.** Oly bányabirtokosok, kik a bánya közvetett szerzéséről a 122. §-ban kiszabott följelentést megtenni elmulasztják, tiztől száz forintiglani bírságba esnek.

a fölhatalmazott kirendelése elmulasztásának. **239. §.** Azon bányavállalkozók, kik abbéli köteleességüket, miszerint a 188. §-ban kiszabott módon fölhatalmazottal rendelkeznek, jelen törvény hatályba léptétől, vagy új bányajogosítványok adományozásánál, ennek időpontjától számítandó három hónap alatt nem teljesítik, arra öttől ötven forintiglani bírsággal szorítandók. Ha ezen büntetés kiszabása után há-

rom hónap alatt a fölhatalmazott ki nem jelöltetett s föl nem jelentetett, úgy a bányahatóság által egy dologértő rendel-
tetik, ki a késedelmes bányavállalkozó veszélyére s költség-
gére fölhatalmazottjának ügyeit kezelendi.

a bányamívelésnélí biztonsági intézkedések elmulasztásának. **210. §.** Azon bányabirtokosok ellen, kik a bányaüzletnélí biztonsági intézkedéseket tárgyazó 171. §. szabályainak eleget nem tesznek, a bányahatóság még azon eselben, ha őket az általános büntető törvény szerinti eljárásra alkalmas személyi bűnösség nem terheli is, tiztől száz forintiglani, s ismételt esetekben kétszáz forintiglani büntetést köteles szabni, folytonos vagy tetemes hanyagságból keletkező nagyobb terjedelmű veszélyek esetében pedig a bányászati jogosítvány elvesztését tartozik ítéletileg kimondani.

szabadkutatásoknál a munkakimutatás elmulasztásának. **211. §.** Oly szabadkutatók, kik üzletök eredményéről a bányahatóságnak a 178. §-ban kiszabott jelentést megtenni elmulasztják, öttől ötven forintiglani, a második határidő eltelte után husztól száz forintiglani bírsággal, s ha a további négy héti határidő is elmulasztatik, a szabadkutatás elvesztésével büntetendők.

az azoknál kiszabott munka nem teljesítésének. **212. §.** Ha valamely szabadkutatásnál, a bányahatóság által egy félévre a 179. §. szerint kiszabott üzleti munka teljesítése, vagy annak kimutatása elmarad, a szabadkutatóra öttől ötven forintiglani, s ha ő annak folytán a mindenik hónapra kiszabott munkát kellő időben ki nem mutatja, husztól száz forintiglani bírság rovandó. Ha azonban a bányahatóság rendelete még azon túl sem teljesítetik, úgy a szabadkutatás elvesztése mondandó ki.

Büntetése az adományozott bányákbaní kellő üzlet elmulasztásának. **213. §.** Ha a vájásnak kiszabott folytonos üzlete a vájnamértékekben (174., 175. §§.) vagy a külmértékekben, azon idő alatt, midőn azok munkában tartandók (176. §.) félbeszakasztatik, a nélkül hogy erre nézve a haladék kieszközöltetett volna, vagy ha az üzlet nem a megkívántató számu munkásokkal folytattatik, ha azon eseményről, mely azt

hosszabb időre lehetetlenné teszi, a kiszabott jelentés meg nem tételük (183. §.), vagy ha önálló segéd- vagy megycetárnakban azon mennyiségű munka, mely azok engedélyezésénél föltétlenül tüzetett ki (177. §.), nem teljesítettik, a vállalkozó öttől ötven forintiglani bírságba esik. Ismételt vagy folytonos hanyagság esetében ötventől száz pengő forintiglani bírság szabandó, s ha ez is sikertelen marad, a bányászati jogosítvány elvesztése mondandó ki. **214. §.** Oly bányabirtokosok, kik a 174. §. ellenére, legalább is fővájnjukat jó és járható állapotban tartani elmulasztják, vagy kik a vájást tökéletlen vagy oly módon üzik, hogy az által a további föltárás szükségtelenül nebezítettik vagy gátoltatik, az észrevett fogyatkozások megszüntetése végett a 173. §-ban kiszabott intézkedéseken kívül, tíztől száz pengő forintiglani, ismétlés vagy folytonos és nagyobb mértékbeni elhanyagolás esetében pedig, kétszáz pengő forintiglani bírsággal, s a körülményekhez képest magával a bányászati jogosítvány elvesztésével büntetendők.

a vájnatérképek készítése vagy a statisztikai kimutatások szolgáltatása elmulasztásának. **215. §.** A vájnatérképek készítése és kiegészítése iránt a 185. §-ban foglalt, nemkülönbén a statisztikai kimutatások szolgáltatását tárgyazó szabályoknak minden elhanyagolása öttől ötven forintiglani bírsággal fenytendő.

Büntetése az áttörésekeni tilos vájásnak. **216. §.** Azon bányabirtokosok, kik az idegen vájnakbai áttöréseken a vájás megszüntetése és saját áttörési darabjok járható állapotban tartása iránt a 198. §-ban kijelölt kötelezettségnek meg nem felelnek, tíztől száz forintiglani büntetés alá esnek.

a gyermekek tilos alkalmazásának. **217. §.** A gyermekeknek a szolgálati rendtartással ellenkező alkalmazása egytől ötven forintiglani büntetést von maga után.

a munkás-személyzeteli számolás elmulasztásának; és elbocsátási bizonyítvány nélküli munkások tilos föl vételének. **218. §.** A bányabirtokos, ha felügyelő- és munkás-személyzetével évnegyedenként, vagy annak a szolgálatból ki lépése alkalmával, a számolást megtenni elmulasztja (206. §.), öttől ötven forintiglani bírsággal; s minden bánya-

munkásért, kit a 208. §-ban kiszabott bucsulevél nélkül fogad föl a munkára, öttől ötven forintiglani bírsággal büntetendő.

a szerencsétlenségek följelentése elmulasztásának.
219. §. Oly művezetők vagy azok helyetteseire, kik a 222. §-ban kijelölt veszélyes eseményeket a legközelebbi politikai vagy bányahatóságnak tüstént följelenteni elmulasztják (223. §.), tíztől száz forintiglani büntetés szabandó.

Különös büntetések. **250. §.** Ha oly különös, jogerejűvé vált meghagyások, melyeket a bányahatóságok a minden bányákrai felügyelés gyakorlatában bocsátanak ki, valamely bányabirtokos által a 224. §. szerint szabandó határidő alatt nem teljesítenek, az arra tíztől száz forintiglani bírsággal szoríthatatik.

101. §.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

A bányászati jogosítványok elenyészteről, elvonásáról s az azokról lemondásról.

A kutatási jogosítványok elenyészte. **251. §.** Ha valamely kutatási jogosítvány, azon időnek, melyre az adott vagy meghosszabbítot, eltelte által elenyészett, vagy ha a kutató arról az idő eltelte előtt lemond, úgy az annak folytán nyert minden szabadkutatási s más bányászati jogosítványok elenyésznek, a nélkül, hogy arra különös határozat kívántatnék. **252. §.** Az elenyészés nemkülönben akkor is bekövetkezik, ha a kutató a kutatóvájást elhagyja, vagy ha jogerejű ítélet által büntetésül annak elvesztésében elmarasztalatik.

91. és 92. §§.

A vájna- és külmértékek adományozásának elenyészte:
 a) *azoknak elvonása által.* **253. §.** Ha jogerejűleg az adományozott vájna- vagy külmértékek elvonása ítéltetik, a bányahatóság köteles azoknak végrehajtási becsü és árverés általi eladását eszközölni. **254. §.** A becslés és árverezés azonban nemcsak az adományozott vájna- és külmértékekre,

s az azokban létező biztosító készülétekre (260. §.), hanem a mű üzemeltetésére szükséges minden külépületekre, telkekre és építményekre is kiterjed, a megkívántató szerszámokkal, eszközökkel s egyéb tartozékkal együtt. Ezen tárgyak értéke azonban, melyeknek kisajátítása a birtokosnak megengedendő, a becsübe nemcsak a bányászati jogosítvánnyal együtt összesen vendő föl, hanem mindig az is kitudandó és külön előadandó, hogy mi lenne azoknak becsértéke magukban véve, s a bányászati jogosítvánnyal minden egybekapcsolás nélkül. **255. §.** Ha az elvonásnál a megkívántató készülétek faja és mennyisége iránt kétségek támadnak, a bányahatóság a fölött a hely színeni előleges nyomozás után a szükséges dologértők meghívása mellett határozand. A tulajdonosnak azonban szabadságában áll, a mű mellett nagyobb mennyiségű tartozékot is hagyni, s azzal együtt árverés alá bocsátani. **256. §.** A mű azon alkatrészeinek, melyek árverés alá esnek, s azok tartozékának változatlan megőrzéséért, a birtokos időközben felelős marad; a bányahatóságnak azonban szabadságában áll, azoknak birói zár alá vételét is ki eszközölni. **257. §.** A becslés megtörténte után, a bányahatóság indítványára, a bíróság által a nyilvános árverés, a netalán létező jelzálogos hitelezők meghívása mellett a perrendtartás szabályai szerint elrendelendő. Annak teljesítése végett azonban csak egy, legalább is harmincz s legfőlebb hatvan napi határidő szabandó, oly határozattal, hogy a mű szükség esetében az összes becsün alul is, azonban a mű kisajátítás alá vett, külfekvő alkatrészeinek és tartozékának értékén nem alul, el fog árusítani. **258. §.** Elárusítás esetében a bejött legmagasb ígérethől legelőbb a bányászati jogosítvány elvonása iránti eljárás és a végrehajtás költségei, s ez után a netalán létező hitelezők zálog- és elsőbbségi jogaikkal elégitendők ki, a maradék pedig a kilépő birtokosnak adandó át. **259. §.** Ha az árverésnél vevő nem jelentkezik, vagy a vételárkóp még azon érték nem ígértetik, melylyel a műnek a becsüben foglalt, külfekvő alkatrészei és annak tartozéka (254. §.) magukban egyedül s a bányászati jogosítvánnyal kapcsolat nélkül birnak, úgy a bányahatóság az adományozott vájna- és külmértékeket elhagyottaknak, s a bányászati jogosítványt elenyészettnek nyilvání-

landja. **260. §.** Ez által ezen mértékek minden hozzájuk tartozó vájnakkal és külvájásokkal s a bennök létező vájnafalazati, vájnaácsolati készülétekkel, a berakó-ácsművekkel, rekeszekkel és más biztosító eszközökkel együtt szabad rendelkezés alá esnek és ismét adományoztathatnak. A bányahatóság ennél fogva azoknak nemcsak saját följegyzési könyveiből kiörölését köteles megtenni, hanem egyszersmind a birói hatóság által azt is kieszközölni, hogy azok a bányakönyvből kiöröltessenek, s a jelzálogos hitelezők azokra zálogjoguk elenyésztéről értesítessenek. Egyszersmind az elhagyás a bányamegyei térképekben megjelölendő, közhirrre teendő, s arról a helyközség értesítendő. **261. §.** Ellenben minden külfekvő épületek, telkek és építmények s a többi tartozék továbbá is az eddigi birtokos tulajdonát képezendik, s minden azokra szerzett zálogjogok változatlanul maradnak. Azonban a nyilvánkönyvek megigazítására, s ennél fogva ott, hol telekkönyvek léteznek, azokban az ezen ingatlan javakat tárgyzó rovatoknak, a bányakönyvben azokra bejegyzett minden terhekkal együtti ismóti előállítására gond fordítandó. Egyszersmind a birtokos az eljárás által okozott költségek megtérítéseért felelős marad. **262. §.** Minden iparüzlet vagy más ügylet, melynek gyakorlására a birtokos elébb csak bányászati jogosítványa folytán volt följogosítva, nekie jövődöre az ezen törvényben, továbbá az ipar- és politikai törvényekben, a jogosítlan bánya- és iparüzletre nézve megállapított büntetések alatt tiltatik.

93. §.

b) *Elhagyás által.* **263. §.** Ha valamely bányabirtokos vájna- vagy külmértékeit el akarja hagyni, az ebbeli nyilatkozat folytán, mely az adományozási okirathoz melléklendő, ha a műre jelzálogos terhek nincsenek bejegyezve, a mértékek kiörölendők s a nyilvánkönyvek és bányamegyei térképek megigazítandók. **264. §.** Ha a mű adosságokkal van terhelve, úgy a kiörölés előtt a jelzálogos hitelezők a bányahatóság által értesítendő a felől, miszerint nekik szabadságukban áll batvan nap alatt a birói becsüt és árverést kérni, s ez, habár csak egy hitelező által kéretett is, a 254—258. §§. szerint teljesítendő. **265. §.** Ha a megállapított határidő alatt a becsüt és árverés nem kéretett, vagy

ha az árverés elegendő siker nélkül maradt (259. §.), úgy a bányászati jogosítvány kitörlése és a nyilvántartások megigazítása tekintetében a 260—262. §§. határozatai szerint kell eljárni. A becsü és árverés költségei ez esetben azon hitelezők által viselendők, kik azt kérték. **266. §.** A bányabirtok kitörlése előtt, az elhagyott vájásban a közbiztonságra nézve szükséges intézkedések mindig a politikai hatósággal egyetértésben meghatározandók, s az előbbi tulajdonos által saját költségén létesítendők. **267. §.** A bányászati jogosítványok bármi módon enyésznek is el, minden térképek, huzatkönyvek és kézi rajzok, melyek egyedül az elvont vagy elhagyott vájásra vonatkoznak, megőrzés végett a bányahatóságnak átadandók. Ezen térképek megszemlélése és lerajzolása a vájás minden új fölvevőjének szabadságában áll.

93. §.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

A bányákra s azok tartozékárai zálog- és előjogokról, végrehajtás és csőd eseteiben.

Végrehajtás eseteiben. **268. §.** [A bányákrai végrehajtás eseteiben, a bejött legmagasb ígéretből, a jószág becsléseért, netaláni zár alá vételcélú és elárúsításaért járó, s azon költségek levonása után, melyek a zálogos hitelezők közötti sorrend meghatározása és a legmagasb ígéretnek ezek közötti elosztása végett történt eljárás által keletkeznek, legelőbb is következő hitelezők, még pedig az itt kijelölt sorrend szerint elégitendők ki törvényes zálogjogaikkal: **1)** az álladalmi kincstár mértékilleték- és bányavámbeli követeléseivel az elárúsítás iránt hozott ítélet előtt három évre; **2)** a bánya- és hutaművek munkásai munkabérbeli követeléseikkel, a mennyiben ezek a jószág elárúsítása iránt hozott ítélet előtt egy évnél nem régebben vannak hátramaradásban; **3)** a bányászlegénységi vagy társpénztárak követelései, a munkások által ugyan lefizetett, vagy azok béréből lehuzott, de a pénztárba be nem szolgáltatott vagy abban hiányzó járulékokra nézve; **4)** a jószág elárúsítása iránti ítélet előtt egy évnél nem régebben hátralevő al- és meggytárnai

illetékek- s a bányamegyei intézetekhez egyéb járulványok-, viz-, akna- és járaadók-, s a megengedett bányaszolgalmak- érti egyéb évenkénti szolgalmányokbeli követelések. A többi zálogos hitelezők csak ezen követelések kielégítése után következnek, azon sorrendben, melyben zálogjogukat nyerték.]

89. és 121. §§.

Csőd eseteiben. **269. §.** [Hasonló módon kell a bánya- vagy hutamü fölött nyitott csőd esetében is, az azérti vételárból, vagy annak a csőd megnyitása óta hajtott jövedelméből, a nyilvánkönyvileg bejegyzett jelzálogos hitelezők előtt, a főnebb elősorolt törvényes zálogos követeléseket az ott előadott sorrendben (268. §.) kifizetni, még pedig az 1. alatt elősoroltakat, a mennyiben azok a csőd megnyitása előtti három évnél, a 2. és 4. alatt elősoroltakat pedig, a mennyiben azok a csőd megnyitása előtt egy évnél nem régebben vannak hátramaradásban.]

89. és 121. §§.

TIZENHATODIK FEJEZET.

Átmeneti határozatok.

A fündálló különös bányászati jogosítványok körüli eljárás. **270. §.** Oly bányászati jogosítványok, melyek nem a bányarendtartások szabálya szerinti vájnamértékekre, hanem csak szabálytalan hegyi térekre, bányamegye- és országrészekre adományoztattak, [a lombárd-velencei királyságban történt bányamívelésseli fölruházások, és bizonyos kerületekre s határozatlan ásványokra nézve adott kizáró kutatási jogosítványok], adományozásuk egész terjedelmében föntartatnak ugyan, ezek azonban jelen törvény hatályba lépte után hat hónap alatt a bányahatóságnál bejelentendők, s az adományozási okiratok és pontos térképek benyújtása mellett a pénzügyministerium jóváhagyása alá terjesztendők. Ez alkalommal a ministerium egyszersmind azt is meghatározandja, hogy mennyiben kötelesek a jogosítottak a bányatörvény egyéb szabályainak eleget tenni, s ezen kötelezettség nem teljesítése mily következményeket von maga után. **271. §.** A bejelentett jogosítványok igazolására a bányaha-

tóság által kellő határidők engedtelhetnek, melyek azonban a bejelentés napjától két éven túl nem terjedhetnek. Ha a bejelentés a kiszabott időben meg nem történik, ha a bizonyítékok az a végre engedett határidő alatt elő nem terjesztetnek, vagy ha azok a ministerium által jogérvényeseknek el nem ismertetnek, úgy az igény elenyészik s csak az ezen törvény szabálya szerinti új adományozás kérelhetik. **272. §.** A pénzügyministerium által elismert bányamegyén belül, köteles a jogosított, bányamivelési jogának elismeréséről lett értesítése után két év alatt, magának egy vagy több vájna- vagy külmértékeket ezen törvény határozatai szerint kiméretni, s azokról térképeket készíteni, és azokat elcsovékelteni. Ezen határidő eltelté után, az ezen kimérés nélküli, vagy a kimért telken kívüli vájás jogosítlan bányászletnek (236. §.) tekintendő. Az adományozott terület többi része, melynek elcsovékelését a bányahatóság a szükséghez képest elrendelheti, a jogosított számára kizáró kutatási területkép, a munkálásrai különös köteleztetés nélkül tartatik föl. **273. §.** Oly különös bányászati jogosítványok, melyeknek tartama egy bizonyos időre van szorítva, ennek elteltével önmaguktól elenyésznek és meg nem hosszabbíthatóknak. A föntartott terület az elenyészés által szabaddá válik, s mindenki által megszerzethetetik. Ennélfogva az előbbi különös jogosítványok birtokosai abban kutatási téreket, vájna- vagy külmértékeket csak az ezen törvény szabályai szerinti új szerzés útján nyerhetnek.

27. és 28. §§.

A bányamegyei alapszabályok szerkesztése. 274. §. A bányamegyei alapszabályok (43. §.) szerkesztése végetti, azon bányamegyék számára, melyekre nézve a vájnamértékek adományozása tekintetében eltérő határozatok szükségessé, az ottani bányabirtokosok kötelesek, ezen törvény hatálybalépte után hat hónap alatt legalább is három s legfölebb hét tagból álló választmányt kinevezni. Ha az ilyes választmány kinevezése a megállapított idő alatt a hatóság részéről fölszólítás darczára sem történnék meg, úgy ezen utóbbi, a bányamegyei alapszabályok szerkesztése végetti, a bányamegyei bányatársak költségére, bizalmi férfiakat rendelend ki. **275. §.** A kinevezett választmány, vagy az a helyett ki-

rendelt bizalmi férfiak kötelesek, a bányahatóság egy küldöttjével, az egész zárt bányamegye pontos átnézeti térképét elkészíteni, a vájnamértékek adományozása iránt ott létező törvényes határozatokat a netalán szükségeseeknek vélt változtatásokkal alapszabály alakjában összeállítani, s mindkettőt a bányahatóság elé terjeszteni. Ez szigorú megbírálás után az iránti javaslatait a pénzügyministeriumnak átnyújtandja, mely hatásköréhez képest tartozik eljárni. A (ministerium részéről) jóváhagyás megtörténte után az alapszabály a koronaországban kihirdetendő, annak s az átnézeti térképnek egy őszhangzó példánya eltételvén.

33., 34., 35., 116. §§.

A létező kutatóvájások, fölkérések és haladékok körüli eljárás. **276. §.** Mindazon bányavállalkozóknak, kik ezen törvény hatálybaléptekor érvényes kutatási engedelmeket, fölkérvényeket, furási leleményekrei előjegyzéseket vagy haladékokat eszközöltek ki, ezen időponttól fogva három hónapi határidő adatik, mely alatt ők, meghosszabbítás engedése nélkül, a kutatási engedelmeket és haladékokat újonnan kérni, a fölkérvényekre pedig az ezen törvény szerinti bányajárást és adományozást kieszközölni kötelesek, ellenkező esetben azok, az előbbi törvények szerint velők egybekapcsolt minden hatályokkal együtt maguktól elenyésznek **277. §.** Ezen határidő alatt a régibb kutató- és fölkérővájásokat az új birtokbaveők irányában mindazon jogok illetik, melyekkel ezen törvény szerint a szabad kutatók bírnak. Az ilyes műveknek ezen határidő alatti munkában tartása a régibb törvények szerint ítéendő meg. **278. §.** Oly furóvájásokrai fölkérvények vagy fölkérési előjegyzések birtokosainak, melyek ezen törvény hatályosságaig ásványt tartalmazókkép adattak elő, mindazon jogok főtartatnak, melyek számukra az azokról kiadott előjegyzési bizonyítványokban biztosítottak. Ők azonban kötelesek azokat ezen időpont után három hónap alatt bejelenteni, s a bejelentés napjától számítandó hat hónap alatt a föltárás végetti munkákat, az ezen törvényben a kutatóvájások iránt előadott szabályok szerint, és törvényszerűleg folytatni. Minden ilyes fölkérővájásokról a bányahatóság saját följegyzést köteles vezetni, s az azok tekintetében kötelezettségek teljesítése fölött ör-

ködni. [A köszénrei mindazon fölkérések és adományozások, melyek az 1842. június 30-kán és 1849. február 19-kén kelt legfelsőbb határozványok alapján az álladalom számára tartattak föl, továbbá az ezen törvény hatályosságának kezdetkor a Krakói nagyhercezségben már az álladalmat illető köszénvájnak és külmértékek, a 170. §. b) betű szerinti munkábantartásra, vagy a fölkérvény és a kutatásijog meghosszabbításai köteleztetés nélkül, az álladalomnak tartatnak föl. A bányahatóságok czekről külön följegyzéseket kötelesek vezetni.] **279. §.** Valóságos vagy följegyzett fölkérő-vájásoknál, s oly kutatóvájásoknál, melyek egymástól nem a törvény által kiszabott távolságban fekszenek, az új törvény szerint a kutatási tér váltszása a telekben idősbet, még pedig fölkérőt a pusztá kutató előtt illeti ugyan, azonban ennél, a mennyire lehet, minden szomszédos kutató- vagy fölkérő-vájásnak legalább is egy vájnamérték szabadon hagyandó. **280. §.** Oly bányamegyékben, melyek számára saját bányamegyei alapszabályok (274. §.) indítványoztatnak, a fölkérő- és kutató-vájások iránt eddigelő létezett szabályok változatlanul maradnak mindaddig, míg a bányamegyei alapszabály iránt határozat nem hozott.

28. §.

V. ö. Faber *Principia Juris Metallici Hung.* 58—70 és 111—116. II.; Jurjevich *Institutiones Juris Metallici Hung.* 68—78. és 110—118. II.; Söfalvi *Instit. Juris Metallici Trans.* II. köt. 27—36. és 142—149. II.

A létező huta- és más engedélyek körüli eljárás. 281.

§. Az ezen törvény hatálybalépteig szerzett minden mosó-, huta-, hámor- és hengermű-engedélyek, vízjogok, és a bányahatóságoktól nyert s a nyilvánkönyvekbe már bejegyzett más jogosítványok változatlanul maradnak. A bányakönyvbe még be nem jegyzett ilyes jogosítványok azonban ezen törvény hatálybaléptétől számítandó hat hónap alatt az illető hatóságnál újlag kérendők, ellenkező esetben azok elenyészetteknek fogván tekintetni.

A régibb vájna- és külmértékek elhatárkövezése. 282.

§. Azon bányabirtokosok, kiknek vájna- vagy külmértékei ezen törvény hatályosságának kezdetkor még elhatárkövezve nincsenek, mindon szomszédos kutatási vállalkozó vagy

bányabirtokos által, mértékeik elhatárkövezésére a bányahatóság útján felszólíthatnak.

A bányatörvénynek a régebbi jogosítványokrai alkalmazhatósága. **293. §.** Egyébiránt úgy minden már szerzett vájna- és külmértékek, mint azon hutaművek is, melyek a nyert bányaadományozás alapján ezen törvény szerint a birtokost azoknak üzletére jogosítják, ezen törvény határozatai alá esnek, a mennyiben benne a régebbi jogosítványokra nézve különös kivételek nem állapítvák meg. A mennyiben másoknak már létező jogai nem ellenzik, e régebbi vájna- és külmértékek fekvése ezen törvény szabálya szerint bármely időben megváltoztathatik.

A földbirtokosok jogai az előbb fön nem tartott ásványok tekintetében. **291. §.** Azon koronaországokban, melyekben a most már föntartottaknak nyilvánított némely ásványok, p. o. a kőszén, eddigelé a telek tulajdonának tartozékát képezték, a földtulajdonosoknak és azok jogutódjainak, még ezen törvény hatálybalépte napjától számítandó öt évig, szabadságában áll, minden mást, ki még birtokban nem létezik, azoknak használatából kizárni, s az ily ásványok vájását maguknak üzni, mielőtt ők annak csak a személyek és tulajdon veszélyezése elleni biztosítására köteleztetnek. Ugyanezen kedvezmények illetik ezen törvény hatálybaléptétől számítandó öt évig azokat is, kik ezen törvény hatályossága előtt, kőszéntelepét a földszin tulajdona nélkül szerezték, mi iránt ők magukat az illető bányahatóság előtt ezen törvény hatályossága után egy év alatt igazolni kötelesek. **295. §.** Ha a földtulajdonosok az ilyes ásványok vájásairai jogosítványt maguknak jövődöre is biztosítani akarják, úgy ők kötelesek azt még a kedvezményes évek eltelte előtt ezen törvény szabálya szerint a bányahatóságnál kérni.

45., 117. §§.

A korábbi altárna-adományozásokból keletkező jogok. **286. §.** A régebbi bányatörvények szerint adományozott altárnák (Erbstollen) birtokosai, az ezen törvények vagy szerződvények által nyert jogok birtokában megmaradnak, mind azon vájnamértékek birtokosai irányában, melyek az altárna-köteles bányamegyében már léteznek, vagy jövődöben ado-

mányoztatni fognak. Az altárnások azonban kötelesek, jogosítványukat a bányatörvény hatálybalépte után hat hónap alatt bebizonyítani, a bányahatóság pedig tartozik az azokon alapuló jogok és kötelezettségeknek a bányakönyvbe, mind az altárnák mind pedig a kötelezett vájnamértékek melletti beiktatásáról, gondoskodni. Az e fölött támadó villongások, melyeknek eldöntése a bányahatóság hatáskörén kívül esik, a jog útjára utasítandók.

TÁRGYMUTATÓ. *)

<p> Abrudbánya 39., 52.
 Adományozás 103. sk. 109.
 125., 192., 224. sk.
 Adózás, l. Bányaadózás.
 Altárna l. Főtárna.
 Árvák, l. Gyám- és gondnokság.
 Árverés 137., 150., 216.
 Ásványok 7., 8., 10., 77.,
 81., 240.
 Ásványszemek 81. sk. 190.,
 192., 201.
 Áthágásai a bányatörvénynek
 159., 192., 264. sk.
 Átlukázás 197., 210.
 Ausztriai általános bányatör-
 vény 53., 60., 217.
 Bánság 52., 55., 107.
 Bányaadózás 171., 191., 260.
 Bányabíróságok 193., 202.
 sk.
 Bányabirtok 97. sk. 114.
 Bányadolgok 91. sk. 205.
 Bányaépületek 92.
 Bányaérték (Bergwerksgut)
 92.
 Bányahatóságok 182. sk.
 264.
 Bányahelyettesek l. Bányahatósá-
 gok.
 Bányaipar 153. sk.
 Bányajárás (Freifahrung) 110.,
 227. </p> | <p> Bányajog 1. sk. 25., 63.
 Bányajogosítványok 97.,
 218., 271., 275.
 Bányakapitányságok l. Bányaha-
 tóságok.
 Bányakészlet 147.
 Bányakincstár l. Kincstár.
 Bányakönyv 92., 95., 124.,
 215., 238.
 Bányamegyék (Bergreviere)
 89., 219., 272.
 Bányamérnök 19.
 Bányamértékek 98., 104. sk.
 139., 150., 197., 211., 225., 274.
 Bányamívelés 14. sk. 241.
 Bányamunka 155., 249.
 Bányamunkások 90., 153.,
 161. sk. 256. sk.
 Bányapolgárok (Waldburger) l.
 Bányatársak.
 Bányarészcvény l. Kuxa.
 Bányastatutumok 6., 7.,
 64., 106., 190., 205., 219.,
 225., 272.
 Bányaszabadság 40., 79.
 Bányásznép 87.
 Bányaszolgalmak 145. 254.
 Bányaszokás 6., 7.
 Bányatársak 87., 129.
 Bányatársulat 89., 129.,
 sk. 243. sk.
 Bányatartozók 92., 147.,
 238., 239. </p> |
|--|--|

*) A számok a jelen munka lapjaira vonatkoznak.

- Bányatelek 108. sk. 139., 150., 225.
 Bányatelekkönyv 92., 126. sk. 139., 215.
 Bányatermékek 8., 17., 91., 147.
 Bányásztek 87., 88., 153. 219., 256.
 Bányatized l. Bányavám.
 Bányatörvény 217.
 Bányatulajdon 138. sk. 143., 236.
 Bányavállalatok 154. sk.
 Bányavállalkozók 153. 158., 159., 254. sk.
 Bányavám 171.
 Bányavárosok 28.
 Bányavizek 142.
 Bányászat 8.
 Bányászati autonomia 6.,
 Bányászati főurijog 7., 7. 29., 73. sk. 218.
 Betáblázás 145., 214.
 Birtokháborítás 197., 209.
 Bosznia 38.
 Büntetések 159., 262., 264. sk.
 Dolgok. 90., 205.
 Dolghani jogosítványok 138.
 Elcsovekelés 112., 228.
 Eldarabolása a bányamértékeknek 140., 238.
 Elévülés 144., 205.
 Eljárása a bányabíróságoknak 193., 208. sk.
 Eljárása a bányahatóságoknak 189., 206.
 Elsőségi jog (Alter im Felde) 101.
 Elvonása a bányajogosítványoknak 149., 267.
 Engedélyezés (Concessio) 114., 118., 125., 224., 274.
 Erdély 37. sk. 47. sk. 55., 107., 187., 188.
 Erdészet 19.
 Erdők 177. sk.
 Fekvő birtok l. Bányatartozék.
 Feljegyzési könyv 112.
 Felkérvény (Muthung). 102., 110., 273.
 Felkészítés (Aufbereitung) 18., 98., 121.
 Felmérés 112.
 Felsőbánya 36., 52., 107.
 Felsőmagyarországi bányászat 33., 52., 55., 106., 197., 211.
 Felszámítás 214.
 Fenntartott ásványok 77., 239.
 Földbirtokos 99., 173. sk. 220., 221.
 Földesuri bányászat 28., 31., 36., 275.
 Föld- és mérés könyv 127., 215.
 Földtani alapismeretek 9. sk.
 Főtárna (Erbstollen) 115., 275.
 Gyám- és gondnokság 95., 207.
 Hatadék (Fristung) 157., 273.
 Használása a bányabirtoknak 141., 240.
 Haszon (usus) 145.
 Haszonbérlet 95., 206.
 Haszonélvezés (ususfructus) 145.
 Határok 113., 229.
 Határközegek (Überscharren) 98., 117. sk. 139., 229.
 Havasalföld 38.
 Horvátország 38., 187., 188.
 Huta l. Kobó.
 Ingó bányadolgok.
 Irodalma a bányajognak 19. sk. 65. sk.
 Javaslatok bányatörvényi 53., 56., 58.
 Jogosítványok l. Bányajogosítványok.
 Jogügyek a bányászatnál 93. sk.
 II. József bányareformai 54.
 Jus Regale Minerale l. Bányászati főuri jog.
 Károk 212., 236.

- Késedelmi eljárás (Retardat) 137., 247.
 Kidolgozás (Zugutebringung) 18., 98., 127.
 Kincstár 89., 219.
 Királyi rendeletek 7., 53., 64.
 Kisajuttítás 174. sk. 234. sk.
 Kiváltságok 170.
 Kohó (Hütte) 18., 121., 216., 274.
 Könyvezetés 95., 124., 215.
 Kőrmeczbánya 31., 42., 44., 52., 106.
 Köszenék l. Ásványszernek.
 Kutatás l. Turzás.
 Kuxa 129., 147., 243.
 Külmértékek (Tagmassen) 98., 119. sk. 140., 149., 156., 157., 230., 274.
 Lemondás 149., 248., 267.
 Levéltárak és levélmásolatok 216.
 Mária Terézia reformjai 54.
 Maximiliana l. Miksai bányarendelet.
 Megszűnése a bányajogosítványoknak 148. sk. 267.
 Megyetárnák (Rewierstollen) 98., 114. sk. 139., 156., 232.
 Mértékek 219.
 Mértékkilleték (Massengebühr) 172., 260.
 Miksai bányarendelet 25., 41. sk. 64.
 Nagybánya 36., 52.
 Okmányügy 216.
 Országbirói Értekezlet 62., 201.
 Örökség 95., 206., 208.
 Összesítése a bányamértékeknek 140., 237.
 Özvegyijog 145.
 Pótfizetés (Zubusse) 129., 247.
 Privilegiumok a bányászatnál 28., 64., 170.
 Részvénytársulatok 89.
 Segédvájások 98., 118., 139., 156., 232.
 Selmeczbánya 32., 42., 44., 52., 106.
 Sóbányászat 7., 34., 37., 218.
 Statutumok l. Bányastatutumok.
 Sulyok 219.
 Személyek a bányászatnál 85., 170.
 Szemle 211.
 Szerbia 38.
 Szerződések 94., 205.
 Szlavonia 187., 188.
 Szolgalmak 145.
 Tárládák (Bruderladen) 90., 164. sk. 259.
 Társaspénztárak l. Tárládák.
 Története a bányajognak 25. sk. 65. sk.
 Tulajdon 138., 143., 236.
 Tulajdoni társaság 128., 242.
 Turzás 13., 98. sk. 149., 156., 191., 219. sk. 273.
 Ügyek peresek 196.
 Ügyek nem peresek 198.
 Vájnamérték l. Bányamérték.
 Vájnatelek l. Bányatelek.
 Végrehajtás 214., 270.
 Vizek 142. 234. sk.
 Vízijog 19.
 Zálog 145., 270.
 Zár 213.
 Zsidók 88., 191.
 Zuzda (Pochwerk) 17., 121.

J a v í t á s o k.

<i>Lap</i>	<i>sor</i>	<i>helyett</i>	<i>olvasd</i>
23.	1	alapraza	alaprajza
89.	6-hoz	A zsidók eltiltása a bányavárosokból az 1860. január 10-ki legf. rendelet által (birod. törvény-lap 17. szám) lett megszüntetve.	
127.	17.	föld- és mérésk.	föld- és mérésk.
129.	19.	Bányatársulat.	Bányatársulat.
139.	23.	Feldolgozási és kidolgozási	Felkészítési és kidol- gozási
188.	25-hez.	Erdélyben ujabban a zalathnai bányabírótság visszaállíttatott.	
